ANKARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA TOPLULUKLARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Yıl: 2012 *Cilt: 11, Sayı: 1*

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
İncitaşı Sokak No:10
06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 15/06/2012

ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Yıl: 2012 *Cilt: 11, Sayı: 1*

İÇİNDEKİLER

Cemile AKÇA ATAÇ
AB'nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye
1

Ferhat ÇAMLICA
Avrupa Birliği ve Ekonomik Parasal Birlikten Ayrılmanın
Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Değerlendirilmesi
25

Ali KIŞ-Necdet KONAN
İnönü Üniversitesi Öğretim Elemanlarının AB Eğitim Programlarından
Erasmus'a İlişkin Bilgi ve Görüşleri
41

Zerrin SAVAŞAN
A Brief Overview on EU Institutional Change From Foundation to Lisbon
61

Burak TANGÖR-Sevinç SAYIN
Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?
85

Nuran YILDIZ
"Yeni Zamanlar" ve Yeni Liderlik Anlayışı
119

Dilek YİĞİT
Küresel Ekonomik Kriz Öncesi ve Krizin Etkileri ile Mücadele Sürecinde
Avrupa Birliği'nde Ekonomi Yönetimi
135

ANKARA REVIEW OF EUROPEAN STUDIES

Year: 2012 *Volume: 11, Number: 1*

CONTENTS

Cemile AKÇA ATAÇ
EU's Problematic Normative Capacity,
Union for the Mediterranean and Turkey
1

Ferhat ÇAMLICA
An Evaluation of Withdrawal from the European Union and
Economic and Monetary Union after the Lisbon Treaty
25

Ali KIŞ-Necdet KONAN
Opinions and Knowledge of İnönü University Instructors
on Erasmus-EC Education Programme
41

Zerrin SAVAŞAN
A Brief Overview on EU Institutional Change From Foundation to Lisbon
61

Burak TANGÖR-Sevinç SAYIN
European Union's Counter-Terrorism Strategy: A New Area of Integration?
85

Nuran YILDIZ
"New Times" and New Understandıng of Leadership
119

Dilek YİĞİT
The European Union Economic Governance
Before and after the Global Economic Crisis Broke Out
135

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.1-24

AB'NİN NORMATİF KAPASİTE SORUNU, AKDENİZ İÇİN BİRLİK ve TÜRKİYE

Cemile Akça ATAÇ*

Özet

Genel kanının aksine, 2008 yılında 43 ülkenin katılımı ile Barselona Süreci'nin yeni ayağı olarak başlatılan Akdeniz için Birlik (AiB) henüz Avrupa Birliği (AB) ve Akdeniz'deki muhatapları için tam anlamıyla başarısızlıkla nihayetlenmiş değil. Akdeniz ülkelerinin bile gündeminden düşen, finansal açıdan Barselona Süreci'nin 2006-2013 bütçesindeki payı ile yetinmek zorunda olan ve toplantıları katılım azlığı nedeniyle üst üste ertelenen AiB'nin mevcut haliyle üyeleri için parlak bir gelecek vaat etmediği kesin. Ancak, AB'nin Akdeniz Politikası tartışmalarının yarattığı ilgisizlik, bıkkınlık ve güvensizlik duygularından arındırılmış içeriğe odaklı bir bakış açısı, AiB'den ümit kesilmemesi, bu girişimin bölgeye uyum ve istikrar adına somut başarılar getirebileceği üzerine daha özenli düşünmemizi sağlayacaktır. "Arap Baharı" sonucunda gerçekleşmesi öngörülen politik ve ekonomik dönüşümün de AiB'in önemini arttırması beklenmelidir. Bu çalışma, somut projeler aracılığı ile yaratılan faydanın ölçülebilmesi ilkesi üzerine kurulan AiB'nin, onbeş yıllık Barselona Süreci'ne gereksinim duyduğu taze kanı sağlama olasılığının AiB ülkeleri, dolayısıyla Türkiye tarafından göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin normatif aktörlük kapasitesine referansla AiB'nin içeriği, nitelikleri ve potansiyeline odaklanarak Türkiye'nin sürece, sürecin Türkiye'ye katkılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Akdeniz için Birlik, Normatiflik, Barselona Süreci, Akdeniz Politikası*

Abstract

Despite the general impression, the Union for the Mediterranean (UfM), which was launched in 2008 as the newest phase of the Barcelona Process, has not yet completely failed for the European Union (EU) and its Mediterranean partners. The

* Yrd. Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara

UfM, which underwhelms even the Mediterranean countries and suffers from lack of financial sources and absentism, hardly promises a bright future. Nevertheless, once one focuses rather on the content of this recent Mediterranean initiative of the EU, the dull picture changes. The transition expected consequent to the so-called "Arab Spring" will render the context of the UfM even more valuable. This study argues that the UfM in effect bears the potential to create tangible benefits through concrete projects that would contribute to the sustainable life in the Mediterranean. In doing so it adopts a normativist perspective and appeals to the EU, its Mediterranean partners, and particularly to Turkey to depoliticize the decision-making process of the UfM and establish full commitment to the Mediterranean sustainability.

Key Words: *Union for the Mediterranean, Normativism, Barcelona Process, Mediterranean Politics*

Giriş

2008 yılında 43 ülkenin katılımı ile Barselona Süreci'nin yeni ayağı olarak başlatılan Akdeniz için Birlik (AiB) henüz Avrupa Birliği (AB) ve Akdeniz'deki muhatapları için tam anlamıyla başarısızlıkla nihayetlenmiş değil. Akdeniz ülkelerinin bile gündeminden düşen, finansal açıdan Barselona Süreci'nin 2006-2013 bütçesindeki payı ile yetinmek zorunda olan ve toplantıları katılım azlığı nedeniyle üst üste ertelenen AiB'nin mevcut haliyle üyeleri için parlak bir gelecek vaat etmediği kesin. Ancak, AB'nin Akdeniz Politikası tartışmalarının yarattığı ilgisizlik, bıkkınlık ve güvensizlik duygularından arındırılmış bir bakış açısı, AiB'nin çıkmamış canından ümit kesilmemesini ve bu girişimin bölgeye uyum ve istikrar adına somut başarılar getirebileceği üzerine daha özenli düşünmemizi sağlayabilir. "Arap Baharı" sonucunda gerçekleşmesi öngörülen politik ve ekonomik dönüşümün de AiB'in önemini arttırması beklenmelidir. Bu çalışma, somut projeler aracılığı ile yaratılan faydanın ölçülebilmesi ilkesi üzerine kurulan AiB'nin, onbeş yıllık Barselona Süreci'ne gereksinim duyduğu taze kanı sağlama olasılığının AiB ülkeleri, dolayısıyla Türkiye tarafından göz ardı edilmemesi gerektiğini savunuyor.

AB'nin kurumsal düzeyde ve söylem olarak kendini nasıl tanımladığına yönelik araştırmalarda sıklıkla karşımıza çıkan 'normatif güç' kavramı, AB'nin politka uygulama başarılarını ölçme kriteri olarak giderek daha büyük bir geçerlilik kazanıyor. Bu bağlamda, AiB'nin Avrupa'nın normatif kapasitesi için ne anlama geldiğinin incelenmesi konuya daha anlamlı bir bütünlük kazandıracaktır. Bu makale, AB'nin normatif aktörlük kapasitesine referansla AiB'nin içeriği, nitelikleri ve potansiyeline odaklanarak Türkiye'nin sürece, sürecin Türkiye'ye katkılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken, Avrupa'nın normatifliği tartışmalarına, Barselona Süreci'nin tıkanma nedenlerine, AiB'nin eksiklerine rağmen AB'nin Akdeniz Politikası'nda nasıl bir boşluk doldurabileceğine ve AB'nin normatif aktörlük kapasitesinin bu girişimin başarı veya başarısızlığından nasıl etkilenebileceğine, Türkiye'nin özellikle yenilenebilir enerji seçeneklerini değerlendirmesi gereğine değinecektir.

Normatiflik ve AB

Ian Manners, 2002 yılında AB'nin var olma nedenini tanımlarken "normatif güç" terimini kullandığında AB, uluslararası sistemde giderek normatif etiğin somutlaştığı bir örnek olarak algılanmaya başlamıştı.[1] *Acquis communautaire*, kurumsallık ve söylem aracılığıyla oluşturmaya çalıştığı etik ve normatif çerçeve dahilinde AB, askeri varlığın sert gücünü değil, norm ve değerlerin gücünden gelen yumuşak bir liderliği hedeflemişti. Her ne kadar Manners 2006 yılında, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamındaki askeri varlığını güçlendirme girişimleri ışığında bu savını yeniden gözden geçirmiş olsa da, AB'nin normatiflik vurgusu küresel bir kullanım kazanma yoluna girmişti.[2] Devam niteliği taşıyan diğer bir makalesinde Manners, Avrupa normatif gücünü AB'nin "dünya politikasını norm, standart ve talimatlarını devlet merkezli sabit beklentilerden uzağa" taşımadaki başarısına dayandırdı. Bu şekilde AB, "dünya politikasında geçerli olan normal" tanımını iyi anlamda değiştirmiş oluyor.[3] 50. yaşını henüz kutlamış olan AB'nin normalin dünya politikasında var olan tanımlarını dönüştürme kapasitesi, gerçekten de takdiri hak ediyor. Bu başarı aynı zamanda, AB kurumları ve üye devletlerin, Avrupa'nın bir "iyilik gücü"nü temsil ettiği düşüncesine de iyiden iyiye ısınmasına neden olmuştur.[4]

AB Konseyi'nin hükümetlerarası ve Avrupa Komisyonu'nun supranasyonel yapısı tarafından yaratılan kurumsal ve söylemsel çerçeve, serbest ticaret, iyi yönetişim, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı aracılığıyla normatif olarak tanımlanan Avrupalılık anlayışının bel kemiğini oluşturmuştur. Genel olarak dış politikasının, özel olarak genişleme ve komşuluk politikalarının tasarımında AB, kendi norm ve değerleri ile uyumu, karşı taraf ile olan dış ilişkilerini geliştirmenin ön şartı kıldı. AB, başlıca çatışma yöntemi, barış yapılandırması ve sürdürülebilir kalkınma girişimleri ve müzakere araçları olarak norm temelli bir varlık geliştirmiş ve böylece kendini diğer küresel aktörlerden ayrılaştırmıştır. Bazı akademisyenlere göre de "kategorileştirilmeye meydan okuyan yeni çeşit bir uluslararası aktör" olmuştur.[5]

Ne var ki, AB şimdilik sadece retorik düzeyde bir normatifliğe sahip gibi gözüküyor ve kendisine ait bu normatiflik izlenimi AB'nin dış algılamalarıyla pek de örtüşmüyor. Baskın bir askeri varlığın eksikliği, küresel bir normatif güç olmaya dair izlenimi her zaman doğrulamıyor. İyi yönetilen, dengeli ve istikrarlı normatiflik, küresel düzeyde, çatışma halindeki aktörlerin uzlaşabileceği adil bir platform sunabilecek eşsiz değerde bir kalitedir. Bu nedenle ve kendi iddialı söylemini hak etmek için AB,

---

[1] Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in terms?", **Journal of Common Market Studies**, 2002, Cilt 40 No. 2, s. 235-58.
[2] Ian Manners, "Normative Power Europe Reconsidered: Beyond the Crossroads", **Journal of European Public Policy**, Cilt 13, No: 12, 2006, s. 182-199.
[3] Ian Manners, "The Normative Ethics of the European Union", **International Affairs**, Cilt: 84, No.1, 2008, s. 45.
[4] Thomas Diez, "Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'", **Millennium: Journal of International Studies**, Cilt: 33 No.3, 2005, s. 620.
[5] Charlotte Bretherton ve John Vogler, **The European Union as a Global Actor,** Londra ve New York, Routledge, 2006, s. 22.

normatifliğe kendi kendine talip olmamalı, onun yerine mevcut aksak normatif kapasitesini iyileştirmek için çalışmalıdır. AB'nin normatif özelliklerini açıklama ve tanımlama girişimlerinde Manners, normatifliğin sürdürülebilirliğinin normatifliğe "muhatap olan aktörlerin" algılamalarına bağlı olduğunu vurgular.[6] Eğer normatif güç muhatapları tarafından doğrulanmazsa, bu gücün meşruiyet sorunu ortaya çıkmaktadır.

Normatif bir güç tarafından girişilen eylem, Esther Barbé ve Elisabeth Johansson-Nognés'in tanımına göre, "mutlaka öznel, ilişkilere bağlı ve yoruma açık" olacaktır.[7] Bu bağlamda normatiflik, bölgesel veya küresel, dış onay gerektirmektedir. Böyle bir doğrulamanın yokluğunda normatiflik, "analitik bir kategori" gibi genel kabul gören bir olgu olmayacaktır. AB'nin normatifliği üzerine tartışmalara katkıda bulunan Thomas Diez, politikada normatiflik iddialarının, "normların etkisinin diğer faktörlerden ayrı olarak ampirik olarak ölçülme olasılığı" ile ilişkili olduğunu savunmaktadır.[8] Bir eylemin normatif etkisini hesaplama olasılığının bulunmadığı durumlarda normatiflik, söz konusu eyleme muhatap aktörlerin onaylamasına muhtaçtır.

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı Avrupa Çalışmaları'nda AB'nin normatif rolü, son derece tartışmalı bir husus olarak ortaya çıkar. Bu hususta aday veya komşu ülkeler arasında da çoğu zaman görüş birliği yoktur. Örneğin, Dünya Ticaret Örgütü bünyesindeki üçüncü ülkelerin AB algılamaları çok sorunludur. AB'nin Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'da nasıl algılandığını inceleyen Lorenzo Fioramonti ve Arli Poletti, Avrupa'nın ticaret, yatırım ve demokrasi alanlarındaki normatifliğinin "oldukça tartışmalı, çok yönlü ve çoğunlukla istikrarsız" olarak algılandığına dikkat çekiyorlar.[9] Bu çıkarım da AB'nin dışarıda nasıl algılandığının AB'nin kendi imgesiyle çeliştiğinin diğer bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. AB'nin normatiflik iddialarının AiB çerçevesinde de ne kadar sorunlu olduğu ileride tartışılacaktır.

Normatiflik, yayılmak istenen normların evrensel değer olarak görüldüğü varsayımına dayanır. Normatifliğin eleştirisinde ise evrenselliğe dayalı bu varsayım, normların yapay, ulusal, yasal ve kültürel olarak inşa edildikleri gerekçesi ile kabul görmez.[10] AB'nin yaymak istediği normlar da evrensel yerine kısmi oldukları gerekçesi ile benzer eleştirilere konu olmuştur. AB'nin kendi sınırlarının dışında normatif bir güç olarak algılanmamasının başlıca nedenlerinden bir tanesi, Avrupa normlarının evrenselliğine yönelik duyulan şüphedir. AiB örneğinde göreceğimiz gibi, AB'nin dış politika uygulamalarındaki normatif istikrarsızlık, bu politikanın muhataplarının güvensizlik ve şüphe duygularını beslemektedir. AB'nin normatif kapasitesini yükseltebilmek için normatif üzerine çalışan uzmanlar, normların evrenselliğini artırmak için çalışmalı ve AB politika yapıcıları, normatif politikaların sürekli ve istikrarlı uygulanmalarını sağlamalıdır. Bu çerçevede, Diez'in Avrupa norm ve

[6] Manners, "Normative Ethics of the EU", s. 46.
[7] Esther Barbé ve Elisabeth Johansson-Nognés, "The EU as Modest 'Force for Good': the European Neighbourhood Policy", **International Affairs**, Cilt: 84, No. 1, 2008, s. 83.
[8] Diez, "Constructing the Self and Changing Others," s. 616.
[9] Lorenzo Fioramonti ve Arli Poletti, "Facing the Giant: Southern Perspectives on the European Union," **Third World Quarterly**, Cilt: 29 No. 1, 2008, s.17.
[10] Stephen Turner, **Explaining the Normative**, Cambridge, Polity Press, 2010, s. 181-88.

değerlerini "çelişkilerin sergilenmesi suretiyle sürekli dekonstrüksiyona" tabi tutulması önerisi dikkate değerdir. Böyle bir yaklaşım "normatif gücü" gerçekten de "Avrupa'nın ne olduğu ve diğerlerinin ne olması gerektiğini bildiğini iddia eden, kendini beğenmiş bir mesih projesi olmaktan"[11] kurtarabilecektir.

Dış onayın eksikliğinin yanı sıra, AB'nin normatifliğinin hala tam geçerlilik kazanamama nedenlerinden bir tanesi de, AB'nin uluslararası sistemdeki normatif varlığının emsalsiz olduğu savının sağlamlıktan yoksun olmasıdır. Avrupa normatifliğinin kendini başlangıçta Amerikan dış politikasının karşı tezi olarak takdim ettiğini göz önünde bulundursak, AB'nin normatifliğinin emsalsizliği Washington'un askeri 'sert' gücünün devam etmesine bağlıdır. 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikası ve özellikle Irak'ın işgali, AB'nin kendi kimliğini Avrupa norm ve değerleri ile olduğu kadar ABD'nin askeri gücünün zıddı bir güç olduğu vurgusu ile de kurmuştur. Ne var ki, her ne kadar AB normatif bir aktör olarak emsalsizliğini ABD'nin sert gücü ile tezat kurarak ortaya koymuşsa da örneğin Helen Sjursen hem AB'nin normatifliğini ve emsalsizliğini hem de ABD'nin normatif olmadığını sorgulamıştır.[12]

Bir uluslararası aktörün normatiflik iddiası temel olarak iki zaaftan muzdariptir. Bu zaaflardan birincisi, ulusal veya AB'nin durumunda ulusal ve supranasyonel çıkarların norm temelli dış politika uygulamalarını baltalama olasılığıdır. Normatif olmayı hedefleyen bir uluslararası aktör, Diez'in öne sürdüğü "normların çıkarlara karşı" olduğu durumu mutlaka tecrübe edecektir.[13] AB'nin normatif politikalarının etkinliği üye ülkelerin bu politikalara yapacağı katkı ile sınırlı olacaktır. Üye ülkelerin yeterli katkıda bulunmadığı durumlarda normatifliğin yaşamasına olanak yoktur. Normatif kurumsallık, üye ülkelerin kendi çeşitlilik gösteren çıkarlarına rağmen normlara sarsılmaz bir bağlılık göstereceğini varsayar.[14] Bir taraftan, serbest ticaret, küresel ısınmaya karşı mücadele ve genişleme konularında üye ülkeler, norm yayılması adına Avrupa tarihinde benzeri görülmemiş bir uyum göstermiştir. Diğer taraftan, dış politika uygulamalarında normların gereğini yapmadaki isteksizliklerine dünya kamuoyu çok kere şahit olmuştur. 'Norm temelli' ile 'çıkar temelli' arasındaki rekabet devam ettiği sürece AB'nin normatifliği sorunlu ve güvenilmez olacaktır.

Normatif aktörün aşması gereken ikinci zaaf ise normatif bir eylemin ardından arzu edilen sonucu elde etme kapasitesizliğidir. Mevcut uluslararası sistem bir eylemin sonuçlarını nesnel biçimde ölçecek bir ideal gözlemcinin varlığından mahrumdur. Bu nedenle, eylemin sonuçlarının normatif niteliği konusundaki karar, eyleme muhtap olan aktörlerin verdiği hükümle bağlantılı olacaktır. Manners, Elizabeth Anscombe'un sonuççuluk teorisine dayanarak, eğer AB'nin normatif gücünü anlamaya çalışırken sonuççuluk yaklaşımını benimseyeceksek o zaman "AB'nin eylemlerini ve bu

[11] Diez, "Constructing the Self and Changing Others", 636-7.
[12] Helen Sjursen, "The EU as a 'Normative' Power: How can this be?", **Journal of European Public Policy**, Cilt: 13. No. 2, 2006, s. 240. Ayrıca Diez, "Constructing the Self and Changing Others", s. 616 ve 635.
[13] Diez, "Constructing the Self and Changing Others", s. 624-26.
[14] Daniel C. Thomas, "Explaining the Negotiation of EU Foreign Policy: Normative Institutionalism and Alternative Approaches", **International Politics**, Cilt 46, No: 4, 2009, s. 343.

eylemlerin başkaları için doğurduğu sonuçları analiz etmenin" elzem olduğunu söylüyor.[15] Bu makale de, "amaca ulaşmada her yol mübahtır" benzeri aşırı ve uç yorumları da bulunan sonuçculuk etiğine çok da hak vermeden bir eylemin hedeflenen sonucu doğurmada başarısız olmasının o eylemin normatif kalitesini düşürdüğünü savunuyor.

AB'nin sonuç odaklı değerlendirmelerinin çoğunda neden başarısız olduğunu açıklarken Mathias Albert ve arkadaşlarının AB'nin "tekil, bütüncül bir aktör" olmadığı veya daha ziyade "kurumsal ve söylemsel bir çerçeve içindeki bir dizi aktörler"den oluştuğu vurgusunu göz önüne almakta fayda var.[16] Ne var ki, AB'nin resmi belgeleri AB'nin küresel aktörlükte ısrarlı ve "küresel güvenlikte sorumluluk paylaşmaya hazır"[17] olduğunun altını çiziyor. Şüphesiz ki AB, hedeflenen sonuçların elde edilemediği politika uygulamaları ile uluslararası platforma çıkmaya devam ettiği sürece, talip olduğu küresel aktörlük mertebesine ulaşamayacak. Bu nedenle, istediği sonuçları elde edebilmek için de tekil, bütüncül olmayan yapısının yarattığı zaafları ivedilikle gidermek durumunda. Giderip gidermediğini anlamak, AB'nin normatifliğine şahitlik edebilmek için de, Manners'ın Pheng Cheah ve Bruce Robbins'ten ödünç aldığı kozmopolitik yaklaşım, yani girişilen eylemin sonuçlarının "insanları hayatlarının mevcut koşulları içinde erkli kılması"[18] ölçüt olarak alınabilir. Bu çerçevede, eğer AB bir politika uygulaması sonucunda uygulamanın muhataplarını hayatlarının mevcut koşulları içinde erkli (empowered) kılmayı başaramıyorsa, o zaman küresel aktörlüğü ve normatifliği sorunlu olmaya devam edecektir.

AiB, kendisine yakıştırılan olumsuz ve cesaret kırıcı söyleme rağmen, AB'nin sonuç almakta başarısız, ulusal çıkarların gölgesinde kalmış sorunlu normatifliğine yapıcı bir katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. AiB'nin aşağıda anlatılacağı gibi somut projelere odaklanmış olması, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği ile mücadele, yenilenebilir enerji, uyuşmazlıkların giderilmesi ve hoşgörünün hakim kılınması gibi konularda istenilen sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir. Dolayısıyla AiB kağıt üzerinde, somut projelerin hedef kitlesindeki insanları hayatlarının mevcut koşulları içinde erkli kılmayı başarabileceğini düşündürüyor. Üstelik, somut projelerin elle tutulup gözle görülür sonuçları, AB'nin küresel normatif bir aktör olarak algılanmasına da katkıda bulunacaktır. Bu potansiyelin gerçek kılınmasındaki en önemli ön şart, üye ülkelerin AB'nin kurumsal ve söylemsel çerçevesine, normatifliğin "kabul edilebilir bir alternatifinin"[19] olmadığı inancıyla destek vermesidir. Gelecek bölümde,

---

[15] Manners, 'Normative Ethics of the EU,' 58.

[16] Mathias Albert et al, "The Transformative Power of Integration: Conceptualising Border Conflicts", Thomas Diez et al, (der) **The European Union and Border Conflicts: The Power of Integraton and Association,** Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 28.

[17] "European Council's Action Plan for Civilian Aspects of ESDP", 17-18 Haziran 2004, http://ec.europa.eu/councils/bx20040617/index_en.htm, (27 Ağustos 2010)

[18] Manners, "Normative Ethics of the EU", s. 47. Daha fazla bilgi için Pheng Cheah ve Bruce Robbins (der.) **Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation**, Minneapolis, University of Press, 1998.

[19] Turner, **Explaining the Normative**, 184.

AiB'nin normatif potansiyelinin doğru yönetilmesi durumunda AB'nin dış algılanmalarına nasıl olumlu bir katkıda bulunabileceği tartışılacaktır.

Neden AiB?

Akdeniz'i ıslah etmek tarihin hiçbir döneminde kolay bir iş olmamıştır. Sorunlu ve çatışmalı siyasi geçmişi, her zaman mülayim olmayan iklimi, iki yakasındaki gelir eşitsizliği, zeytin ve şarap imgeli romantik Akdeniz hayali ile pek örtüşmez. Bağımsızlık savaşları, askeri darbeler, toprak işgalleri ve dini-etnik çatışmalara göğüs geren Akdeniz, 1945-1998 yılları arasında dünyanın "çatışmaya en müsait" bölgelerinden biri olmuştu.[20] Bugün ordular arasındaki zaman zaman ölümcülleşen sıcak karşılaşmalar ve düşman komşular arasındaki ciddi çatışmaların yanı sıra Akdeniz aynı zamanda, her geçen an giderek vahimleşen yasadışı göç, çevre kötüleşmesi, temiz enerji mahrumiyeti ve kirli su sorunlarından da muzdariptir.

1989 yılındaki Yenilenmiş Akdeniz Politikası'na kadar AB, Akdeniz'e olan ilgisini, Küresel Akdeniz Politikası dahilinde ikili anlaşmalar çerçevesinde uygulamaya döktü. Üzerinde yoğunlaşılan sorunlu alanlar arasında tercihli ticaret, finansal ve ekonomik işbirliği ve göç bulunuyordu.[21] Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın, doğal ve konjonktürel olarak sonradan ortaya çıkan sorunlara ek olarak bu yukarıda bahsi geçen sorunlara halen çözüm aradığı göz önüne alındığında etkili Akdeniz politikalarının uygulanmasının aslında ne kadar güç olduğu ortaya çıkacaktır. İç içe geçmiş çok katmanlı uyumluluk ve uyumsuzluk ağlarının yarattığı karmaşada ne kadar az ilerleme kaydedilebileceği aşikardır. Akdeniz'de Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, parlamenter toplantılar, Diyalog ve İşbirliği için Akdeniz Forumu gibi girişimlerin nasıl aksadığı yahut başarısızlığa uğradığı bunun ispatı sayılmalıdır. Yine de, her ne kadar başarısız girişim sayısı yüksekse de, 1995 yılında başlatılan Barselona Süreci'nin şekillenmesinde bu başarısızlıklardan duyulan memnuniyetsizliğin ve alınan derslerin payı büyük olmuştur.

Barselona Süreci, AB'nin görünür bir şekilde Doğu Avrupa'ya odaklanan bölgesel işbirliğine bir denge ve Akdeniz'in kadim sorunlarına bundan böyle artık Avro-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde bir çözüm getirmek için tasarlandı. Ne var ki, Barselona Süreci de çatışmadan kaçınma, politik diyalog, karşılıklı ekonomik bağımlılık, serbest ticaret alanı, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik, şehir eşleşmeleri, öğrenci değişimleri dosyaları altında hantallaştı ve çözüm üretme kapasitesini kısa sürede tüketti. Bu dosya yoğunluğunun hedeflediği esas başarı, askeri ve politik amaçlı güven önlemlerinin, ekonomik, ekolojik ve sosyal amaçlı ortaklık inşa etme önlemlerinin ve kültürel amaçlı hoşgörü inşa etme önlemlerinin özlemle beklenen sonuçlarının artık gözle görülür hale gelmesiydi. Bu bağlamda 2000 yılında yürürlüğe giren Avrupa Komşuluk Politikası, Barselona Süreci ile paylaştığı üye ülkeler ve konu başlıkları bünyesinde Akdeniz'e

[20] Hans Günter Brauch et al, "Introduction: Euro-Mediterranean Partnership for the 21st Century", Brauch et al (der.), Euro-Mediterranean Partnership for the 21st Century, Londra, MacMillan, 2000, s. 12.

[21] "The Euro-Mediterranean Partnership/Barcelona Process", http://www.eu-ldc.org/themes/regionalfocus/regfocus_policy7.php, (27 Ağustos 2010)

önemli bir destek sundu. Ne var ki, AB'nin 1995 yılından itibaren yoğunlaşan ve karmaşıklaşan Akdeniz ilgisi henüz, Avrupa normatifliği adına somut bir başarı sergileyememiştir. Bunda Michelle Pace'in son derece yerinde sözleriyle, "AB'nin Akdeniz'in neyi temsil ettiği konusunda net bir fikrinin"[22] olmamasının payı büyüktür. Bugün aynı kafa karışıklığının AiB algılamalarını da muğlak hale getirdiğini söylemek yanlış olmaz.

Bu çalışma, Komşuluk Politikası ile tazelenmiş Barselona Süreci'nin verdiği olumsuz izlenimin aksine AiB'yi 'başarısız' kategorisinde değerlendirmemektedir. Avro-Akdeniz projesine uzun vadede bakılacak olursa, Avrupa Komisyonu'nun ve Avrupa Yatırım Bankası'nın bir bölgesel politkaya benzeri görülmemiş bir yoğunlukla dahil oldukları fark edilecektir.[23] Yine de öncelikle eksikliklere odaklanılırsa Barselona Süreci, Güney Akdeniz piyasalarına yapısal dinamizm getirmeyi, kronik işsizlik, fakirlik ve iklim değişikliğine çare olmayı başaramamıştır. Üstelik, serbest ticaret ve politik dönüşüm ile ilgili ortaklık anlaşmalarının karmaşasına eşlik eden, daha esnek temelli işbirliği anlaşmaları ve 27 AB ülkesi ile 11 ortak ülke arasında Avrupa Komisyonu'nun himayesinde bir düzineden fazla konu başlığında gerçekleştirilen sayısız anlaşma, Barselona Süreci'ni "havaleli ve bürokratik"[24] kıldı. İkili ve çoklu sayısız toplantı ve başka uluslararası oluşumların parlamenter oturumlarıyla çakışan Akdeniz Parlamenterler Biriği oturumları ancak Akdeniz kamuoyunu pek de heyecanlandırmayan sonuçlar doğurabildi. Gönüllülük esası ile işleyen 5 Magrep ve 5 AB ülkesinden oluşan Diyalog 5+5 gibi daha az kalabalık işbirliği ağları ise gayriresmi tavsiye kararlarına imza atmaktan öteye gidemedi ve verimsiz oldu.

Barselona Süreci'nin eksiklikleri ve doğurduğu verimsiz sonuçlar, katılımcı ülkelerin sürece katkılarını kısıtlı ve ikinci derecede tutmaları ve kendi içsel dinamiklerini rahatsız edecek dönüşüm politikalarına yönelik bağlayıcı karar almaktan kaçınmalarından kaynaklanmaktadır.[25] AB üyesi ülkeler ile AB üyesi olmayan Akdeniz ülkelerindeki ticari piyasaların, finansal kurumların ve yasamanın yakınlaştırılması çalışmaları Avro-Akdeniz Ortaklığı'nı serbest ticaret alanı kurulmasının eşiğine getirmiştir. Katılımcı ülkelerin çıkarlarının ekonomik bütünleşme ve piyasaların eşleştirilmesi ile uyumlu olması bu alandaki işbirliğini diğer alanlara kıyasla daha kolay geliştirmiştir. Ancak ticaret alanında bile AB'nin Güney Akdeniz ülkelerinin mukayeseli üstünlük sahibi olduğu bazı tarım ürünlerinin ithalatına sınırlamalar getirmiş olması gibi sorunlar mevcuttur.[26] AB'nin resmi söyleminde aksini iddia etmesine rağmen, yasadışı göç, genç işsizliği, çevre kirliliği ve çatışma çözme uygulamaları gibi

[22] Michelle Pace, "The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union", **Journal of European Area Studies**, Cilt: 10, No:2, 2002, s. 195.
[23] Georges Corm, "Foire d'Empoigne Autour de la Méditerranée", **Le Monde Diplomatique**, Temmuz 2008, www.monde-diplomatique.fr/2008/07/CORM/16060, (27 Ağustos 2010)
[24] Michael Emerson, "Making Sense of Sarkozy's Union for the Mediterranean", **CEPS (Centre for European Policy Studies) Policy Brief No: 155**, Mart 2008, http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1624, s. 5-6 (27 Ağustos 2010).
[25] Emerson, "Making Sense", s. 11.
[26] Corm, "Forie d'Empoigne" ve Emerson, "Making Sense", s. 4.

hassas meselelerde katılımcı üyelerin katkıları çok sınırlı kalmaktadır. Örneğin Magrep bölgesi tek başına ele alındığında, çoğunluğu 35 yaşaltı erkeklerden oluşan 85 milyonluk bir nüfus söz konusu oluyor.[27] Verimli sonuçlar doğuran bir istihdam ve göç rejimi bu insanları, hayatlarının mevcut koşulları içerisinde erkli kılabilirdi ama 15 yıllık Barselona Süreci böyle bir güçlendirme yaratamadı. Onun yerine AB ülkeleri, tabii ki anlaşılabilir nedenlerle, istihdam piyasalarını çalışma ve oturma izni veya vize başvuruları kısıtlamaları ile koruma altına aldı. Böylece Akdeniz'in güney kıyısı AB ile ortaklıklarına yabancılaştı.

Doğu Avrupa'nın Sovyet blokunun çökmesinden bu yana gerçekleştirdiği dönüşüm, AB çıkarları ile AB politikalarına muhatap olan aktörlerin çıkarlarının örtüşmesi durumunda ne kadar etkili politika uygulamalarının ortaya çıkacağını gözler önüne sermesi adına anlamlıdır. Bu çıkar örtüşmesinde Doğu Avrupa'nın AB'nin merkezine olan coğrafi yakınlığının önemli bir rol oynadığı da göz önüne alınmalıdır. Ayrıca tam üyelik perspektifi verilirken Doğu Avrupa ülkelerinin hiçbiri Arap-İsrail veya Kıbrıs sorunu benzeri bir çatışmayı içlerinde barındırmıyordu. Halbuki Akdeniz'in politik ve sosyo-ekonomik sorunları, AB'nin politika yapma ve uygulama kapasitesine ciddi sekte vuran güçlükleri ve çelişkileri içermektedir. Eğer durum böyleyse, Akdeniz AB'nin kalkınma, işbirliği ve barış adına somut sonuçlar elde etmesini engelleyen bir karmaşaysa, o zaman AB'nin Akdeniz politikalarını ilerletmeye çalışması yerine bunlardan vazgeçmesi daha akıllıca olmayacak mıdır? Bölgede mevcut olmak ama bölgenin süregiden kadim sorunlarına çözüm üretmemek AB'nin küresel bir normatif aktör olarak algılanmasına ölümcül bir darbe vurmaz mı?

Elbette ki AB'nin Akdenizli üyeleri ile AB üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri arasındaki tarihi, kültürel ve ticari bağlar, AB'nin bölgeyi terk etmeyecek olmasının garantisidir. O halde, Avrupa normatifçiliğine samimi olarak gönül vermiş olanlar, AB'nin Almanya, Avusturya, Polonya gibi Akdenizli olmayan üyelerini Akdeniz'in yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma, temiz su, yenilenebilir enerji ve barışçıl varoluş gibi sorunlarına eğilmenin Fransa, İtalya ve İspanya'nın bencil akraba ilişkilerini finanse etmek anlamına gelmeyeceğine ikna etmek zorundadırlar. AB değer ve normları Akdeniz'de kök salarsa bundan faydalanacak olan sadece Güney Avrupa olmayacaktır. Bu arada AB'nin Akdeniz politikalarının AB üyesi olmayan Akdeniz ülkelerinde nasıl algılandığı da oldukça sorunludur. AB'nin Akdeniz politkaları onların gözünde Akdeniz'i "Avrupa için belirli bir işe yararlık" kazandırıncaya kadar bitip tükenmek bilmeden "yeniden tanımlama, organize ve idare etme" ve "dönüştürme" çabalarından başka bir şey değil.[28] Diğer bir deyişle, Avro-Akdeniz politikasının muhatabı olan aktörler, AB'nin uygulamalarının gerçekten onların ihtiyaçlarını göz önüne aldığına inanmakta güçlük çekmekteler. Bu olgu, AB'nin iletişim gücünü zayıflatan bir kötü idare ve yanlış tanıtım örneği olmasının yanı sıra Avrupa normatifçiliğini zayıflatan bir unsurdur.

---

[27] Marina Mielczarek, "L'Union pour la Méditerranée, la Fausse Bonne Idée?," 13 Mart 2008, http://www.rfi.fr/actufr/articles/099/article_63834.asp, (2 Ekim 2010)

[28] Pace, "Ugly Duckling of Europe", s. 209.

Barselona Süreci'nin adeta umutsuzca üstesinden gelmeye çalıştığı diğer bir durum da Akdeniz ülkeleri arasındaki "işbirliği içinde olması gereken ortakları bölen"[29] farklılık, uyumsuzluk ve çözülemeyen çatışmalardır. Belirsizlik, aldırmamazlık, düşmanlık ve kötü yönetim ortamında Akdeniz'in AB üyesi olmayan ülkeleri, Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın temsil ettikleri ve sunduklarıyla içten ilgilenmemişlerdir. Michael Emerson'un Güney Akdeniz ülkelerinin "akıllı bir otoriter rejim ve tercihlerini piyasadaki çıkarlarına göre kullanan elitlerin, sınırlı siyasi çoğulculuğa izin verirken gerçek anlamdaki bir muhalif hareketi bastırdığı"[30] yönündeki yorumuna katılmamak elde değil. Bu bağlamda Güney Akdeniz'deki karar alıcılarının her zaman sürdürülebilir yaşam ve barış adına optimum ve uygun bulunan tercihlere yönelmediklerini söylemek yanlış olmayacaktır. AB üyesi olmayan Akdeniz ülkelerinin de Barselona Süreci'ne yaptıkları katkı bu nedenle sınırlı kalmaktadır. Nasıl sonuçlanacağı henüz tam olarak kestirilemeyen "Arap Baharı", öngörülen politik ve ekonomik dönüşümü gerçekleştirmesi durumunda mevcut sınırlı katkının artacağını beklemek yanlış olmayacaktır.

Onbeşinci yıl kutlamaları arifesinde öngörülen sonuçları ortaya çıkaramayan, onun yerine gözardı edilebilecek sonuçlarla yoluna topallayarak devam eden Barselona Süreci'ne bir çeki düzen verilmesinin zamanı gelmişti. Avro-Akdeniz Ortaklığı'nda açılan yeni bir sayfa ile son derece bürokratik, tartışmaları uzatıldıkça uzatılmış, aşırı katmanlı, sıkıcı Barselona Süreci rahatlatılmalı ve etkinleştirilmeliydi. Popüler seviyede uluslararası basında yazılanların aksine, AiB'in teknik yanı aslında Barselona Süreci'nin aksayan yönlerini giderebilecek niteliğe sahip. 13 Temmuz 2008 tarihindeki AiB Zirvesi'ne eşbaşkanlık yapan Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, Akdeniz kamuoyunu, bu yeni oluşumun diğer çatısına yani çözümleme yöntemlerinin yanı sıra "pratik projelere" odaklanacağı sözünü vermişti. Pratikliğe yapılan bu vurgunun daha önceki işbirliği girişimlerinden farklı, "daha yüksek başarma olasılığı" vaadinde bulunduğu düşünülebilir.[31] AiB çerçevesinde, altı başlıkta pratiklik ilkesi ile ilerlenebileceği savunuluyor. Bu başlıklar arasında, Akdeniz'in temizlenmesi, sivil toplum ağı, güneş enerjisi yatırımları, deniz ve karayollarının yeniden yapılandırılması ve ıslah edilmesi, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesi ve bir Akdeniz üniversitesinin kurulması bulunuyor.[32] Bu pratik projelerin somut sonuçları refah, işsizlik veya yenilenebilir enerji üretimine yansımaya başladıktan sonra Akdeniz dostlarının mağduru oldukları yılgınlık, akılcı, gerçek ve romantik olmayan bir ilerleme duygusu ile silinebilecektir.

---

[29] "Sommet de l'Union pour la Méditerranée, une Cordée Mal Assurée", **Le Monde Diplomatique**, 11 Haziran 2008, www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-07-11-sommet-de-l-Union-pour-la, (3 Ekim 2010)

[30] Emerson, "Making Sense", s. 3.

[31] 'Angela Charlton, "Sarkozy Launches Union for Mediterranean Region", 14 Temmuz 2008, www.boston.com/news/world/europe/articles/2008/07/14/sarkozy_launches_union_for_mediterranean_region, (3 Ekim 2010)

[32] "Paris Summit inaugurates 'Mediterranean Union", 14 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/paris-summit-inaugurates-mediterranean-union/article-174213, (27 Ağustos 2010)

AiB'nin Barselona Süreci'ne getireceği diğer bir yenilik de Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın kurumlarının, sekreterliğinin ve başkanlığını yeniden yapılandırılacak olması. Yeni plana göre yönetimden bir AB ülkesi ve bir AB üyesi olmayan Akdeniz ülkesinden oluşan ve belli aralıklarla değişen eşbaşkanlık sorumlu olacak.[33] Güney Akdeniz ülkelerine, Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın bu yeni aşamasına daha etkin katılabilecekleri mesajını vermek üzere Ürdünlü Ahmed Masa'deh Genel Sekreter seçildi. Benzer şekilde, Ortadoğu barış görüşmelerine katkıda bulunması umuduyla altı Genel Sekreter Yardımcısı'ndan biri İsrail'den, diğeri Filistin'den seçildi. Barselona Süreci'nin dışında yapılandırılan sekreterliğin "yeni tür işbirliği projeleri için fon yaratması"[34] bekleniyor. Son olarak da, yine Akdeniz kıyılarının tamamının sürece etkin katılımını sağlamak adına Akdeniz Üniversitesi'nin Slovenya'da kurulması kararlaştırıldı. Kurumsal yenilikler kapsamında ayrıca ilke bazında projelerin "ortak mülkiyeti" ve "ortak yönetimi" kavramlarının altı çizildi.[35]

Teknik vurgu, Avro-Akdeniz Ortaklığı'na yeni, daha pratik, sınırlandırılmış ve somut bir yaklaşım katıyor olsa da, AiB'nin popüler algılanmaları bize çok da ümit vaadetmeyen bir hikaye anlatıyor gibi. Popüler seviyede AiB, kaprisli ve ihtiraslı Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin yeni gözdesi, Türkiye'yi AB'ye üyelik yolundan çıkaracak kurnaz bir manevra, Güney Akdeniz'i yeniden emperyalizmin ağına düşürecek bir Batı oyunu veya Akdenizcilik denen yıkılmış hayalin bir başka ölü doğan bebeği olarak algılandı. Bu algılamaların bu derece olumsuz olmasının nedeni AB'nin Avrupa ve Akdeniz kamuoylarına AiB'yi tanıtır ve anlatırken takındığı özensiz tutumda aranmalıdır. Avrupa normatifçiliğinin anlatıldığı bölümde altını çizdiğimiz gibi, normatif liderlik, normatif politikalara muhatap olan aktörlerin onayına muhtaçtır. O halde sadece önerilen normatif politikaların doğru tanıtım ve dikkatli iletişimi sonucunda normatifliğin bir başarı şansı oluşur. Ne var ki, AiB'nin başlangıç aşamasında normatifliğin ihtiyaç duyduğu onay göz ardı edilmiş ve sürecin Fransız Cumhurbaşkanı tarafından "esir alınmasına"[36] göz yumulmuştur.

Bu bağlamda AiB aslında AB'yi normatif bir güç olarak görmek isteyenlere normatif politika uygulamalarında nelerden kaçınmak gerektiği konusunda eşsiz dersler sunmaktadır. Bu dersler öğrenildiğinde ve eldeki proje doğru olarak uygulandığında, AiB'in Avrupa normatifliğine katkı yapabilecek potansiyele sahip olduğu ortaya

---

[33] "The Euro-Mediterranean Partnership", http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm, (27 Ağustos 2010)

[34] Eduard Soler i Lecha ve Irene Garcia, "The Union for the Mediterranean: What Has It Changed and What Can Be Changed in the Domain of Security?", **Centre for European Policy Studies**, No: 4, Aralık 2009, http://www.ceps.eu/book/union-mediterranean-what-has-it-changed-and-what-can-be-changed-domain-security, (29 Eylül 2010)

[35] Timo Behr, "What Future for the Union for the Mediterranean", **Finnish Institute of International Affairs, FIIA Comment 1/2010**, 7 Haziran 2010, http://www.upi-fiia.fi/en/expert/73, (29 Eylül 2010)

[36] Francis Ghiles, "The Union for the Mediterranean Fails to Provide a New Tool Box for the Region", **Opinion CIDOB**, No: 73, 4 Haziran 2010, http://www.cidob.org/es/publicaciones/opinion/mediterraneo_y_oriente_medio/the_union_for_the_mediterranean_fails_to_provide_a_new_tool_box_for_the_region, (29 Eylül 2010)

çıkacaktır. AB'nin yukarıda bahsi geçen yanlış adımları düzeltme girişiminde bulunması, normatiflik tarafından önerilen süreçleri bozma ve yeniden kurma çerçevesinde olumlu olacaktır. Demek oluyor ki; AiB'nin erken aşamalarında yapılan yanlışların teşhis edilmesi, düzeltilmesi ve AiB'nin pratik yanının Akdeniz insanının yaşantısında ölçülebilir refah, iyileşme ve güçlenme yaratabileceği mesajının verilmesi normatiflik adına elzemdir. Bu çalışma da burada AiB'ye olan inançları buharlaşan katılımcı ülkelere bölgesel işbirliğinin pratik ve karlı yönlerinin hatırlatılması gerektiğini savunuyor ve AiB'nin başlangıcında gördüğü haksız muameleye rağmen, örneğin Türkiye'nin süreçle yeniden ilgilenmesinin ve somut altı konu başlığının tamamında rol alması gerektiğinin faydasını vurguluyor. Aynı şekilde, AB kurumlarının AB üye ülkeleri arasındaki samimi, etkin ve sürekli çabalara onlara AiB'nin çökmesi durumunda AB'nin Akdeniz'de hiçliğe mahkum olacağını hatırlatarak destek olma gerekliliğinin altını çiziyor. Bu çerçevede bundan sonraki bölümde, Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın bu yeni aşamasından ne tür normatif dersler çıkarılabileceğine odaklanılacaktır.

AiB'nin Normatif Yansımaları

Resmi söylem, "atası olan Barselona Süreci'nin müfredatını muhafaza ederken" AiB'nin "daha dengeli bir yönetişim, vatandaşlarına daha görünür olma ve somut, bölgesel ve ulusötesi projelere sadakat göstereceği" teminatı verdiğinin altını çizmekte.[37] İnsanların yaşam kalitesi üzerinde net etkisi olacak somut projelerle görünürlük kazanmayı hedefleyen AB bu suretle, aslında normatif aktörlükte de bir şans sahibi olacaktır. Su erişimi ve idaresi ile ıslah projeleri ve yaygın güneş santralleri inşaatı, "Avro-Akdeniz alanını tanımının muğlaklığına"[38] rağmen bölge bütünleşmesi adına hatırı sayılır bir katkıda bulunacaktır. AiB'nin su ve yenilenebilir enerji politikaları sonucunda, fonksiyonel işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma adına gelişmelerin ortaya çıkması beklenmelidir. Eski İngiltere Başbakanı Gordon Brown'un Akdeniz'i "düşük karbonlu çözümler için küresel bir dağıtım merkezi" olarak önermesini de dikkate alırsak, Uluslararası Enerji Ajansı'nın belirttiği 2050 yılına kadar her yıl 215 metrekare ek güneş paneli yerleştirilmesi gereği çerçevesinde, "güneş çiftlikleri" için çalışmaya başlanabilir.[39]

Dünya Bankası danışmanlarından Jean-François Jamet'nin Robert Schuman Vakfı için yazdığı gibi "su ve enerji Akdeniz'in kömür ve çeliği olabilir."[40] Dikkatli incelendiğinde Jamet'nin aslında yalnız olmadığı, AiB'nin pratik yönünün yaratacağı 'yayılma' (spill over) etkisinin azımsanmaması gerektiğini söyleyen çok sayıda uzman,

---

[37]"Euro-Mediterranean Partnership". http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm, (27 Ağustos 2010)

[38] Esther Barbé ve Anna Herranz Surrallés, "Dynamic of Convergence and Differentiation in Euro-Mediterranean Relations: Towards Flexible Region-Building or Fragmentation?" **Mediterreanean Politics**, Cilt: 15, No: 12, 2010, s. 131.

[39] Traynor, "Love Tops Agenda".

[40] "The Barcelona Process and the Mediterranean Union: Possibilities for the Future", **Euractiv**, 10 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/priorities/barcelona-process-mediterranean-union-possibilities-future/article-174128, (30 Temmuz 2010)

sivil toplum örgütü ve akademisyen olduğu görülecektir. Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF), örneğin, AB'nin karar alıcılarına yaptığı çağrıda, AiB'nin önde gelen projelerinin "sürdürülebilir kalkınma, çevre ve doğal kaynak idaresi ve enerji" ile ilgili olmasından dolayı özel önemi hak ettiğini vurguladı.[41] "Akdeniz'in paha biçilmez doğal sermayesinin ve sosyal ve ekonomik faydalarının daha sonraki nesiller için muhafaza edilmesi"[42] için duydukları endişe, AiB'nin taşıdığı potansiyele dikkat çektiklerinden kulağa samimi geliyor. Benzer bir şekilde Avro-Akdeniz Anna Lindh Vakfı, bölgesel barış ve uyum bağlamında "Akdeniz için Birlik'e duyulan ihtiyacın acilliğini" vurguluyor.[43] AiB üzerine odaklanmış olan Buffet, "Eğer AB bu anı yakalamak –veya en azından [AiB'nin] potansiyelini test etmek istiyorsa, yaklaşımını iyileştirmek zorunda" diyerek bu meselenin peşinin bırakılmaması gerektiğinin altını çiziyor.[44] Buna göre AB, AiB'den vazgeçilmesi ihtimali üzerinde oyalanmadan başlangıçtaki hatalarını düzeltmeli, Akdeniz politikasını güçlendirmeli ve özellikle sivil toplum işbirliği önemsenmeli.[45] Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın etkisi "kayıp giderken,"[46] Akdeniz söylemini tazelemenin zamanı çoktan geldi. AiB'nin gündemi, "enerji (Akdeniz Güneş Planı), su (Akdeniz Su Stratejisi) ve kirli çevrenin temizlenmesi (Horizon 2000)"[47] adına mevcut girişimleri canlandırabilir. O halde, bu etkinin açığa çıkmasının önündeki engellerin aşılması büyük önem taşıyor.

Rosa Balfour'un yerinde tespitine göre, AiB şimdilik "ulusal hükümetleri azami ve merkezi şekilde güçlü kılan" hükümetlerarası politikaya uygun tasarlandı.[48] Katılımcı ülkelerin hükümetlerine verilen böylesi özel ve odaklı rol AiB'yi katılımcıların insafına bırakıyor. AB'nin normatif gücünün üye ülkelerin norm ve çıkarlar rekabetinde ulusal çıkarlar yönünde poziyon almaları nedeniyle zayıfladığı hatırlanacak olursa, AiB'nin hükümetlerarası yapılanmasının en büyük nedeni Sarkozy'nin hatalı tutumudur. AiB'yi kendi başkanlık kampanyasının bir parçasıymış gibi anons etmesi ve Fransa'nın ulusal bayramı 14 Temmuz Bastil Günü'nde kendi himayesindeymiş gibi başlatması AB'nin etkili üyelerini alarma geçirdi. AiB'yi takdim ederken takındığı AB başkanı havası ve

---

[41] "Is the Union for the Mediterranean Paving the Way for Sustainability!", **WWF**, 14 Haziran 2010, http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/?193827/Is-the-Union-for-the-Mediterranean-paving-the-way-for-sustainability, (27 Ağustos 2010)

[42] **Ibid.,** s. 8.

[43] "The Foundation's Advisory Council Endorsed A Number of Actions to Help Civil Society in the Region", **Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the Dialogue Between Cultures**, 15 Şubat 2009, http://www.euromedalex.org/news/foundations-advisory-council-endorsed-number-actions-help-civil-society-region, (30 Temmuz 2010)

[44] Jean-Baptiste Buffet, "Build Step-by-step Links with the Mediterranean", **European Voice**, 27 Mayıs 2010, http://www.europeanvoice.com/article/imported/build-step-by-step-links-with-the-mediterranean/68064.aspx, (27 Ağustos 2010)

[45] "EU and Mediterranean Civil Society Reach Historical Deal on a Joint Assembly," 12 Kasım 2010, http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.press-releases.11487, (12 Kasım 2010)

[46] Stephen C. Calleya, "The Union for the Mediterranean: An Exercise in Region Building," **Mediterranean Quarterly**, Cilt 20, No: 4, 2009, s. 50.

[47] "UfM Paving the Way for Sustainability", s. 9.

[48] Rosa Balfour, "The Transformation of the Union for the Mediterranean", **Mediterranean Politics**, Cilt: 14 No:1, 2009, s. 103.

hangi ülkeye AB adaylığı hangisine imtiyazlı ortaklık verileceğinin kendi tasarrufu olduğu izlenimi vermesinin bunda payı büyük oldu. Danışmanı Henri Guaino'nun Fransa'nın "Akdeniz'de baskın bir pozisyon"[49] peşinde olduğu ifadeleri de ateşi körükledi. Aşırı baskın bir Fransa korkusu, diğer AB üyelerinin Akdeniz konusunda olası bir oldu bittiye karşı öz savunma geliştirmesine neden oldu.

AB'nin "para babası" Almanya, Fransa'nın geleneksel "etki alanını" desteklemek anlamına geleceği gerekçesi ile Akdeniz bütçesinin arttırılması tekliflerini reddetti.[50] AB'nin yeni Doğu Avrupalı üyeleri de, özellikle Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan, Sarkozy'nin Club Med'ini kendi girişimleri olan Doğu Ortaklığı'nın rakibi olarak algıladılar.[51] AB'nin Akdeniz politikasını "Akdeniz Ortaklığı veya onun gibi bir şey işte"[52] diyerek ciddiye almayan Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi ise AiB'yi Fransız emperyalizmin devamı olarak "korkutucu ve tehlikeli"[53] bir girişim olarak niteledi. Bu arada elbette ki Sarkozy'nin Türkiye'nin AB adaylığını genişleme kapsamından çıkarak AiB bağlamına sürüklemeye çalışması da diğer bir normatif olmayan durum olarak kayıtlara geçti. Avrupalılaşmanın olumlu yanlarını tecrübe ediyor olmasına rağmen AB karşıtlığının giderek yükseldiği bir aday ülke olarak Türkiye, Sarkozy'nin başlattığı 'Avrupalı olmama' ve 'AB'den çok AiB'ye yakışma' tartışmalarından kötü etkilendi. Her ne kadar Sarkozy sonradan geri adım attıysa ve AiB'nin kuruluş deklarasyonunda AiB'nin "AB'nin genişleme politikasından, katılım müzakerelerinden ve katılım öncesi süreçten bağımsız olacağı"[54] teminatı verildiyse de, Türkiye AiB'nin kurumları ve söylemi ile ilgisini en başından itibaren kesti.

Bu arka plan içersinde, hükümetlerarası bir temelde yapılanan AiB'nin normatif kapasitesinin, katılımcı ülkelerin kendi bireysel çıkarlarını kollayacakları prensibine dayanarak sınırlı kalacağı varsayılmaktadır. Avro-Akdeniz Ortaklığı'nda bu yeni sayfanın açılmasının arifesinde yaratılan belirsizlik ve güvensizlik atmosferinde normativizm yeşeremedi. Bu girişimde atılan diğer bir hatalı adım da bütçe konusunda oldu. Sabit, istikrarlı ve yeterli ödenek olmadan tasarlanan bir projenin, insanları hayatlarının mevcut koşulları içerisinde erkli kılacak herhangi bir somut sonuç

[49] Ian Traynor, "Germany Pours Cold Water on Sarkozy Union", **The Guardian**, 14 Mart 2008, http://www.guardian.co.uk/world/2008/mar/14/france.eu, (27 Ağustos 2010).
[50] Ian Traynor, "Love Tops Agenda as Sarkozy Launches Mediterranean Union", **The Guardian**, 14 Temmuz 2008, http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/14/france.eu, (27 Ağustos 2010).
[51] Agnieszka K. Cianciara, "The Union for the Mediterranean and the Eastern Partnership: Perspectives from Poland, Czech Republic and Hungary", **Report of the Institute of the Public Affairs, Poland**, http://www.isp.org.pl/files/20428018440644117001255085245.pdf, (30 Temmuz 2010).
[52] Dana Moss, "Libya and the European Union: How Far Can Relations Go?", 2 Şubat 2008, http://www.transatlanticinstitute.org/html/pu_articles.html?id=412, (29 Eylül 2010).
[53] Thierry Oberlé, "L'Europe se met à l'heure de la Méditerranée", 13 Temmuz 2008, **Le Figaro**, http://www.lefigaro.fr/international/2008/07/12/01003-20080712ARTFIG0039-l-europe-se-met-a-l-heure-de-la-mediterranee.php, (29 Eylül 2010).
[54] "Paris Summit Inaugurates 'Mediterranean Union'", **Euractiv**, 14 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/paris-summit-inaugurates-mediterranean-union/article-174213, (27 Ağustos 2010).

yaratmayacağı açıktır. AiB, Avro-Akdeniz Ortaklığı'na ek bütçe yaratılamayacak bir zamanlama ile başaltıldı; 2006-2013 bütçesi böyle bir yeni harcamayı öngörmüyordu. Bu eksiklik AiB'nin "baştan itibaren hantal ve alakasız"[55] bir girişim olarak algılanmasına neden oldu. 2013 yılına kadar AiB sadece bölgesel yapılanma fonları aracılığıyla finanse edilebilecek ki bu da yıllık 90 milyon Avro gibi bir miktar oluyor. Geçen 15 yıl süresince toplam 1,66 milyar Avro ile yetinmek zorunda kalan Barselona Süreci, bugüne kadar AB üyeleri ve Akdeniz ülkelerinin cömert desteğine nail olabilmiş değil.[56] AiB'nin de parasız başlatılmış olması, onun güvenilirliğini, kapasitesini ve normatifliği zedelemiştir. Sarkozy'nin Avrupalı işadamlarından 14 milyar Avro bulma umuduna ve "Akdeniz'e yatırım yap" kampanyasının başlatılmış olmasına rağmen AiB'nin önde gelen projeleri hala "finansman ve mülkiyet" zafiyeti çekmektedir. Avrupa Komisyonu'nun Genişleme ve Komşuluk Politikası Komiseri Stefan Füle, Avro-Akdeniz ortaklığı ülkelerine ısrarla "özel sektör aktörlerinin (bankalar veya yatırımcıların) ilgisini çekme ve onların bu büyük projeye katılmaları için asgari koşulları yaratma" çağrısında bulunuyor.[57]

Bu olumsuzluklara rağmen, cesaret verici bir finansman yaratma adımı, Çerçevelenmiş Altyapı Fonu'ndan geldi. Avrupa Yatırım Bankası ile Fransa, İtalya, Fas ve Mısır Hazineleri'nin ortak bir girişimi olan 385 milyar Avro'luk çevre koruma, sosyal etki, şeffaflık ve ihale referanslı asgari şartlara uyumlu yeşil alan projelerine"[58] yatırım yapmayı hedefleyen bu fon, daha istekli ülkelerin nasıl daha ilerleyeceğini, istekli olmayanların nasıl yerinde sayacaklarını göstermek adına anlamlıdır. Çerçevelenmiş Fon'un gönüllü katılım ilkesi, Barbé ve Surrallés'in Akdeniz'de bölge inşası girişimlerinde olması gerektiğine dikkat çektikleri "farklılıklar ve esneklikler"[59] ile de uyumludur. Tabii gönüllü katılım haricinde, iletişim eksikliği ve yaygın dezenformasyon da farklılıklara yol açabilecektir; bu dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Çerçevelenmiş Fon vesilesi ile AiB'ye daha etkin katılması mümkün olan Türkiye'nin, 'farklılıklar ve esneklilikler' çerçevesinde altyapı projelerinde yer alması kayda değer bir fayda yaratacaktır.

---

[55] "Paris Summit Inaugurates 'Mediterranean Union'", **Euractiv**, 14 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/paris-summit-inaugurates-mediterranean-union/article-174213 (27 Ağustos 2010).

[56] Stefan Füle, "European Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy, Speech: Union for the Mediterranean "For'UM" Meeting", Marseille, 27 Mayıs 2010, http://www2.ccimp.com/forum/DiscoursFule.pdf, (29 Eylül 2010)

[57] "Summit Approves Union for the Mediterranean", **Euractiv**, 14 Mart 2008, http://www.euractiv.com/en/priorities/summit-approves-union-mediterranean/article-170976 ve "Invest in Med", **Annual Conference**, 9 Temmuz 2009, http://www.eurochambres.eu/content/default.asp?Pagename=Index&incFile=Index_164_1890.htm, (27 Ağustos 2010).

[58] "As a major contribution to the Union for the Mediterranean,' **European Investment Bank**, 26 Mayıs 2010, http://www.eib.org/about/press/2010/2010-078-lancement-du-fonds-dinfrastructure-inframed.htm, (02 Ekim 2010).

[59] Barbé ve Surrallés, "Dynamic of Convergence and Differentiation", s. 131.

Avrupa Komisyonu'nun Konsey, Parlamento, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi ile birlikte 8 Mart 2011 tarihinde yayınladığı "Güney Akdeniz ile Demokrasi ve Paylaşılan Refah için Ortaklık" bildirisi, AB'nin "Arap Baharı" gelişmeleri sonrasında Güney Akdeniz'e daha büyük bir ilgi göstereceğine işaret ediyor. Ne var ki, bildirinin ilişkileri geliştirmek için önemine vurgu yaptığı asıl çerçeve AiB değil, Komşuluk Politikası ve ortaklık anlaşmaları. Ancak bu, AiB'e herhangi bir rol biçilmediği anlamına gelmiyor; tam tersine somut projeler üzerinden ilerleme hedefi övülürken bölgede iş, büyüme ve teknolojik gelişmeyi tetikleme kapasitesinin altı çiziliyor. AiB'nin daha belirginleşmesini sağlayacak ikinci zirvenin henüz gerçekleşmemiş olması ve Masa'deh'in Genel Sekreterlik'ten istifa etmesi Komşuluk Politikası'nı daha kurumsal bir çerçeve olarak öne çıkarırken belgede, AiB'nin gelecekte daha etkin olacağına dair son derece kuvvetli bir beklenti göze çarpıyor. Bu beklenti, aynı zamanda Türkiye'nin bölgede oynaması olası role dayanarak daha da kuvvetleniyor.[60]

AiB ve Türkiye

Türkiye'de AiB'nin ölü doğduğu ve bu nedenle üzerinde konuşulmasının vakit kaybı olduğu yönünde yaygın bir görüş mevcut. Zaten Türk kamuoyu, AiB'nin Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini dışlamayacak bir proje olduğu anlaşıldıktan ve Akdeniz'in çatışma yaratan kadim sorunları tekrar su yüzüne çıktıktan hemen sonra bu konuya olan ilgisini tamamen yitirdi. AiB zirveleri ile ilgili erteleme haberleri geldikçe meseleye iyice dışarıdan bakar oldu. Yapılan değerlendirmelerde bu projenin tutmayacağı sanki katılımcı ülkeler arasında Türkiye yokmuşcasına anlatılmakta. Türk akademisyen, araştırmacı ve gazeteciler, konuya olan ilgilerini ilk imzaların atıldığı 13 Temmuz 2008 akşamının sabahına yitirdiler. Az sayıdaki yorum ve araştırmalar ise olumsuzluklara ve başarısızlığa odaklı bir bakış açısı benimsedi.[61] Halbuki Türkiye, AiB'ye üye 43 ülkeden biri olma vesilesiyle projenin aksayan yönleri ile olduğu kadar başarı potansiyeli ile de ilgilenmek yükümlülüğü altındadır. AiB'nin kağıt üzerindeki hali, böyle bir potansiyelin varlığına işaret etmektedir.

Bu noktada, Atila Eralp ve Petek Karatekelioğlu'nun AiB'nin bugünkü haline hala "Fransız girişimi" demesi yahut AiB'nin neden başarılı olamayacağını "Türkiye kendini bölge ile yeteri kadar özdeşleştirmemektedir" şeklinde açıklaması normatiflik açısından dar bir bakış açısını temsil etmektedir.[62] Türkiye'nin şu an AiB'ye olan ilgisini tamamen kaybetmiş olması, AiB'nin yarattığı istenilmeyen, normatif olmayan

---

[60] "Joint Communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean," **European Commission**, 08 Mart 2011, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf , (14 Eylül 2011), s. 5, 11.

[61] Atila Eralp ve Petek Karatekelioğlu, "Turkey's Perspective on European Union's Mediterranean Policy and the Union for the Mediterranean," **Hellenic Studies**, Cilt: 17, No: 2, 2009, s. 171-190. Çağrı Erhan, "Akdeniz için Birlik Projesi Tutmaz," **USAK Stratejik Gündem**, 10 Mart 2009, http://www.usakgundem.com/yazar/1471/akdeniz-İçin-birlik-projesi'-tutmaz-.html, (27 Ağustos 2010).

[62] Eralp ve Karatekelioğlu, "Perspectives," s. 171 ve 186.

bir sonuçtur. Halbuki somut projelerin yaratacağı ölçülebilir fayda üzerine odaklanılırsa, Türkiye'nin Akdeniz bölgesindeki insanların da hayatlarının mevcut koşullarında erkli kılınacağı görülebilir. Özellikle yenilenebilir enerji bağlamında Türkiye'nin "altyapı ve bağlantı kurma" girişimlerine dahil olması, bir "Doğu Akdeniz enerji dağıtım merkezi"[63] yaratma yolunda önemli bir dönüm noktası olacaktır. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kapasitesi üzerindeki çalışmaları, yeni enerji projelerinin uzun vadede istihdam yaratıp, üretim hacmini ve ulusal geliri arttırarak bireylerin hayatlarını dönüşterebileceğini savunuyor. Türkiye'deki mevcut enerji tartışmalarında genellikle kamuoyunun "fosil yakıt" ve "nükleer enerji" arasında seçim yapması bekleniyor. Halbuki Türkiye'nin kömürden sonraki ikinci en büyük yerli enerji kaynağı yenilenebilir enerjidir ve olası bütün açılardan destek beklemektedir.[64] AiB, ayağa kalkabildiği anda, en azından Akdeniz'e ve Türkiye'ye böyle bir destek verebilecektir.

2008 yılındaki küresel ekonomik krizin dünyaya öğrettiği derslerden bir tanesi de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) mutlaka ayakta kalmaları gereğidir. Türkiye'de de toplam sanayi işletmelerinin yüzde 90'undan fazlası KOBİ, toplam istihdamın yüzde 50'si KOBİ'lerden.[65] Ekonominin belkemiği bu işletmeleri desteklemek, sürdürülebilir kalkınma adına büyük önem taşıyor ve Türkiye, AiB'nin Akdeniz KOBİ'leri için önereceği somut projelerden yararlanmalıdır. Dünya denizleri arasında "en çok kirletilmiş olan" Akdeniz'in temizlenmesi de elbette ki ülkelerin bireysel çaba kapasitelerini hayli aşan bir girişim olmaktadır. Ağır metaller ve kalıcı organik kirleticiler bölgedeki ekosistemleri tehdit ederken, Türkiye'nin başarı şansı hakkında şüpheleri olsa da, kollektif bir temizleme girişiminde yer almakla ilgilenmiyor olması akılcı bir yaklaşım değildir.[66] Yahut, benzer şekilde Slovenya'da kurulacak olan Akdeniz Üniversitesi ile 1982'de Antalya'da kurulmuş Akdeniz Üniversitesi ile gelecekteki işbirliği olasılıkları tamamen ortadan kalkmadan Türkiye AiB'ye olan ilgisini kesmemelidir.

AiB'nin açılış yemeğinde AiB, Suriye, Filistin, İsrail, Türkiye ve Kıbrıs Rum Kesimi'nden liderleri aynı masada oturtma başarısı gösterdiği için övüldü. Övgülerin aslan payını, İsrail ve Suriye arasında oynadığı arabulucu rol ile Türkiye aldı.[67] Ne var ki, İsrail'in Gazze amabargosunu başlatmasının ardından realpolitik'in devreye girmesi çok uzun sürmedi. Sarkozy'nin Akdenizliler'in birbirini sevdiği savı üzerine kurulu "AiB, Akdeniz'de birbirimizle nefret içinde savaşmamıza değil birbirimizi

---

[63] Gonzalo Escribano, "Convergence towards Differentiation: The Case of Mediterranean Energy Corridors", **Mediterranean Politics**, Cilt 15, No: 2, 2010, s. 225.

[64] Dilek Temiz ve Aytaç Gökmen, "The Importance of Renewable Energy Sources in Turkey," **International Journal of Economics and Finance Studies**, Cilt: 2 No: 2, 2010, s. 23-4.

[65] "KOSGEB Stratejik Plan," **KOSGEB,** 2010, http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23, (30 Aralık 2010).

[66] "Kirlilik," **Greenpeace**, 9 Şubat 2010, http://www.greenpeace.org/turkey/tr/campaigns/defending-our-mediterranean/threats/kirlilik, (27 Ağustos 2010).

[67] "Paris Summit Inaugurates Mediterranean Union", http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/paris-summit-inaugurates-mediterranean-union/article-174213, (27 Ağustos 2010)

sevmemize"[68] yarayacağı söylemi böylece çöktü. Türkiye arabuluculuğu için övüldü ama Mayıs 2010'dan beri, yani bir Türk sivil toplum örgütünün önderliğinde toplanan yardımı Gazze'ye taşıyan gemiye İsrail'in uluslararası sularda saldırmasından bu yana İsrail ile Türkiye, artık Türkiye'nin İsrail ve Arap ülkeleri arasında arabuluculuk yapmasına müsade etmeyecek soğuk bir ilişki içindedir.

İsrail'in yerleşim ve Gazze ablukası politikalarından duyulan uluslararası rahatsızlık, AiB'nin geleceğini ve başarısını etkileyen önemli bir sorun olarak ön plana çıkıyor. 13 Nisan 2010 tarihinde düzenlenen Su Konferansı, ki AiB'nin kuruluşundan beri gerçekleştirilen ilk kritik toplantı olması için planlanmıştı, İsrail ve Filistin heyetlerinin kelimeler üzerinde anlaşamamasından dolayı herhangi bir konu üzerinde uzlaşma sağlanamadan nihayetlendi. Bu toplantıda "su tüketiminin %25'in altına inmesi"[69] ve Akdeniz için bir su idaresi stratejisinin belirlenmesi gereğinin karara bağlanması bekleniyordu. İsrail Dışişleri Bakanı Avigder Liberman gibi uluslararası platformda tek bir dostu bulunmayan bir şahsiyetin 43 üyeli bir yapıyı işlemez hale getirmesi Akdeniz idealine gönül verenler ve Avrupa normatifliği adına büyük bir kayıptır.[70]

Realpolitik AiB'nin karar alma mekanizmalarında bu derece etkin olduğu sürece, Akdeniz halklarının "şehircilik ve tarım ihtiyaçları için su tasarrufu etmeleri ve suyu dönüştürüp yeniden kullanmaları"[71] çok zor olacaktır. Yine Buffet'nin yerinde tespitine göre, "AiB'nin başındaki kişiler aşırı politize oldukları sürece girişimlerin sürekli bloke olması olası" ve bu nedenle de bu yapının tekrar tekrar depolitize ve apolitize edilmesi" elzem.[72] Böyle bir adım evrensel geçerliliği olduğu varsayılan yaklaşımların da tekrar tekrar parçalarına ayrılmasına ve yeniden birleştirilmesine yol açacak, diğer bir deyişle normatifliğin o çok özlenen iktidarına katkıda bulunacaktır. İdeal olarak, Türkiye'nin de realpolitik gereklerine göre hareket ederek süreci felç edecek politik çatışmalar içinde yer almak yerine, barış ve sürdürülebilir kalkınma adına sürecin depolitize edilmesine katkıda bulunması beklenmelidir. Sürecin depolitize edilmesi, İsrail-Filistin veya Kıbrıs sorunlarının taraflarının yeniden bir masada oturmasını sağlayabilir. "Arap Baharı" ise Türkiye'de daha çok Ortadoğu politikası üzerine etkileri bakımından algılanırken Tunus, Mısır ve Libya'nın aynı zamanda Güney Akdeniz ülkeleri olduğu şimdilik çok

---

[68] Ian Traynor, "Love Tops Agenda as Sarkozy Launches Mediterranean Union", **The Guardian**, 14 Temmuz 2008, http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/14/france.eu, (27 Ağustos 2010).
[69] "UfM Paving the Way for Sustainability", s.19.
[70] Toby Vogel, "Union for the Mediterranean Summit Postponed", **EuropeanVoice**, 25 Mayıs 2010, http://www.europeanvoice.com/article/2010/05/union-for-the-mediterranean-summit-postponed/68043.aspx, (29 Eylül 2010).
[71] Eberhard Rhein, "The Union for the Med has to Get Serious", **Euractiv's Blogactiv**, 19 Nisan 2010, http://rhein.blogactiv.eu/2010/04/19/the-union-for-the-med-has-to-get-serious, (29 Eylül 2010).
[72] "L'UE Cherche à Relancer l'Union pour la Méditerranée", **Euractiv**, 27 Nisan 2010 http://www.euractiv.fr/elargissement-0/article/2010/04/26/ue_cherche_relancer_union_pour_la_mediterranee_66963, (27 Ağustos 2010).

fazla hatırlanmamakta. Bu unsurun da hatırlandığı yeni bir Akdeniz söylemi geliştirmek Ankara'yı AiB içerisinde Fransa'ya denk itici bir güç haline getirebilecektir.

Sonuç

AiB'nin kuruluşundan sonraki ilk zirvesinin iki kere ertelenmiş olması Fransız kamuoyunda az da olsa yankı bulurken Türkiye'de fark edilmedi bile. AiB'ye duyulan ilginin hızla kaybolması, AiB'yi Akdeniz insanlarının gözünde görünmez, algılanmaz kıldı. Ne var ki, AiB'nin muhatapları tarafından nasıl algılandığı Avrupa normatifliği adına önemli sonuçlar doğurmuştur. Her ne kadar Akdenizcilik zayıf bir kimlik oluşumu üzerine kurulmuş olsa da bölge insanlarına çok tanıdık olması bağlamında belli bir kullanım faydasına sahiptir. AiB'nin mağdur olduğu ilgi ve güvenilirlik eksikliği, Fransa'nın Haziran 2008 AB Dönem Başkanlığı sırasında attığı hatalı adımlar, çok kalabalık üyelik sistemi ve hükümetlerarası karar alma mekanizması ile açıklanmalıdır. AiB'nin Akdeniz'de sürdürülebilir yaşama ait norm ve değerler yaratma potansiyeli gerçektir ve bu nedenle de başlangıçtaki hatalar mutlaka düzeltilmelidir. Buffet ve arkadaşları bu gerekliliğe AiB'nin "misyonunu yeniden tanımlama"[73] diyor. Bu çerçevede Akdeniz'in apolitik tanımının ortaya çıkarılması gerekiyor.

Su, enerji, göç ve serbest ve adil ticaret için esaslı stratejiler yaratmak, sadece gönüllü devletler ve sivil toplum örgütlerinin öncülük üstleneceği ortak bir yönetim çerçevesinde Akdeniz'in paha biçilmez doğal kaynaklarının gelecek nesiller için muhafaza edilmesine yardımcı olacaktır. Ne yazık ki bu projenin bu potansiyelini gerçekleştirmek için önce toplantılarda mevcut bulunmamayı tercih eden ülkelerin AiB'ye yeniden katılımının sağlanması gerekiyor. Basında İspanya'nın Ocak 2010 AB Dönem Başkanlığı'nın AiB zirvesini erteleme nedeni olarak İspanya'nın "düşük katılımdan"[74] korkması yazıldı. Bu bağlamda, yine Buffet ve arkadaşlarının önerilerine kulak verecek olursak, AiB yönetiminin AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'un liderliğinde seçilen ve istihdam edilen yeni Avrupa diplomatları ile iletişim ve işbirliğine geçmesi, sürece katılımı arttıracaktır.[75] Namevcut ülkelerin karar alma sürecini bloke etmelerini önlemek ve AiB'nin potansiyelini gerçekleştirmek için Centre for European Policy Studies'den Michael Emerson ise AB Dönem Başkanı, Komisyon ve sadece istekli AiB ülkelerin katılacağı, gönüllük esasına dayalı "açık bir troyka" öneriyor ki bu da dikkate değer bir öneri.[76]

Akdenizliler göç, iklim değişikliği ve çevre kirliliğini ciddiye almak zorunda. AiB kağıt üzerinde ortak mülkiyet ve ortak idare ile yürütülecek somut projelerle bu sorunları çözebilmeyi vadediyor. Avrupa normatifliği de, AiB'nin geleceği de söylemin somut eylemlere dönüşmesinden büyük yarar görecektir. Pratikte, güven ve fon eksikliği ile realpolitikten muzdarip bu sürece öncelikle fon tedarik etmek gerekiyor.

---

[73] Jean-Baptiste Buffet et al, "Dernière Chance Pour l'Union Pour la Méditerranée? Propositions" **Position Paper,** Kasım 2010, http://institut-thomas-more.org/pdf/472_fr_ArtUpM-Nov2010.pdf, s. 2 (30 Aralık 2010).
[74] Vogel, "Summit Postponed".
[75] Buffet et al, "Propositions," s. 2.
[76] Emerson, "Making Sense", s. 9.

Bunun için de Fransa'nın en büyük mevduat bankalarından Caisse d'Epargne'nın yönetim kurulu başkanı Charles Milhaud enerji, su, tarım, eğitim ve araştırma projeleri için ivedilikle bir Avro-Akdeniz yatırım bankasının oluşturulması gereğine işaret ediyor.[77] Akdeniz'in dönüştürülmesi için paraya ihtiyaç duyulduğu aşikar ve bu fonun yaratılması için gönüllülük esasına dayalı ama cömert bir katılım şart.

Avrupa normatifliğinin daha önce bahsi geçen bir özelliği AB'nin yumuşak müzakere gücünün, ABD'nin sert baskın gücü ile kıyaslandığında uluslararası toplumda emsalsiz olduğu iddiasına dayanmasıdır. Ne var ki Obama başkanlığı bazı alanlarda AB'nin normatifliği ile rekabete girebilecek bir söylem geliştirdi. AB'nin Akdeniz politikalarını uygulamadaki başarısızlığı kamuoyu önünde iyice belirgin bir hal aldıkça, ABD'nin bölge politika uygukamalarına dahil olmasının "Avrupa'nın güney çevresindeki başarısızlıklarını gidermede yardımcı olacağını"[78] öneren alternatif görüşler de duyulmaya başlandı. AiB'nin bu yönü de göstermektedir ki AB normatifliğinin emsalsizliği, AB'nin söylemlerden somut başarılar yaratmayı başaramadığı her durumda ABD'yi karşısında rakip olarak bulacaktır.

Avro-Akdeniz Ortaklığı'nın AiB aşamasının yansıttığı mesaj üzerinde çalışması gerekiyor. Aksi takdirde duyulan sadece "AB, iyi gözükmeyen bir dış politika insiyatifinde kendini ilk defa köşeye sıkıştırmıyor; bu seferki Avrupalıları her zamankinde çok daha etkisiz gösteriyor"[79] benzeri yorumlar olacaktır. AiB katılımcılarına doğru Akdeniz mesajının iletilmesi, Akdeniz'in dönüştürülmesinden kendisi de faydalanacak olan Türkiye için de bir gerekliliktir. Ertelenen her zirve veya imzalanamayan her bir çevre iyileştirme stratejisi sonrasında elleri kavuşturup "ben demiştim; bu iş tutmaz" demek yerine başarısızlığın nedenleri iyi teşhis edilmeli, seçenek üretilmelidir. AB normatifliğinin yeniden tanımlanması ve reform edilmiş halinin Akdeniz'de hüküm sürmesi, iklim değişikliğinden muzdarip bir Akdeniz ülkesi olarak Türkiye'nin de çıkarınadır.

Kaynakça

Albert, Mathias et al. "The Transformative Power of Integration: Conceptualising Border Conflicts", Thomas Diez et al, (der) **The European Union and Border Conflicts: The Power of Integraton and Association,** Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

"As a major contribution to the Union for the Mediterranean,' **European Investment Bank**, 26 Mayıs 2010, http://www.eib.org/about/press/2010/2010-078-lancement-du-fonds-dinfrastructure-inframed.htm.

Balfour, Rosa. "The Transformation of the Union for the Mediterranean", **Mediterranean Politics**, Cilt: 14 No:1, 2009

[77] Buffet et al, "Propositions," s 5-6.
[78] Barber, "UfM Drifts into Irrelevance".
[79] **Ibid.**

Barbé, Esther ve Anna Herranz Surrallés, "Dynamic of Convergence and Differentiation in Euro-Mediterranean Relations: Towards Flexible Region-Building or Fragmentation?" **Mediterreanean Politics**, Cilt: 15, No: 12, 2010, s. 129-47.

Barbé, Esther ve Elisabeth Johansson-Nognés, "The EU as Modest 'Force for Good': the European Neighbourhood Policy", **International Affairs**, Cilt: 84, No. 1, 2008, s. 81-96.

"The Barcelona Process and the Mediterranean Union: Possibilities for the Future", **Euractiv**, 10 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/priorities/barcelona-process-mediterranean-union-possibilities-future/article-174128.

Behr, Timo. "What Future for the Union for the Mediterranean?", **Finnish Institute of International Affairs, FIIA Comment 1/2010**, 7 Haziran 2010, http://www.upi-fiia.fi/en/expert/73.

Bretherton, Charlotte ve John Vogler. **The European Union as a Global Actor,** Londra ve New York, Routledge, 2006.

Buffet, Jean-Baptiste et al. "Dernière Chance Pour l'Union Pour la Méditerranée? Propositions" **Position Paper,** Kasım 2010 http://institut-thomas-more.org/pdf/472_fr_ArtUpM-Nov2010.pdf.

Buffet, Jean-Baptiste. "Build Step-by-step Links with the Mediterranean", **European Voice**, 27 Mayıs 2010, http://www.europeanvoice.com/article/imported/build-step-by-step-links-with-the-mediterranean/68064.aspx.

Calleya, Stephen C. "The Union for the Mediterranean: An Exercise in Region Building," **Mediterranean Quarterly**, Cilt 20, No: 4, 2009, s. 49-70.

Cheah, Pheng ve Bruce Robbins (der.) **Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation**, Minneapolis, University of Press, 1998.

Charlton, Angela. "Sarkozy Launches Union for Mediterranean Region", 14 Temmuz 2008,www.boston.com/news/world/europe/articles/2008/07/14/sarkozy_launches_union_for_mediterranean_region.

Cianciara, Agnieszka K. "The Union for the Mediterranean and the Eastern Partnership: Perspectives from Poland, Czech Republic and Hungary", **Report of the Institute of the Public Affairs, Poland**, http://www.isp.org.pl/files/20428018440644117001255085245.pdf.

Corm, Georges. "Foire d'Empoigne Autour de la Méditerranée", **Le Monde Diplomatique**, Temmuz 2008, www.monde-diplomatique.fr/2008/07/CORM/16060.

Diez, Thomas. "Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'", **Millennium: Journal of International Studies**, Cilt: 33 No.3, 2005, s. 613-36.

Diez, Thomas et al, (der) **The European Union and Border Conflicts: The Power of Integraton and Association,** Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Emerson, Michael. "Making Sense of Sarkozy's Union for the Mediterranean", **CEPS (Centre for European Policy Studies) Policy Brief No: 155**, Mart 2008, http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1624.

Eralp, Atila ve Petek Karatekelioğlu. "Turkey's Perspective on European Union's Mediterranean Policy and the Union for the Mediterranean," **Hellenic Studies**, Cilt: 17, No: 2, 2009, s. 171-190.

Erhan, Çağrı. "Akdeniz için Birlik Projesi Tutmaz," **USAK Stratejik Gündem**, 10 Mart 2009, http://www.usakgundem.com/yazar/1471/akdeniz-İçin-birlik-projesi'-tutmaz-.html.

Escribano, Gonzalo. "Convergence towards Differentiation: The Case of Mediterranean Energy Corridors", **Mediterranean Politics**, Cilt 15, No: 2, 2010, s. 211-29.

"EU and Mediterranean Civil Society Reach Historical Deal on a Joint Assembly," 12 Kasım 2010, http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.press-releases.11487.

"The Euro-Mediterranean Partnership", 2008, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm.

"European Council's Action Plan for Civilian Aspects of ESDP", 17-18 Haziran 2004, http://ec.europa.eu/councils/bx20040617/index_en.htm.

Fioramonti, Lorenzo ve Arli Poletti, "Facing the Giant: Southern Perspectives on the European Union," **Third World Quarterly**, Cilt: 29 No. 1, 2008, 167-80.

"The Foundation's Advisory Council Endorsed A Number of Actions to Help Civil Society in the Region", **Anna Lindh Euro-Mediterranean Foundation for the Dialogue Between Cultures**, 15 Şubat 2009, http://www.euromedalex.org/news/foundations-advisory-council-endorsed-number-actions-help-civil-society-region.

Füle, Stefan. "European Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy, Speech: Union for the Mediterranean "For'UM" Meeting", Marseille, 27 Mayıs 2010, http://www2.ccimp.com/forum/DiscoursFule.pdf.

Ghiles, Francis. "The Union for the Mediterranean Fails to Provide a New Tool Box for the Region", **Opinion CIDOB**, No: 73, 4 Haziran 2010, http://www.cidob.org/es/publicaciones/opinion/mediterraneo_y_oriente_medio/the_union_for_the_mediterranean_fails_to_provide_a_new_tool_box_for_the_region.

"Invest in Med", **Annual Conference**, 9 Temmuz 2009, http://www.eurochambres.eu/content/default.asp?Pagename=Index&incFile=Index_164_1890.htm.

"Is the Union for the Mediterranean Paving the Way for Sustainability!", **WWF**, 14 Haziran 2010, http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/?193827/Is-the-Union-for-the-Mediterranean-paving-the-way-for-sustainability.

"Joint Communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean," **European Commission**, 08 Mart 2011, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf .

"Kirlilik," **Greenpeace**, 9 Şubat 2010, http://www.greenpeace.org/turkey/tr/campaigns/defending-our-mediterranean/threats/kirlilik.

"KOSGEB Stratejik Plan," **KOSGEB,** 2010, http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23.

Manners, Ian. "The Normative Ethics of the European Union", **International Affairs**, Cilt: 84, No.1, 2008, s. 45-60.

Manners, Ian. "Normative Power Europe: A Contradiction in terms?", **Journal of Common Market Studies**, 2002, Cilt 40 No. 2, s. 235-58

Manners, Ian. "Normative Power Europe Reconsidered: Beyond the Crossroads", **Journal of European Public Policy**, Cilt 13, No: 12, 2006, 182-99.

Mielczarek, Marina. "L'Union pour la Méditerranée, la Fausse Bonne Idée?," 13 Mart 2008, http://www.rfi.fr/actufr/articles/099/article_63834.asp.

Moss, Dana. "Libya and the European Union: How Far Can Relations Go?", 2 Şubat 2008, http://www.transatlanticinstitute.org/html/pu_articles.html?id=412.

Oberlé, Thierry. "L'Europe Se Met a L'heure de la Méditerranée", 13 Temmuz 2008, **Le Figaro**, http://www.lefigaro.fr/international/2008/07/12/01003-20080712ARTFIG0039-l-europe-se-met-a-l-heure-de-la-mediterranee.php.

Pace, Michelle. "The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union", **Journal of European Area Studies**, Cilt: 10, No:2, 2002, s. 189-210.

"Paris Summit Inaugurates 'Mediterranean Union'", **Euractiv**, 14 Temmuz 2008, http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/paris-summit-inaugurates-mediterranean-union/article-174213.

Rhein, Eberhard. "The Union for the Med has to Get Serious", **Euractiv's Blogactiv**, 19 Nisan 2010, http://rhein.blogactiv.eu/2010/04/19/the-union-for-the-med-has-to-get-serious.

Sjursen, Helen. "The EU as a 'Normative' Power: How can this be?", **Journal of European Public Policy**, Cilt: 13. No. 2, 2006, 235-51.

Soler i Lecha, Eduard ve Irene Garcia, "The Union for the Mediterranean: What Has It Changed and What Can Be Changed in the Domain of Security?", **Centre for European Policy Studies**, No: 4, Aralık 2009, http://www.ceps.eu/book/union-mediterranean-what-has-it-changed-and-what-can-be-changed-domain-security.

"Sommet de l'Union pour la Méditerranée, Une Cordée Mal Assurée", **Le Monde Diplomatique**, 11 Haziran 2008, www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-07-11-sommet-de-l-Union-pour-la.

"Summit Approves Union for the Mediterranean", **Euractiv**, 14 Mart 2008, http://www.euractiv.com/en/priorities/summit-approves-union-mediterranean/article-170976.

Temiz, Dilek ve Aytaç Gökmen. "The Importance of Renewable Energy Sources in Turkey," **International Journal of Economics and Finance Studies**, Cilt: 2 No: 2, 2010, s. 23-30.

Thomas, Daniel C. "Explaining the Negotiation of EU Foreign Policy: Normative Institutionalism and Alternative Approaches", **International Politics**, Cilt 46, No: 4, 2009, 339-57.

Traynor, Ian. "Love Tops Agenda as Sarkozy Launches Mediterranean Union", **The Guardian**, 14 Temmuz 2008, http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/14/france.eu.

Traynor, Ian. "Germany Pours Cold Water on Sarkozy Union", **The Guardian**, 14 Mart 2008, http://www.guardian.co.uk/world/2008/mar/14/france.eu.

Turner, Stephen. **Explaining the Normative**, Cambridge, Polity Press, 2010.

"L'UE Cherche à Relancer l'Union pour la Méditerranée", **Euractiv**, 27 Nisan 2010, http://www.euractiv.fr/elargissement-0/article/2010/04/26/ue_cherche_relancer_union_pour_la_mediterranee_66963.

Vogel, Toby. "Union for the Mediterranean Summit Postponed", **EuropeanVoice**, 25 Mayıs 2010, http://www.europeanvoice.com/article/2010/05/union-for-the-mediterranean-summit-postponed/68043.aspx.

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.25-40

AVRUPA BİRLİĞİ VE EKONOMİK PARASAL BİRLİKTEN AYRILMANIN LİZBON ANTLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferhat ÇAMLICA[♣*]

Özet

Son dönemde Avrupa Birliği (AB) ve Ekonomik ve Parasal Birlik'ten (EPB) ayrılma, tek taraflı çekilme ve ihraç edilme gibi konular AB resmi çevrelerinde ve kamuoyunda daha ciddi bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile tek taraflı çekilmenin AB Müktesebatının bir parçası haline gelmiş olması ve 2007-09 küresel mali krizi sonrasında EPB'de bir borç krizinin yaşanması bu konulara ilginin artmasında etkili olmuştur.

Lizbon Antlaşması sonrasında AB Antlaşmasının 50. maddesinde düzenlenen tek taraflı çekilme hakkı çerçevesinde AB'den ve EPB'den kopmaların yaşanması durumunda ilginç birtakım senaryoların ortaya çıkması mümkün görünmektedir. Birinci senaryoya göre, AB'den çekilmeye karar veren bir üye devlet Konsey ile anlaşma yoluna giderek (en azından bir süreliğine) EPB'de kalmak istediğini talep edebilir ve böylece, en azından teoride AB'den ayrılması, ancak Avro kullanmaya devam etmesi mümkün görünmektedir. İkinci bir senaryo da taraf devletlerle yapılan bir anlaşma çerçevesinde üye devletin EPB'den çıkması, ancak AB üyesi olarak kalmayı sürdürmesinin mevcut hukuksal düzenlemeler altında mümkün olmasıdır. Lizbon Antlaşması ile getirilen tek taraflı çekilme hakkı AB yetkililerinin konuya ilişkin görüşlerine bir parça açıklık getirmiştir; ancak, özellikle EPB açısından veya bir başka deyişle Yunanistan'ın mevcut durumda EPB'den çekilmesi hakkında halen yeterli bir netlik kazandıramamıştır.

♣ Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, AB ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında Uzman, Ankara

* Çalışmada dile getirilen görüşler yazara ait olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nı bağlayıcı nitelik taşımaz.

Bu çalışmada yapılan hukuksal analiz sonucunda, AB Antlaşmasının 50. maddesine göre bir üye devlet bir yandan AB'den ayrılırken, EPB'de kalmayı ve avro kullanmayı sürdürmeyi müzakere edebilmekte; diğer yandan da, EPB'den ve avro kullanmaktan vazgeçip, AB'de kalmayı anlaşma yoluna giderek tercih edebilmektedir. Ancak, Lizbon Antlaşması ile hukuksal yönden mümkün olan bu senaryoların siyasi yönden müzakere edilebilir gerçekçi senaryolar olmadığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *EPB, Lizbon Antlaşması, Avro, Çekilme, İhraç, Uluslararası Hukuk.*

Abstract

There has been two major developments today showing that withdrawal and expulsion from the European Union (EU) and Economic and Monetary Union (EMU) is being more seriously elaborated on in EU official circles. First one of these developments is the withdrawal right from the EU which has become a part of the Acquis Communautaire with the new Lisbon Treaty; the second development is EMU facing a serious economic crisis due to a possible Greek default on its sovereign debt after being hit by the 2008 global financial crisis.

According to the withdrawal right outlined in article 50 of the Consolidated version of the Lisbon Treaty it is possible that potential bizzare and different scenarios are possible. The first scenario implies that a member state decided to withdraw from the EU, might opt for an agreement where it prefers to stay (at least for a while) in the EMU. Hereby it seems feasible that a withdrawing state from the EU can theoretically continue to use euro. The second scenario implies that according to a agreement in line with the Treaty, a member state can withdraw from EMU and continue to be a part of the EU under current legal regulations. Within this context, Lisbon Treaty has clarified inadequately the opinion of the EU officials on a member state withdrawing from the EU and has remained obscure on withdrawal from the EMU.

According to the legal analysis carried out in this paper, article 50 of the Consolidated version of the Lisbon Treaty suggests that a member state is able to prefer to stay in the EMU, while it withdraws from the EU and also it suggests that it is possible to opt for a witdrawal from the EMU and continue to be a member of the EU. One of the conclusions of the paper is that a more clear strategy for withdrawal and expulsion might be beneficial for the EU integration process if used conveniently. In the end, even if the Lisbon Treaty makes such scenarios legally feasible, at least for now, it is considered that this kind of agreements are not realistic and negotiable in terms of EU politics.

Key Words: *EMU, Lisbon Treaty, Euro, Withdrawal, Expulsion, International Law*

Giriş

2005 yılının Haziran ayında İtalya Refah Bakanı Roberto Maroni "Avronun gitmesi gerektiği" yönünde bir açıklamada bulunmuş ve ülkesinin İtalyan liretine

dönmesi gerektiğini söylemiştir[1]. Aynı dönemde Alman Maliye Bakanı ve Bundesbank Başkanı, katılmış oldukları bir toplantıda üye devletlerin EPB'den çekilmesi hususunda bir tartışmanın yapıldığını kabul etmişlerdir. Hatta konuya ilişkin bir raporun hazırlanarak Alman Parlamentosuna sunulduğu gazetelerde yayımlanmış, ancak *Bundestag* böyle bir raporun varlığını yalanlamıştır[2]. Yine aynı dönemde AB Anayasa taslağına ilişkin Hollanda ve Fransa'da gerçekleştirilen referandumların olumsuz sonuçlanması ve İstikrar ve Büyüme Paktı'nın (İBP) getirdiği kurallar konusunda üye ülkelerin yaptığı açık ihlaller AB bütünleşme sürecine gölge düşürmüş, özellikle EPB'den ayrılma konusunu yeniden gündeme taşımıştır. Bütün bu tartışmalar, Lizbon Antlaşmasına[3] kadar üye bir devletin AB veya EPB'den ayrılması konusunun AB Kurucu[4] ve Tadil Antlaşmaları[5] bünyesinde doğrudan düzenlenmemiş olmasına rağmen AB çevrelerinde konunun sıklıkla gündeme geldiğini göstermektedir.

Günümüzde ortaya çıkan iki önemli gelişme AB ve EPB'den tek taraflı çekilme ve ihraç edilme konusunun AB çevrelerinde daha ciddi bir şekilde ele alınmaya başladığını ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, Lizbon Antlaşması ile tek taraflı çekilmenin AB Müktesebatının bir parçası haline gelmiş olması, ikincisi ise 2008 yılında ortaya çıkan 2007-09 küresel ekonomik kriz sonrasında EPB üyesi olan Yunanistan ve diğer bazı AB üyesi ülkelerin borçlarını geri ödeyememe tehlikesi nedeniyle tüm EPB sisteminin borç kriziyle karşı karşıya kalmış olmasıdır[6]. Bu bağlamda AB'de tek taraflı çekilmek hukuken mümkün hale gelmiştir. Ancak, AB'den ihraç edilme ve EPB'den ayrılma konusunda bir düzenlemenin yapılmamış olması konuya ilişkin belirsizliklerin sürmesine yol açmaktadır.

Bu kapsamda, Lizbon Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'ın AB'den çekildiği varsayımı altında, Yunanistan dolaylı olarak EPB'den de çekilmiş olur mu, Yunanistan'ın EPB'den tek taraflı çekilmesi mümkün olsa bile, çekilmek istememesi halinde AB Yunanistan'ı Birlikten ihraç edebilir mi, AB'den tek taraflı çekilme hakkına haiz olan Yunanistan ***EPB'den*** tek taraflı çekilme hakkını da otomatik olarak kazanır mı gibi sorular Lizbon Antlaşması ve son ekonomik gelişmeler sonrasında gündemdeki yerini korumaktadır[7] [8] [9].

---

[1] 3 Haziran 2005 tarihli **Repubblica** gazetesinde yayınlanan haberden alınmıştır.

[2] 1 Haziran 2005 tarihli **Frankfurter Algemeine Zeitung** gazetesinde yayınlanan haberden alınmıştır.

[3] Lizbon Antlaşması 1 Aralık 2009 tarihinde 27 AB üyesi ülkenin onaylanma aşamasının tamamlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

[4] Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Antlaşması: Paris Antlaşması (1951–1952) Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması: Roma Antlaşması (1957–1958) Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması: Roma Antlaşması (1957–1958)

[5] Avrupa Tek Senedi (1986–1987), Maastricht Antlaşması (1992–1993) Amsterdam Antlaşması (1997–1999) Nice Antlaşması (2001–2003) Lizbon Antlaşması (2007–2009)

[6] Daha önce 2008 yılında İrlanda'da gerçekleştirilen Lizbon Antlaşması referandumunda da İrlanda'nın AB'den çıkması veya çıkarılması sonucunda Birliğin İrlanda olmadan yoluna devam etmesi konusu gündeme gelmiştir.

[7] Mario Blejer, E. Levy-Yeyati, "Leaving the Euro: What's in the Box?", **Vox.EU,** 21 Temmuz 2010.

Bu çalışmada öncelikli olarak, AB ve EPB'den tek taraflı çekilmenin hukuksal boyutu ele alınmaktadır. Bu konuda hukuksal düzenlemenin Lizbon Antlaşması öncesinde ve sonrasında farklılık göstermesi nedeniyle tek taraflı çekilme konusu iki alt başlık olarak incelenmektedir. Sonrasında, bir üye devletin Birlik tarafından ihraç edilmesinin hukuki yönden mümkün olup olmadığı konusu tartışılmakta, AB Antlaşmalarında bu konuyla ilgili mekanizmalar değerlendirilmektedir. Son olarak, hukuksal analiz sonrasında tek taraflı çekilme ve ihraç edilme konularında Yunanistan ve EPB'nin içinde bulunduğu duruma ilişkin farklı senaryolar ele alınarak, bunların uygulamada gerçekleştirilebilirliği sorgulanmaktadır.

AB ve EPB'den Tek Taraflı Çekilme

Lizbon Antlaşması öncesinde AB'den ve EPB'den tek taraflı çekilmenin Antlaşma metinlerinde düzenlenmemiş olması, Lizbon öncesinde üye bir devletin AB'den çekilmesinin hukuken imkânsız olduğu şeklinde bir algıya yol açmaktadır. Öncelikle, hukuksal yönden ***tüm tarafların onayı ve müzakere yoluyla*** bir üye devletin AB'den çekilmesinin ilke olarak her zaman mümkün olduğunu söylemek gerekir. Burada cevabı aranan sorular ise tek taraflı olarak AB veya EPB'den bir çekilme hakkının Lizbon öncesinde de var olup olmadığı ve Lizbon ile birlikte tek taraflı çekilme konusunda hukuki bir düzenleme yapma ihtiyacının neden doğmuş olduğudur. Ayrıca Lizbon Antlaşmasında düzenlenen tek taraflı çekilmenin EPB'den çekilme durumunda da var olup olmadığı ve varsa neleri beraberinde getirdiği de tartışılmaktadır.

Tek taraflı çekilme hakkının ***müzakere yoluyla*** çekilmeden önemli farkları bulunmaktadır. Müzakere yoluyla çekilme AB'ye üyelik müzakereleri sürecinde izlenen prosedür gibi belirli koşullar ve şartlar altında gerçekleştirilmelidir. AB Antlaşmasının 49. maddesi AB'ye üyelik için bir devletin yerine getirmesi gerekli olan şartları açıkça ortaya koymasına rağmen, söz konusu Antlaşmada müzakere yoluyla çekilme konusunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda nasıl ki bir devletin üye olurken üyelik müzakerelerini tamamlaması gerekiyorsa, çekilmenin de müzakere yoluyla ve tüm üyelerin onayıyla gerçekleşmesi tamamen hukuksal bir çıkarsamadır. Oysa tek taraflı çekilmede bir üye devletin bunu hukuken ileri sürmesi ve diğer tarafların onayına ihtiyaç duymadan gerçekleştirmesi için bunun bir "hak" şeklinde üye devletlere tanınması gerekir[10].

Konuya AB'den ziyade, EPB açısından bakıldığında ise konunun spekülasyona açık olduğu ve tartışmaların hukuki kesinlikten yoksun bir platformda gerçekleştiği görülmektedir[11]. EPB kurulurken ortaya çıkan yapı EPB'nin hep ilerleyen, derinleşen ve

---

[8]Larry Eaker, "The Debt Crisis and the Legality of Leaving the Eurozone", **Jurist-Forum**, 22 Eylül 2011, http://jurist.org/forum/2011/09/larry-eaker-eurozone-exit.php,

[9] BBC News, **"Leaving the Euro: How Would it Work?",** 25 Kasım 2010. http://www.bbc.co.uk/news/business-11830532

[10] Phoebus Athanassiou, "Withdrawal and Expulsion From The EU and EMU: Some Reflections", **ECB Yasal Çalışma Tebliği,** Sayı 10, 2009, s. 8.

[11] Wolfgang Munchau, "Eurozone Meltdown: How The Unthinkable Might Happen", **EVRO Intelligence, Bilgilendirme Notu,** Sayı 1, 2009, s. 4.

genişleyen bir oluşum şeklinde tasarlandığını göstermektedir. EPB kurulduğunda bu sürecin ***geriye alınamaz*** (irreversible) ve ***değiştirilemez*** (irrevocable) olduğu ilgili AB Müktesebatında açıkça ifade edilmiştir[12]. Burada geriye alınamaz ifadesi Avrupa Merkez Bankaları Sistemine (AMBS) üye ülkelerin para politikası yetkilerini süresiz ve tam anlamıyla devretmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla avro öncesinde ulusal merkez bankalarına ait olan para politikası yetkileri avro sonrasında devredildikleri Avrupa Merkez Bankasından (AMB) geri alınamaz. Ayrıca, EPB'ye üye bir ülkenin yeniden kendi para birimine geçmesi, yani para birimini avrodan farklı bir para birimi olarak ***değiştirmesi*** mümkün değildir[13]. Burada bu noktaların ifade edilmesindeki amaç EPB'nin kuruluş aşamasında, karar vericilerin bu Birliğin süresiz ve geriye dönüşü olmayan bir süreç olması yönündeki niyetlerini ortaya koymaktır. AB Antlaşmalarında bir üye ülkenin Euro bölgesinden ayrılmasını mümkün kılan hüküm yer almamaktadır[14] [15].

Diğer yandan, AB ve EPB'den çekilme arasında bir ayrıma gitmenin ne derece doğru olduğunu sorgulamak gerekir. EPB üyeliği AB Antlaşmasına göre bütün AB üyesi ülkeleri açısından zorunlu bir süreçtir. Dışarıda kalma hakkı[16] bir kenara bırakıldığında ve AB üyesi bütün devletlerin EPB üyesi olma zorunluluğu dikkate alındığında, AB bütünleşme sürecinin sonunda EPB ve AB'nin aynı kavramlar olacağını ve örtüşeceğini düşünmek yanlış olmaz. Bu nedenle, nasıl ki Ortak Tarım Politikasından (OTP) çıkış için AB Antlaşmalarında bir hüküm söz konusu değilse, EPB'den çıkış için de ayrı bir hüküm düzenlenmesini beklememek mümkündür. Diğer bir deyişle, EPB'den çıkmak, AB Antlaşmasında aksi düzenlenmedikçe, özünde üye ülkenin AB'den de çıkması anlamına gelmektedir[17] [18]. Ancak, şunu da ifade etmek gerekir ki, AB ve EPB henüz örtüşmemiştir ve genişleme devam ettiği sürece iki farklı oluşum oldukları için AB ve EPB'nin tek taraflı çekilme veya ihraç edilme gibi konularda ayrı ayrı ele alınması daha doğru bulunmaktadır.

Lizbon Antlaşmasından Önce Tek Taraflı Çekilme

AB Antlaşmasının 49. maddesinde[19] düzenlenen AB'ye üyelik koşullarının tersine, Lizbon Antlaşmasına gelene kadar AB Kurucu Antlaşmaları ve izleyen Tadil

---

[12] AB Antlaşması 123. madde ve EPB'in Üçüncü Aşamasına Geçiş hakkındaki 24 nolu Protokol.
[13] Gilles Thieffry, "Not So Unthinkable – The Break-up of Monetary Union", **International Financial Law Review,** 2005, s.1.
[14] Deo, Stephan ve diğerleri, "Euro Break-up – The Consequences", **UBS Investment Research: Global Economic Perspectives**, 6 Eylül 2011, s. 4.
[15] Buiter, Willem ve Ebrahim Rahbari, "Rising Risks of Greek Euro Area Exit", **Citi Global Economics View,** 6 Şubat 2012, s.11.
[16] AB Antlaşmasına ekli 25 nolu Protokolde İngiltere'nin EPB'in 3. aşamasına geçişten kaynaklanan yükümlülüklerden muaf olduğu belirtilmektedir. Yine aynı şekilde Danimarka'da AB Antlaşmasına ekli Protokole göre EPB kriterlerini yerine getirse dahi otomatik olarak Avro Alanına girmeyeceği yönünde bir opt-out hakkı elde etmiştir.
[17] Munchau, s. 3.
[18] Buiter, Willem ve Ebrahim Rahbari, s.15.
[19] AB Antlaşması Konsolide versiyonu 49.maddeye göre "2. maddede yer alan değerlere saygı gösteren ve geliştiren her Avrupa ülkesi Birlik üyesi olmak için AB'ye başvurabilir".

Antlaşmalarının hiçbirinde bir üye devletin AB veya EPB'den çekilmesi konusunda bir hüküm yer almamıştır. AB Antlaşmalarının tek taraflı çekilme konusunda bugüne kadar sessiz kalmasının üç nedeni olabilir[20]:

- Birincisi, Avrupa'nın ortak hedefleri doğrultusunda bir araya gelen ve bu yönde önemli taahhütlerde bulunan üye ülkelerin, söz konusu taahhütler hakkında zihinlerinde oluşacak birtakım soru işaretlerinin daha oluşmadan önlenmesi amaçlanmış olabilir.

- İkinci olarak, tek taraflı çekilmeye ilişkin bir düzenlemenin yapılmış olması tek taraflı çekilme olasılığını artıracağı düşünülmüş olabilir.

- Üçüncü olarak, düzenleme yaparak böyle bir ihtimale yol açmak, çekilmeye ilişkin prosedür, gerekli mekanizma ve kuralların da açıkça ortaya konması gibi zorlu bir görevi de beraberinde getirmektedir.

Kısacası, Lizbon öncesinde AB Antlaşmalarını yapanların tek taraflı çekilme konusunda sessiz kalmayı tercih etmelerinin sebebi, AB veya EPB'den tek taraflı çekilme, başka bir deyişle AB bütünleşme sürecinde geriye dönük bir adım atma yönünde üye devletlerde bu yönde bir istek uyandırmamaktır.

Burada uygulama bakımından ilk iki nedenden daha önemlisi, üçüncü nedende ortaya konan sürecin yorucu ve uzun bir çalışmayı gerektiriyor olmasıdır. Bunun en iyi örneğini hiç şüphesiz, EPB'den tek taraflı çekilme söz konusu olduğunda üye bir devletin karşılaşacağı zorluklar ortaya koymaktadır. Bir fikir vermesi açısından yeni bir para birimine veya eskiden kullanılan para birimine geçiş yapılması, avro cinsinden yapılmış olan sözleşmelerin yeniden düzenlenmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkacak hukuki uyuşmazlıklar karşısında mahkemelerin izleyeceği tavrın belirsizliği, EPB'den çekilen ülkenin ulusal merkez bankasının Avrupa Merkez Bankası (AMB) sermayesine yaptığı katkının refinansmanı ve mevcut para politikası operasyonlarına ilişkin her türlü uygulama ve hukuki güçlüğü beraberinde getiren parasal egemenliğin tekrardan ulusal merkez bankasına tam olarak transfer edilmesi gibi çeşitli teknik ve hukuki zorluklar bunlar arasında sayılabilir[21] [22] [23].

AB Kurucu ve Tadil Antlaşmalarının bir üye devletin tek taraflı AB'den çıkması konusunda sessiz olduğunu ifade ettikten sonra, konuya ilişkin doktrindeki değerlendirmenin 23 Mayıs 1969 tarihli Viyana Konvansiyonun[24] [25] iki maddesinden hukuksal olarak beslendiğini söylemek mümkündür. İlk olarak, AB Antlaşmasındaki

---

[20] Hall S. Scott, "When The Euro Falls Apart", **International Finance**, Cilt 1, sayı 2, 1998, s. 215.
[21] Thieffry, s. 2-3.
[22] Mario Blejer, E. Levy-Yeyati, "**Leaving the Euro: What's in the Box?,** Vox.EU, 21 Temmuz 2010.
[23] Larry Eaker, "The Debt Crisis and the Legality of Leaving the Eurozone", **Jurist-Forum**, 22 Eylül 2011 http://jurist.org/forum/2011/09/larry-eaker-eurozone-exit.php
[24] Viyana Konvansiyonu 1980 yılında yürürlüğe girmiştir.
[25] EPB üyesi olan ancak Viyana Konvansiyonunu imzalamayan devletler Fransa, İrlanda ve Portekiz'dir.

gibi bir açık hükmün yokluğunda, bağımsız ve egemen ülkeler arasındaki antlaşmaları düzenleyen Viyana Konvansiyonuna göre, bir uluslararası antlaşmaya taraf olan bir devletin tek taraflı olarak antlaşmadan çekilmesini engelleyen bir düzenleme yapılması ***pacta sunt servanda***[26] (ahde vefa) ilkesine aykırıdır ve dolayısıyla kural olarak mümkün değildir. O nedenle, böyle bir durumda sınırlı da olsa, bir tek taraflı çekilme hakkının belirli durumlarda uluslararası hukuk tarafından tanındığı kabul edilmektedir[27].

AB Antlaşmaları gibi tek taraflı çekilme konusunda sessiz olan uluslararası antlaşmalar hakkında Viyana Konvansiyonu iki farklı durumdan söz etmektedir. Konvansiyonun 56. maddesine göre ilgili antlaşmanın hükümlerinden taraf devletlerin tek taraflı çekilme konusunda zımnen rıza gösterdikleri anlaşılıyor ise taraf bir devletin tek taraflı çekilmesi mümkündür. Viyana Konvansiyonunun bu hükümleri çerçevesinde AB'den tek taraflı çekilme konusunu değerlendirmek gerekirse, AB açısından tek taraflı çekilmeye yönelik zımnen bir rızadan söz etmek mümkün değildir. AB Antlaşmalarının tamamında AB'nin uzun vadeli bütünleşmeci karakteri ön planda sürekli olarak vurgulanmaktadır. AB'nin başlangıcından bu yana ulusal devletlerin Birliğin daimi süreli kurulmuş olan organlarına yetki transferinde bulunmuş olması, AB Antlaşmasına taraf devletlerin AB'den çıkma yönünde zımni bir niyet ortaya koymadıklarının en önemli kanıtıdır. EPB açısından duruma bakıldığında, AB'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşmanın 140. ve 141. maddeleri AB üyesi devletlerin uzun vadede (dışarıda kalma hakkı olanlar hariç) tamamının Avro alanına dâhil olmak zorunda olduğunu ima etmekte ve bu hükümler özellikle EPB konusunda daha önce belirtilen tek yönlü bütünleşme sürecinin altını çizmektedir.

Viyana Konvansiyonunda ele alınan bir diğer durum da taraf devletler açısından Antlaşmanın ilk yapıldığı anda mevcut olan koşullarda ***temelden*** bir değişiklik, diğer bir deyişle ***clausula rebus sic stantibus***[28] (durum ve koşullarda temelden değişiklik hükmü) söz konusu ise taraf devlet tek taraflı olarak Antlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmekten imtina edebilir. Ancak burada önemli olan, koşullarda temelden birtakım değişikliklerin gerçekleşmiş olmasıdır. Bu noktada Viyana Konvansiyonun 62. maddesi hangi değişikliklerin temel değişiklikler olduğu konusundaki ana çerçeveyi çizmektedir. Buna göre tarafların karşılıklı olarak üzerinde anlaştıkları taahhütler Antlaşmanın ***esaslı***

[26] Uluslararası hukuk kurallarının oluşmasında etkili olan ve devletin anayasasında var olan ve devlete antlaşma yapma yetkisi tanıyan kuraldır. Antlaşmalar hukuku kuralıdır. Bu kuralın bağlayıcı niteliği, iyi niyet ilkesine dayanmaktadır. Ahde vefa ilkesi, devletlerin imzaladıkları antlaşmaların kurallarını kendi iradeleri ile kabul etmiş olmaları gerçeğine dayanmaktadır. Normlar hiyeraşisinde en tepede yer alır ve devletler genel hukukunda tüm devletlerin aslında onlardan daha üst bir kuvvet olmamasına karşın sırf yaptıkları anlaşmalara riayet edecekleri düşüncesi ile -daha farklı bir söylemle kendi iradelerine yine kendi iradeleri ile imzaladıkları sözleşmelerle kayıt altına alacakları düşüncesi ile- ortaya çıkmış bir kuraldır ve devletler genel hukukunda "bağlayıcılık" sorunun çözülmesinde katkısı büyük olmuştur.

[27] Athanassiou, s. 12-13.

[28] "Clausula rebus sic stantibus" Antlaşmanın hükümlerinin her koşulda, aynen uygulanmasını öngören ahde vefa ilkesinden farklı olarak yapıldıkları zamanda geçerli koşullarda değişiklik meydana gelirse bunun Antlaşmaya da yansıyacağını belirten esastır.

bir bölümünü teşkil ediyor ve söz konusu değişiklik bu ***esaslı*** taahhütlerde radikal bir değişim yaratıyorsa ***clausula rebus sic stantibus*** durumu söz konusudur[29].

Viyana Konvansiyonunun ***clausula rebus sic stantibus*** durumu için öngördüğü hükümlerinin AB'den tek taraflı çekilme konusunda uygulamada çok kullanılamayacağı akademisyenler arasında yaygın bir görüş konumundadır. Herdegen'e göre ***clausula rebus sic stantibus*** ancak ve ancak üye devletin söz konusu değişiklik sonrasında AB üyeliğinden kaynaklanan taahhütlerini yerine getiremeyecek hale gelmiş olması durumunda söz konusu olabilir. Uluslararası hukukçular antlaşma koşullarında temelden bir değişiklik olması doktrininin çok sınırlı ve istisnai durumlarda kullanılmasının uluslararası hukuk ve devletlerarası ilişkilerin istikrarı bakımından önemli olduğunu belirtmekteler. Ayrıca, AB Antlaşmalarının dinamik yapısından ötürü temel antlaşma koşullarında bir değişiklik olması AB Antlaşmalarının kendine özgün yapısından kaynaklanmaktadır. AB Antlaşmaları Avrupa devletlerinin bütünleşme çabalarını düzenleyen metinler olduğundan ve bütünleşme süreci de sürekli değişen bir yapıya sahip bulunduğundan, AB Antlaşmalarında bu hükmün uygulanması eşyanın doğasına aykırı olacaktır. Son olarak, bazı hukukçular söz konusu değişikliklerin açıkça Antlaşmalarda yer alması gerektiğini, aksi halde ***clausula rebus stic stantibus*** durumundan söz edilemeyeceğini öne sürmektedir[30].

AB ve EPB'den tek taraflı çekilme konusunda AB Antlaşmalarının uluslarüstü[31] ve uluslararası yapısı ve niteliği de önem arz etmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanının (ABAD)[32] ***"Van Gend en Loos"***[33] ve ***Costa V Enel***[34] davaları çerçevesinde almış olduğu karara bakıldığında, Avrupa Ekonomik Toplulukları müktesebatının uluslararası hukuktan farklı olarak yeni bir hukuk düzeni olarak ifade edildiği, dava kararlarında AB müktesebatının ulusal devletlerin egemenlik haklarını ***süresiz olarak*** sınırlandırdığı açıkça belirtilmektedir. Şayet AB üyesi bir devlet tek taraflı çekilme konusunda kararlı ise Viyana Konvansiyonunun hiçbir engelleyici hükmü bulunmamaktadır. Keza aynı şey AB Antlaşmaları ve Tadil Antlaşmalar için de geçerlidir. Herdegen konuya ilişkin olarak Alman Federal Anayasa Mahkemesinin 1993 yılında almış olduğu karara atıfta bulunmaktadır. Bu kararda Alman Anayasa

---

[29] Athanassiou, s. 13.

[30] Mathiass Herdegen, "Monetary Union as A Permanent Community Based on The Rule of Law", **EMU Watch, Deutsche Bank Research**, 1998, s.6.

[31] ABAD kuruluşundan bu yana inşa ettiği doktrinler yoluyla AB Antlaşmalarını uluslarüstü bir anayasaya çevirmeyi başarmıştır.

[32] Lizbon Antlaşması sonrasında Avrupa toplulukları Adalet Divanının (ATAD) adı Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) olmuştur.

[33] 1963 yılında Hollanda ve Almanya arasında ticaret yapan bir Hollandalı firmanın Hollanda Vergi dairesine yönelik açmış olduğu "Van Gend en Loos" davası ABAD'ın kendi içtihadını yaratmaya başladığı önemli davaların başında gelmektedir. Bu dava ile ABAD tarafından "doğrudan uygulama ilkesi" ortaya atılmıştır. Böylece AB müktesebatının ulusal devletler için de doğrudan hak ve yükümlülükler doğurduğu kabul edilmiştir.

[34] 1964 yılında ABAD bu dava ile "öncelik ilkesi"ni doktrine dahil etmiştir. Bu ilkeye göre çatışma halinde AB hukukunun iç hukuka göre öncelikle uygulanması zorunlu hale gelmiştir.

Mahkemesi EPB'de ***istikrar*** hedefinin sağlanamaması durumunda Almanya'nın EPB'den ayrılabileceği yönünde görüş ifade etmiştir[35].

Sonuç olarak Lizbon Antlaşması öncesinde AB Antlaşmalarının tek taraflı çekilme konusunda sessiz kalması, üye devletlere egemenlik haklarına dayanarak kendiliğinden bir tek taraflı çekilme hakkı sunmamaktadır. AB Kurucu veya Tadil Antlaşmalarında AB veya EPB'den çıkmaya ilişkin bir hükmün yer almamasının, ABD Federal Anayasasında bir eyaletin ABD'den ayrılmasına ilişkin bir hüküm bulunmaması kadar normal görmek gerekir. Buna ek olarak, AB'nin Topluluk yapısı ve ulaştığı bütünleşme derecesi göz önüne alındığında, AB üyesi devletlerin tek taraflı çekilme hakkına zımnen sıcak baktıklarını söylemek yanlış olur. Hatta Lizbon Antlaşması ile tek taraflı çekilme konusunun bilhassa düzenlenmiş olması, Lizbon öncesinde tek taraflı çekilme konusunda üye devletlerde olumlu bir kanaatin olmadığına delil gösterilebilir. Ayrıca, bütün yol gösterici ilkelerine rağmen uluslararası hukuk ile AB müktesebatı birbirine ilk zamanlarda bağlı olan, ancak zaman içerisinde AB müktesebatının dinamik yapısı sonucu farklılaşmış olan iki hukuk düzenini ifade etmektedir[36]. Böylece uluslararası hukuk ve Viyana Konvansiyonu çerçevesinde bir ulus devlet için geçerli olan kuralların AB gibi uluslarüstü bir oluşum ve hukuk düzeni bağlamında geçerli olmadığını söylemek mümkündür[37].

Lizbon Antlaşmasından Sonra Tek Taraflı Çekilme

1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon antlaşması ile yürürlüğe giren AB Antlaşmasının 50. maddesi üye devletlerin AB'den tek taraflı çekilmesi konusunda önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Daha önce böyle bir düzenlemeye ihtiyaç duymamış olan AB'nin, yakın zamanda yaşanan gelişmelerin de etkisiyle böyle bir hakkı açık bir şekilde AB Antlaşmasında üye devletlere tanıma gereksinimi duyması önemli bir gelişmedir.

AB Antlaşmasının 50. maddesine göre çekilmek isteyen üye devlet Avrupa Konseyini niyetinden haberdar etmek zorunda olup; Konsey, üye devlet ve Konsey arasındaki çekilme anlaşmasına ilişkin genel ilkeleri belirlemekte ve nitelikli çoğunlukla karar aldıktan sonra Parlamentonun da onayını almak suretiyle AB adına anlaşmayı yerine getirmekle yükümlüdür. Tek taraflı çekilen üye devlet bakımından AB müktesebatının bağlayıcı etkisi, Konsey ile yaptığı anlaşmada belirtilen tarihten itibaren veya anlaşmada bir tarih öngörülmemesi halinde çekilme niyetini bildirmesinden itibaren 2 yıl sonra ortaya çıkmaktadır. AB'den tek taraflı çekilen ve yeniden üye olmak isteyen devlet, AB Antlaşmasının 49. maddesinde düzenlenen aday ülkelerin katılım süreci için öngörülen koşullara tabi olacaktır[38].

---

[35] Herdegen, s.8.
[36] Söz konusu farklılıkları ABAD açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin ABAD'a göre bir hukuk normunun iç hukuk düzenindeki etkisi uluslararası hukuk değil, ulusal hukuk tarafından belirlenir. Oysa AT hukukunda bir normun iç hukuka etkisi bir AT hukuku sorunudur.
[37] Athanassiou, s. 17.
[38] Athanassiou, s. 23.

İlgili 50. maddenin Lizbon Antlaşmasına konması, İngiltere gibi AB bütünleşmesinin sınırlı olmasını isteyen üye devletler tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu hüküm, kimilerine göre AB bütünleşme sürecinde geriye doğru atılmış bir adım olarak görülmekle birlikte, bundan sonraki süreçte başka referandumlarla da AB bütünleşmesinin baltalanmaması adına 50. maddenin gerekli olduğunu düşünenlerin sayısı da azımsanmayacak düzeydedir. Böylece bütünleşme sürecinde çekinceleri ve şüpheleri olan üye devletlere istedikleri zaman AB'den tek taraflı çekilme hakkının verilmesinin, özellikle referandum sürecinde önemli siyasi gerginlikler yaşanmasını engelleyeceği tahmin edilmektedir. Lizbon Antlaşmasını yapanların bu madde hükmünü Antlaşmaya koyarken niyetleri, üye devletlerin demokratik olmayan bir AB çatısı altında birer tutsak oldukları yönündeki anti-demokratlık eleştirilerine bir cevap vermek olabilir. Ancak, niyet ne olursa olsun, Lizbon Antlaşmasında böyle bir hükmün yer alması, bir taraftan tek taraflı bir çekilme halinde bunun belirli bir plan ve prosedüre bağlı olarak gerçekleşmesini mümkün kılarken; diğer taraftan değişen koşullar çerçevesinde AB'den çekilmek isteyen, ancak, Lizbon öncesinde tek taraflı çekilme hakkına sahip olmayan üye devletlerin bu madde kapsamında siyasi bir gerginlik yaşamadan bunu başarmasını sağlamaktadır.

AB Antlaşmasının 50. maddesi daha yakından incelendiğinde, hüküm ile ilgili üç problemin göze çarptığını söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi çekilme hükmü bir taraftan tek taraflı çekilmeyi, diğer taraftan da müzakere yoluyla çekilmeyi ima etmektedir. Müzakere yoluyla çekilmenin ilke olarak her zaman mümkün olduğu daha önce ifade edilmişti. Oysa maddeye bakıldığında, Konsey ile anlaşmadan söz edilmekte ve bu da haliyle taraflar arasında müzakere yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan, Lizbon Antlaşmasındaki ifadenin bir anlam karmaşası yarattığı söylenebilir. İkincisi, çekilme hükmü bir veya iki üyenin tek taraflı çekilmesi durumunu düzenlemiş gibi algılanmaktadır. Bir grup halinde çekilme söz konusu ise bu hükmün uygulanabilirliğinin olup olmadığı tam olarak açık değildir. Son ve belki de en önemlisi de Avroyu kullanan bir üyenin EPB'den tek taraflı çekilmek istemesi durumunda ne gibi koşulların yerine getirilmesi gerektiği konusunda Lizbon Antlaşması sessiz kalmaktadır[39]. Bu çerçevede EPB'den olası bir kopmanın sistematik olmaktan daha çok, gelişigüzel bir yordamla gerçekleşeceği düşünülmektedir[40].

Sonuncu nokta önemlidir; çünkü AB'den çekilme ve dolayısıyla EPB'den çekilmenin ortaya çıkardığı birtakım teknik ve hukuki gelişmeler söz konusudur. Scott (1998) ve Buiter ve Rahbari (2012) bunları yeni bir para birimine geçişin yaratacağı zorluklar ve var olan sözleşmelerin yeni para birimine dönüştürülmesinde yaratacağı hukuki sorunlar şeklinde ifade etmektedir. O nedenle AB Antlaşmasının 50. maddesinin böylesine önemli ve teknik konuları göz ardı ederek düzenlenmiş olması dikkat çekicidir. Buna ek olarak, EPB'den bir üye devletin doğrudan çıkması Lizbon Antlaşmasında düzenlenmemesi sebebiyle AB Müktesebatının bir ihlali anlamına gelmektedir. Özellikle EPB açısından oluşumun "geri alınamaz" ve "değiştirilemez"

[39] Athanassiou, s. 23-24.
[40] Buiter, Willem ve Ebrahim Rahbari, s.11.

olması tek taraflı çekilme hakkının olmadığına dair karşıt argüman olarak kullanılmaktadır[41].

EPB'den tek taraflı çekilme konusunda Lizbon Antlaşmasında bir hükmün yer almaması, muhtemeldir ki EPB ve Avronun istikrarı açısından düşünülmüş bir önlem niteliğindedir. Ancak, mevcut durumda görüldüğü üzere, bir düzenleme yapılmamış olması EPB açısından bir spekülasyon kaynağı ve belirsizlik unsuru haline dönüşebilmektedir. EPB'den bir çıkış konusunda Lizbon Antlaşmasının sessiz kalması sonucunda Avro kullanan bir üye devletin EPB'den çıkması ve sonrasında halen AB üyesi olarak kalması veya AB'den tek taraflı çekilen bir üyenin EPB'de halen kalmayı sürdürmesi gibi konularda spekülasyona yol açmaktadır[42].

Bu çerçevede konuya iki açıdan bakılabilir: AB Antlaşmalarında EPB'ye ilişkin bir çıkış hükmünün bulunmaması Avro kullanan üye devletlerin çıkış hakkına sahip olduğunu veya böyle bir hakkın esasında hiçbir zaman var olmadığını ima etmektedir. Birinci duruma göre, EPB'den tek taraflı çekilmek isteyen bir ülkenin AB'den tek taraflı olarak çekilmeden bunu gerçekleştirmesi, taraflar arasında aksi kararlaştırılmadıkça mümkün görünmemektedir. Çünkü AB Antlaşmasına göre AB üyeliği hiçbir devlet için yasal bir yükümlülük ***değil iken*****,** EPB üyeliği AB üyesi olan her devlet için gerçekleştirilmesi ***zorunlu*** bir katılımdır. Bu çerçevede, EPB'den tek taraflı çekilen bir üye devlet AB müktesebatını ihlal etmiş olacaktır ki, bu duruma düşmemek için AB'den tek taraflı çekilmeyi de aynı zamanlı gerçekleştirmek durumundadır[43]. Diğer bir deyişle, bu durumda EPB'den çıkmanın tek yolu AB'den çıkmaktır. AB Antlaşmalarının EPB konusundaki sessizliği, EPB'den tek taraflı çekilme hakkı yoktur şeklinde yorumlanırsa eğer EPB'den çıkmanın koşul ve şartları AB'den çıkmak ile aynı olmaktadır. Bu da yukarıda ifade edildiği üzere Konsey ve tek taraflı çekilen üye devlet arasında bir çekilme anlaşması olmadan ayrılmayı mümkün kılmaktadır. Bu şekilde EPB'den koşulsuz ve şartsız bir çekilmenin AB müktesebatı ile EPB'nin kuruluşunun üçüncü aşamasında açıkça ifade edilen "geri alınamaz" ve "değiştirilemez" olma niteliklerinin ruhuna aykırı düşeceği açıktır[44]. EPB'nin üye devletler arasında hak ve yükümlülükler bakımından yarattığı karmaşık ağ da hesaba katıldığında, uygulamada çekilme, otomatik olarak EPB öncesi durumu yaratmamaktadır[45]. Bu sebeple AB Antlaşması 50. maddeye dayanarak EPB'den tek taraflı bir çekilme hakkının üye devletler için var olduğunu kabul etmek yanlış olacaktır.

EPB'den tek taraflı çekilme hakkının olmadığı bir hukuksal ortamda AB ve EPB üyesi olan ülkelerin tek taraflı çekilmeleri arasında önemli farklar ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, AB üyesi olan ülke kayıtsız ve şartsız olarak AB'den çekilirken, EPB üyesi devletler müzakere yoluna başvurmadan AB'den çekilemeyecektir. Böyle bir durumda

---

[41] Charles Proctor, "The Future of The Euro – What Happens If A Member State Leaves?". **Journal of Financial Transaction**, Sayı 19, 2005, s. 150.
[42] Athanassiou, s. 27.
[43] Buiter, Willem ve Ebrahim Rahbari, s.15.
[44] Athanassiou, s.28.
[45] Buiter, Willem ve Ebrahim Rahbari, s.15.

AB'ye üye olan ülkeler açısından EPB'ye girmemek daha mantıklı bir seçenek haline gelmektedir. Çünkü üye devletler açısından AB'den çekilmek tek taraflı bir karar ile mümkün iken, EPB'den çekilmek bu denli basit ve sorunsuz olmayacaktır. Bu bilgiler ışığında AB Antlaşmasının EPB'den çekilme konusundaki sessizliğinin var veya yok şeklinde yorumlanması uygulama bakımından önemli bir fark yaratmayarak, EPB'den çekilmenin her halükarda çok kolay ve sorunsuz olamayacağını göstermektedir. Bu yönden Athanassiou AB Antlaşmasının 50. maddesinin spekülasyona yol açacak şekilde, ciddi bir hukuksal boşluk biçiminde düzenlenmiş olmasını AB Antlaşmalar tekniği ve içeriği yönünden büyük bir hata olarak değerlendirmektedir.

Nihai olarak, Lizbon Antlaşması'ndan önce bir üye devletin AB ve dolayısıyla EPB'den tek taraflı çekilmesi mümkün olmamakla birlikte, AB'den hukuka uygun bir şekilde çıkmak isteyen bir üye devlet bunu yalnızca diğer taraf devletlerle müzakere yoluna başvurarak gerçekleştirebilmekteydi. Bu şekilde bir çekilmenin olması da muhtemelen bir AB Antlaşması değişikliği gerektirecek ve diğer taraf devletlerin oybirliği ile alınacak karar niteliğinde olacaktı. Lizbon sonrasında ise AB'den tek taraflı çekilmek hukuken mümkün hale gelse de, EPB'den çekilmek konusu bir hukuki boşluk olarak endişe yaratmaktadır. Lizbon Antlaşmasının sözü ve ruhuna bakarak, bu durum hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir eğilim çıkarmak pek mümkün görünmemektedir. Ancak, Lizbon Antlaşmasının 50. maddesi her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın EPB'den çekilmek birtakım teknik ve pratik sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

AB ve EPB'den İhraç Edilme

Athanassiou (2009) AB'den tek taraflı çekilmenin mümkün olduğu bir ortamda, diğer taraf devletlerin de üye bir devleti AB'den çıkarma hakkının olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu durumu 2008 yılında İrlanda'nın Lizbon Antlaşması referandumu örneğini vererek tasvir etmektedir. Buna göre Athanassiou, İrlanda'nın ikinci referandumunda "hayır" oyu çıkması durumunda, AB bütünleşmesinin sürdürülmesi adına 27 üyeli AB'de diğer üye devletlerin İrlanda'yı AB üyeliğinden çıkarması meşru olur muydu? Bu sorudan esinlenerek, bugün Yunanistan'da ortaya çıkan olumsuz ekonomik durum kapsamında Yunanistan'ın Avro alanı istikrarını tehlikeye sokması sonucunda diğer üye devletlerince, Yunanistan'ın EPB'den çıkarılmasının da hukuken meşru ve mümkün olup olmadığı sorusu sorulabilir.

Öncelikle, AB Kurucu ve Tadil Antlaşmalarının hiçbirinde bir üye devletin Birlikten rızası dışında çıkarılmasını sağlayacak herhangi bir düzenleyici hüküm bulunmamaktadır[46]. Ancak, AB Antlaşmasının 2. maddesinde[47] yer alan değerlerin ***ağır ve sürekli*** ihlal edilmesi halinde bir üye devletin üyelik haklarının askıya alınmasını mümkün kılmaktadır. Bu hükme göre hakların askıya alınması bir üye devletin AB'den

[46] Deo, Stephan ve diğerleri, "Euro Break-up – The Consequences", **UBS Investment Research: Global Economic Perspectives**, 6 Eylül 2011, s. 5

[47] AB Antlaşması Konsolide Versiyonu madde 2'de atıf yapılan değerler insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygıdır.

ihraç edilmesi anlamına gelmez ve söz konusu ihlal ortadan kalktığında üyelikten doğan haklar tekrar kazanılmaktadır. Diğer taraftan AB Antlaşmasında üye bir devletin AB müktesebatına aykırı bir tutum sergilemesi hallerine karşı uzun bir yaptırım listesinin varlığından söz etmek gerekir. Bu yaptırımlar ve üyeliğin askıya alınması gibi mekanizmaların AB Antlaşmasında düzenlenmiş olması nedeniyle üye devletlerin, bir üye devletin AB'den ihraç edilmesi amacıyla herhangi bir düzenleme yapma ihtiyacı duymamış olmaları mümkün görünmektedir.

AB Antlaşmasının mevcut halinde üye bir devletin AB'den çıkarılmasını sağlayan bir hüküm bulunmadığından, AB'den bir üye devletin çıkarılmasını hukuken mümkün hale getirmek ancak ve ancak AB Antlaşmasının değiştirilmesi ile gerçekleştirilebilir. AB Antlaşmasının 48. maddesine göre Antlaşmada değişiklik yapılması için bütün üye devletlerin oybirliğine ihtiyaç duyulmaktadır[48]. AB'den çıkarılması tasarlanan ülkenin böyle bir değişikliğe onay vermeyeceği düşünüldüğünde, AB Antlaşmasının bu şekilde değiştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca konuya uygulama açısından bakıldığında, bir üye devletin AB'den çıkarılmasının teknik olarak mümkün olduğu kabul edilse dahi, her halükarda böyle bir işlemin toplumsal düzeyde inanılmaz hukuki karmaşalara ve uyuşmazlıklara yol açacağı kabul edilmelidir[49]. Çünkü tek taraflı çekilmenin aksine, böyle bir durumda üye devletin AB ve EPB'den rızası dışında çıkarılması nedeniyle birey ve şirketlerin ihraçtan dolayı doğacak zararlarının tazmini inanılmaz hukuksal sorunları beraberinde getirecektir.

İrlanda veya Yunanistan örneğine dönülecek olursa, bu gibi bir durumda üye devlet kendi rızası ile AB'den çekilmek istemezse AB'nin yapabileceği hiçbir şey yok mu? Esasında AB'nin dolaylı olarak uygulayabileceği birtakım mekanizmalar AB Antlaşmasında mevcuttur. Bunlardan en önemlisi AB Antlaşmasının 20. maddesinde düzenlenmiş olan Genişletilmiş İşbirliği Prosedürüdür (GİP). Söz konusu prosedüre göre en az sekiz üye devlet AB'nin bütünleşme çabalarına aykırı olmamak kaydıyla kendi aralarında bir politika alanında bütünleşmenin bir ileri aşamasına geçebilirler. Ancak, GİP kullanmanın da birtakım olumsuz tarafları bulunmaktadır. Örneğin, 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasından bu yana, GİP AB Antlaşmasında yer almasına rağmen henüz kullanılmamıştır. Ayrıca, GİP mekanizmasının kullanımı belirli politika alanları ile sınırlandırılmıştır. Son olarak, GİP'in kullanımına ilişkin AB Antlaşmasının 20. maddesinde ortaya konmuş olan koşullar oldukça katı ve sınırlayıcıdır. Bütün bu bilgiler GİP'in aslında istisnai bir mekanizma olarak tasarlandığını, üye devletler tarafından tasarruflu bir şekilde kullanılmasının arzu edildiğini göstermektedir. Her şeye rağmen, AB bütünleşme sürecinde işbirliği yapmak istemeyen veya süreci baltalamak isteyen üye devletlerin marjinalleştirilmesi için kullanılabilecek bir araç olarak GİP mekanizmasına AB Antlaşmasında yer verilmiştir[50].

---

[48] Deo, Stephan ve diğerleri, "Euro Break-up – The Consequences", **UBS Investment Research: Global Economic Perspectives**, 6 Eylül 2011, s. 4.
[49] Athanassiou, s. 33.
[50] Athanassiou, s.36-37.

Sonuç olarak, bir üye devletin diğer üye devletlerce AB'den ihraç edilmesi hukuken mümkün olmamakla birlikte, AB Antlaşmasında yer alan birtakım yaptırım ve dışlama mekanizmaları ile AB bütünleşme sürecinin tıkanmasının bir bakıma önlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak, Yunanistan örneğinde olduğu gibi kendi elinde olmayan nedenlerden dolayı, AB müktesebatının uygulanmasında zorluklar ile karşılaşan bir üye devlete karşı AB'nin hukuksal çerçevede uygulayabileceği bir yaptırım yoktur. Özellikle Avro alanı üyeliğinden doğan hakların askıya alınması veya yaptırım uygulanması Yunanistan'ın durumunda çok etkili görünmemektedir. Bu bakımdan AB Antlaşması'nda, özellikle EPB açısından önemli bir hukuksal boşluk daha ortaya çıkmaktadır[51]. Mevcut durumda, AB Antlaşması Yunanistan'a karşı İBP'de[52] yer alan yaptırımlar dışında bir yaptırım uygulanmasını öngörmemektedir. Oysa Yunanistan'da ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Avro Alanının tamamında geç kalınması halinde telafisi mümkün olamayacak sonuçlar ortaya çıkabilir[53]. Yunanistan'ın AB'den çıkmak istememesi halinde Lizbon Antlaşmasında üye devletin ihracına ilişkin bir hükmün bulunmaması nedeniyle sistem kilitlenmektedir. Bu nedenle, Lizbon Antlaşması çerçevesinde gerçekleştirilen tek taraflı çekilme ve hatta ihraç edilme durumunda öngörülebilir bir çıkış stratejisinin EPB üyeleri açısından ortaya konmasında Avro'nun istikrarı açısından büyük fayda vardır.

Sonuç ve Değerlendirme

AB Antlaşması'nın 50. maddesinde düzenlenen tek taraflı çekilme hakkının bir üye devletin EPB'den ayrılması bakımından ilginç senaryolar doğurmaktadır. Söz konusu maddeye dayanarak ortaya çıkan en ilginç senaryo, tek taraflı çekilmeye karar veren üye devletin Konsey ile anlaşma yoluna giderek, (en azından bir süreliğine) EPB'de kalmak istediğine dair bir hükmün anlaşmaya konmasını talep etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, mevcut AB müktesebatı bir üye devletin AB'den ayrılması ve Avro kullanmaya devam etmesini teorik olarak mümkün kılmaktadır. Diğer yandan böyle bir durumun kabul edilmesi, yani AB'den ayrılan bir devletin istediği AB politikasını seçerek katılımını sürdürmesi, istemediği politikalara da AB'den çekilmek suretiyle dahil olamaması anlamına gelmektedir. Kısacası, bu durumda AB üyesi devletlerin ***à la carte*** bir AB üyeliği ile karşı karşıya kalması söz konusudur. EPB konusunda İngiltere gibi üyelere dışarıda kalma hakkının verilmesi de esasında bu yaklaşıma uygun bir durumu ifade etmektedir[54].

Peki, böyle bir yaklaşımın siyasi yönden AB tarafından kabul edilmesi mümkün müdür? Bu yaklaşımın AB'nin bütünlüğü ve sürdürülebilirliği, hatta daha önemlisi AB projesinin tarihsel ruhuna aykırılık teşkil edeceği ve kabul edilemez olduğu açıktır. Diğer taraf devletler, özellikle bütünleşme taraftarı olan üyeler, AB sürecinin içini boşaltan böyle bir yaklaşım ve anlaşmayı kabul etmeyeceklerdir. O nedenle, AB'nin

[51] Deo, Stephan ve diğerleri, "Euro Break-up – The Consequences", **UBS Investment Research: Global Economic Perspectives**, 6 Eylül 2011, s. 5.
[52] İBP çerçevesinde "Aşırı Açık Prosedürü"nün uygulanması söz konusudur.
[53] HSBC, "The Eurozone Crisis Explained", 19 Ekim 2011, s. 5.
[54] Athanassiou, s. 40-41.

olmazsa olmaz bir parçası olan EPB'den, üye bir devletin tek taraflı çekilmesi veya ihracı AB'den de ***otomatik olarak*** çıkması olarak yorumlanmalıdır[55] [56].

Teorik olarak mümkün görünen bir başka senaryo da, taraf devletlerle yapılan bir anlaşma çerçevesinde üye devletin EPB'den çıkması, ancak AB üyesi olarak kalmayı sürdürmesidir. Hukuksal yönden bunun yapılması mümkün olmasına karşın, diğer taraf devletlerin böyle bir uygulamayı onaylaması için ortada rasyonel bir sebep bulunmamaktadır. Çünkü üye bir devletin EPB'den çıkması ve parasını devalüe ederek, rekabet gücünü yeniden elde etmesi sonrasında ilk fırsatta tekrar EPB'ye girmesi diğer taraf devletler açısından çok da kabul edilebilir bir durum olamaz. Ayrıca, böyle bir prosedürün bir defa yaşanması diğer üye devletler açısından da emsal teşkil ederek, EPB'nin uzun dönemli istikrarını olumsuz yönde etkileyeceği çok açıktır. Bu bağlamda bu senaryonun da gerçekçi olmayacağı ve EPB'den ayrılmanın aslında yine siyasi bakımdan AB'den ayrılmayı gerektireceği görülmektedir[57].

Son olarak bir üye devletin AB'den ayrılması ve buna bağlı olarak EPB'den çıkması artık ulusal sınırları içinde Avro kullanamayacağı anlamına gelmemektedir. Şayet söz konusu devlet AMBS kurumsal çatısının dışında ***de jure*** olarak Avro kullanmaya devam ederse, AB'nin bu noktada herhangi bir tasarrufu söz konusu değildir ve bu durumda tartışma bir "Avroizasyon" tartışmasına dönüşmektedir[58] [59].

Sonuçta Lizbon Antlaşması ile getirilen tek taraflı çekilme hakkı AB yetkililerinin konuya ilişkin görüşlerine bir parça açıklık getirmiştir; ancak, özellikle EPB'den ayrılma konusunda halen yeterli bir netlik kazandırdığı söylenemez. AB Antlaşmasının mevcut 50. maddesine göre bir üye devlet AB'den ayrılırken, EPB'de kalmayı ve EPB'den ayrılıp, AB'de kalmayı, hukuken ve anlaşma yoluna giderek tercih edebilir; ancak, en nihayetinde bu iki senaryonun da siyasi yönden gerçekleşme olasılığının sıfıra yakın olduğu düşünülmektedir. Bugünlerde Yunanistan'ın EPB'den çekilmesi konusunda ortaya atılan spekülasyonların gerçekleşebilirliğini ve tartışmaların inandırıcılığını bu ***teorik*** analiz çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

Son olarak bütünleşme sürecinde ortaya çıkan bu tek taraflı çekilme veya ihraç gibi gelişmeler AB bütünleşmesine kısa dönemde bir darbe olarak görülse de, uzun dönemde bütünleşmenin ivmesini artırıcı unsurlar haline dönüşebilir. İrlanda örneğinde görüldüğü üzere, Lizbon Antlaşması'nın onaylanma sürecinde birbirinden farklı üyelerin bulunduğu bir AB'de bütünleşme sürecini hiç sekteye uğratmadan sürdürmek mümkün olmamaktadır. Yine Yunanistan örneğinde de, AB'den çekilmenin mümkün olduğu bir ortamda EPB'den çekilmenin yok sayılmasının ne kadar anlamlı bir politika anlayışı olduğunu sorgulanmaktadır. Bu nedenle, AB bütünleşmesinin köşetaşı olan

---

[55] Athanassiou, s. 40.

[56] Reuters, **"Greece could not exit euro without leaving EU",** 3 Kasım 2011. http://www.reuters.com/article/2011/11/03/us-greece-eu-eurozone-idUSTRE7A23TY20111103

[57] Munchau, s. 5.

[58] AB'nin bu tartışmada yer aldığı taraf bellidir ve Birlik tek taraflı "Avroizasyonu" desteklememektedir.

[59] Reuters, 3 Kasım 2011.

EPB'nin riske edilmemesi ve bir çıkış stratejisinin oluşturulması AB ve EPB'nin uzun dönemli istikrarına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Phoebus Athanassiou, "Withdrawal and Expulsion From The EU and EMU: Some Reflections". **ECB Legal Working Paper**, 10, 2009,

BBC News, "Leaving the Euro: How Would it work?", http://www.bbc.co.uk/news/business-11830532, 25 Kasım 2010.

Mario Blejer, Eduardo Levy-Yeyati, "Leaving the Euro: What's in the Box?, Vox.EU, 21 Temmuz 2010.

Willem Buiter ve Ebrahim Rahbari, "Rising Risks of Greek Euro Area Exit", Citi Global Economics View, 6 Şubat 2012.

Consolidated Versions of Treaty on European Union and the Treaty on The Functioning of the European Union, 2008/C 115/01.

Larry Eaker, "The Debt Crisis and the Legality of Leaving the Eurozone", http://jurist.org/forum/2011/09/larry-eaker-eurozone-exit.php

Jurist-Forum, 22 Eylül 2011.

Mathiass Herdegen, "Monetary Union as a Permanent Community Based on The Rule of Law". **EMU Watch, Deutsche Bank Research**, 1998

HSBC, "The Eurozone Crisis Explained", 19 Ekim 2011.

Wolfgang Munchau, "Eurozone Meltdown: How The Unthinkable Might Happen". **EVRO Intelligence,** Briefing Note, 1, 2009

Charles Proctor, "The Future of The Euro–What Happens If A Member State Leaves?". **Journal of Financial Transaction**, 19, 2007

Reuters, "Greece could not exit euro without leaving EU", 3 Kasım 2011. http://www.reuters.com/article/2011/11/03/us-greece-eu-eurozone-idUSTRE7A23TY20111103

Hall S. Scott, "When The Euro Falls Apart". **International Finance**, 1:2, 1998

Gilles Thieffry, "Not So Unthinkable-The Break-up of European Monetary Union", **International Financial Law Review**, 2005

AB Komisyonu, www.ec.europe.eu

AMB, www.ecb.int

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.41-60

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ A.B. EĞİTİM PROGRAMLARINDAN ERASMUS'A İLİŞKİN BİLGİ VE GÖRÜŞLERİ

Ali KIŞ [*]
Necdet KONAN [**]

Özet

Bu çalışmanın amacı öğretim elemanlarının genelde AB Erasmus programı özelde ise bu programın personel hareketliliği bölümüne yönelik bilgi ve görüşlerinin saptanmasıdır. Betimsel tarama modelindeki bu araştırmanın evreni İnönü Üniversitesi fakültelerinde görev yapan 1129 öğretim elemanı, örneklemi ise tabakalı ve seçkisiz olmak üzere iki aşamalı olarak belirlenen 155 öğretim elemanıdır. Araştırmanın veri toplama aracı 23 sorudan oluşan ankettir. Verilerin analizinde frekans, yüzde tabloları ve ki-kare testi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları öz olarak şunlardır: Öğretim elemanlarının önemli bir bölümünün Erasmus konusunda bilgi eksikliği vardır. Erasmus'a ilgi açısından bakıldığında ise erkekler kadınlara göre biraz daha ilgilidirler. Fen Bilimleri alanındaki öğretim elemanları Sosyal ve Sağlık Bilimlerindekilere göre Erasmus ile göreceli olarak daha yakından ilgilidir. Öğretim elemanlarının çoğunluğu Fakülte ve AB Ofislerinden bilgilendirmeyi tercih etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: *AB programları, Erasmus, Üniversite, Personel Eğitim Hareketliliği, Akademik hareketlilik*

Abstract

The aim of the study is to determine the knowledge and opinions of university instructors in general on Erasmus, one of EC Education Programmes, and in particular its teaching staff mobility part. The research model is descriptive survey. The population of the study is 1129 university instructors, working at various faculties of

[*] Okt., İnönü Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Malatya
[**] Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya

İnönü University. The sample size is 155, determined by stratified and random sampling. Data collection tool is a 23-item questionnaire. Frequencies, percentage tabulation and Chi Square test were used to analyze the gathered data. The findings of the study are as follows in a nutshell: Majority of the instructors have not got enough knowledge on Erasmus Programme. In terms of interest to the programme, the male instructors are relatively more interested than the female ones. Instructors of natural sciences are relatively more inclined to the programme than those of social and health sciences. In addition, most of the instructors prefer to be informed by the faculties and EC Office of their university.

Keywords: *EC Programmme, Erasmus, University, Teaching Staff Mobility, Academic mobility*

Giriş

Türkiye Cumhuriyetinin neredeyse tüm üst düzey yöneticileri tarafından, Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda, Cumhuriyetin ilanından sonra en önemli çağdaşlaşma projesi[1,2,3] olarak takdim edildiği Avrupa Birliği katılım sürecinin en önemli ayaklarından biri de yükseköğretime ilişkindir.

Günümüz dünyasında yükseköğretim bilgi birikiminin yaratılmasında, küreselleşme olgusunun tüm dünyada bir geçiş sürecini yaşattığı söylenebilir. Bu geçiş süreciyle dünyanın her yanında yükseköğretimin çağın gelişmiş bilgi birikimine göre yapılandırılması ve bu yapılandırmanın küresel düzeyde akademik uygulamalarla yükseköğretimin yeniden kendini üretmesinin sağlaması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim alanında öngörülen program ve proje uygulamaları; yeni kültürlerin etkileşimiyle yeni bir kültür olgusu, sosyal değerlerin etkileşimiyle evrensel değerler, bilimsel düşünce ve akademik birikimlerle yeni bilimsel düşünce ve akademik birikim, eğitim ve öğretim sistemlerinin etkileşimiyle yeni eğitim ve öğretim sistemlerinin oluşum evrimini hızlandırması söz konusu olacaktır[4].

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde ivme kazanan bilgi ve iletişim teknolojileri tüm dünya ülkelerini 21. yüzyılda yeni maceralara itmektedir. Ülkemizin de içinde bulunduğu bu coğrafyada Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm ülkeler hızlı bir

---

[1] ABhaber "Kemal Kılıçdaroğlu:AB sürecini çağdaşlaşma projesi olarak görüyoruz" http://www.abhaber. com/ozelhaber.php?id=7374 Erişim Tarihi: 31.05.2011

[2] ABhaber (2011a) "Gül: AB sürecimiz, Atatürk'ün başlattığı çağdaşlaşma projesinin devamıdır." http://www. abhaber.com/haber.php?id=10370 Erişim Tarihi: 31.05.2011

[3] Bighaber "Bakan Bağış: AB katılım süreci Cumhuriyetin ilanından sonraki en önemli çağdaşlaşma projesidir." http://www.bighaber.com/haber/bakan-bagis-ab-katilim-sureci-cumhuriyetin-ilanindan-sonraki-en-onemli-cagdaslasma-projesidir-747792.html Erişim Tarihi: 31.05.2011

[4] İşeri, Alaettin. **Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Erasmus Programı Uygulamasına İlişkin Uzman Görüşleri.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, EPÖ., 2005. s.50

değişim dönüşüm sürecinden geçmektedirler. Avrupa ülkeleri geleceklerini ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik alanlarda işbirliği yapmada görmüşler ve Avrupa Birliğini kurma yolunu seçmişlerdir[5]. Bilgi çağının bir olgusu olan küreselleşme, ülkeleri birçok alanda birlikte hareket etme zorunluluğuna yöneltmektedir. Zaten AB'nin genişleme arzusunun bir nedeni de budur. Birliğin amacı, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın her alanında ülkeler arasında ortaklıklar kurarak bir sinerji yaratmak ve bu yolla da insanlarının yaşam standartlarını yükseltmektir[6] .

20. yüzyılın sonlarında Avrupa, 21. yüzyılın bilgi çağı olacağı öngörüsünden hareketle Bilgi Avrupası'nı oluşturmak amacıyla eğitim alanında uygulanacak bir dizi kararlar aldı. Gücünü bilgiden ve bilimden alacak olan Bilgi Avrupa'sında, Avrupa coğrafyasındaki ülkeleri hem birbirleri ile uyumlu - birbirlerini tamamlayıcı, hem de rakiplerinden üstün kılacak bir yükseköğretim sistemi oluşturulması hedeflendi. Bologna Süreci adı verilen bu süreç, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir[7] .

Bologna Süreci'nin temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan Sorbonne Bildirisi ile atılmıştır. Avrupa'da ortak bir yükseköğretim alanı yaratma fikri ilk kez bu bildiri ile ortaya çıkmıştır. Ancak, Bologna Süreci resmi olarak 1999 yılında Bologna Bildirisi'nin 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu Bakanları tarafından imzalanması ve yayımlanması ile başlamıştır[8]. Bologna Süreci'nin temel hedeflerinden altısı bu bildiri ile ilan edilmiştir. Bu hedefler şunlardır:

Kolay anlaşılır ve birbirleriyle karşılaştırılabilir yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri oluşturmak (bu amaç doğrultusunda Diploma Eki uygulamasının geliştirilmesi),

Yükseköğretimde Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere iki aşamalı derece sistemine geçmek,

Avrupa Kredi Transfer Sistemini *(European Credit Transfer System, ECTS)* uygulamak,

Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak,

Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağını oluşturmak ve yaygınlaştırmak,

Yükseköğretimde Avrupa boyutunu geliştirmek.

Bologna Sürecinin oluşturmayı hedeflediği Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde yer alan ülke vatandaşları, yükseköğrenim görmek ya da çalışmak amaçları

---

[5] **Ibid**

[6] Gedikoğlu, Tokay. "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Cilt.1, Sayı.1, 2005, s.67.

[7] YÖK, 2011 http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&c=1&i=3

[8] EC ,2011 http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc1290_en.htm

ile Avrupa'da kolayca dolaşabileceklerdir. Avrupa, gerek yükseköğretim ve gerekse iş olanakları açısından dünyanın diğer bölgelerinden kişiler tarafından tercih edilir hale getirilecektir.

Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nı oluşturulmayı amaçlayan Bologna sürecinde yüksek öğretime yönelik belli başlı ilkeler benimsenmiştir. Bologna sürecinde üzerinde durulan bu temel ilkeler, AB'nin 1980'li yıllardan bu yana yükseköğretimde rekabeti artırmak amacıyla geliştirdiği ilkelerdir. Hareketlilik, değişimin önündeki engellerin kaldırılması, yükseköğretimin uluslararası hale gelmesi, iki aşamalı yüksek öğretim, yüksek öğretimde kalite, şeffaflık ve esneklik bu ilkeleri ifade etmektedir. Yükseköğretimin, kalifiye insan kaynaklarının oluşmasında, bilimsel yeniliklerin yayılmasında, rekabette yeni şartlara uyum sağlamada ve yeni nesillerin "Avrupa Vatandaşı" olarak yetişmesinde büyük rol oynadığı belirtilmektedir[9] .

İlk kez 1987 yılında başlatılan ERASMUS[10] programı sadece bir Hollandalı felsefecinin (Desiderius Erasmus 1465 – 1536) adı değil, Üniversite Öğrencilerinin Hareketliliği için Avrupa Eylem Planı- (European Action Scheme for the Mobility of University Students) sözcüklerinden türetilen bir kısaltmadır. Her ne kadar bu programın önceliği yükseköğrenim öğrencileri olsa da programın bir bölümü de yükseköğrenimde görev yapan akademik ve idari personel içindir.

Birleşik Avrupa'nın oluşturulmasında Erasmus programı stratejik bir boşluğu doldurmaktadır. Özellikle yükseköğretimde bir Avrupa boyutunun tüm üye ülke yükseköğretim kurumlarına kazandırılması Erasmus yoluyla olmaktadır[11,12,13,14]. Erasmus, 21. yüzyılın öngördüğü gezginci öğretim elemanlarının (peripatetic professoriate) artışına önemli katkılar yapmaktadır[15] .

Avrupa Komisyonu 2004 yılında aldığı kararla, ülke merkezli faaliyet gösteren Erasmus programları aracılığıyla, ülkelerin yükseköğretim kurumlarının Bologna süreci çerçevesinde doğrudan işbirliği içinde çalışmasını öngörerek ulusal ajanslara bu süreçte sorumluluk yüklemiştir.

Erasmus programı, Avrupalı yükseköğretim kurumlarının birbirleri ile işbirliği yapmalarını teşvik etmeye yönelik bir Avrupa Birliği programıdır. Yükseköğretim

---

[9] Ağrı, Gökçe Irmak. **Küreselleşme Sürecinde Yüksek Öğretim Politikaları ve Erasmus Projesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi A.B.D., 2006.

[10] European Action Scheme for the Mobility of University Students

[11] Baron, Britta. "The Politics of Academic Mobility in Western Europe". **Higher Education Policy** Vol.6, No.3, 1993, s. 52.

[12] Bruce, Michael. "Internationalising Teacher Education". **British Journal of Educational Studies**. Vol.39, No.2, 1991, s.164.

[13] Hardy, Chris. "Erasmus, Son of Socrates". **Engineering Science and Education Journal.** April 1999 Issue

[14] Enders, Jürgen. "Academic Staff Mobility in the European Community: The Erasmus Experience". **Comparative Education Review.** Vol.42, No.1, 1998, Special Issue on the Professoriate s. 46-60

[15] **Ibid,** s. 60

kurumlarının birbirleri ile ortak projeler üretip hayata geçirmeleri; kısa süreli öğrenci ve personel değişimi yapabilmeleri için karşılıksız mali destek sağlamaktadır [16].

Bunun yanı sıra yükseköğretim sistemini iş dünyasının gereksinimlerine uygun olarak geliştirmek ve üniversite mezunlarının iş dünyasında istihdam edilebilirliğini arttırmak amacıyla yükseköğretim kurumları ile çalışma çevreleri arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin arttırılmasını da teşvik etmektedir[17] .

Yükseköğretim kurumları bir ülkenin kalkınması ve gelişmesi için gerekli olan bilginin üretildiği ve insan kaynaklarının yetiştirildiği kurumlardır. Bu nedenle de üniversiteler artık ulusların geleceğini belirleyen belli başlı kurumlar arasında yerlerini almışlardır. Gedikoğlu'na[18] göre Avrupa'ya uyum sürecinde yüksek öğretim kurumlarına tüm diğer eğitim kurumlarından daha farklı görevler düşmektedir. Sistemler arasında en kolay uyumun üniversiteler arasında olması beklenir, zira Türkiye üniversiteleri zaten çok uzun süreden beri Avrupa ülkelerindeki üniversitelerle iletişim halindedir. Ancak yine de yükseköğretim kademesinde önemli sayılabilecek sorunları vardır.

2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre, yüksekokul/üniversite mezunu bireyler için, aldıkları eğitim hizmetinden memnun olduklarını belirtenlerin oranı % 64,7'dir[19]. Bu da Türkiye'de yükseköğretim kademesinde verilen hizmetlerde yetersizlikleri göstermektedir.

Türkiye AB'ye uyum sürecinde birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da gerekli yasal düzenlemeleri yapmaya çalışmaktadır. Sadece yasal düzenlemelerin yapılması bu süreçte yeterli görülmemektedir. Avrupa'da geçerli olan norm ve standartlara uyumda çeşitli kültürel farklılıklar ile karşılaşılması beklenen bir durumdur.

Üniversitelerin dış dünyaya açılması, diğer üniversitelerle ilişkilerini güçlendirmesi, öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğinin sağlanması ile değişimin gerçekleşeceği öngörülmektedir[20]. Türkiye'nin yakın geçmişinde ve geleceğinde önemli bir konumda olan AB ülkeleri ile yükseköğrenim düzeyinde ve Erasmus programı kapsamında personel hareketliliği sağlamanın hem personele, hem görev yaptığı kuruma hem de geniş anlamıyla ülkeye katkı yapacağı varsayılmaktadır.

Türkiye 2004 yılından itibaren Socrates, Erasmus, Gençlik ve Leonardo da Vinci gibi AB eğitim programlarına tam üye olarak katılmaktadır. Erasmus programı ulus ötesi projeler aracılığı ile personel ve öğrenci hareketliliğini desteklemekte, böylelikle eğitimde Avrupa boyutu güçlenmektedir. Ülkeler arasında işbirliğini teşvik eden ve katılımcı ülkelerin diğer ülkelerdeki iyi uygulamaları tanımasına olanak sağlayan programdan Türkiye de yararlanmak istemektedir ve bu hareketliliğin Türkiye

---

[16] UA ,2011 http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&bid=9
[17] **Ibid**
[18] Gedikoğlu (2005**), op.cit,** s. 73
[19] TÜİK. **Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2010**. TÜİK Matbaası. Ankara, 2010. s.33
[20] Ağrı (2006), **op.cit.**

üniversiteleri için çok büyük önem taşıdığı Bologna Süreci'nin uygulanması konusunda hazırlanan ulusal raporda belirtilmiştir[21].

Avrupa bütünleşmesinin altyapısını güçlendiren, dolaşım ve işbirliğini teşvik ederek kalite ve şeffaflığı hedefleyen, AB ülkelerinin birbirine açılan kapısı ve katma değeri yüksek yükseköğretim alanında uygulanan Erasmus programı birliğin en önemli araçlarından biridir. Serbest'e[22] göre Erasmus programı Türk yükseköğretiminde kalite, Avrupa boyutu ve hareketliliğin gelişmesi yanında, AB ile ortak hedeflerin paylaşılması anlamında Türkiye'nin AB üyeliğine giden yolda itici güç anlamına da gelmektedir.

Erasmus programı 2003 – 2004 yıllarında Türkiye'de pilot çalışma olarak başlatılmıştır. Her yıl bu hareketlilik artarak devam etmiştir. Türk üniversitelerinde Erasmus Programı'na katılım her geçen gün hızla artmaktadır.

Erasmus Programı kapsamında, en çok mali destek verilen program olan değişim programının amacı, hedef kitle olan öğrenci ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamaktır. Bologna sürecinde önemle vurgulanan hareketliliği sağlamak ve teşvik etmek amacıyla öğrenci ve öğretim elemanlarına farklı bir AB ülkesinde çalışma yapabilmeleri için destek verilmektedir. Değişim programı öğrencilerin ve öğretim elemanlarının karşılıklı değişimi olarak iki başlık altında incelenmektedir [23]:

Öğrencilerin Karşılıklı Değişimi (Öğrenci Hareketliliği)

Hareketliliğin sağlanmasında en çok mali destek verilen kesim öğrencilerdir. Bu program kapsamında lisans eğitiminin ilk yılını okuyan öğrenciler hariç, tüm ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin, üç aydan on iki aya kadar, eğitimlerinin bir bölümünü farklı bir katılımcı ülkenin üniversitesinde tamamlamaları için destek verilmektedir. Verilecek destek değerlendirilirken dikkate alınması gereken en önemli nokta Erasmus Programı'nın bir burs programı olmadığıdır. Değişim kapsamındaki öğrencilerin masraflarının tümü değil sadece bir kısmını karşılanmaktadır. Öğrenciler Erasmus hibesi yeterli olmadığı zaman başka kaynaklara başvurmak durumundadır. Bu kaynakların sağlanması katılımcının sorumluluğundadır. Erasmus hibe ödemesi dışında bir ödeme yapılmamaktadır.

Öğretim Elemanlarının Karşılıklı Değişimi (Öğretim Elemanı Hareketliliği)

Değişim programı kapsamında bir öğretim elemanının katılımcı bir üniversitede kısa süreli eğitim vermesi için mali destek verilmektedir. Verilen eğitimler misafir üniversitenin müfredatı kapsamında olmaktadır. Değişimden yararlanan öğretim üyelerinin kendi kurumlarından aldıkları maaşları devam etmektedir. Erasmus Programı öğretim üyelerine değişim olanağı vermekle birlikte, onların yoğun programlara ve uzmanlık ağlarına katılmalarına da olanak tanımaktadır. Bu programın öğretim üyelerine farklı bir bakış açısı kazandıracağı belirtilmektedir. Programa katılan

[21] **Bologna Report,** http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Turkey.pdf
[22] Serbest, Fatma. "Avrupa Birliği Yükseköğretim Programı Erasmus ve Türkiye'nin Katılımı". **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**. Cilt.4, No.2, 2005, s-107
[23] UA, 2011 **, op.cit**

üniversitenin Avrupa'ya daha da yaklaşacağı, değişim programından faydalanamayan öğrencilere de Avrupa bakış açısı kazandırılacağı, yeni öğrenme-öğretme tekniklerinin tanınacağı ve üniversiteler arası ilişkilerin kuvvetleneceği vurgulanmaktadır.

Erasmus Programı hedef kitlesi itibariyle üniversiteler üzerinde odaklanmıştır. Ancak üniversite dışındaki yüksek öğretim kurumlarının ve üniversite sonrası eğitim kurumlarının katılımına da açıktır. Programın hedef kitlesini üniversite öğrencileri ve öğretim elemanları oluşturmakla birlikte, üniversitelerde ve diğer yüksek öğretim kurumlarında bulunan idari personelin de programdan faydalanması sağlanmaktadır.

Erasmus programının sekiz faaliyet alanından biri de Öğretim Elemanı Değişimi (Teaching Staff Mobility – TM)'dir. Öğretim elemanı değişimi çerçevesinde, diğer bir Avrupa ülkesinde işbirliği yapılan üniversitenin resmi programı içinde yer alan genellikle kısa süreli dersler için misafir öğretim elemanı niteliğinde ders vermek üzere öğretim elemanlarına destek sağlanmaktadır. Ayrıca öğretim elemanları için eğitim alma hareketliliği de Personel Hareketliliği çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Eğitim alma hareketliliği iki şekilde gerçekleştirilebilir[24] :

Türkiye'de EÜB (Erasmus Üniversite Beyannamesi) sahibi bir yükseköğretim kurumunda çalışan akademik/idari personelin yurtdışındaki bir işletmeye eğitim almak üzere gitmesi

Türkiye'de EÜB (Erasmus Üniversite Beyannamesi) sahibi bir yükseköğretim kurumunda çalışan akademik/idari personelin yurtdışında ortak olunan EÜB sahibi bir yükseköğretim kurumuna eğitim almak üzere gitmesi

Personel hareketliliği kapsamındaki ders verme hareketliliği için akademik personel, AB üyesi ülkelerdeki EÜB (Erasmus Üniversite Beyannamesi) sahibi bir yükseköğretim kurumuna ders vermek amacı ile Erasmus kapsamında gidebilirler. Erasmus kapsamında öğretim üyelerinin ders verme süresi 5 saatten az olamayacağı gibi 6 haftayı da geçemez. Erasmus eğitim alma hareketliliğinin süresi de en az 5 iş günü ve en fazla 6 hafta olarak belirlenmiştir. Eğitim alma ve ders verme hareketliliğinden yararlanacak personele Erasmus kapsamında kabul edildiklerini ve kabul edildikleri süreyi belirten Kabul Mektubunun (Letter of Acceptance) iletilmiş olması gerekir. Eğitim alma ve ders verme hareketliliğinden yararlanacak personele ülkelere göre değişen günlük/haftalık hibe ödemesinin yanı sıra seyahat giderlerine destek olmak amacı ile 400 Euroya kadar olan harcamaların tamamı, 400 Euroyu aşan giderlerin ise %50'si ödenir. Eğitim alma ve ders verme hareketliliğinden faydalanan personele verilen günlük/haftalık hibe kalacak yer, yeme içme masrafları, iletişim giderleri, yerel seyahat giderleri, sigorta masrafları gibi giderleri kapsar. Bu giderler için ayrıca ödeme yapılmaz.

Bu çalışmanın amacı İnönü Üniversitesi fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarının AB Hayatboyu Öğrenme Programlarından Erasmus Programına ilişkin bilgi ve görüşlerini belirlemektir.

---

[24] EC, 2011, **op.cit.**

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, EÜB'ye (Erasmus Üniversite Beyannamesi) sahip İnönü Üniversitesi öğretim elemanlarının genelde Erasmus programı özelde de programın personel hareketliliği bölümüne yönelik bilgi ve görüşlerini anket yoluyla saptamayı amaçlayan tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın Çalışma Evreni

Araştırmanın evrenini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi'nin 7 fakültesinde görev yapan 1129 öğretim elemanı oluşturmaktadır. İnönü Üniversitesi'nde aynı öğrenim yılında 12 fakülte bulunmaktadır. Ancak 5 fakülte yeni yapılanmakta olduğundan araştırma dışında tutulmuştur. Tıp, Eczacılık, Fen Edebiyat, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik ve İlahiyat fakülteleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışma evrenini oluşturan 1129 öğretim elemanının ünvana göre dağılımı şöyledir. Araştırma çalışma evreninin 368'i kadın (% 32,59) ve 761'i erkektir (% 67,41). Bilim alanları olarak bakıldığında ise Sosyal Bilimlerde 255 (% 22,58), Fen Bilimlerinde 242 (% 21,43) ve Sağlık Bilimlerinde 632 (% 55,99) öğretim elemanı bulunmaktadır. Görev ünvanı olarak ise 113 Profesör (% 10,00), 124 Doçent (% 10,98), 283 Yardımcı Doçent (% 25,06), 90 Öğretim Görevlisi (% 7,97), 79 Okutman (% 6,99), 56 Uzman (% 4,96) ve 384 Araştırma Görevlisi (% 34,04) bulunmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini araştırmanın veri toplama aracı olan anketi gönüllü olarak, tam ve doğru biçimde yanıtlayan görev ünvanı profesör, doçent, yardımcı doçent, okutman, öğretim görevlisi, uzman ve araştırma görevlisi olanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ünvana göre tabakalı ve seçkisiz olmak üzere iki aşamalı olarak belirlenmiş 155 öğretim elemanıdır. Araştırmaya katılan 155 kişiden 56'sı kadın (% 36,1) ve 99'u erkek (% 63,9); bilim alanları boyutunda Sosyal Bilimlerden 55 (%35,5), Fen Bilimlerinden 34 (% 21,9) ve Sağlık Bilimlerinden 66 (% 42,6); görev ünvanı boyutunda ise 14 Profesör (% 9), 16 Doçent (% 10,3), 58 Yardımcı Doçent (% 37,4), 10 Öğretim Görevlisi (% 6,5), 10 Okutman (% 6,5), 5 Uzman (% 3,2) ve 42 Araştırma Görevlisi (% 27,1)'dir.

Veri Toplama Aracı ve Analizi

Araştırmanın temel veri toplama aracı araştırmacılar tarafından geliştirilen 23 maddelik "Erasmus Öğretim Elemanı Anketi (EÖEA)"dir. Anketin geçerliği için uzman görüşü alınmıştır. Anket kişisel bilgiler ve Erasmus'a ilişkin sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde Erasmus'a ilişkin 23 soru, dört boyutta toplanmaktadır:

Bilgi soruları	13 adet
İlgi Soruları	5 adet
Bilgilenme – Bilgilendirme Soruları	3 adet
Erasmus Bilgi Kaynağı Soruları	2 adet

Verilerin Çözümlenmesi

Araştırma ile ilgili tüm istatistiksel işlemler SPSS 17.0 programından yararlanılarak yapılmıştır. Anket maddelerine verilen yanıtların frekans ve yüzde dağılımları elde edilmiştir. Ayrıca araştırma değişkenleri açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek için Ki-Kare analizi yapılmıştır. Tüm analizler için anlamlılık değeri .05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, elde edilen veriler anketin alt boyutlarına uygun olarak ele alınmış ve tablolaştırılmıştır.

Tablo 1. Öğretim Elemanlarının Bilgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Görev Ünvanlarına Göre Dağılımı

Sorular	Görev Unvanı	Biliyor		Bilmiyor		X^2	p
		N	%	N	%		
Erasmus'a kimler Katılır?	Ö.Ü.	33	37,5	55	62,5	0,835	0,361
	Ö.Ü.Y.	30	44,8	37	55,2		
	Toplam	63	40,6	92	59,4		
Yabancı Dil şartı var mı?	Ö.Ü.	15	17,0	73	83,0	2,126	0,145
	Ö.Ü.Y.	6	9,0	61	91,0		
	Toplam	21	13,5	134	86,5		
Personel hareketliliğini biliyor musunuz?	Ö.Ü.	31	35,2	57	64,8	1,230	0,267
	Ö.Ü.Y.	18	26,9	49	73,1		
	Toplam	49	31,6	106	68,4		
Eğitim alma dönemini biliyor musunuz?	Ö.Ü.	7	8,0	81	92,0	0,050	0,824
	Ö.Ü.Y.	6	9,0	61	91,0		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		
Seyahat giderinin ne kadarı karşılanıyor?	Ö.Ü.	7	8,0	81	92,0	0,050	0,824
	Ö.Ü.Y.	6	9,0	61	91,0		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		
Hibe yardımı ne zaman ödenir?	Ö.Ü.	19	21,6	69	78,4	0,014	0,905
	Ö.Ü.Y.	15	22,4	52	77,6		
	Toplam	34	21,9	121	78,1		
Değerlendirme raporu isteniyor mu?	Ö.Ü.	42	47,8	46	52,2	0,032	0,857
	Ö.Ü.Y.	31	46,3	36	53,7		
	Toplam	73	47,1	82	52,9		
Erasmus'a yılda kaç kez gidilebilir?	Ö.Ü.	7	8,0	81	92	0,762	0,383
	Ö.Ü.Y.	3	4,5	64	95,5		
	Toplam	10	6,5	145	93,5		
Erasmus kapsamında nereye gidilebilir?	Ö.Ü.	7	8,0	81	92	0,288	0,592
	Ö.Ü.Y.	7	10,4	60	89,6		
	Toplam	14	9,0	141	91,0		
Asgari kaç saat/hafta ders verilmeli?	Ö.Ü.	13	14,8	75	85,2	1,197	0,274
	Ö.Ü.Y.	6	9,0	61	91,0		
	Toplam	19	12,3	136	87,7		

Erasmus faaliyeti en fazla kaç haftadır?	Ö.Ü.	15	17,0	73	83,0	0,126	0,722
	Ö.Ü.Y.	10	14,9	57	85,1		
	Toplam	25	16,1	130	83,9		
Erasmus'a başvuru dönemlerini biliyor musunuz?	Ö.Ü.	22	25,0	66	75,0	0,143	0,706
	Ö.Ü.Y.	15	22,4	52	77,6		
	Toplam	37	23,9	118	76,1		
Erasmus bölüm koordinatörünüzün kim olduğunu biliyor musunuz?	Ö.Ü.	58	65,9	30	34,1	2,962	0,085
	Ö.Ü.Y.	35	52,2	32	47,8		
	Toplam	93	60,0	62	40,0		

*p<.05

Tablo 1 incelendiğinde, yedi soruda öğretim elemanlarının yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Cevabı bilmeyenlerin oranı, "Erasmus'a kaç kez gidilir" sorusuna % 93,5; "eğitim alma dönemi" ve "seyahat giderinin karşılanma" sorularında eşit bir düzeyde % 91,6; "Erasmus kapsamında nerelere gidilebilir" sorusunda % 91; "haftalık en az ders saati" sorusunda % 87,7; "yabancı dil şartı" sorusunda % 86,5 ve "hibe ne zaman ödenir?" sorusunda % 78,1 ile en yüksek oranları oluşturmaktadır. Buna karşılık, üç soruda göreceli olarak daha yüksek düzeyde bilme durumu sözkonusudur. "Erasmus bölüm koordinatörünü" bilenlerin oranı % 60; "değerlendirme raporu" sorusunda % 47,1 ve "Erasmus'a kimler katılır" sorusunda % 40,6 ile en yüksek bilenler oranı ortaya çıkmıştır. Bilgi sorularına ilişkin görüşler arasında görev ünvanı[25] açısından anlamlı bir farklılığın görülmüyor olması, bu konuda benzer kaynaklardan beslenen öğretim elemanlarının bilgi düzeylerinin homojen olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Öğretim Elemanlarının Bilgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Sorular	**Cinsiyet**	**Biliyor**		**Bilmiyor**		**X^2**	**P**
		N	**%**	**N**	**%**		
Erasmus'a kimler katılır?	Kadın	24	42,9	32	57,1	0,178	0,673
	Erkek	39	39,4	60	60,6		
	Toplam	63	40,6	92	59,4		
Yabancı Dil şartı var mı?	Kadın	4	7,1	52	92,9	3,071	0,080
	Erkek	17	17,2	82	82,8		
	Toplam	21	13,5	134	86,5		
Personel hareketliliğini biliyor musunuz?	Kadın	16	28,6	40	71,4	0,375	0,540
	Erkek	33	33,3	66	66,7		
	Toplam	49	31,6	106	68,4		
Eğitim alma dönemini biliyor musunuz?	Kadın	4	7,1	52	92,9	0,177	0,674
	Erkek	9	9,1	90	90,9		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		
Seyahat giderinin ne kadarı karşılanıyor?	Kadın	1	1,9	55	98,2	4,973	0,026*
	Erkek	12	12,1	87	87,9		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		

[25] Ö.Ü. Öğretim Üyesi, Ö.Ü.Y. Öğretim Üye Yardımcısı

Hibe yardımı ne zaman ödenir?	Kadın	12	21,4	44	78,4	0,013	0,909
	Erkek	22	22,2	77	77,8		
	Toplam	34	21,9	121	78,1		
Değerlendirme raporu isteniyor mu?	Kadın	22	39,3	34	60,7	2,147	0,143
	Erkek	51	51,5	48	48,5		
	Toplam	73	47,1	82	52,9		
Erasmus'a yılda kaç kez gidilebilir?	Kadın	2	3,6	54	96,4	1,205	0,272
	Erkek	8	8,1	91	91,9		
	Toplam	10	6,5	145	93,5		
Erasmus kapsamında nereye gidilebilir?	Kadın	4	7,1	52	92,9	0,381	0,537
	Erkek	10	10,1	89	89,9		
	Toplam	14	9,0	141	91,0		
Asgari kaç saat/hafta ders verilmeli?	Kadın	5	8,9	51	91,1	0,904	0,342
	Erkek	14	14,1	85	85,9		
	Toplam	19	12,3	136	87,7		
Erasmus faaliyeti en fazla kaç haftadır?	Kadın	10	17,9	46	82,1	0,194	0,660
	Erkek	15	15,2	84	84,8		
	Toplam	25	16,1	130	83,9		
Erasmus'a başvuru dönemlerini biliyor musunuz?	Kadın	11	19,6	45	80,4	0,862	0,353
	Erkek	26	26,3	73	73,7		
	Toplam	37	23,9	118	76,1		
Erasmus bölüm koordinatörünüzün kim olduğunu biliyor musunuz?	Kadın	28	50,0	28	50,0	3,653	0,056
	Erkek	65	65,7	34	34,3		
	Toplam	93	60,0	62	40,0		

*p<.05

Cinsiyet değişkenine göre bilgi sorularına verilen yanıtlardan oluşan tablo 2'ye göre, altı soruda erkekler lehine bir farklılık göze çarpmaktadır. "Yabancı dil şartı" sorusunda bilenlerin oranı kadınlar için % 7,1 iken erkeklerde % 17,2; "seyahat giderinin karşılanması" sorusunda bilenlerin oranı kadınlarda % 1,9, erkeklerde % 12,1 (X2=4,973, p=.026); "değerlendirme raporu" sorusunu bilen kadınların oranı % 39,3 iken erkeklerin oranı % 51,5; "Erasmus'a kaç kez gidilir?" sorusunu bilen kadınların oranı % 3,6 iken erkeklerin oranı % 8,1;"Erasmus kapsamında nereye gidilir" sorusunda kadınların % 7,1'i erkeklerin ise % 10,1 doğru bilmişlerdir; "Haftalık en az ders saati" sorusunda ise doğru bilen kadınların oranı % 8,9 iken erkeklerin oranı % 14,1'de kalmıştır. Bir soru hariç tüm sorularda ise cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel bir farklılık görülmemektedir.

Öğretim Elemanlarından "Seyahat giderinin ne kadarı karşılanıyor?" sorusuna doğru yanıt verenlerin oranı cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu soruyu doğru yanıtlayanların oranının kadınlarda % 1,9, erkeklerde % 12,1 (X2=4,973, p=.026) olduğu belirlenmiştir. Görüldüğü gibi erkek öğretim elemanları kadın öğretim elemanlarına oranla seyahat giderinin ne kadarının karşılandığını daha doğru bilmektedirler. Bunun olası nedeni erkek öğretim elemanlarının kadın öğretim elemanlarına oranla hem Erasmus hem de Erasmus dışındaki AB programına katılma oranlarının yüksek olması (Tablo 5) olabilir.

Tablo 3. Öğretim Elemanlarının Bilgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Bilim Alanına Göre Dağılımı

Sorular	Bilim Alanı	Biliyor		Bilmiyor		X^2	p
		N	%	N	%		
Erasmus'a kimler katılır?	Sosyal B.	21	38,2	34	61,8	0,761	0,684
	Fen B.	16	47,1	18	52,9		
	Sağlık B.	26	39,4	40	60,6		
	Toplam	63	40,6	92	59,4		
Yabancı Dil şartı var mı?	Sosyal B.	4	7,3	51	92,7	6,811	0,033*
	Fen B.	9	26,5	25	73,5		
	Sağlık B.	8	12,1	58	87,9		
	Toplam	21	13,5	134	86,5		
Personel hareketliliğini biliyor musunuz?	Sosyal B.	17	30,9	38	69,1	0,946	0,623
	Fen B.	13	38,2	21	61,8		
	Sağlık B.	19	28,8	47	71,2		
	Toplam	49	31,6	106	68,4		
Eğitim alma dönemini biliyor musunuz?	Sosyal B.	6	10,9	49	89,1	0,789	0,674
	Fen B.	2	5,9	32	94,1		
	Sağlık B.	5	7,6	61	92,4		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		
Seyahat giderinin ne kadarı karşılanıyor?	Sosyal B.	6	10,9	49	89,1	0,789	0,674
	Fen B.	2	5,9	32	94,1		
	Sağlık B.	5	7,6	61	92,4		
	Toplam	13	8,4	142	91,6		
Hibe yardımı ne zaman ödenir?	Sosyal B.	9	16,4	46	83,6	2,131	0,345
	Fen B.	10	29,4	24	70,6		
	Sağlık B.	15	22,7	51	77,3		
	Toplam	34	21,9	121	78,1		
Değerlendirme raporu isteniyor mu?	Sosyal B.	27	49,1	28	50,9	0,209	0,901
	Fen B.	15	44,1	19	55,9		
	Sağlık B.	31	47,0	35	53,0		
	Toplam	73	47,1	82	52,9		
Erasmus'a yılda kaç kez gidilebilir?	Sosyal B.	3	5,5	52	94,5	2,078	0,354
	Fen B.	4	11,8	30	88,2		
	Sağlık B.	3	4,5	63	95,5		
	Toplam	10	6,5	145	93,5		
Erasmus kapsamında nereye gidilebilir?	Sosyal B.	4	7,3	51	92,7	0,516	0,772
	Fen B.	4	11,8	30	88,2		
	Sağlık B.	6	9,1	60	90,9		
	Toplam	14	9,0	141	91,0		
Asgari kaç saat/hafta ders verilmeli?	Sosyal B.	7	12,7	48	87,3	0,368	0,832
	Fen B.	5	14,7	29	85,3		
	Sağlık B.	7	10,6	59	89,4		
	Toplam	19	12,3	136	87,7		
Erasmus faaliyeti en fazla kaç haftadır?	Sosyal B.	10	18,2	45	81,8	0,269	0,874
	Fen B.	5	14,7	29	85,3		
	Sağlık B.	10	15,2	56	84,8		
	Toplam	25	16,1	130	83,9		

Erasmus'a başvuru dönemlerini biliyor musunuz?	Sosyal B.	13	23,6	42	76,4	0,333	0,847
	Fen B.	7	20,6	27	79,4		
	Sağlık B.	17	25,8	49	74,2		
	Toplam	37	23,9	118	76,1		
Erasmus bölüm koordinatörünüzün kim olduğunu biliyor musunuz?	Sosyal B.	34	61,8	21	38,2	0,281	0,869
	Fen B.	21	61,8	13	38,2		
	Sağlık B.	38	57,6	28	42,4		
	Toplam	93	60,0	62	40,0		

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde, bilim alanı değişkeni açısından "fen bilimleri"nin diğer iki alana göre bilgi sorularını bilmede göreceli bir üstünlüğü göze çarpmaktadır. 13 sorunun 7'sinde fen bilimleri alanındaki öğretim elemanları bilgi sorularına ortalamanın üzerinde doğru yanıt vermişlerdir. Öğretim elemanları "Erasmus'a kimler katılır" sorusu için % 47,1; "yabancı dil şartı" için % 26,5 (X2=6,811, p=.033); "Personel hareketliliğini biliyor musunuz?" sorusuna % 38,2; "hibe yardımı ne zaman ödenir" için % 29,4; "Erasmus'a yılda kaç kez gidilir?" ve "Erasmus kapsamında nereye gidilir?"sorularına eşit bir şekilde % 11,8; ve son olarak "haftalık en az ders saati" sorusuna % 14,7 oranında doğru yanıt vermişlerdir. Anketin bilgi soruları boyutunun tüm sorularında bir soru (yabancı dil şartı) hariç bilim alanı açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Öğretim Elemanlarından "Yabancı dil şartı var mı?" sorusuna doğru yanıt verenlerin oranı Bilim Alanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu soruyu doğru yanıtlayanların oranının Sosyal Bilimlerde % 7,3, Fen Bilimlerinde % 26,5 ve Sağlık Bilimlerinde % 12,1 (X2=6,811, p=.033) olduğu belirlenmiştir. Görüldüğü gibi Fen Bilimleri alanındaki öğretim elemanları diğer bilim alanlarındaki öğretim elemanlarına oranla "Yabancı dil şartı var mı?" sorusunu daha doğru bilmektedirler. Bunun olası nedeni hem Fen Bilimleri alanındaki öğretim elemanlarının diğer iki alana göre bilgi sorularını bilmede göreceli üstünlüğünün olması hem de Fen Bilimleri alanındaki öğretim elemanlarının Sosyal Bilimler alanındaki öğretim elemanlarına oranla Erasmus bilgilendirme toplantılarına daha yüksek oranda katılmış olmaları ve Üniversite Erasmus web sayfasını daha yüksek oranda ziyaret etmiş olmaları (Tablo 9) olabilir.

Tablo 4. Öğretim Elemanlarının İlgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Görev Ünvanına Göre Dağılımı

Sorular	**Görev Unvanı**	**Evet**		**Hayır**		**X^2**	**p**
		N	**%**	**N**	**%**		
Erasmus'a daha önce katıldınız mı?	Ö.Ü.	2	2,3	86	97,7	0,592	0,442
	Ö.Ü.Y.	3	4,5	64	95,5		
	Toplam	5	3,2	150	96,8		
Erasmus'a katılmak ister misiniz?	Ö.Ü.	61	69,3	27	30,7	0,008	0,930
	Ö.Ü.Y.	46	68,7	21	31,3		
	Toplam	107	69,0	48	31,0		

Erasmus dışında AB programına katıldınız mı?	Ö.Ü.	6	6,8	82	93,2	2,701	0,100
	Ö.Ü.Y.	10	14,9	57	85,1		
	Toplam	16	10,3	139	89,7		
Erasmus ile bir ülkeyi ziyaret etmek ister misiniz?	Ö.Ü.	72	81,8	16	18,2	0,179	0,672
	Ö.Ü.Y.	53	79,1	14	20,9		
	Toplam	125	80,6	30	19,4		
Üniversite Erasmus web sayfasını bundan sonra ziyaret etmek ister misiniz?	Ö.Ü.	73	83,0	15	17,0	1,111	0,292
	Ö.Ü.Y.	51	76,1	16	23,9		
	Toplam	124	80,0	31	20,0		

*p<.05

Tablo 4 incelendiğinde, öğretim elemanlarının % 96,8'inin Erasmus'a, % 89,7'sinin de Erasmus dışında herhangi bir AB programına katılmadıkları görülmektedir. Oysa öğretim elemanlarının ilgisine yönelik iki sorudan "Erasmus'a katılmak ister misiniz?" sorusuna görev ünvanı farkı olmaksızın % 69 oranında "evet" cevabı verirken "Erasmus ile bir ülkeyi ziyaret etmek ister misiniz?" sorusuna öğretim üyeleri lehine çok az bir farkla ancak yüksek bir oranda % 80,6 ile "evet" cevabı vermişlerdir. Ayrıca görev ünvanı farkı olmaksızın % 80 oranında öğretim elemanları Erasmus web sayfasının bundan sonra ziyaret etmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu yüksek oranda ilgiye, bilgi düzeyi düşük olan bir konuda yapılan anketin de katkısı olabilir.

Tablo 5. Öğretim Elemanlarının İlgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Sorular	**Cinsiyet**	**Evet**		**Hayır**		**X^2**	**p**
		N	**%**	**N**	**%**		
Erasmus'a daha önce katıldınız mı?	Kadın	2	3,6	54	96,4	0,034	0,855
	Erkek	3	3,0	96	97,0		
	Toplam	5	3,2	150	96,8		
Erasmus'a katılmak ister misiniz?	Kadın	35	62,5	21	37,5	1,750	0,186
	Erkek	72	72,7	27	27,3		
	Toplam	107	69,0	48	31,0		
Erasmus dışında AB programına katıldınız mı?	Kadın	5	8,9	51	91,1	0,184	0,668
	Erkek	11	11,1	88	88,9		
	Toplam	16	10,3	139	89,7		
Erasmus ile bir ülkeyi ziyaret etmek ister misiniz?	Kadın	42	75,0	14	25,0	1,790	0,181
	Erkek	83	83,8	16	16,2		
	Toplam	125	80,6	30	19,4		
Üniversite Erasmus web sayfasını bundan sonra ziyaret etmek ister misiniz?	Kadın	46	82,1	10	17,9	0,252	0,616
	Erkek	78	78,8	21	21,2		
	Toplam	124	80,0	31	20,0		

*p<.05

Tablo 5'e göre, cinsiyet değişkeni açısından "Erasmus'a katılmak ister misiniz?" sorusunda % 72,7 ve "Erasmus ile bir ülkeyi ziyaret etmek ister misiniz?" sorusuna % 83,8 ile erkek öğretim elemanları kadınlardan daha yüksek bir oranda "evet" yanıtı vermişlerdir. Ancak "Erasmus web sayfasının bundan sonra ziyaret edilmesi" sorusuna kadınlar daha yüksek bir oranda (%82,1) "evet" yanıtı vermişlerdir. Bu boyutun diğer iki sorusunda cinsiyet değişkeni açısından benzer sonuçlar alınmıştır.

Tablo 6. Öğretim Elemanlarının İlgi Sorularına İlişkin Görüşlerinin Bilim Alanına Göre Dağılımı

Sorular	**Bilim Alanı**	**Evet**		**Hayır**		X^2	**p**
		N	**%**	**N**	**%**		
Erasmus'a daha önce katıldınız mı?	Sosyal B.	2	3,6	53	96,4	0,047	0,977
	Fen B.	1	2,9	33	97,1		
	Sağlık B.	2	3,0	64	97,0		
	Toplam	5	3,2	150	96,8		
Erasmus'a katılmak ister misiniz?	Sosyal B.	37	67,3	18	32,7	0,257	0,879
	Fen B.	23	67,6	11	32,4		
	Sağlık B.	47	71,2	19	28,8		
	Toplam	107	69,0	48	31,0		
Erasmus dışında AB programına katıldınız mı?	Sosyal B.	4	7,3	51	92,7	2,939	0,230
	Fen B.	2	5,9	32	94,1		
	Sağlık B.	10	15,2	56	84,8		
	Toplam	16	10,3	139	89,7		
Erasmus ile bir ülkeyi ziyaret etmek ister misiniz?	Sosyal B.	44	80,0	11	20,0	0,106	0,948
	Fen B.	27	79,4	7	20,6		
	Sağlık B.	54	81,8	12	18,2		
	Toplam	125	80,6	30	19,4		
Üniversite Erasmus web sayfasını bundan sonra ziyaret etmek ister misiniz?	Sosyal B.	42	76,4	13	23,6	0,709	0,702
	Fen B.	28	82,4	6	17,6		
	Sağlık B.	54	81,8	12	18,2		
	Toplam	124	80,0	31	20,0		

*p<.05

Tablo 6'ya göre bilim alanları değişkeni açısından anket sorularına verilen yanıtlar homojen olmakta birlikte sadece "Erasmus dışında AB programına katıldınız mı?" sorusunda Sağlık Bilimleri alanındaki öğretim elemanları % 15,2 ile "evet" yanıtı verirlerken, Sosyal (% 7,3) ve Fen Bilimlerinden (% 5,9) olanlar daha düşük oranda kalmışlardır.

Tablo 7. Öğretim Elemanlarının Bilgilenme-Bilgilendirme Sorularına İlişkin Görüşlerinin Görev Ünvanına Göre Dağılımı

Sorular	Görev Unvanı	Evet		Hayır		X^2	p
		N	%	N	%		
Erasmus bilgilendirme toplantılarına katıldınız mı?	Ö.Ü.	27	30,7	61	69,3	0,098	0,754
	Ö.Ü.Y.	19	28,4	48	71,6		
	Toplam	46	29,7	109	70,3		
Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu?	Ö.Ü.	36	40,9	52	59,1	2,016	0,156
	Ö.Ü.Y.	20	29,9	47	70,1		
	Toplam	56	36,1	99	63,9		
Üniversite Erasmus web sayfasını hiç ziyaret ettiniz mi?	Ö.Ü.	47	53,4	41	46,6	0,776	0,378
	Ö.Ü.Y.	31	46,3	36	53,7		
	Toplam	78	50,3	77	49,7		

*p<.05

Görev ünvanı değişkenine göre Erasmus'a ilişkin bilgilendirilme boyutunu gösteren Tablo 7'e göre, "Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu?" sorusuna öğretim üyelerinin % 40,9 öğretim üye yardımcılarının ise % 29,9 ile "evet yanıtı vermişlerdir. Diğer iki soruda görev ünvanı açısından bir farklılık gözükmemektedir.

Tablo 8. Öğretim Elemanlarının Bilgilenme-Bilgilendirme Sorularına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	Evet		Hayır		X^2	p
		N	%	N	%		
Erasmus bilgilendirme toplantılarına katıldınız mı?	Kadın	12	21,4	44	78,6	2,859	0,091
	Erkek	34	34,3	65	65,7		
	Toplam	46	29,7	109	70,3		
Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu?	Kadın	14	25,0	42	75,0	4,706	0,030*
	Erkek	42	42,4	57	57,6		
	Toplam	56	36,1	99	63,9		
Üniversite Erasmus web sayfasını hiç ziyaret ettiniz mi?	Kadın	29	51,8	27	48,2	0,075	0,784
	Erkek	49	49,5	50	50,5		
	Toplam	78	50,3	77	49,7		

*p<.05

Cinsiyet değişkenine göre Erasmus'a ilişkin bilgilendirilme boyutunu gösteren Tablo 8'e göre "bilgilendirme toplantılarına katılma" sorusuna "evet" yanıtı veren erkekler % 34 iken kadınlar % 21,4'te kalmıştır. "Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu?" sorusuna erkeklerin % 42,4 kadınların ise % 25 ile "evet yanıtı vermeleri bir önceki yanıtlarıyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca bu soru için erkekler lehine anlamlı bir farklılık da bulunmuştur (X2=4,706, p=.030). Her iki soru açısından bakıldığında ise öğretim elemanlarının neredeyse 2/3'ü bilgilendirilmediklerini ifade etmektedirler. Bu

bölümün son sorusu üniversitenin Erasmus web sayfasının ziyaret edilmesine ilişkindir ve katılımcıları yarısının, hem kadınlar hem de erkeklerin, web sayfasını ziyaret ettikleri görülmektedir. Bu bulgulardan Erasmus konusunda öğretim elemanlarının hem ilgisinin hem de bilgilendirilmesinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 9. Öğretim Elemanlarının Bilgilenme-Bilgilendirme Sorularına İlişkin Görüşlerinin Bilim Alanına Göre Dağılımı

Sorular	**Bilim Alanı**	**Evet**		**Hayır**		X^2	**p**
		N	**%**	**N**	**%**		
Erasmus bilgilendirme toplantılarına katıldınız mı?	Sosyal B.	17	30,9	38	69,1	0,339	0,844
	Fen B.	11	32,4	23	67,6		
	Sağlık B.	18	27,3	48	72,7		
	Toplam	46	29,7	109	70,3		
Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu?	Sosyal B.	22	40,0	33	60,0	0,614	0,736
	Fen B.	11	32,4	23	67,6		
	Sağlık B.	23	34,8	43	65,2		
	Toplam	56	36,1	99	63,9		
Üniversite Erasmus web sayfasını hiç ziyaret ettiniz mi?	Sosyal B.	27	49,1	28	50,9	0,129	0,937
	Fen B.	18	52,9	16	47,1		
	Sağlık B.	33	50,0	33	50,0		
	Toplam	78	50,3	77	49,7		

*p<.05

Bilim alanı değişkenine göre Erasmus'a ilişkin bilgilendirilme boyutundaki üç sorunun ilk ikisinde her üç alanın da yeterli bilgilendirilmediklerini düşündükleri (Erasmus bilgilendirme toplantılarına katıldınız mı? %29,7 ve Fakülteniz bilgilendirme yapıyor mu? %36,1) ancak yine her üç alandaki öğretim elemanlarının Erasmus web sayfasını (% 50,3) ziyaret ettikleri görülmektedir. Bu bulgu bilim alanları açısından belirgin bir farklılık da göstermemektedir.

Tablo 10. Öğretim Elemanlarının Erasmus Bilgi Kaynağına İlişkin Görüşleri

Bilgiyi nereden aldınız?		Bilgi Kaynağı	Bilgiyi nereden almak istersiniz?	
N	**%**		**N**	**%**
11	7,1	Fakülteden	71	45,8
40	25,8	Meslektaşlarımdan	2	1,3
54	34,8	İnternetten	19	12,3
25	16,1	AB Ofisinden	51	32,9
17	11,0	Bilgi istemiyorum	10	6,5
8	5,2	Diğer Kaynaklar	2	1,3
155	**100,0**	**Toplam**	**155**	**100,0**

Tablo 10, Erasmus bilgi kaynağını "Bilgiyi nereden aldınız?" ve "Bilgiyi nereden almak istersiniz?" şeklinde düzenlenen iki soruyla belirlemeyi amaçlamaktadır. Tablo'dan görüleceği üzere, öğretim elemanlarının ¾'ü Erasmus'a ilişkin bilgiyi üç kaynaktan almaktadırlar; İnternet (%34,8), Meslektaş (% 25,8) ve AB Ofisi (%16,1). Bilgiyi nereden almak istersiniz diye sorulduğunda ise iki kaynak öne çıkmaktadır; Fakülte (%45,8) ve AB Ofisi (%32,9). Bu bulgu öğretim elemanlarının gerçek kaynaklardan daha sağlıklı bilgiyi arzuladıklarını da gösteriyor olabilir.

Sonuç

Öğretim elemanlarının Erasmus Programına yönelik bilgi ve görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlar şunlardır:

Çalışmanın "bilgi" boyutunda yer alan 13 sorunun çoğunluğunda öğretim elemanların % 98.2'lere varan oranda bilgi sahibi olmadıkları, sadece "Erasmus Bölüm Koordinatör"lerini yarıdan fazlasının bildiği sonucuna varılmıştır. Görev ünvanı açısından bu boyutta bir farklılık gözükmezken, soruların yarısında cinsiyet açısından erkeklerin, bilim alanı olarak da Fen Bilimlerinin diğerlerine göre bir miktar da olsa daha fazla bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir.

"İlgi" boyutunda ise öğretim elemanlarının Erasmus ve benzeri programlara katılımlarının çok çok az olduğu bunun % 2.3'lere kadar indiği, ancak ilgi ve katılma isteklerinin % 81.8'lere kadar çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Erasmus'a katılım konusunda erkekler kadınlara göre daha ilgili iken bilim alanları açısında Sağlık Bilimlerindeki öğretim elemanları Erasmus dışındaki programlara diğerlerine göre daha fazla katılmaktadırlar. Bu sonuç Erasmus'un öğretim elemanları arasında bireysel ilgi düzeyinde kaldığını, ancak katılımın artırılması için bu "ilgi"nin önce "bilgi"ye sonra da "eylem"e dönüşmesi için daha fazla çalışılması gerektiğini göstermektedir.

"Bilgilendirilme" boyutunda öğretim elemanlarının örgütsel bilgilendirme hizmetinin varlığına ilişkin verdikleri "Evet" yanıtlarının göreceli olarak az olması birinci boyutla da örtüşen bir durumdur. Bilgilendirmenin az olduğu bir ortamda doğal olarak bilgi düzeyinin de az olması beklenir.

Dördüncü boyut ise aslında asıl önemli noktaya işaret etmekte ve mevcut bilgi kaynağının yarıdan fazlasını "internet ve meslektaşlar" olarak öne çıkarırken, olması gereken sorulduğunda ise "Fakülte ve AB Ofisi" yanıtıyla öğretim elemanlarının hem ilgi hem de bilgi düzeyinde Erasmus açlıklarının nasıl doyurulabileceğini göstermektedir.

Öneriler

21. yüzyılda ülkemiz yüksek öğretiminin evrensel bir sıçrama yapabilmesinin yollarında biri de Erasmus ve benzeri programlardır. Öğretim elemanlarının bu programlara katılımlarının sağlıklı bir şekilde sağlanması sadece öğretim elemanlarının bireysel ve mesleki gelişimlerine katkı yapmayacak aynı zamanda görev yaptıkları yerlerin de her açıdan gelişmişliğine ciddi katkılar yapabilecektir.

Bunu gerçekleştirebilmek, öğretim elemanlarının bu programlara katılımını sağlamakla olanaklıdır. Bunun ön koşulları ise bu programlara katılım için öğretim elemanlarının bilgilendirilmesi, özendirilmesi ve desteklenmesidir. Bu amaçla, öğretim elemanlarının yerel düzeyde üniversitelerin AB Ofisleri, ulusal düzeyde ise Ulusal Ajans tarafından sürekli olarak bilgilendirici ve süreci kolaylaştırıcı nitelikte çabalar içinde olması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

ABhaber, "Kemal Kılıçdaroğlu:AB sürecini çağdaşlaşma projesi olarak görüyoruz" http://www.abhaber. com/ozelhaber.php?id=7374 Erişim Tarihi: 31.05.2011.

ABhaber, "Gül: AB sürecimiz, Atatürk'ün başlattığı çağdaşlaşma projesinin devamıdır." http://www. abhaber.com/haber.php?id=10370 Erişim Tarihi: 31.05.2011.

Gökçe Irmak Ağrı, "**Küreselleşme Sürecinde Yüksek Öğretim Politikaları ve Erasmus Projesi",** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi A.B.D., 2006.

Britta Baron, "The Politics of Academic Mobility in Western Europe". **Higher Education Policy** Vol.6, No.3, 1993.

Bighaber, "Bakan Bağış: AB katılım süreci Cumhuriyetin ilanından sonraki en önemli çağdaşlaşma projesidir." http://www.bighaber.com/haber/bakan-bagis-ab-katilim-sureci-cumhuriyetin-ilanindan-sonraki-en-onemli-cagdaslasma-projesidir-747792.html, Erişim Tarihi: 31.05.2011.

Bologna Report, http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Turkey.pdf Erişim Tarihi: 23.11.2011.

Michael Bruce, "Internationalising Teacher Education". **British Journal of Educational Studies**. Vol.39, No.2, 1991.

EC, http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc1290_en.htm Erişim Tarihi: 07.07.2011.

Jürgen Enders, "Academic Staff Mobility in the European Community: The Erasmus Experience". **Comparative Education Review.** Vol.42, No.1, 1998, Special Issue on the Professoriate.

Tokay Gedikoğlu, "Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri". **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Cilt.1, Sayı.1, 2005.

Chris Hardy, "Erasmus, Son of Socrates". **Engineering Science and Education Journal.** April 1999 Issue.

Alaettin İşeri, "**Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Erasmus Programı Uygulamasına İlişkin Uzman Görüşleri",** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, EPÖ., 2005.

Fatma Serbest, "Avrupa Birliği Yükseköğretim Programı Erasmus ve Türkiye'nin Katılımı", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Cilt.4, No.2, 2005.

TÜİK, **Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2010**. TÜİK Matbaası. Ankara, 2010.

Ulusal Ajans, http://www.ua.gov.tr/index.cfm?action=detay&bid=9 Erişim Tarihi: 07.07.2011.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&c=1&i=3 Erişim Tarihi: 07.07.2011.

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.61-84

A BRIEF OVERVIEW ON EU INSTITUTIONAL CHANGE FROM FOUNDATION TO LISBON

Zerrin SAVAŞAN*

Abstract

This article aims to examine EU institutional change focusing on four main political institutions (the European Commission, the European Parliament, the Council of the EU and the European Council) and three EU Treaties (Treaties of Amsterdam, Nice and Lisbon). In this respect, firstly, it gives information briefly on EU institutional structure existing from the EU's foundation to the acceptance of Treaty of Amsterdam(ToA). Secondly, it studies on the amendments and developments regarding the EU institutions in the ToA. Thirdly, it analyses the institutional reforms brought by the Treaty of Nice(ToN). Then, it evaluates what the Treaty of Lisbon brings for EU's institutional future. In the conclusion part, it summarizes the main points of its analysis.

Key Words: *EU, Institutional Change, Political Institutions, EU Treaties.*

Özet

Bu makale, AB kurumsal değişimini dört ana politik kurum (Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, AB Konseyi ve Avrupa Konseyi) ve üç AB Antlaşması'na odaklanarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ilk olarak, AB'nin kuruluşundan Amsterdam Antlaşması'nın kabulüne kadar varolan AB kurumsal yapısı üzerine kısaca bilgi vermektedir. İkinci olarak, Amsterdam Antlaşmasındaki AB kurumları ile ilgili değişiklikler ve gelişmeler üzerinde çalışmaktadır. Üçüncü olarak, Nice Antlaşması ile getirilen kurumsal reformları analiz etmektedir. Daha sonra, Lizbon Antlaşmasının AB'nin kurumsal geleceği için ne getirdiğini değerlendirmektedir. Sonuç bölümünde ise, analizin ana noktalarını özetlemektedir.

Anahtar Kelimeler: *AB, Kurumsal Değişim, Politik Kurumlar, AB Antlaşmaları.*

* Zerrin Savaşan, Research Assistant, CES/METU&Selçuk University Ph.D Student, Department of International Relations/METU, Ankara

Introduction

It is possible to see the signs of institutional change in the EU even in its very early years. Indeed, in 1965, through the Merger Treaty, a common structure for the hitherto separate Councils and Commissions was established for the three different Communities, namely, the ECSC, EEC and Euratom. This has been one of the main early institutional changes of the EU.

In the forthcoming years, as the need for institutional change has further increased in the EU with enlargement rounds, crucial reforms have been made in the EU institutional structure. Indeed, in the period from the EU's foundation to the Treaty of Amsterdam (ToA), the adoption of the Single European Act(SEA) in 1986 and then the Treaty on European Union(TEU) in 1992 have together provided crucial institutional innovations and also triggered the process of further innovations which would materialize in the future.

Thus, when it came to the 1990s, numerous important institutional changes had incorporated to the Treaties of the EU. Yet, at the same time, with the impact of the possibility of the EU's fifth enlargement round, the need for "a comprehensive reform" on the functioning of the EU institutions was also realized by the EU authorities. Therefore, before coming to the ToA, a wide range of institutional issues in various fields, such as the future size of the European Commission, the weighting of votes in the Council of the EU and the use of Qualified Majority Voting (QMV), were initiated to be discussed in the Ionnina Compromise and at the Corfu European Council (June, 1994).

The 1996-1997 IGC then focused on these areas to resolve them. Nevertheless, the ToA signed after the IGC could only provide temporary solutions to the first two issues in a Protocol on the Institutions with the Prospect of Enlargement of the European Union and could only set a timetable for designing a new IGC. In other words, it failed to bring into effect influential institutional reforms.

After the failure of the ToA, the European Council in Cologne (3-4 June 1999) set the agenda for future reforms and for the next IGC to prepare for enlargement. This IGC began in February 2000 and concluded in December, with the Treaty of Nice(ToN). The ToN introduced key institutional changes. Still, these were incapable of providing the requirements of an effective institutional operation.

After the rejection of the Constitutional Treaty on 29 May and 1 June 2005 respectively by national referandums of France and Netherlands and the conclusion of the fifth enlargement by the accession of Bulgaria and Romaina to the EU in 2007, the EU has faced the challenges of the enlarged EU with 27 members and the slow progress of reform in itself. On 13 December 2007, European leaders signed a new treaty, the Treaty of Lisbon (ToL), which was approved by all EU states and entered into force on 1 December, 2009. This Treaty also has brought important institutional changes which should be analysed.

In brief, from its foundation up to the present, the institutional set up of the EU has undergone considerably important modifications through the EU Treaties. This article

aims to present a brief overview on this institutional change of the EU prevalent in more than fifty years. Nonetheless, it does not aim to provide a systematic analysis of the whole range of institutional changes that the EU Treaties brought about. It restricts its examination to four main political institutions (the European Commission, the European Parliament, the Council of the EU, and the European Council (as it is established as an EU institution for the first time by the ToL, it will be analysed in the fourth part) and with the amendments brought to these institutions by the Treaties of Amsterdam, Nice and Lisbon. In this respect, in order to clarify the EU's institutional structure before the Treaty of Amsterdam (ToA), it begins its analysis with the period before the ToA. Secondly, it studies on the amendments and developments with regard to the EU institutions in the ToA. Thirdly, it analyses the institutional reforms brought by the Treaty of Nice(ToN). Then, it evaluates what the ToL brings for EU's institutional structure. Finally, it presents a brief summary of its examination.

The EU Institutional Structure: From Foundation to the Treaty of Amsterdam

The European Union (EU)'s establishment began with the efforts of six founding states (the Benelux countries (Belgium, the Netherlands, and Luxembourg), France, Italy, and West Germany). Regarding this creation, firstly, the Treaty of Paris entered into force establishing the European Coal and Steel Community (ECSC) on 23 July 1952. Then, the Intergovernmental Conference (IGC) on the Common Market and European Atomic Energy Community (Euratom) led to the Treaties of Rome being signed in 1957. Treaties of Rome established the European Economic Community (EEC), which later became the European Community (EC), and the Euratom among the members. Thus, the two new communities were created separately from ECSC.

In the EU's history, one of the main early institutional reforms has been the establishment of a single institutional structure for these three distinct Communities, namely, the ECSC, EEC and Euratom. In 1965, an agreement was reached to merge the three communities under a single set of institutions, hence the Treaty Establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities, called as the Merger Treaty, which was repealed by art. 9(1) of the Treaty of Amsterdam- was signed in Brussels and came into force on 1 July 1967. This Treaty, thus, created the European Communities providing a common structure for the hitherto separate Councils and Commissions for the three Communities (it should be here also emphasized that the European Assembly (Parliament), Court of Justice and Economic and Social Committee were already common institutions by virtue of the 1957 Convention on Certain Institutions Common to the European Communities). So, institutional change has essentially been a "constant" in the EU, beginning its very early years.[1]

In 1970s, with the first enlargement round (northern round) in which Denmark, Ireland, and the United Kingdom (UK) acceded to the EC, there have been crucial

[1] Geoffrey Edwards, 'Reforming the Union's Institutional Framework: A New EU Obligation?,' Hillion, C.(ed) **EU Enlargement: A Legal Approach: Essays in European Law,** Oxford, Hart Publishing, 2004, p.23.

consequences for the EU's institutional change(or "deepening"),[2] although these first round countries regarded the EC primarily as an economic community. Indeed, after the first enlargement, the EU has gained a regional policy and a common fisheries policy. Also, the powers of EP were increased and the first direct elections to the EP was made. Finally, the Court of Auditors was established.[3]

When it came to the 1980s, the EU encountered with the challenges of including three more countries to the Community (Greece (1 January 1981), Spain and Portugal (1 January 1986),[4] otherwise known as the southern (or Mediterranean) enlargement). "The need for change" was again on the table in the Community in this period. In order to deal with this problem, various attempts were launced during the early 1980s to discuss on institutional change like the Solemn Declaration and Spinelli Draft for a Treaty on EU.[5] As a consequence of these attempts, the Single European Act (SEA) was adopted in 1987.[6]

The SEA introduced the cooperation procedure, the greater use of Qualified Majority Voting (QMV) and the reduction of unanimous voting in the Council of the EU.[7] Increasing the number of cases in which the Council can take decisions by qualified majority voting, instead of unanimity, facilitated decision making and avoided

---

[2] To Schimmelfennig and Sedelmeier, the general term "deepening" can be defined as a process of 'gradual and formal vertical institutionalisation,' on the other hand, "widening" can be defined as a process of 'gradual and formal horizontal institutionalisation.' F.Schimmelfenning and U.Sedelmeier, "Theorizing EU Enlargement: Research, Focus, Hypotheses and the State of Research", **Journal of European Public Policy**, Vol.9, No.4, 2002, p.502. However, for Faber, the process of EI encompasses a multitude of different dimensions like historical, sociological, political, economic and judicial dimensions. Deepening and widening have distinct meanings within as well as for these different dimensions of EI, all of which are reflected in the diverse theoretical approaches. A.Faber, "Theoretical Approaches to EU deepening and Widening: A Multi-disciplinary Overview and Some Tentative (Hypo)theses", **EU-CONSENT Project Publications**, 2006, p.2.
http://www.euconsent.net/library/brx061012/WP%20II%20III%20Paperredefiningconcepts.pdf., (6 May 2009)

[3] D.R.Cameron, **The Future of Europe**, **Integration and Enlargement**, London, Routledge Publications, 2004, p.3. N.Nugent, **European Union Enlargement**, Hampshire, Palgr e Publications, 2004, pp.65-69.

[4] For a detailed information on Spain and Greece cases, Piedrafita and Verney can be examined. S.Piedrafita, "In Spite of the Costs? Moral Constraints on Spain's Enlargement Policy", H.Sjursen(ed), **Questioning EU Enlargement**: **Europe in Search of Identity**, London, Routledge Publications, 2006. S.Verney, "Justifying the Second Enlargement, Promoting Interests, Consolidating Democracy or Returning to the Roots?", H.Sjursen, H. (ed), **Questioning EU Enlargement: Europe in Search of Identity**, London, Routledge Publications, 2006.

[5] P.S. Christoffersen, "From Rome to Rome: Two Decades of Constitutional Change in the European Union", M.Herslund and R.Samson, **Unity in Diversity**: **Europe and the European Union**:**Enlargement and Constitutional Treaty**, Copenhagen, Copenhagen Business School Press, 2005, p.96.

[6] Single European Act, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1986.

[7] **Ibid.,** Cameron, 2004, p.4.

the frequent delays inherent to the search for a unanimous agreement among member states. Also, to facilitate the establishment of the internal market, voting rule for internal market provisions was amended from unanimity to QMV. This made the completion of the single market in 1992. If it did not involve these principles, because of the application of national vetoes, the completion of the single market might have been impossible or considerably delayed.

Other major reforms of the SEA concerned the role of the European Parliament (EP). First of all, it officially changed the Assembly's name to the European Parliament and increased its powers in legislative decision-making procedures. Indeed, through the establishment of the "cooperation procedure," EP was involved substantively in legislative decision-making procedures and gained opportunity to have two readings of the proposed legislation, even if the scope of application of this procedure remained limited to cases in which the Council acts by qualified majority, with the exception of environmental matters. In addition, Parliament's powers were enhanced by including the requirement of Parliament assent when concluding an association agreement. These reforms mainly aimed to remedy the "democratic deficit" in EU law-making procedures which started to be discussed intensively within the EU in that tme period.

This increase in the powers of the EP continued also through TEU, signed in 1992.[8] This is because further institutional reform was "already on the political agenda" of the TEU, five years before the signature of the Treaty of Amsterdam(ToA).[9] In fact, with the adoption of the TEU, the scope of the cooperation procedure and the assent procedure was extended to new areas. Besides, the codecision procedure was introduced which gives the EP an ultimate right of veto in certain circumstances. Thus, this procedure has enabled the EP to adopt acts in conjunction with the Council. So, it has entailed strong contacts between the Parliament and the Council in order to reach agreement.

In addition to the increase in the powers of the EP, TEU also included provisions for Economic Monetary Union(EMU), EU citizenship, the establishment of a common foreign and security policy (CFSP), a closer co-operation on justice and home affairs (JHA), and a Committee of the Regions with advisory role.[10] Also, like the SEA, it enlarged the area of QMV decisions in the Council to cover most decisions under the codecision procedure and all decisions under the cooperation procedure, including development policy, social policy, environment, economic and social cohesion, trans-European networks, education and professional training, research, health and consumer protection.[11]

---

[8] Treaty on European Union, **Official Journal C 191**,1992.
http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0001010001, (8 May 2009).
[9] **Ibid.,** Edwards, 2004, p.24.
[10] **Ibid.,** Cameron, 2004, p.5.
[11] **Ibid.,** Christoffersen, 2005, p.99.

Summary Table 1. From Foundation to the ToA (1950s- 1997)
The Merger Treaty(1967): Merging the three communities under a single set of institutions
In 1970s: Establishment of a regional policy, a common fisheries policy, the Court of Auditors, increase in the powers of EP, the first direct elections to the EP
SEA(1987): Introduction of the cooperation procedure, the greater use of Qualified Majority Voting (QMV), the reduction of unanimous voting in the Council of the EU Change of the Assembly's name to the EP, increase in EP's powers in legislative decision-making through the cooperation procedure, requirement of EP assent when concluding an association agreement
TEU(1993): Extension of the scope of the cooperation procedure and the assent procedure to new areas, introduction of the codecision procedure, inclusion of provisions for EMU, EU citizenship, the establishment of a CFSP, closer co-operation on JHA, a Committee of the Regions with advisory role, enlargement of the area of QMV decisions in the Council

The Institutional Change made by the Treaty of Amsterdam

Before coming to the ToA, through the fourth enlargement (or EFTA round), which had further similar characteristics with past enlargements, as the "last classical enlargement" conforming to the traditional integration model,[12] Austria, Sweden and Finland accedded to the EU on 1 January 1995. Through this round, the number of EU members was increased from twelve to fifteen and resulted in "the delicate balance of power between large and small member states."[13] As a result of new division of votes, a blocking minority could no longer be provided by a coalition of two large states and one small.[14] So, to restore the balance of power between large and small member states, a compromise, so-called "Ioannina Compromise," was adopted.[15] This Compromise, later

[12] C.Preston, **Enlargement and Integration in the European Union**, London, Routledge Publications, 1997. See also Preston for the key principles of classical enlargement method (principles of deepening as well) and for different forms of differentiated integration like multi-speed EU, cocentric circles EU, a la carte….etc.).

[13] Peter Van Elsuwege and An. Vermeersch, "Institutional Reform in the European Union; A Difficult Balancing Act", A.Ott and K.Inglis (eds.) **The Constitution for Europe and an Enlarging European Union**: **Unity in Diversity**?, The Netherlands; Europa Law Publishing, 2005, p.61.

[14] Number of votes of member states: Germany, France, Italy and the UK:10, Spain:8, Belgium, Greece, Netherlands and Portugal:5, Austria and Sweden:4, Denmark, Ireland and Finland:3, Luxembourg:2 (art.205, TEC (ex-art.148).

[15] According to the Ioannina Compromise, in circumstances where there was a clear indication of a dissenting minority representing 23-25 votes, negotiations should continue in order to reach a wider basis of agreement. A satisfactory solution would be sought on the basis of at least 65 votes (The Council of the EU, 1994, 1995).

formalised in a Council Decision,[16] coped with various institutional issues such as weighting of votes, the threshold for qualified majority decisions, number of members of the Commission and any other measures deemed necessary to facilitate the operation of the institutions.

The Corfu European Council (June, 1994) then established a Reflection Group (1996) to prepare for the 1996-1997 Intergovernmental Conference (IGC) (art.N(2), TEU).[17] The results of this Group's examination were submitted to the Madrid European Council (December, 1995). The Madrid European Council decided that the IGC had to examine the amendments that were necessary to be made to the Treaties to enable the EU to perform better.[18,19]

The IGC then focused on three areas: the future size of the European Commission, the weighting of votes in the Council of the EU and the use of Qualified Majority Voting (QMV). However, it could not manage to resolve these issues.

The ToA signed after the IGC could merely provide temporary solutions to the first two issues in a Protocol on the Institutions with the Prospect of Enlargement of the European Union and set a timetable for a new IGC to consider a "comprehensive review" of Treaty provisions on the functioning of the EU institutions.

It is here relevant to refer briefly the institutional situation of the EU brought into effect by the ToA based on the provisions agreed in the Conference and in the Protocol.[20]

The European Commission

The Size and the Composition of the Commission

Ever since it was set up, the Commission has comprised two nationals of each of the larger member states and one national of each of the smaller member states. Whenever new member states have joined the Community, the number of Commission's members has been amended by the Act of Accession. So, it increased from 9 to 13 when Denmark, Ireland and the United Kingdom joined in 1973, and to 17 following the accession of Greece, Portugal and Spain. When Austria, Finland and Sweden joined the Community in 1995, the number of Commissioners increased to 20. This allocation was not affected by the ToA, so, the larger member states (Britain, France, Germany, Italy

[16] The Council of the EU 1994, Council Decision of 29 March 1994 concerning the taking of decisions by qualified majority by the Council. The Council of the EU 1995, Council Decision of 1 January 1995 amending the Council Decision of 29 March 1994 concerning the taking of decisions by qualified majority by the Council.

[17] Corfu European Council, Presidency Conclusions, 24-25 June 1994. http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (8 May 2009).

[18] Madrid European Council, Presidency Conclusions, 15-16 December 1995. http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (10 May 2009).

[19] Reflection Group, **Reflection Group Report and Other References for Documentary Purposes**, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1996.

[20] Treaty of Amsterdam Amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Related Acts, **Official Journal C 340**, 1997., http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0001010001, (8 May 2009).

and Spain) had two Commissioners, while the remaining states had one (art.213, TEC (ex-art.157)). Totally, the EC had 20 members.

If this allocation were to be maintained, with the first wave of applicant countries (Cyprus, Hungary, Poland, Estonia, the Czech Republic and Slovenia), known as the "Luxemburg Group," and with a further enlargement to include the "second wave" of applicant countries (Bulgaria, Latvia, Lithuania, Malta, Romania and Slovakia), also known as "the Helsinki Group," the number of Commission members could brought to well over thirty. This would be a bulky number for the tasks with which the Commission is entrusted and would prevent the EC to work properly.

In response to this problem, Protocol (art.1) attached to the Treaty represented a temporary resolution granting only one Commissioner per member state provided that by that date the weighting of the votes in the Council has been modified in a manner acceptable to all member states. It explicitly stated that "At the date of entry into force of the first enlargement of the Union, notwithstanding Article 157(1) of the Treaty establishing the European Community, Article 9(1) of the Treaty establishing the European Coal and Steel Community and Article 126(1) of the Treaty establishing the European Atomic Energy Community, the Commission shall comprise one national of each of the Member States, provided that, by that date, the weighting of the votes in the Council has been modified, whether by reweighting of the votes or by dual majority, in a manner acceptable to all Member States, taking into account all relevant elements, notably compensating those Member States which give up the possibility of nominating a second member of the Commission."

The President of the Commission

Prior to ToA, the governments of the member states nominated Commissioners in consultation with the President of the Commission (art.158(2), TEU) with both President and Commissioners subject as a body to a vote of approval by the EP. Under the ToA, the amendment to article 214, TEC (ex-article 158) strengthened the legitimacy of the President. According to art.214, TEC, the governments of the member states would nominate Commissioners by common accord with the President, rather than simply after consulting him. The Commission President would also be subject to two votes of approval by the EP: first, a vote to approve his nomination, and then a vote to approve the President and the other members of the Commission as a body.

The European Parliament

The Size of the European Parliament

When the ToA was adopted, the EP had 626 members directly elected by the member states. This composition was based on the decision of the Edinburgh European Council (December, 1992), following a proposal from the European Parliament. Applying the "principle of proportionality," the Council took account of the unification of Germany and the prospect of enlargement to include certain EFTA countries. The number of representatives for each member state was laid down in art. 190(2), TEC (ex-art.137). To this, while Germany, as the largest member state, had 99 members,

Luxembourg, as the smallest date, had only 6 members. The ToA placed a limit of 700 on the number of EP members (art. 189(2), TEC (ex-art. 138)).

The Power of the European Parliament

The European Parliament increased its role in the EU's structure through ToA. Indeed, the ToA provided the abolition of the cooperation procedure and a substantial extension of the codecision procedure. The introduction of the codecision procedure in the TEU (art. 189b) had given the EP its most influential position in the history of the EU. Codecision had been introduced in a number of significant areas, notably in the internal market. However, under the TEU, it was an extremely complex procedure. In respect of this procedure, if disagreement persisted between the Council and the EP, there had to be three readings of legislative proposals in the Council. If the Council and EP had not reached agreement after the second reading, the Council could reaffirm its common position at the third reading. Unless Parliament rejected it by an absolute majority of its members, the proposal could be adopted. Since an absolute majority was difficult to obtain in the Parliament, the Council's view tended to predominate in the legislative procedure.This procedure was simplified by the ToA to make it more efficient under a new article (art.251, TEC (ex-art.189b). The possibility of a third reading in the Council was removed. If the two institutions failed to reach a compromise, the proposal would be rejected. Thus, the ToA not only enabled the EP to have a stronger role in the Union's decision making process, but it also simplified the legislative procedure.

The Council of the EU

The two main issues discussed in the IGC as regards the Council were the re-weighting of votes in the Council and the scope of QMV.

The Re-Weighting of Votes in the Council

The qualified majority is formed using the system of weighted votes reflecting the population of the member states. Thus, votes are not calculated on the basis of one country is equal to one vote. Instead, each member state has a certain number of votes weighted according to the population. Through the fourth enlargement, for the 15 member states of the EU, the votes allocated to each country varied between two (for the less populated) and ten (for those with the largest populations). This gave a total of 87 votes and for a decision to be adopted by qualified majority, 62 votes were required (art.205, TEC (ex-art.148)).

With the fourth enlargement, the size of the qualified majority which varied from 67% (when there were six members) to 70% (when there were ten members) led to 58% (when it led to fifteen members) of the population of the member states. That is, it has always represented a majority of the member states in terms of supporting any decision (at least half of them). Yet, with the addition of states with different size of populations, the relative weight of the smaller states could increase to the bigger states's disadvantage. This question of re-weighting of votes in the Council had been

incorporated by the Protocol attached to the ToA. However, it failed to find a substantive solution.

As regards the "blocking minority," in the so-called "Ioannina Compromise" aforementioned, it was accepted that if there was a clear indication of a dissenting minority representing 23-25 votes, negotiations should continue and at least 65 votes should be sought to reach an agreement.

The Scope of Qualified Majority Voting

The increase in the number of member states inevitably results in the increase of exercising the right of veto under the unanimity rule. The veto can be used to block the decision making process. So, as in SEA and TEU, the use of qualified majority voting was extended to a number of existing provisions in the ToA. It was also applied to the new provisions introduced by the Treaty.

In addition, the Protocol attached to the ToA included two possible options between which the member states would choose to determine the qualified majority: re-weighting (adapting the present system) or a dual majority (of votes and population).

Summary Table 2. ToA(1999)
1. The European Commission **i. Its Size and Composition** The efforts to reduce the size could not be successful, so it was re-evaluated by the ToN. **ii. Its President** The need of common accord with the President to nominate Commissioners The President would also be subject to two votes of approval by the EP: first, a vote to approve his nomination, and a vote to approve the President and the other members of the Commission as a body
2. The European Parliament **i. Its Size** Limit of 700 on the number of EP members **ii. Its Power** Abolition of the cooperation procedure and a substantial extension of the codecision procedure Simplification of the legislative procedure removing the third reading
3. The Council of the EU **i. The Re-Weighting of Votes** Failure of the Treaty to find a substantive solution Regarding "blocking minority," it was accepted that in the case of the presence of a dissenting minority representing 23-25 votes, negotiations should continue and at least 65 votes should be sought to reach an agreement **ii. Qualified Majority Voting** The use of QMV was extended to a number of existing provisions and new provisions Two options for determining the qualified majority: re-weighting (adapting the present system) or a dual majority (of votes and population)

Amendments Brought by the Treaty of Nıce

Although the ToA gave additional powers to EP like the right to dismiss the Commission and to give its assent to international treaties involving enlargement, and also it introduced the flexibility and "Schengen" and some measures to strengthen CFSP,[21] when it is examined as a whole, it becomes clear that it could not show adequate success to be qualified as a Treaty providing effective institutional reforms for the EU. In fact, the ToA could only present temporary solutions to the EU's institutional problems. Therefore, its left-overs made it necessary to consider on remarkable institutional adjustments which were found absolutely necessary to avoid the collapse of the EU's operation.

The effect of negotiations firstly with "the Luxemburg Group," which had begun in the spring of 1998, then, "the Helsinki Group" which had joined negotiations in 2000,[22] stimulated this tendency of the EU towards considerable institutional reforms in itself.

Indeed, through the so-called 10+2 enlargement round,[23] as different from previous rounds, it was better realized that the EU, itself, also had to examine aspects of its own operation. In fact, in former rounds, the EU members had avoided to make "certain much-needed difficult decisions" on rules and operation of the EU.[24] So, the burden regarding the rules of the Union's functioning had fallen largely on the applicants, not the EU and the institutional troubles could not be resolved.[25] However, with this last round, the EU became aware of the fact that firstly it had to do something to prevent the collapse of its operation.

This awareness rendered an agenda for future reforms and for the next IGC in the European Council in Cologne (3-4 June 1999).[26] The IGC mentioned in the Council began in February 2000 and concluded in December, with the Treaty of Nice(ToN).

The Treaty of Nice contained provisions that are adaptable to the various possible scenarios. That was because, when it was concluded, it was not yet possible to predict exactly which candidates would be capable of completing their negotiations and acceding to the Union.

---

[21] **Ibid.**, Cameron, 2004, p.6.

[22] Turkey was also given candidate status, but remained in a separate category for several years as it sought to comply fully with the membership criteria. For a detailed information on Turkey, see N. Nugent, "The Unfolding of the 10+2 Enlargement Round", N.Nugent(ed), **The Government and Politics of the European Union**, Hampshire, Palgrave Publications, 2006, pp.39-41.

[23] Through this round, both the new members and also the EU faced several challenges, they faced 'a post-accession crisis' as Agh argues. A. Agh, "Completing Membership and Post-accession Crisis in the New Member States", **EU-CONSENT Project Publications**, 2007. http://www.eu-consent.net/library/deliverables/D12b_Team_5.pdf., (6 May 2009).

[24] *Ibid.,* Nugent, 2004, p.67.

[25] Simon Sweney, "EU Enlargement and the Challenge to the State", **Europe, the State and Globalization**, Essex, Pearson, 2005, p.204.

[26] Cologne European Council, Presidency Conclusions, 3-4 June 1999. http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (9 May 2009).

The coming parts examine the changes in the Union's institutions according to the provisions of the ToN that are adaptable to the various possible scenarios.[27]

The European Commission

The size and composition of the European Commission were issues which were not resolved in the Treaty of Amsterdam (ToA). Therefore, the matter of the Commission's size and composition were at the centre of the negotiations of the IGC, 2000 which culminated in the new Treaty of Nice (ToN).

The Size and the Composition of the Commission

Based on the options presented on the Commission Opinion of 26 January 2000, the ToN provided an amendment which would be arranged in two phases. Firstly, the Protocol (art.4) on the Enlargement of the European Union, annexed to the Treaty, stated that as of 1 January 2005, the Commission would include only one national of each of the member sates. This provision was amended by the Treaty of Accession, signed in Athens on 16 April 2003, because the new Commission would take up its duties on 1 November 2004 and would include one national of each member state. The Protocol also provided that, when the EU consisted of 27 member states, the number of members of the Commission would be less than the number of member states. That is, all member countries would no longer be represented at the same time within the Commission. In this new system, Commissioners would be selected on the basis of a rotation system based on the principle of equality. The exact number of Commissioners and the rotation order would be determined by the Council acting unanimously, from the date on which the first Commission, following the date of accession of the 27th member state of the Union, took up its duties.

In practice, this means that the Commission appointed for five years (2000-2004) would remain in office with its 20 Commissioners. From 2005 onwards, the Commission would consist of one Commissioner per member state. Once the number of member states reached 27, the number of Commissioners would be selected on the basis of a rotation system.

The President of the Commission

Before the ToN entered into force, the Commission was appointed by the governments of the member states by common accord. The ToN introduced qualified majority for decision making. Thus, it enabled the President of the Commission to be appointed in accordance with a new procedure described in article 214 (2), TEC (ex-art.158(2)). Moreover, before the ToN, the Commission as a whole had to work under the political guidance of the President (art. 219, ex-art. 163) and may appoint a Vice President or two Vice Presidents from among it members (art. 217, ex-art. 161). The ToN further strengthened the role of the President through replacing the article 217 by a new article on the Commission President (art. 217, TEC). To the new article 217(1), in

[27] Treaty of Nice, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2003.

addition to the obligation of the Commission under the political guidance of its President, the President gained right to decide on the EC's internal organisation "in order to ensure that it acts consistently, efficiently and on the basis of collegiality." Moreover, he had the right to structure, allocate and also to reorganize the EC's responsibilities among its members during its term of office. Also, he was entitled to appoint Vice-Presidents from among its members and to request the resignation of a member of the EC after obtaining the approval of the College.

The European Parliament

The Size of the European Parliament

The ToN included two provisions concerning the size of the EP. One of them was article 2 of the Protocol on the Enlargement of the European Union which laid down the new distribution of Parliament seats between the fifteen member states. It reduced the total number of members from 626 to 535 with effect from the 2004-2009 parliamentary term. Yet, this provision did not take effect in view of the fifth EU enlargement on 1 May 2004. The other provision was Declaration on the Enlargement of the European Union (No. 20) annexed to the ToN. It established the common position to be adopted by the member states as regards the distribution of seats at the European Parliament.

The Protocol abovementioned also established that if the total number of members was less than 732, a *pro rata* correction was to be applied to the number of representatives to be elected in each member state, so that the total number was as close as possible to 732.

In the Accession Treaty (2003), the provisions of the ToN were applied. However, contrary to Declaration No. 20 referred above, in the Treaty, it was decided to put the Czech Republic and Hungary on an equal footing with Greece, Belgium and Portugal. The Accession Treaty also included the *pro rata* correction to bring the total number of members of EP to be elected in 2004 to 732.

The Power of the European Parliament

As previous Treaties, the ToN extended codecision to several areas to make Union action more democratic. This affected the following articles such as art. 13 (incentives to combat discrimination), art.65 (judicial cooperation in civil matters), art.157 (specific industrial support measures), art.159 (economic and social cohesion actions outside the structural funds)…etc.

The Council of the EU

The Re-Weighting of Votes in the Council

The re-weighting of votes in the Council of the EU was one of the leftovers from Amsterdam like the size and the composition of the Commission. So, in the Nice European Council, the number of votes for the 15 current member states (art. 3 of the Protocol on the Enlargement of the EU, annexed to the ToN) and also for each future arrival (two Declarations (No. 20 and 21) annexed to the ToN) was changed. To this

change, while those states with the most votes would have twenty-nine, the states with the least would have three. Thus, a total of 237 votes were allocated to the 15 member states with a qualified majority threshold set at 169 votes.

From 2005, then, the new distribution of votes would be applied. However, as accession took place before 2005, the date set by the ToN for the application of the new weighting was amended by the Accession Treaty as 1 November 2004, after a transitional period from May to October 2004.

Consequently, for the transitional period, the weighting scheme was modelled on the old weighting giving the member states between 2 and 10 votes in the Council and the qualified majority threshold was set at 88 out of 124 votes. From 1 November 2004, new weighting model would be applied. To this, a Council decision would be adopted when it received at least 232 votes out of 321 reflecting the majority of the members of the Council.

The Scope of Qualified Majority Voting

The method of calculation concerning the QMV was changed through the ToN (art. 3 of the Protocol on the Enlargement of the EU, annexed to the ToN). To this new method, from 1 January 2005, two conditions would have to be met for qualified majority voting:

- to gather a minimum number of votes. This number would change with successive accessions. Once the twelve applicant countries joined the EU, there would be a total of 345 votes. In this case, the qualified majority threshold would be set at 255 votes out of 345.
- a majority of member states would also have to be in favour of the decision.

In addition, a paragraph was added to art. 205, TEC, specifying that, at the request of a member of the Council, there was also the possibility to check that those states voting in favour represented at least of 62% of the total population of the Union (demographic clause). If this condition was not met, the decision would not be adopted.

Within the ToN, different scenarios were adopted regarding the QMV depending on its application to different areas.While it was initiated to be applied to some provisions immediately, including judicial cooperation in civil matters, commercial agreements relating to services and intellectual property, industrial policy, it was not applied to some others like asylum and immigration policy, cohesion policy, though it was decided to be adopted. Also, for some other provisions including coordination of social security schemes for cross-border workers, minimum requirements in social policy, taxation, common foreign and security policy, police and judicial cooperation in criminal matters, unanimity continued to be maintained against the QMV. Thus, on sensitive areas in which to adopt qualified-majority voting could be particularly important for an effective institutional structure, it could not be managed to adopt the QMV.

Summary Table 3. ToN(2003)
1. The European Commission **i. Its Size and Composition** the Commission appointed for five years (2000-2004) would remain in office with its 20 Commissioners. From 2005 onwards, the Commission would consist of one Commissioner per member state. Once the number of member states reached 27, the number of Commissioners would be selected on the basis of a rotation system based on the principle of equality **ii. Its President** Introduction of qualified majority for appointing the Commission and a new procedure for the appointment of the President of the Commission Improvement of the role of the President through a new article on the Commission President (art. 217, TEC)
2. The European Parliament **i. Its Size** Reduction of the total number of members from 626 to 535 with effect from the 2004-2009 parliamentary term (this provision did not take effect due to the fifth EU enlargement on 1 May 2004) Establishment of the common position to be adopted by the member states as regards the distribution of seats at the European Parliament. Establishment of a *pro rata* correction, if the total number of members was less 732. **ii. Its Power** Extention of codecision to several areas
3. The Council of the EU **i. The Re-Weighting of Votes** For the transitional period, old weighting was exercised giving the member states between 2 and 10 votes in the Council and the qualified majority threshold was set at 88 out of 124 votes. To the new weighting model which would be applied from 1 November 2004, a Council decision would be adopted when it received at least 232 votes out of 321 reflecting the majority of the members of the Council. **ii. Qualified Majority Voting** To the new method of calculation concerning the QMV, from 1 January 2005, two conditions would have to be met for qualified majority voting: To gather a minimum number of votes A majority of member states In addition, at the request of a member of the Council, at least of 62% of the total population of the Union (demographic clause) For some provisions, unanimity continued to be maintained against the QMV.

What Does The Treaty of Lisbon Bring for EU's Institutional Future?

The analysis on ToN shows that the ToN(2001) introduced key institutional changes for the EU. However, these changes decided at Nice, like previous attempts to make comprehensive reforms, could not enable the Union to carry out its functions more effectively. So, in the Declaration (No.23) appended to the ToN, it was decided to encourage comprehensive discussions on institutional reforms. Also, a new Intergovernmental Conference (IGC) would be convened in 2004 to deal with the issues discussed. All these efforts at the end led to the setting up the "Convention on the Future of Europe" in 2002 and a new Treaty in 2004.[28]

As the people of France and the Netherlands rejected the Constitutional Treaty on 29 May and 1 June 2005 respectively by national referandums, the Treaty could not take effect (art.IV-447, TECE and Declaration 30).[29] In the meantime, on January 1, 2007, Bulgaria and Romaina formally joined the EU and brought it to 27 member states. Thus, the fifth enlargement (10+2 round) was completed.[30] Then, the EU began to face further challenges of the 'slow progress' of reform in itself.[31]

After this failure of the Constitutional Treaty, in Brussels European Council, 21-22 June 2007, EU leaders met to agree a new Treaty. The new Treaty was signed after six months from this meeting, on 13 December 2007. If this new treaty, named as the Treaty of Lisbon (or Reform Treaty), was ratified by all EU member states in accordance with their own constitutional procedures, it would come into force on 1 January 2009. However, after rejected by Ireland on June 12, 2008, the Treaty's entry into effect was ceased once again. After four months, on 16 October 2009, the Irish ratification procedure was completed at the end, two weeks after its approval in the referendum -ToN was also rejected by Ireland on June 7, 2001, yet, ratified on October 19, 2002 in the second referandum-.[32] All ways for coming into force for the Treaty were completed with the signature of Czech President Vaclav Klaus. Thus, the ToL was approved by all EU states and entered into force on 1 December, 2009.

---

[28] Laeken European Council, Presidency Conclusions, 14-15 December 2001. http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (18 May 2009).

[29] Treaty Establishing a Constitution for Europe, The European Parliament and the European Constitution, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2005.

[30] See Grabbe, Cameron and Nugent for a detailed analysis on the benefits and challenges (economic and political) of this expansion for both CEECs and the EU itself, and its distinctiveness from previous enlagements. H. Grabbe, "What the New Member States Bring into the European Union", N. Nugent, N.(ed), **The Government and Politics of the European Union**, Hampshire, Palgrave Publications, 2006. D.R. Cameron, "The Challenges of Accession", **East European Politics and Societies**, Vol. 17, No. 1, 2003, pp. 24–41. N. Nugent, "The Unfolding of the 10+2 Enlargement Round", N.Nugent(ed), **The Government and Politics of the European Union**, Hampshire, Palgrave Publications, 2006.

[31] Alan Mayhew, "Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations with the Central and Eastern European Candidate Countries", **SEI Working Paper**, No 39, 2000. http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp39.pdfNo. 39, (8 May 2009).

[32] For a detailed analysis on the impact of Ireland's rejection of ToN on the enlargement process, see **Ibid.,** Edwards, 2004, pp.35-41.

If the Treaty was not ratified by all EU states and did not enter into force, from legal perspective, the actual composition of the EU institutions would continue to be governed by the ToN and the Treaty of Accession, and the ToL would define the future institutional arrangements. Yet, as the ToL began to take effect, from now on, the article will discuss the outcome of this Treaty.[33]

The European Commission

The Size and the Composition of the Commission

The size and the composition of the Commission are actually based on the model suggested by the ToN. There are no major changes, only a few improvements.

As regards its size, the Treaty states that the first Commission appointed consists of one national of each member state, including its President and the High Representative of the Union for Foreign Affairs(HR) who will be one of the Commission Vice-Presidents (art. 17(4), TEU). From 1 November 2014, the Commission will be reduced in size and consist of a number of members corresponding to two-thirds of the number of member states, including its President and the HR, unless the European Council, acting unanimously, decides to alter this number. In this reduced size Commission, the Commissioners will be selected according to a system of "equal rotation" between member states (art.17(5), TEU). This provision is based on the proposition that a bulky body of 27 members can be very difficult to manage efficiently, and that there are not works for all members in the Commission's functions.

The President of the Commission

The Treaty does not bring any substantial changes to the way the President is appointed (art.17(6), TEU). Nevertheless, it clearly states that when the European Council proposes to the European Parliament a candidate for President of the Commission, it must take into account the elections to the European Parliament. This change gives greater political significance to the European elections and thus increases the influence of the Parliament (art.17(7), TEU).

The European Parliament

The Size of the European Parliament

The Treaty lays down that the maximum number of seats is 750, thus increasing the current number laid down in the ToN. The minimum number of seats per member state is to be six and the maximum number is to be 96. As different from previous Treaties, the ToL does not provide the detailed number of seats between the member

[33] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, **Official Journal C 115,** Vol 1, 2008.
http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2008:115:SOM:en:HTML, (12 February 2010).

states. Instead, it establishes an "allocation rule" which states that representation of citizens is "degressively proportional" (art. 14(2), TEU).[34]

The Power of the European Parliament

The Treaty enhances the EP's power firstly laying down that the President of the Commission will be elected by the European Parliament by a majority of its component members, acting on a proposal from the European Council (art.14(1), 17(7) TEU). Moreover, its introduction of the "ordinary legislative procedure" (art.294, Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)), modelled on the existing codecision procedure, gives the Parliament equal legislative powers with the Council of the EU. Extending the codecision procedure to a large number of articles, it thus makes the Parliament to become co-legislator in almost all cases with the exception of some acts, where it will only be consulted.

The Council of the EU

The Treaty introduces significant changes affecting this institution. Most importantly, it makes a clear distinction between two institutions, the Council of the EU, which consists of representatives of member states at ministerial level (art.16 TEU) and the European Council, which consists of the Heads of State and Government of the member states (art.15, TEU). It reshuffles the work of the Council of the EU and mentions specifically two Council configurations: the General Affairs Council and the Foreign Affairs Council (art.16(6), TEU) seperating the present General Affairs and External Relations Council. Additionally, it stipulates that the Presidency of all Council configurations, other than Foreign Affairs, is to be held by member state representatives on the basis of equal rotation (as the Foreign Affairs Council is chaired by the HR) (art.16(9), TEU).

The Re-Weighting of Votes in the Council

The Treaty completely alters the old system allocating each member state a certain number of votes and replaces it with a more simple and flexible system applicable from 1 November 2014(art.16(4), TEU).[35]

In this system, instead of the three criteria required until now for a qualified majority (threshold of weighted votes, majority of member states and 62% of the population of the Union), just two criteria will apply: a majority of the member states and of the population of the Union. That is, from 1 November 2014, a qualified majority

[34] For the 2004-2009, the distribution of seats, established in line with the rules approved at Nice and set down in the Treaty of Accession concluded with the ten new member states, has been protected in the Protocol on the Transitional Provisions relating to the Institutions and Bodies of the Union.

[35] For the transitional provisions relating to the definition of the qualified majority which will be applicable until 31 October 2014 and those which willl be applicable from 1 November 2014 to 31 March 2017, the Treaty refers to the Protocol on the Institutions and Bodies of the Union (Protocol No.10) (art.16(5), TEU). The other arrangements governing the qualified majority are laid down in art. 238(2) of the TFEU.

is achieved only if a decision is supported by 55% of member states, including at least fifteen of them, representing member states, at the same time, comprising at least 65% of the Union's population. This new system facilitates the Council decision-making, because in this system, it will be possible to constitute a qualified majority with a greater number of combinations of member states than under the system created by the ToN.

The Scope of Qualified Majority Voting

In the old system, where the treaties do not provide otherwise, the Council takes decisions by a simple majority. Yet, this is rarely the case, as in general, the treaties refer to unanimity or qualified majority. So, the Treaty makes the qualified majority voting the general rule (art.16 (3), TEU). That means, except where the Treaty provides otherwise, decisions of the Council are taken by qualified majority. Thus, the Treaty ensures that more decisions can be made by QMV. Yet, some sensitive areas (e.g. taxation, some aspects of social policy, and foreign policy and defence) will continue to require unanimity.

The European Council

Before the ToL, the European Council had been first mentioned in the SEA but not established as an institution. In fact, the SEA legally established the European Council, yet, it did not specify its tasks and competencies. The TEU then defined its role and gave it specific roles in relation to the common foreign and security policy (CFSP) and economic and monetary union (EMU). But, they both did not establish it as an EU's institution.

The European Council is established as an EU institution for the first time by the ToL (art.15, TEU). Indeed, the Treaty includes the European Council among the institutions of the EU, together with Parliament, the Council of the EU, the Commission and the Court of Justice (art.19, TEU). It also distinguishes its work clearly from that of the Council of the EU.

The Treaty also establishes a permanent President of the European Council, who will take on the work currently assigned to rotating Presidencies. The European Council will elect its President by a qualified majority for a term of two and a half years (art.15(5), TEU). The relationship between the President and the Heads of State or Government will be different from the current relationship. Currently, the President is a Head of State or Government in office in a member state. However, under the Treaty, the President of the European Council cannot hold a national office (art.15(6), TEU).

Summary Table 4. ToL (2009 and onwards)
1. The European Commission **i. Its Size and Composition** The first Commission appointed consists of one national of each member state, including its President and the High Representative of the Union for Foreign Affairs(HR) From 1 November 2014, the Commission will be reduced to two-thirds of the number of member states-unless the European Council, acting unanimously, decides to alter this number-the Commissioners will be selected according to a system of "equal rotation" between member states **ii. Its President** When the European Council proposes to the EP a candidate for President of the Commission, it must take into account the elections to the EP
2. The European Parliament **i. Its Size** The maximum number of seats is 750 The minimum number of seats per member state is to be six and the maximum number is to be 96. Constitution of an "allocation rule" instead of providing the detailed number of seats between the member states. **ii. Its Power** The President of the Commission will be elected by the European Parliament Introduction of the "ordinary legislative procedure" Extention of the codecision procedure to a large number of articles,
3. The Council of the EU A clear distinction between two institutions, the Council of the EU and the European Council reorganisation of the Council of the EU's work Two Council configurations: the General Affairs Council and the Foreign Affairs Council seperating the present General Affairs and External Relations Council. The Presidency of all Council configurations, other than Foreign Affairs, is to be held by member state representatives on the basis of equal rotation (as the Foreign Affairs Council is chaired by the HR) **i. The Re-Weighting of Votes** Allocation of a certain number of votes each member state just two criteria will apply: a majority of the member states and of the population of the Union **ii. Qualified Majority Voting** Makes the qualified majority voting the general rule, but, for some sensitive areas, unanimity will be kept
4. The European Council Establishment as an EU institution for the first time Establishment of a permanent President for a term of two and a half years the President can not hold a national office

Conclusion

This article examined what have changed in the EU institutional structure confining its analysis to the changes brought to the four main political institutions by the Treaties of Amsterdam, Nice and Lisbon.

In order to make clear the institutional situation before the Treaty of Amsterdam (ToA), firstly, it focused on the institutional structure of the EU from its foundation to the Treaty of Amsterdam. In this part, it examined the institutional alterations in the EU beginning from the Merger Treaty (1965). Here, it found that in 1970s, with the first enlargement round and in 1980s with the second and third enlargement rounds, the need for change in the EU increased the attempts discussing on institutional change culminated in studies like the Solemn Declaration and Spinelli Draft for a Treaty on EU. As a consequence of these attempts, the SinglSe European Act (SEA) was adopted in 1987 which constituted crucial consequences for the EU's institutional reform introducing the co-operation procedure, the greater use of Qualified Majority Voting (QMV) and the reduction of unanimous voting in the Council of Ministers and increase in the role of the EP. When it came to the 1990s, with the adoption of the TEU, the EU opened its doors to the new era for its institutions as while it increased further the powers of the EP, it also included provisions for Economic Monetary Union(EMU), EU citizenship, the establishment of a common foreign and security policy (CFSP), a closer co-operation on justice and home affairs (JHA), and a Committee of the Regions with an advisory role and widened the area of QMV decisions in the Council.

Secondly, it studied on the amendments and developments with regard to the institutional structure of the EU in the ToA. The analysis on the European Commission, European Parliament and the Council of the EU and the changes brought into effect to these institutions by the ToA pointed out that the Treaty could not be able to resolve the problems regarding the institutional reform. It could only provide temporary solutions to the future size of the European Commission and the weighting of votes in the Council of the EU, and a timetable for a new IGC to consider a comprehensive reform on the functioning of the EU institutions.

In the third part, it analysed the institutional reforms brought by the Treaty of Nice(ToN) to the European Commission, European Parliament and the Council of the EU. This analysis showed that the institutional changes introduced by the ToN also could not enable the Union to carry out its functions in a more effective manner. So, in the Declaration (No.23) appended to the ToN, it was decided to convene a new Intergovernmental Conference (IGC) in 2004 to deal with the issues discussed. All these efforts then led to the setting up the Convention on the Future of Europe in 2002 and the Constitutional Treaty in 2004.

After this clarification on the ToN, the article finally focused on what the Treaty of Lisbon(ToL) brings for EU's institutional future. In this part, in addition to the European Commission, European Parliament and the Council of the EU, it also examined the changes in the European Council, as the Treaty includes the European

Council among the institutions of the EU, together with Parliament, the Council of the EU, the Commission and the Court of Justice.

Overall, based on this analysis on EU institutional change, it can be argued that institutional change have been considerably necessary for better functioning of the EU from the outset of its foundation. Therefore, various institutional issues such as the Commission's size, composition and President, the European Parliament's size and power, the re-weighting of votes in the Council and the scope of qualified majority voting (QMV) and the European Council and any other issues deemed necessary to facilitate the operation of the institutions have been so far dealt with in the Union. The Treaties have aimed to incorporate amendments establishing a better functioning EU institutional system than the previous ones. They have sometimes achieved their goals, but, sometimes have failed. The success of ToL, on the other hand, is now not certain. It is too early to know certainly whether the amendments of ToL will be sufficient for more effective operation of the EU institutions. Yet, there is one thing that is known obviously: all these amendments do not mean that the EU has completed its institutional development and will not need change from now on. In order to adapt to new situations and challenges, such as the acceptance of new members, and to overcome them, it has to introduce new structures and rules in accordance with the new conditions. So, it seems that institutional change will continue to be on the agenda of the EU in the future as well.

References

A. Agh, "Completing Membership and Post-accession Crisis in the New Member States", **EU-CONSENT Project Publications**, 2007.

http://www.eu-consent.net/library/deliverables/D12b_Team_5.pdf., (6 May 2009).

A.Faber, "Theoretical Approaches to EU Deepening and Widening: A Multi-disciplinary Overview and Some Tentative (Hypo)theses", **EU-CONSENT Project Publications**, 2006.

http://www.euconsent.net/library/brx061012/WP%20II%20III%20Paperredefiningconcepts.pdf., (6 May 2009)

Alan Mayhew, "Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations with the Central and Eastern European Candidate Countries", **SEI Working Paper**, No 39, 2000.

http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp39.pdfNo. 39, (8 May 2009).

C.Preston, **Enlargement and Integration in the European Union**, London, Routledge Publications, 1997.

D.R.Cameron, **The Future of Europe**, **Integration and Enlargement**, London, Routledge Publications, 2004.

D.R. Cameron, "The Challenges of Accession", **East European Politics and Societies**, Vol. 17, No. 1, 2003

Geoffrey Edwards, "Reforming the Union's Instititional Framework: A New EU Obligation?", Hillion, C.(ed) **EU Enlargement: A Legal Approach: Essays in European Law**, Oxford, Hart Publishing, 2004

F. Schimmelfenning and U.Sedelmeier, "Theorizing EU Enlargement: Research, Focus, Hypotheses and the State of Research", **Journal of European Public Policy**, Vol.9, No.4, 2002

H. Grabbe, "What the New Member States Bring into the European Union", N. Nugent, N.(ed),_**The Government and Politics of the European Union**, Hampshire, Palgrave Publications, 2006.

N.Nugent, **European Union Enlargement**, Hampshire, Palgrave Publications, 2004.

N.Nugent, "The Unfolding of the 10+2 Enlargement Round", N.Nugent(ed), **The Government and Politics of the European Union**, Hampshire, Palgrave Publications, 2006.

P.S. Christoffersen, "From Rome to Rome: Two Decades of Constitutional Change in the European Union", M.Herslund and R.Samson, **Unity in Diversity**: **Europe and the European Union**: **Enlargement and Constitutional Treaty**, Copenhagen, Copenhagen Business School Press, 2005,

Peter Van Elsuwege and An. Vermeersch, "Institutional Reform in the European Union; A Difficult Balancing Act", A.Ott and K.Inglis (eds.) **The Constitution for Europe and an Enlarging European Union**: **Unity in Diversity**?, The Netherlands; Europa Law Publishing, 2005.

S.Piedrafita, "In Spite of the Costs? Moral Constraints on Spain's Enlargement Policy", H.Sjursen(ed), **Questioning EU Enlargement**: **Europe in Search of Identity**, London, Routledge Publications, 2006.

S.Verney, "Justifying the Second Enlargement, Promoting Interests, Consolidating Democracy or Returning to the Roots?", H.Sjursen, H. (ed), **Questioning EU Enlargement: Europe in Search of Identity,** London, Routledge Publications, 2006.

Simon Sweney, "EU Enlargement and the Challenge to the State", **Europe**, **the State and Globalization**, Essex, Pearson, 2005

European Council Conclusions

Corfu European Council, Presidency Conclusions, 24-25 June 1994.

http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (8 May 2009).

Cologne European Council, Presidency Conclusions, 3-4 June 1999.

http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (9 May 2009).

Laeken European Council, Presidency Conclusions, 14-15 December 2001.

http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (18 May 2009).

Madrid European Council, Presidency Conclusions, 15-16 December 1995.

http://europa.eu/european_council/conclusions/index_en.htm, (10 May 2009).

Official Documents

Reflection Group, **Reflection Group Report and Other References for Documentary Purposes**, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1996.

The Council of the EU, "Council Decision of 29 March 1994 concerning the taking of decisions by qualified majority by the Council", 1994.

http://www.europarl.europa.eu/enlargement/cu/agreements/290394a_en.html, (10 May, 2009).

The Council of the EU, "Council Decision of 1 January 1995 amending the Council Decision of 29 March 1994 concerning the taking of decisions by qualified majority by the Council", 1995,

http://www.ena.lu/council_decision_concerning_taking_decisions_qualified_majority_29_march_1994-020002459.html, (9 May, 2009).

Treaties

Single European Act, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1986.

Treaty on European Union, **Official Journal C 191**,1992.

http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0001010001, (8 May 2009).

Treaty of Amsterdam Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Related Acts, **Official Journal C 340**, 1997,

http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0001010001, (8 May 2009).

Treaty of Nice, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2003.

Treaty Establishing a Constitution for Europe, The European Parliament and the European Constitution, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2005.

Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, **Official Journal C 115,** Vol 1, 2008.

http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2008:115:SOM:en:HTML, (12 February 2010).

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.85-118

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİSİ: YENİ BİR BÜTÜNLEŞME ALANI MI?

Burak TANGÖR*
Sevinç SAYIN**

Özet

AB'nin terörizmle mücadele stratejisi üye devletlerin işbirliği ve eşgüdüm çalışmalarını artırmaktadır. Bu çalışmada, bir yandan Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele stratejisi anlaşılmaya çalışılırken, bir yandan da terörizmle mücadele stratejisinin AB içerisinde yeni bir bütünleşme alanı olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır. Bütünleşme, belirli bir coğrafi bölgedeki devletlerin daha üst bir otoriteye belli bir alanda yetki aktarma süreci anlamında kullanılmaktadır. Yöntem olarak, AB bünyesinde benimsenen strateji belgelerinin ve konuya ilişkin akademik yazının kritik bir analizi yapılmaktadır. Konunun sınırlılığını belirleyebilmek adına, terörizmle mücadele stratejisinin içerdiği çeşitli politika alanlarından iç güvenlik alanına odaklanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Terörizm, AB Terörizmle Mücadele Stratejisi, Eylem Halindeki AB İç Güvenlik Stratejisi, Terörizmle Mücadele Eylem Planı, Stockholm Programı.*

Abstract

The European Union's (EU) counter-terrorism strategy enhances the cooperation and coordination among Member States. This study aims, on the one hand to comprehend the EU's counter-terrorism strategy, while seeking an answer for the question of whether counter-terrorism strategy is a new area of integration within the EU on the other hand. In this study, the concept of integration is referred as the process of delegation of authority in a particular policy-area to a higher authority by the states of a specific geographical region. Methodology of the study is based on the critical analysis of the strategy documents that have been adopted within the EU and

* Yrd.Doç.Dr., Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Ankara
** Gelir Uzmanı, Gelir İdaresi Başkanlığı.

well as the academic literature on the subject matter. In terms of determining the limits of the scope of the subject, the attention will be focused specifically on the area of internal security among various policy-areas.

Key Words: *Terrorism, the EU Counter-Terrorism Strategy, the EU Internal Security Strategy in Action, the Action Plan on Combating Terrorism, the Stockholm Programme*

Giriş

11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları, Avrupa Birliği'nin güvenlik yaklaşımını etkilemiş ve terörizmle mücadele, Avrupa Birliği (AB) için öncelikli stratejik hedeflerden birisi hâline gelmiştir. Sonrasında gerçekleşen 11 Mart 2004 tarihli Madrid ve 7 Temmuz 2005 tarihli Londra terör eylemleri de Birlik içinde terörizmle mücadele konusuna verilen önem ve önceliği artırmıştır. Argomaniz'e göre de, 11 Eylül öncesinde terörizmle mücadelede bir aktör olmayan AB; 11 Eylül sonrası kurumsallaşma sürecinde ilk adımı atmıştır. 192 kişinin yaşamını yitirdiği 11 Mart 2004 tarihindeki Madrid bombalamaları sonrasında terörizmle mücadele konusu, AB'de müstakil bir politika alanı hâline gelmeye başlamıştır.[1]

Terörizmle mücadele, bütünsel bir anlayış ile ele alınması durumunda çok sayıda politika alanını içerir bir nitelik taşımaktadır. Temelde bir suç olarak görülmesi durumunda öncelikle polisiye ve adli tedbirleri içerecektir. Buna göre, adalet ve içişleri alanlarındaki politikalar terörizmle mücadele bakımından belirleyici olmaktadır. Ancak bunun ötesinde, örneğin önemli bir altyapı tesisine ya da enerji santraline yönelik bir eylem sonucu veya kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahlar kullanılmak suretiyle verilebilecek olası zararlar, bayındırlık politikasından enerji politikasına, sivil savunma politikasından sağlık politikasına çeşitli alanları da terörizmle mücadele stratejisinin parçası hâline getirmektedir. Terörizmin bir savaş olarak değerlendirilmesi askeri önlemleri, dolayısıyla güvenlik ve savunma politikalarını öne taşımaktadır. Bir hastalık olarak ele alınması durumunda ise terörizmle mücadele, ekonomik ve sosyal politikalardan, eğitim ve kültür politikalarına dek çok sayıda "iyileştirici" politika alanını kapsayacak biçimde yapılacaktır. Terörizmin ne şekilde değerlendirildiğine bağlı olarak belirli tedbirlere ağırlık verilmekle birlikte diğer tedbirler de göz ardı edilmemektedir. Esas olan terörizme karşı topyekûn bir mücadele sürdürülmesidir.

1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'nda iki özel yetki alanı şeklinde sınıflandırılan AB yetkilerinin[2] kapsadığı çeşitli politika alanları, terörizmle

---

[1] Javier Argomaniz, "Post-9/11 institutionalisation of European Union counter-terrorism: emergence, acceleration and inertia", **European Security**, Cilt 18, Sayı 2, June 2009, s. 152-164.

[2] Lizbon Antlaşması ile bir yetki kataloğu oluşturulmuştur. Yetki kataloğunda yer alan "münhasır yetkiler", "paylaşılan yetkiler", "destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı eylem alanları", "ekonomi ve istihdam politikalarının koordinasyonu" ile "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" hakkında bilgi için bkz. Sanem Baykal, "Avrupa Birliğinde Yetki Sorunu ve Lizbon Antlaşması",

mücadele stratejisinin unsurlarını oluşturmaktadır. AB'nin terörizmle mücadele stratejisi; önleme, koruma, izleme ve karşılık vermeden oluşan dört temel amaç çerçevesinde yürütülmektedir. Bu kapsamda, AB'deki çeşitli kurumlar tarafından yürütülen terörizmle mücadele çalışmaları, radikalleşmenin önüne geçilerek terör örgütlerinin insan kaynağının kesilmesinden, bir terör eylemi ile karşılaşılması durumunda ortaya çıkabilecek zararların asgariye indirilmesine kadar bütünsel bir anlayış ile ele alınmaktadır.

Terörizmle mücadele, bir devletin güvenliği ve egemenliği ile ilgili yüksek hassasiyetteki bir durumdur.[3] Zira terör örgütleri, söylem bazında silahlı mücadeleyi araç olarak kullandıklarını ve devletten siyasal, sosyal, kültürel ve benzeri alanlarda adım atmasını beklediklerini iddia etseler de, sürekli olarak şiddetten beslenmekte ve devletleri, kendi şiddet ortamlarına çekmeye çalışarak devletin meşruiyetini sorgulanır hâle getirmek istemektedirler.[4] Bu nedenle, siyasal bir olgu olsa da, terörizme karşı mücadelenin demokratik bir düzen içerisinde hukuki yöntemlerle yürütülmesi gerekmektedir.[5] Çünkü "hukukun üstünlüğü" ve "insan hakları" gibi evrensel ilkelerden uzaklaşılması durumunda yapılan yanlış uygulamalar, terör örgütlerinin istismar alanlarını genişleterek, uzun vadede terörizmle mücadeleyi olumsuz etkilemektedir.[6] Bu bağlamda AB, terörizmle mücadele stratejisinin temeline hukuk devleti ve insan haklarına saygı ilkelerini yerleştirmiştir.

Bu çalışmada, bir yandan Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele stratejisi anlaşılmaya çalışılırken, bir yandan da terörizmle mücadele stratejisinin AB içerisinde yeni bir bütünleşme alanı olup olmadığı sorusuna yanıt aranılmıştır. Bütünleşme, belirli bir coğrafi bölgedeki devletlerin daha üst bir otoriteye belli bir alanda yetki aktarma süreci anlamında kullanılmıştır. Yöntem olarak, AB bünyesinde benimsenen strateji belgelerinin ve konuya ilişkin akademik yazının kritik bir analizi yapılmıştır. Konunun sınırlılığını belirleyebilmek adına, terörizmle mücadele stratejisinin içerdiği çeşitli politika alanlarından iç güvenlik alanına odaklanılırken, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bakımından ise güvenlik ve savunma politikalarına yol gösterici nitelikteki Avrupa Güvenlik Stratejisi ile yetinilmiş; Avrupa Birliği'nin terörizme karşı aldığı askeri tedbirler ele alınmamıştır. Bundan başka iç güvenlik kapsamı içinde özgürlük ve güvenlik dengesinin kurulması ve korunması sorunu da çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.[7]

Belgin Akçay et. al (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 260-266.

[3] Argomaniz, **op.cit.**, s. 152.

[4] Sedat Laçiner, "Terörle Mücadele Nasıl Olmalı?", **İdarecinin Sesi**, Sayı 130, Kasım-Aralık 2008, s. 8-9.

[5] Sezgin Kaya, "Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2005, s. 32.

[6] Laçiner, **op.cit.**, s. 12.

[7] Bu nedenle, Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yapılan Yolcu İsmi Kaydı Anlaşmasına istinaden transatlantik yolculuk yapanlara ait çeşitli kişisel bilgilerin tutulup aktarılması ve bu aktarıma ilişkin olarak özgürlüklere zarar verildiği yönündeki eleştiriler de ele alınmamıştır. Bkz. Agreement between the European Union and the United States of America on

Her geçen gün iletişim, ulaşım, finansman, eğitim kaynaklarını artırıp çeşitlendirerek eylem yapma güçlerini ve etki alanlarını büyüten terör örgütleri karşısında AB, hukuk devleti ve insan haklarına saygı ilkelerini gözeterek, terörizmle mücadele stratejisini sürekli olarak geliştirmektedir. Gereksinimler ve yeni koşullar doğrultusunda sürekli geliştirilen terörizmle mücadele stratejisine ilişkin hazırlanan çeşitli belgeler ile de gerek üye devletlerin, gerekse Birliğin ilgili kurumlarının çalışmalarına rehber olunmaktadır. Bu kapsamda sırasıyla Terörizmle Mücadele Eylem Planı, Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB Terörizmle Mücadele Stratejisi ile Stockholm Programı ve Eylem Hâlindeki AB İç Güvenlik Stratejisinin terörizme ayrılmış bölümlerinde yapılması öngörülenler analiz edilecektir. Sonrasında ise, terörizmin finansmanının önlenmesi stratejisi üzerinde durulacaktır. Son olarak, AB terörizmle mücadele stratejisinin bütünleşme bağlamında değerlendirilerek, işbirliğini aşan bir niteliğine sahip olup olmadığı tartışılacaktır.

Terörizmle Mücadele Eylem Planı

Amerikalı yetkililerin aksine Avrupalı yetkililer, yaklaşımlarını, "teröre karşı savaş" (*war on terror*) ifadesi yerine, "terörizmle mücadele" (*fight against terrorism*) ifadesi ile tarif etmeyi tercih etmektedirler.[8] Terörizmi bir son olmaktan çok, bir araç olarak ele alan AB üye devletleri, teröristlerin yapmaya niyetlendiği eylem türlerine odaklanmakla kalmamış, aynı zamanda, neden bu insanların terörist olduklarına ve neden toplumun bazı kesimlerince desteklendiklerine odaklanarak; genel olarak, ancak uzun dönemli bir yaklaşımla terörizmle mücadele edilebileceği üzerinde anlaşmışlardır.[9]

2000'li yıllarda yaşanan gelişmeler, olaya dayalı bir terörizmle mücadele gündemi ortaya çıkarmıştır.[10] 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York kentindeki Dünya Ticaret Merkezine ve başkent Washington yakınlarındaki Pentagon'a yapılan saldırılar terörizmle mücadele konusunu gündemin üst sıralarına taşımıştır. Avrupa Birliği ilk tepkisini, 21 Eylül 2001 tarihinde yapılan olağanüstü Konsey toplantısında, terörizmin dünyaya ve Avrupa'ya karşı gerçek bir meydan okuma olduğuna ve terörizmle mücadelenin her zamankinden daha fazla öncelikli bir amaç olması hakkında karar verildiğine vurgu yapılan Terörizmle Mücadele Eylem Planı[11] ile göstermiştir.[12] Terörizmle Mücadele Eylem Planında beş temel amaç sayılmıştır:

---

the processing and transfer of Passenger Name Record (PNR) data by air carriers to the United States Department of Homeland Security (DHS) (2007 PNR Agreement), **Official Journal of the European Union**, L 204/18, 4 August 2007.

[8] Daniel Keohane, **The EU and Counter-Terrorism**, London, Centre for European Reform, 2005, s. 9.

[9] Keohane, **Ibid.**, s. 8.

[10] Rik Coolsaet, "EU Counterterrorism Strategy: Value Added or Chimera?", **International Affairs**, Cilt 86, Sayı 4, 2010, s. 858.

[11] Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001, **EU Council document SN 140/01**, 2001.

[12] Terörizmle Mücadele Eylem Planı ve eylem planının kabul edilmesinden sonraki gelişmeler hakkında bilgi için bkz. Raphael Bossong, "The Action Plan on Combating Terrorism: A Flawed Instrument of EU Security Governance", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 34-40. Eylem planlarının AB içinde belirlenmiş bir biçimi ya da işlevi bulunmamaktadır.

i) Polis ve adli işbirliğini artırmak,
ii) Uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek,
iii) Terörizmin finansmanını sonlandırmak,
iv) Hava güvenliğini güçlendirmek,
v) AB'nin küresel eylemlerinin eşgüdümünü sağlamak

Avrupa Birliği, Terörizmle Mücadele Eylem Planında da duyurduğu üzere öncelikli saydığı terörizmle mücadele alanında, 11 Eylül 2001 saldırılarının yanı sıra, 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de ve 7 Temmuz 2005'te Londra'da yaşanan bombalamalara da paralel olarak çeşitli stratejiler geliştirmiştir.

Avrupa Güvenlik Stratejisi

12 Aralık 2003'te yapılan Brüksel Zirvesi'nde, AB Konseyi tarafından "Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa" başlığını taşıyan Avrupa Güvenlik Stratejisi (*A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy*) kabul edilmiştir.[13] O dönemin ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanması nedeniyle "Solana Belgesi" olarak da adlandırılan bu belge, o zamana kadar AB kapsamında kabul edilen ilk güvenlik stratejisidir.[14] Stratejide AB'nin, kaçınılmaz bir şekilde küresel bir aktör olduğu ve küresel güvenlik sorumluluğuna ve daha iyi bir dünyanın inşasına katılmaya hazır olması gerektiği vurgulanmıştır.[15]

Avrupa Güvenlik Stratejisinde; terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler (*state failure*) ve organize suç başlıca tehditler olarak sayılmıştır. Belgede, terörizm tehdidine ilişkin olarak; terörizmin Avrupa toplumunun açıklığına ve hoşgörüsüne zarar verdiği, karmaşık nedenlerinden birisinin de yabancı ülkelerde yaşayan gençlerin yabancılaşması olduğu, Avrupa ülkelerinin terörizm için hedef ve üs olduğu[16] ve terörizme karşı ortak bir Avrupa tutumunun

---

Ancak, eylem planları, tek bir amacın uzun süreli/sürekli uygulama süreci üzerine uzmanlaşarak bu süreci yürütmek için kullanılmaktadır. Bkz. Bossong, **Ibid.**, s. 29.

[13] Council of the European Union, **A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy**, Brussels, 12 December 2003. Avrupa Güvenlik Stratejisinin kabul edilmesinden önce yaşanan süreç hakkında bkz. Ömer Göksel İşyar, "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 2, Sayı 3, Kış 2008, s. 31.

[14] Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa - Avrupa Güvenlik Stratejisi hakkında bilgi için bkz. Hakkı Büyükbaş, "Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 61, Sayı 1, 2006, s. 48-60.

[15] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 1.

[16] Alman basınında son dönemde 200'den fazla Alman vatandaşının yakın zamanda Afganistan ve Pakistan'da terör eğitimi aldığı haberleri çıkmıştır. Bunların 100'den fazlasının Almanya'ya geri döndüğü düşünülmektedir. İngiliz yetkililer Afganistan-Pakistan Bölgesine birçok radikal eğilimli gencin gittiğini bildirirken, bir Fransız yetkili de Fransa'da yaşayan 15-20 kişinin son iki yıl içinde benzer yolculuklar yaptığını söylemiştir. Bkz. Bruce Crumley, "How Serious is the Terror Threat in Europe?", **Time**, 22 Ekim 2010, (http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2027158,00.html› (24 Ekim 2010). İngiliz İç İstihbarat Servisi (Military Intelligence Section 5 - MI5) Başkanı Jonathan Evans ise üç yıl önce İngiltere'nin güvenliğine yönelik tehditlerin dörtte üçünün Pakistan'da planlandığını, bu oranın şimdi dörtte ikiye gerilediğini, diğer yandan, Somali ve Yemen'de eğitim görmüş aşırı

zorunlu olduğu yönünde saptamalar yapılmıştır.[17] Kitle imha silahlarının terörist gruplar tarafından elde edilmesinin en korkutucu senaryo olduğu ve böyle bir durumda, küçük bir grubun, daha önceleri yalnızca devletlerin ve orduların meydana getirebileceği düzeyde zarara neden olabileceği vurgulanmıştır. Bölgesel çatışmaların aşırılığa, terörizme, başarısız devletlere yol açabileceği ve organize suça imkân tanıdığı belirtilmiştir. Başarısız devletlerin, organize suç ve terörizm gibi açık tehditlerle bağlantılı olduğu; bir iç tehdit olan organize suçun sınır ötesi uyuşturucu kaçakçılığı, kadın ticareti, yasadışı göç, insan kaçakçılığı, silah kaçakçılığı gibi dışsal boyutları olduğu, terörizmle bağlantılı olabileceği ve deniz korsanlığının da organize suçun yeni bir boyutu olduğu yönünde saptamalarda bulunulmuştur.[18]

Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesinde AB'nin üç stratejik amacı olduğu belirtilmiştir:

i) Tehditlerin tespit edilmesi,
ii) Komşularda güvenliğin inşa edilmesi,
iii) Çok-taraflılığa dayanan bir uluslararası düzenin etkin kılınması

Tehditlerin tespit edilmesi amacına ilişkin olarak küreselleşme çağında uzak tehditlerle yakın tehditlerin aynı derecede kaygı verici olduğu saptamasında bulunulmuştur. Teröristlerin ve suçluların artık dünya çapında eylem yapabileceği, bir kriz meydana çıkmadan önce hazır olunması gerektiğinin önemine dikkat çekilmiştir. Bunlardan başka, yeni tehditlerin hiçbirinin salt askeri nitelikte olmaması nedeniyle bunlarla salt askeri araçlarla mücadele edilemeyeceği, terörizmle mücadelenin istihbarat, polisiye, adli, askeri ve diğer araçların karışımı ile olabileceği belirtilmiştir.[19]

Komşularda güvenliğin inşa edilmesi amacına ilişkin olarak; AB'ye katılan devletlerin bütünleşmesinin güvenliği artırırken AB'yi de sorunlu bölgelere yaklaştırdığı, genişlemenin Avrupa'da yeni bölünme çizgileri yaratmasının AB'nin çıkarına olmayacağı, ekonomik ve politik işbirliğinden kaynaklanan yararların Doğu'daki komşulara yayılması sağlanırken, oradaki politik sorunlarla da mücadele edilmesi gerektiği yönünde saptamalarda bulunulmuştur. Bu amaç kapsamında, Balkanlar'a, Güney Kafkasya'ya, İsrail-Arap çatışmasının çözüme kavuşturulmasına

---

eğilimlilerin olası terör eylemlerinden endişe duyulduğunu belirtmiştir. Bkz. "Terör Saldırısı An Meselesi," 17 Eylül 2010, ‹http://www.ntvmsnbc.com/id/25132558/› (17 Eylül 2010).

[17] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 3.

[18] **Ibid.**, s. 3-5.

[19] **Ibid.**, s. 6-7.

verilen önceliğe ve Akdeniz ülkeleriyle Barselona Süreci[20] çerçevesindeki işbirliğinin devam ettirilmesine de değinilmiştir.[21]

Çok-taraflılığa dayanan bir uluslararası düzenin etkin kılınması amacı ile ilgili olarak ise; küresel tehditlerin, küresel piyasaların ve küresel medyanın dünyasında AB'nin güvenliğinin ve refahının artan biçimde etkili bir uluslararası sisteme dayandığı vurgulanmıştır. Uluslararası ilişkilerin temel çerçevesinin Birleşmiş Milletler Şartı olduğu, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl sorumluluğun BM Güvenlik Konseyi'nde olduğu belirtilmiştir. AB'nin güvenliği için en iyi korunmanın, iyi yönetilen demokratik devletlerin dünyası olduğu tespiti yapıldıktan sonra iyi yönetişimi yayma hedeflenmiştir. Bunun için, sosyal ve politik reformu desteklemenin, çürüme ve gücün kötü kullanımı ile mücadele etmenin, hukuk devleti oluşturmanın ve insan haklarını korumanın uluslararası düzeni güçlendirmenin araçları olduğu saptaması yapılmıştır. Sonuç olarak, herkes için adalet ve fırsat sunar görünen bir dünyanın AB ve vatandaşları için daha güvenli olacağı vurgulanmıştır.[22]

Belgede Avrupa için politik çıkarımlar da yapılmıştır. Buna göre, AB'nin daha etkin, daha yetenekli, daha uyumlu olması ve ortaklarıyla birlikte çalışması gerektiği ifade edilmiştir. Ortak tehdit değerlendirmeleri için AB üye devletleri ve ortakları arasında istihbarat paylaşımının geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu saptamasında bulunulmuştur. Güvenliğin gelişmenin ilk koşulu olduğu kabul edilmiştir. Terörizmle ve organize suçla mücadelede dış eylemlerle Adalet ve İçişlerinde İşbirliği politikaları (Lizbon Antlaşması'ndaki Özgürlük, Adalet ve Güvenlik Alanı) arasında daha iyi bir eşgüdümün çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Uluslararası işbirliğinin gerektiği, transatlantik işbirliğinin yerinin doldurulamayacağı, ABD ile etkili ve dengeli bir ortaklığın hedeflendiği yönünde belirlemelere yer verilmiştir.[23]

Avrupa Güvenlik Stratejisinin kabul edilmesinden beş yıl sonra, 11 Aralık 2008 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, AB Konseyi tarafından onaylanan "Değişen Dünyada Güvenliği Sağlamak" alt başlıklı Avrupa Güvenlik Stratejisinin Uygulanmasına Dair Rapor (*Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World*) ile bir değerlendirme yapılmıştır.[24] Bu raporda; her zamankinden daha büyük sorumlulukları olan AB'nin bir istikrar çapası olarak durduğu, genişlemenin tüm kıtaya demokrasi ve refah yaydığı, Balkanlar'ın daha iyiye doğru

---

[20] AB ve AB üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri arasında kalıcı ve kurumsal bir işbirliği çerçevesinin oluşturulması amacıyla 1995 yılında hayata geçirilen Barselona Süreci, Avrupa-Akdeniz Süreci (Euro-Med) olarak da adlandırılmaktadır. 13 Temmuz 2008 tarihli Paris Zirvesi ile yerini "Akdeniz için Birlik"e (AİB) bırakmıştır. AİB, politik, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda işbirliği öngörmektedir. AİB sürecine 27 AB üyesi ile Türkiye, İsrail, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Arnavutluk, Monako, Karadağ, Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Filistin, Suriye ve Tunus katılmaktadır.

[21] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 8.

[22] **Ibid.**, s. 9-10.

[23] **Ibid.**, s. 11-14.

[24] Council of the European Union, **Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World**, S407/08, Brussels, 11 December 2008.

değiştiği, Avrupa Komşuluk Politikasının[25] Doğu'daki ve Güney'deki ortaklarla olan ilişkilerde güçlü bir çerçeve oluşturduğu belirtilmiştir. 2003'ten bu yana Afganistan, Gürcistan gibi yerlerdeki krizlerde ve çatışmalarda AB'nin artan biçimde fark yarattığı, küreselleşmenin tehditleri daha karmaşık ve bağlantılı hâle getirdiği, güvenliği temin etmek ve vatandaşlarının beklentilerini karşılamak için AB'nin olayları şekillendirmesi, düşüncede daha stratejik olması, dünya çapında daha etkili ve görünür olması gerektiği ifade edilmiştir.[26]

Raporda, Avrupa Güvenlik Stratejisinin kabulünün üzerinden geçen beş yıllık sürenin ardından başlıca tehditlere siber güvenlik, enerji güvenliği ve "tehdit çoğaltanı" (*threat multiplier*) olarak adlandırılan iklim değişikliği eklenmiştir. Terörizm ve organize suç tehdidine ilişkin olarak, Avrupa toplumlarını terörizme karşı korumak amacıyla çok şey yapıldığı belirtilirken bu alanda üstesinden gelinmesi gereken sorunlara da değinilmiştir. Bu bağlamda terörizm ve organize suçla mücadelede iç ve dış boyutların bir araya getirilmesi gerektiği, gerek ulusal düzeyde gerekse AB düzeyinde farklı kurumlar arasında daha iyi bir eşgüdüme, şeffaflığa ve esnekliğe ihtiyaç duyulduğu saptamasında bulunulmuştur. Bu alanda sürecin yavaş işlediği ve tamamlanmadığı belirtilmiştir.[27]

Çalışmamız kapsamında Avrupa Güvenlik Stratejisinin önemi, terörizmin bir güvenlik tehdidi olarak kapsamlı ilk ortak tanımının bu belgede yer almasından kaynaklanmaktadır. Stratejide, başlıca tehditlerden birisi olarak gösterilen terörizmin diğer tehditlerle nasıl iç içe geçtiği, Avrupa toplumunun açıklığından ve hoşgörüsünden yararlanarak Avrupa ülkelerini bir yandan üs olarak kullanıp diğer yandan hedef hâline getiren terörizmle mücadele etmek için çeşitli araçlar kullanılması ve ortak hareket edilmesi gerektiği hususları üzerinde durulmuştur. Güvenliğin iyi yönetilen devletlerin dünyasında sağlanabileceği anlayışıyla hukuk egemenliğinin kurulması, insan haklarının korunması, demokratik ilkelere bağlılığın sağlanmasına öncelik vermiştir. Bu doğrultuda siyasal ve sosyal reformların desteklenip iyi yönetişimin yayılması şeklinde normatif görüşler ortaya koymaktadır. Güvenlik Stratejisi, sözü edilen bu yönleriyle daha sonra kabul edilen Terörizmle Mücadele Stratejisi ile bağlantılı bulunmaktadır.

AB Terörizmle Mücadele Stratejisi

Avrupa Güvenlik Stratejisinin sağladığı kapsamlı kavramsal çerçeveden yararlanılarak AB Terörizmle Mücadele Stratejisi (*The EU Counter-Terrorism*

[25] Avrupa Komşuluk Politikası, komşularla kurulan ayrıcalıklı ilişkiler yoluyla AB'nin benimsediği demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, pazar ekonomisi, iyi yönetişim, sürdürülebilir kalkınma gibi ortak değerlerin çevre ülkelere yayılmasını, böylece, bu ülkelerin istikrarlı ve güvenli alanlar hâline gelmesini hedefleyen politikadır. Avrupa Komşuluk Politikası hakkında bir çalışma için bkz. Sevilay Kahraman, "Avrupa Birliği'nin Yeni Komşuluk Politikası", Belgin Akçay et. al (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 451-478.

[26] Council of the European Union, **loc. cit.**, s. 1-2.

[27] **Ibid.**, s. 4.

Strategy), 30 Kasım 2005 tarihinde kabul edilmiştir.[28] Sözü edilen ikinci belgede, insan haklarına saygı duyarak küresel düzeyde terörizmle mücadele etmek taahhüdünde bulunulmuştur. Ayrıca, AB vatandaşlarının özgürlük, güvenlik ve adalet alanı içinde yaşamalarına imkân vererek Avrupa'yı daha güvenilir kılmak sözü verilmiştir. Bütün devletlere ve bütün insanlara karşı bir tehdit olan terörizmle mücadelenin, ulusal düzeyde, Avrupa düzeyinde ve uluslararası düzeyde çalışma gerektirdiği tespiti yapılmıştır.[29]

AB Terörizmle Mücadele Stratejisinde, Avrupa Güvenlik Stratejisinde de belirtildiği üzere küresel güvenliğe katkı sağlama ve daha güvenilir bir dünya inşa etme sorumluluğu üstlenen AB'nin, BM ve diğer uluslararası ya da bölgesel örgütlerle, ABD dâhil ortak ülkelerle işbirliği içinde bulunması gerektiği belirtilmiştir. Terörizm tehdidinin dünyanın birçok yerinde etkilere ve köklere sahip olduğu hususu da göz önünde bulundurularak Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da bulunanlar dahil üçüncü ülkelerle diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Radikalleşmeyi alttan destekleyen çeşitli etkenleri göstermek için kültürler, inançlar ve uygarlıklar arasında diyalog için çalışılması çağrısında bulunulmuştur. Bunlardan başka, çatışmaları çözüme kavuşturmak, iyi yönetişimi ve demokrasiyi desteklemek de Stratejinin temel unsurları olarak sıralanmıştır.[30] AB Terörizmle Mücadele Stratejisi, önleme (*prevent*), koruma (*protect*), izleme (*pursue*) ve karşılık verme (*respond*) başlığı altında dört strateji çerçevesinde irdelenmiştir.

Önleme

AB Terörizmle Mücadele Stratejisinin önleme bölümünde; Birliğin bütününe yönelik asıl tehdit olarak tanımlanan El-Kaide ve El-Kaide'den esinlenen terörist gruplara katılımla ve radikalleşmeyle mücadele edilmesine odaklanılmıştır. İnsanların terörizme katılmasına neden olan koşulların, yöntem ve propagandanın tespit edilerek bunlarla mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Terörist gruplara katılımla ve radikalleşmeyle mücadele ile ilgili olarak bilgi paylaşımı ve iyi uygulama belirlemede AB'nin, üye devletlerin ulusal politikalarının eşgüdümüne yardım edebileceği belirtilmiştir. Küreselleşmeyle birlikte fikirleri eyleme geçirme yeteneğinin çok arttığı da dikkate alınarak, gelişen seyahat, finansman, iletişim olanaklarının terörizmi teşvik etmesinin engellenmesine gereksinim duyulduğu saptaması yapılmıştır. Batı dünyası ile İslam dünyası arasında bir çatışma olduğu yönündeki propaganda başta olmak üzere aşırı düşüncelerin yayılmasının engellenmesi ve yürütülen politikaların bölünmeyi artırıcı nitelikte olmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Kişilerin daha kolay radikalleşmesine neden olabilecek bir çevrenin önlenmesi bakımından Birlik dışında daha güçlü iyi yönetişimin, insan haklarının, demokrasinin, eğitimin, ekonomik refahın desteklenmesi ve çatışmaların çözümüne katılınması gerektiğinin altı çizilmiştir. Uluslararası örgütlerle çalışarak ve üçüncü ülkelerle işbirliği ve yardım programları

[28] Council of the European Union, **The European Union Counter-Terrorism Strategy**, 14469/4/05 REV 4, Brussels, 30 November 2005.
[29] **Ibid.**, s. 6.
[30] **Ibid.**, s. 6-7.

yürüterek[31] deniz ötesindeki ortaklara radikalleşmeyle mücadele konusunda yardım edilebileceği belirtilmiştir.[32]

Stratejide, önlemeye ilişkin temel öncelikler ise şu şekilde tespit edilmiştir:[33]

i) Sorunlu davranışı, özellikle internetin kötüye kullanımını, ayırt etmek ve sorunlu davranışla mücadele etmek için ortak yaklaşımlar geliştirmek;

ii) Özellikle hapishaneler, dini eğitim ve ibadet yerleri gibi kilit yerlerdeki kışkırtmayı ve terörizme katılımı, bu davranışları suç sayan hukuki uygulamalarla açıkça göstermek;

iii) AB politikalarını daha iyi açıklamak için bir medya ve iletişim stratejisi geliştirmek;

iv) Topluluğun ve üye devletlerin yardım programları aracılığıyla iyi yönetişimi, demokrasiyi, eğitimi ve ekonomik refahı desteklemek;

v) Birlik içinde ve dışında kültürlerarası diyaloğu geliştirmek;

vi) Konuları tartışmak için duygusal olmayan bir sözlük geliştirmek;

vii)Olayları anlamayı ilerletmek ve politika karşılıkları geliştirmek için araştırmaya devam etmek, analiz ve deneyimleri paylaşmak.

Terörizmle mücadelenin önleme ayağında, radikalleşmenin ve terörizme katılımın[34] önüne geçilmesi üzerinde durulmuştur. Terörizmle Mücadele Stratejisinin

---

[31] Yardım yapılacak üçüncü ülkeler AB'nin tehdit analizlerine ve ilgi alanlarına bağlı olarak seçilmekte olup yardımların büyük kısmı, Pakistan'daki terörist gruplarla Avrupa'daki Pakistan doğumlu radikaller arasındaki bağlar nedeniyle Pakistan'a, El-Kaide'nin varlığı nedeniyle Sahra ülkelerine ve Yemen'e, El-Şebab'ın varlığı nedeniyle Somali'ye yapılmaktadır. Bkz. Coolsaet, **op.cit.**, s. 872. Para yardımının dışında eğitim yardımı da verilmektedir. Örneğin, İngiltere tarafından Pakistanlı güvenlik güçlerine terörizmle mücadele teknikleri konusunda eğitim verilmektedir. Eğitim programları yoluyla üçüncü ülkelerin adli ve güvenlik uygulamalarını yeniden düzenlemesi sağlanırken, terörizmle mücadele alanında Pakistan gibi kilit ülkelerle istihbarat eşgüdümü de derinleştirilmektedir. Bkz. Daniel Keohane, "The Absent Friend: EU Foreign Policy and Counter-Terrorism", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 141. İşbirliği faaliyetleri bakımından ise, bazı üye devletlerin üçüncü ülkelerle ve ortak ülkelerle işbirliği faaliyetlerinin AB'den daha ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Örneğin, AB'ye nazaran, İngiltere'nin Pakistan'la, Fransa'nın Cezayir'le daha yakın işbirliği bulunmaktadır. Almanya'da ise bir Alman federal savcı ile birlikte ABD'li bir savcının ve bazı Federal Soruşturma Bürosu (***Federal Bureau of Investigation*** - FBI) ajanlarının soruşturma yürütmesine izin verilmiştir. Bkz. **Ibid.**, s. 129.

[32] Council of the European Union, **op. cit.**, s. 7-9.

[33] **Ibid.**, s. 9.

[34] Terörizme katılımın nedenleri hakkında Terörizm Üzerine Çalışma Grubu (the Working Party on Terrorism – COTER) ve Terörizm Çalışma Grubu (the Terrorism Working Group – TWG) tarafından Mayıs 2004'te yapılan bir çalışmada temel nedenler olarak; radikalleşme, dinsel çatışmalar, başarısız devletler, küreselleşme ve sosyo-ekonomik faktörler, yabancılaşma, aşırı dünya görüşlerinin propagandası ve eğitim sistemleri sayılmıştır. Ancak, zamanla radikalleşme terörizmle mücadelenin odağına yerleştirilmiştir. Bkz. Coolsaet, **op.cit.**, s. 867.

kabul edilmesinden bir hafta önce 24 Kasım 2005 tarihinde benimsenen Radikalleşmeyle ve Terörizme Katılımla Mücadele Stratejisi (*the Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism*)[35] ile terörizme katılımı sağlayan kolaylaştırıcı etmenler gösterilerek üç kısımlı bir strateji geliştirilmiştir. Buna göre, belirleme ve hedefler; ilk olarak, insanları terörizme çeken ağların ve kişilerin etkinliklerini bozmaktır. İkincisi, kişileri radikalleşmeye götüren güdüleyici etmenleri göstererek aşırılığa karşı ana görüş seslerinin galip gelmesini temin etmek gerekmektedir. Üçüncüsü ise, radikal mesajları çekici kılan sosyo-ekonomik çevreyi yaratan yapısal faktörleri göstererek herkes için güvenlik, adalet, demokrasi ve fırsatları daha fazla gayretle desteklemektir.[36] Radikalleşmeyle ve Terörizme Katılımla Mücadele Stratejisi, Terörizmle Mücadele Stratejisine paralel biçimde, Birliğe yönelik asıl terörizm tehdidinin El-Kaide ve El-Kaide'den esinlenen terörist gruplardan kaynaklandığını vurgulamıştır.

AB, terörizmle mücadelede teröre kaynaklık eden ortamın kurutulması stratejisini benimsemiştir. Bu çerçevede istihbarat, propaganda ve psikolojik savunma unsurlarına ağırlık verildiği gözlenmektedir. İnternet başta olmak üzere enformasyon ağlarının denetimi, ibadethaneler ve okulların yakın gözetimi gibi istihbaratın etkin kılınması suretiyle terör örgütlerinin eleman kazanmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Kamuoyunun rızasının sağlanmasına yönelik olarak medya ve iletişim stratejisi belirlenmesi, propaganda ve psikolojik savunmanın en önemli ayağını oluşturmaktadır. Bunlardan başka önleme araçları olarak kültürlerarası diyalog, duygusal olmayan sözlük geliştirmek, iyi yönetişim, refah vb. toplumdaki sosyal, kültürel ve ekonomik sıkıntıların giderilmesine yönelik tedbirler sıralanarak teröre ortam hazırlama potansiyelini haiz etmenlerin ortadan kaldırılması anlayışı hakim kılınmıştır. Son olarak, bilimsel araştırmaların teşvik edilmesiyle terörizm hakkında bilgi edinilmesi, paylaşılması ve yaygınlaştırılması yoluyla terörizmle mücadelenin bilimsel temelde yürütülmesi düşüncesi bulunmaktadır. AB'nin terörizmle mücadele stratejisinin önleme boyutunda istihbarat, propaganda, psikolojik savunma, örgün eğitim, kamu diplomasisi ve iyi yönetişim araçları ön plana çıkarılmıştır.

Koruma

AB Terörizmle Mücadele Stratejisinin koruma bölümünde kilit hedeflerin saldırılara karşı hassasiyetinin azaltılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kilit hedeflerin korunmasından öncelikle üye devletler sorumlu olmakla birlikte sınır güvenliğinin, ulaşımın ve diğer sınır ötesi altyapıların karşılıklı bağımlılığı nedeniyle etkili bir AB ortak eylemine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Yolcu bilgilerinin tutulması ve değiştirilmesi[37] ile kimliklere ve yolculuk belgelerine biyometrik bilgilerin

---

[35] Council of the European Union, **The Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism**, 14781/1/05 REV 1, Brussels, 24 November 2005.

[36] Council of the European Union, **Press Release**, 14390/05 (Presse 296), Brussels, 1-2 December 2005.

[37] 2007 yılında AB ile ABD arasında yapılan Yolcu İsmi Kaydı Anlaşması (The Passenger Name Record Agreement) uyarınca ABD'ye giden yolcular hakkındaki bilgiler ABD'ye aktarılmaktadır. Anlaşma ve uygulamaya yönelik eleştiriler hakkında bilgi için bkz. Thierry Balzacq, "The Policy

eklenmesinin sınır kontrollerinin etkinliğini artıracağı saptaması yapılmıştır. Hava ve deniz güvenliği ile kara ve demiryolu güvenliğini sağlamak için birlikte çalışılması gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa çapındaki hassas altyapının fiziksel ve elektronik saldırılar karşısındaki hassasiyetinin azaltılması için birlikte çalışılacağı; kalabalık yerleri ve hassas hedefleri korumak için yöntemler geliştirilmesine katkı sağlanacağı; silahların yaygınlaşmaması ve ulaşım güvenliği bakımından teknik yardım programlarının birer parçası olarak üçüncü ülkelerle, ortak ülkelerle ve uluslararası örgütlerle çalışılması gerektiği yönünde tespitler yapılmıştır.[38]

Stratejide, vatandaşları ve altyapıyı korumak üzerinde duran korumaya ilişkin temel öncelikler ise şu şekilde tespit edilmiştir:[39]

i) Biyometriklerin girişi yoluyla AB pasaportlarının güvenliğinde gelişmeleri temin etmek;

ii) Vize Bilgi Sistemini[40] ve İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemini[41] kurmak;

iii) Frontex aracılığıyla AB'nin dış sınırlarının etkili risk analizini geliştirmek[42];

Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policies", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 91-92; M Marie Mcginley ve Roderick Parkes, "Rights vs. Effectiveness? The Autonomy Thesis in EU Internal Security Cooperation", **European Security**, Cilt 16, Sayı 3-4, September-December 2007, s. 257-261.

[38] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 10-11.

[39] **Ibid.**, s. 11.

[40] Vize Bilgi Sistemi (the Visa Information System - VIS) 2011 yılının Ekim ayından itibaren faaliyetlerine başlamıştır. VIS'te vize başvurusunda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının parmak izleri ve diğer biyometrik bilgileri ile alfanumetrik bilgilerinin toplanması ve saklanması öngörülmektedir. VIS'in kurulmasına ilişkin Konsey Kararı için bkz. Council Decision of 8 June 2004 establishing the Visa Information System (VIS) (2004/512/EC), **Official Journal of the European Union**, L 213/5, 15 June 2004. VIS'in operasyonlarının başlayacağı ilk bölgeleri belirleyen C(2009) 8542 sayılı belgeyle onaylanmış 30 Kasım 2009 tarihli Komisyon Kararı ile birinci bölge olarak adlandırılan Kuzey Afrika'dan (Cezayir, Mısır, Libya, Moritanya, Fas, Tunus), ikinci bölge olarak adlandırılan Orta Doğu'dan (İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye) ve üçüncü bölge olarak adlandırılan Körfez Bölgesi'nden (Afganistan, Bahreyn, İran, Irak, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen) yapılan tüm vize başvurularında toplanan bilgilerin VIS'e aktarılmasına karar verilmiştir. Bkz. Commission Decision of 30 November 2009 determining the first regions for the start of operations of the Visa Information System (VIS) (notified under document C(2009) 8542), **Official Journal of the European Union**, L 23/62, 27 January 2010.

[41] İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemine (the second generation Schengen Information System - SIS II) geçilmesine ilişkin düzenlemeler için bkz. Regulation (EC) No 1987/2006 of The European Parliament and of The Council of 20 December 2006 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II), **Official Journal of the European Union**, L 381/4, 28 December 2006; Council Decision 2007/533/JHA of 12 June 2007 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II), **Official Journal of the European Union**, L 205/63, 7 August 2007. SIS II'nin 2013 yılının ilk çeyreğinde çalışır hâle gelmesi öngörülmektedir.

[42] Avrupa Dış Sınırlar Ajansı (European External Borders Agency – Frontex), 2005 yılında kurulmuştur. Kuruluş Tüzüğü için bkz. Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the

iv) Sivil havacılık, liman ve denizcilik güvenliğine ilişkin kabul edilmiş ortak standartları uygulamak;

v) Hassas altyapının korunması için bir Avrupa programı kabul etmek;

vi) AB ve Topluluk düzeyinde araştırma etkinliğini en iyi şekilde kullanmak.

Avrupa Birliği, terörizmle mücadelenin koruma boyutunda güvenlik tedbirlerine ağırlık vermiş ve bu çerçevede AB sınırlarına giriş ve çıkışın takibini öncelikli tedbir olarak belirlemiştir. Hassas altyapının korunması, yine bir güvenlik tedbiri olarak öncelikli kılınmıştır. Kuşkusuz her olası hedefi korumak mümkün değildir. Güvenliğin artırılması doğal olarak maliyetleri artıracaktır. Fiziki güvenliğe harcanan paranın sürdürülebilirliğini sağlamak ekonomileri zorlayacaktır.

İzleme

AB Terörizmle Mücadele Stratejisinin izleme bölümünde teröristlerin eylemlerine engel olunması amaçlanmıştır. AB'nin, üye devletlerin bilgi ve istihbarat paylaşımını, ortak tehdit analizlerini ve operasyonel işbirliği çabalarını teşvik edeceğinin altı çizilmiştir. Üye devletlerin AB'nin tavsiye kararları ışığında oluşturulan ulusal yeteneklerinin ve makinelerinin izleneceği belirtilmiştir. SitCen[43] tarafından yapılan değerlendirmelerin AB politikaları çerçevesindeki kararlara bilgi sağlamaya devam edeceği açıklanmıştır. Önemi anlaşılan Avrupa Tutuklama Emrine[44] ek olarak yargı kararlarının karşılıklı tanınması ile üye devletlerin AB'nin herhangi bir yerinden kanıt sağlamasını mümkün kılacak Avrupa Kanıt Emrinin[45] hayata geçirilmesine öncelik

---

External Borders of the Member States of the European Union, **Official Journal of the European Union**, L 349/1, 25 November 2004. Frontex'in görevleri hakkında bilgi için bkz. Jörg Monar, "Cooperation in the Justice and Home Affairs Domain: Characteristics, Constraints and Progress", **European Integration**, Cilt 28; Sayı 5, 2006, s. 504; Sarah Léonard, "EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation through Practices", **European Security**, Cilt 19, Sayı 2, June 2010, s. 238-248.

[43] 11 Eylül saldırılarının ardından istihbarat konularında çalışmak üzere kurulan AB Durum Merkezi (EU's Situation Centre – SitCen), AB bölgesinin içinden ve dışından kaynaklanan terörizm tehdidi hakkında üye devletlere ve çeşitli AB organlarına bilgi sağlamakta, Yüksek Temsilciye ve AB Konseyi Genel Sekreterine düzenli olarak rapor sunmaktadır. Bkz. Monica den Boer et. al., "Legitimacy under Pressure: The European Web of Counter-Terrorism Networks", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 114.

[44] Konsey Çerçeve Kararı ile yapılan düzenleme için bkz. Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584/JHA), **Official Journal of the European Communities**, L 190/1, 18 July 2002. Çerçeve kararlar, doğrudan etkili değildir. Çerçeve kararla ulaşılmak istenilen amaç tüm üye devletler için bağlayıcıdır. Ancak, üye devletler, belirlenen amaca ulaşmak için gerekli araçların seçiminde serbesttir. Öngörülen sürenin sonunda üye devletlerin çerçeve kararı iç hukuklarına aktarmaları zorunludur. Bkz. Ece Göztepe, **Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 125.

[45] 19 Ocak 2011 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Bkz. Council Framework Decision 2008/978/JHA of 18 December 2008 on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters, **Official Journal of the European Union**, L 350/72, 30 December 2008.

tanınacağı ve Europol[46] ve Eurojust[47] kapsamındaki işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bir yandan veriler korunurken, bir yandan da Vize Bilgi Sistemi, İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemi gibi bilgi ve teknoloji sistemlerine iç güvenlikten sorumlu idarelerin erişimlerinin sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Teröristlerin silahlar ve patlayıcılar gibi doğrudan araçlarla sahte yolculuk ve ikamet belgeleri gibi dolaylı araçlardan ve iletişim olanaklarından mahrum bırakılmasına gereksinim duyulduğu saptaması yapılmıştır. Mali Eylem Görev Gücünün (Financial Action Task Force – FATF) tavsiyeleri de dikkate alınarak terörizmin finansmanı ile mücadele edileceği açıklanmıştır. Avrupa'ya yönelik terörizm tehdidinin büyük kısmının AB'nin dışından kaynaklanması nedeniyle terörizme karşı kapsamlı bir BM sözleşmesinin kabul edilmesi için çalışılacağı hususlarına değinilmiştir.[48]

Stratejide, sınırlar dâhilinde ve küresel olarak teröristleri izlemek ve araştırmak üzerine odaklanılan izlemeye ilişkin temel öncelikler ise şu şekilde tespit edilmiştir:[49]

i) Ulusal anti-terörizm düzenlemelerinin eş değerlendirmesine dair tavsiyelerin ışığında terörizmle mücadele için ulusal yetenekleri kuvvetlendirmek;

ii) Polis ve yargı işbirliğini kolaylaştırmak için Europol ve Eurojust'ı tam kullanmak ve terörizmle mücadele politikalarının oluşumuna SitCen'in tehdit değerlendirmelerini eklemeye devam etmek;

iii) Avrupa Kanıt Emrinin kabul edilmesi dahil olmak üzere yargı kararlarının karşılıklı tanınmasının geliştirilmesini ilerletmek;

iv) Mevcut mevzuatın tam olarak uygulanması ve değerlendirilmesinin yanı sıra bağlantılı uluslararası antlaşma ve sözleşmelerin onaylanmasını sağlamak;

v) Yürütme bilgisinin kullanılabilirliği ilkesini geliştirmek;

---

[46] Avrupa Polis Ofisinin (the European Police Office - Europol) kuruluşu, hukuki yapısı, çalışma usulleri ve görevleri hakkında bilgi için bkz. Kaya, **op.cit.** s. 38-44. Kuruluş sözleşmesi için bkz. Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the establishment of a European Police Office (Europol Convention), **Official Journal**, C 316 , 27 November 1995. Sözleşme yerini 1 Ocak 2010 tarihi itibariyle bir Konsey kararına bırakmıştır. Bkz. Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol) (2009/371/JHA), **Official Journal of the European Union**, L 121/37, 15 May 2009.

[47] Avrupa Birliği Adli İşbirliği Birimini (The European Union's Judicial Cooperation Unit – Eurojust) kuran Konsey Kararı için bkz. Council Decision of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime (2002/187/JHA), **Official Journal of the European Communities**, L 63/1, 6 March 2002. Eurojust'ı kuvvetlendirmek için alınan yeni karar için bkz. Council Decision of 2009/426/JHA of 16 December 2008 on the strengthening of Eurojust and amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, **Official Journal of the European Union**, L 138/14, 4 June 2009. Eurojust'ın görevleriyle ilgili bilgi için bkz. Mehmet Özcan, "Avrupa Birliği Adli İşbirliği Birimi (Eurojust): Gelişim ve Perspektifler", **Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 1-2, 2005, s. 253-258.

[48] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 12-14.

[49] **Ibid.**, s. 14-15.

vi) Teröristlerin ev yapımı patlayıcı maddelerden, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer materyale kadar, silah ve patlayıcılara erişiminin üstesinden gelmek;

vii) Kabul edilen yasaların uygulanması, kâr getirmeyen sektörlerin kötüye kullanımının önlenmeye çalışılması, AB'nin bu alandaki tüm performansının gözden geçirilmesi yollarını da kullanarak terörist finansmanının önünü almak;

viii) Üçüncü ülkelere öncelikle kapasitelerini artıracak teknik yardım ulaştırmak.

Avrupa Birliği, terörizmle mücadelenin izleme boyutunda polisiye ve yargısal araçlar öncelikli kılınmıştır. Bu doğrultuda AB üye devletleri arasında polisiye ve yargısal işbirliğinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. İstihbarat paylaşımının terörizmle mücadeledeki önemi vurgulanmıştır. AB üye devletlerinin işbirliği içinde hareket ederek yasa egemenliğinin sağlanmasıyla terörizmin finansmanının engellenebileceği öngörülmüştür. Terörizmin sınır-aşan niteliği göz önüne alınarak üçüncü ülkelere de teknik yardımda bulunulmasının terör eylemlerinin AB ülkelerinde gerçekleşmesinin önüne geçileceği varsayılmıştır. Sonuç olarak AB, terörizmle mücadeleyi polisiye ve yargısal tedbirler temelinde yürütmeyi benimsemiştir.

Karşılık Verme

AB Terörizmle Mücadele Stratejisinin karşılık verme bölümünde doğal, teknolojik ya da insan yapımı olaylara verilecek karşılığın sıklıkla benzer olması nedeniyle doğal afetlerde kullanılan sistemlerin bir terörist saldırı sonrası vatandaşlar üzerinde oluşacak etkileri hafifletmekte kullanılabileceği belirtilmiştir. AB'nin uyumlu ve ortak eyleme geçme yeteneğinin etkili ve verimli bir karşılığın temeli olacağının altı çizilmiştir. Bir terörist saldırı olması durumunda kendi topraklarındaki başrolün üye devletlere ait olmasına rağmen, tek bir üye devletin kaynaklarını aşacak aşırı durumlarda, AB'nin dayanışma içinde karşılık verme yeteneğinin sağlanması gerektiği saptaması yapılmıştır. Yetenek değerlendirmesine yönelik risk temelli bir yaklaşım geliştirmenin üye devletlerin karşılık verme kapasitesini geliştireceği öngörülmüştür. AB düzeyinde ve üye devletler düzeyinde terörizm kurbanları ve ailelerinin tazmininin garanti edilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Üçüncü ülkelerdeki vatandaşların, askeri ve sivil varlıkların korunmasının lüzumlu olduğu vurgulanmıştır. BM ve diğer uluslararası örgütlerle eşgüdümlü bir çalışmanın temin edilmesi gerektiği ve üçüncü ülkelere yapılan teknik yardım ile terörist saldırıların sonuç yönetimine katkı sağlanacağı ifade edilmiştir.[50]

Stratejide, bir terör eyleminin sonuçlarını asgariye indirmek ve krizleri iyi yönetmek ile ilgili karşılık vermeye ilişkin temel öncelikler ise şu şekilde tespit edilmiştir:[51]

i) AB kriz eşgüdümü düzenlemelerini ve bu düzenlemelerin yardımcı operasyonel usullerini kabul etmek;

ii) Birliğin sivil savunma mekanizmasına dair mevzuatını gözden geçirmek;

[50] **Ibid.**, s. 15-16.
[51] **Ibid.**, s. 16.

iii) Bir saldırıya karşılık verme yeteneklerinin inşasını bilgilendiren bir araç olarak risk değerlendirmesi geliştirmek;

iv) Terörist saldırılara ve diğer felaketlere verilen karşılığın yönetiminde uluslararası örgütlerle eşgüdüm geliştirmek;

v) Terörizm kurbanlarına ve ailelerine yardım hükmü için en iyi uygulamaları paylaşmak ve yaklaşımlar geliştirmek.

Avrupa Birliği, terörizmle mücadelede kriz yönetimi unsurlarını benimsemiştir. Bu yöntemle olası toplumsal ve ekonomik sıkıntıların en kısa sürede telafi edilmesi hedeflenmiştir. Terörist saldırılara karşı askeri seçeneklerin kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin bir açıklık yoktur. Ancak, uluslararası örgütlerle işbirliği yapılacak ifadesinden kuvvet kullanımı için meşruiyetin gözetileceği söylenebilir. Meşruiyet kaygısına paralel olarak karşılık verme boyutunda oluşabilecek mağduriyetlerin tazmin edilmesine yönelik hassasiyet gösterilmesi terörizmle mücadelede kamuoyu desteğinin sağlanmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Kısacası, AB karşılık verme stratejisinde meşruiyet ve kamuoyu desteğinin sağlanmasına önem vermektedir.

Monar'a göre, Avrupa Güvenlik Stratejisi ve AB Terörizmle Mücadele Stratejisi ışığında AB'nin ortak terörist tehdidi tanımı yedi temel unsur barındırmaktadır. Bu unsurlar şunlardır:[52]

i) 11 Eylül sonrası terörist tehdidi yalnızca vatandaşların yaşamına karşı değildir. Aynı zamanda, AB ve üye devletlerin kurumlarına ve politik ve sosyo-ekonomik yapılarıyla birlikte değerlerine yönelmiştir.

ii) Bu tehdit, teröristlerin artan kaynakları ve büyük zararlara neden olan büyük şiddet kullanımına yönelik artan istekleri ile belirgindir.

iii) Tehdit, yalnızca El-Kaide'nin kendisi ve AB çapında faaliyet göstermekte olan El-Kaide'den esinlenen / etkilenenlerden değildir. Aynı zamanda, içsel terörizm biçimleri de tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Tehdidin küresel (dışsal) ve içsel güvenlik boyutu vardır.

iv) Tehdidin küresel güvenlik boyutu, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, başarısız devletler ve organize suç gibi diğer uluslararası tehditlerle ilişki içinde görülmek zorundadır. Bu yüzden, çeşitli dışsal enstrümanların kullanımına ihtiyaç duyulmaktadır.

v) Tehdit; politik, dinsel, kültürel, sosyal ve benzeri karmaşık bir neden dizisinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, hem içsel, hem dışsal çeşitli enstrümanların kullanımına ihtiyaç duyulmaktadır.

---

[52] Jörg Monar, "Common Threat and Common Response? The European Union's Counter-Terrorism Strategy and its Problems", **Government and Opposition**, Cilt 42, Sayı 3, 2007, s. 298.

vi) Dinsel faktörlerin rolü bulunmakla birlikte tehdit, özellikle bir "İslam" tehdidi değildir. İslam dini ya da Müslüman dünyası arasında uyuşmazlık şeklindeki herhangi bir terörizm düşüncesi reddedilmelidir.

vii)Avrupa Birliği, özellikle bu tehdit karşısında, iç sınırları olmayan bir bölge olarak "açıklığı" nedeniyle kırılgandır.

Terörizmle Mücadele Stratejisi, radikalleşmenin önüne geçilmesi yoluyla terör örgütlerinin insan kaynağının eritilmesinden başlayarak, bir terör eylemi yapılmasının ardından ne şekilde hareket edileceğine kadarki bir bütünsel süreç olarak ortaya koyduğu kapsamlı yaklaşımla Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele yol haritasını oluşturmaktadır. Öte yandan, AB'de 2010–2014 döneminde adalet ve içişleri konularında uygulanacaklar Stockholm Programı ile tespit edilmiş, programın bir bölümü de terörizme ayrılmıştır.

Stockholm Programı

2010 yılında kabul edilen "Stockholm Programı–Vatandaşlarına hizmet eden ve onları koruyan açık ve güvenli Avrupa" belgesinde adalet ve içişleri konularını düzenlenmektedir. Stockholm Programı'nda teröristlerden kaynaklanan tehlikenin açık biçimde devam ettiği belirtilmiştir. Uluslararası toplumun mücadele çabalarına ve kendilerine sunulan yeni fırsatlara cevaben terörizmin sürekli olarak evrim geçirdiğini düşünen AB Konseyi, terörizmle mücadele alanında alınan tedbirlerin temel hak ve özgürlüklere ve hukuk devletine uygun olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda tarafların, belirli grupları küçük düşürmekten kaçınması ve kültürlerarası farkındalık ve anlayışın desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Konsey; önleme, koruma, izleme, karşılık vermeden oluşan Terörizmle Mücadele Stratejisini teyit etmiş ve önleme ayağının kuvvetlendirilmesi çağrısında bulunmuştur.[53]

AB Konseyi, AB Terörizmle Mücadele Koordinatörünün[54], Terörizmle Mücadele Stratejisinin uygulanması ve değerlendirilmesindeki, Birlik bünyesindeki çalışmaların eşgüdümlemesindeki ve Birlik ile üçüncü ülkeler arasında daha iyi bir iletişimin teşvik edilmesindeki rolünün önemini teyit etmiştir. Konsey;

i) Üye devletlerden, özellikle şiddet içerikli, militan aşırılık da dâhil olmak üzere, radikalleşme işaretlerinin veya tehlikelerin erken ortaya çıkarılmasına izin verecek önleme mekanizmaları geliştirmelerini istemiştir.

---

[53] Stockholm Programı, vatandaşlığı ve temel hakları desteklemek; hukuk ve adalet Avrupası; koruyan Avrupa; küreselleşen dünyada Avrupa'ya giriş; göç ve iltica konularında sorumluluk, dayanışma ve ortaklık Avrupası ve küreselleşen dünyada Avrupa'nın rolü olarak belirlenen öncelikleri gerçekleştirmek üzere hazırlanmıştır. Bkz. Council of the European Union, **The Stockholm Programme - An open and secure Europe serving and protecting citizens**, 5731/10, Brussels, 3 March 2010, s. 84-85.

[54] 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'teki terör saldırılarının ardından yayımlanan Terörizmle Mücadele Deklarasyonu ile Terörizmle Mücadele Koordinatörlüğü (the Position of a Counter-Terrorism Coordinator) oluşturulmuştur. Bkz. European Council, **Declaration on Combating Terrorism**, Brussels, 25 March 2004, s. 13.

ii) Komisyon, Konsey ve üye devletlerden, ulusal politikaların etkinliğini değerlendirme temelinde bütün hassas topluluklarda radikalleşmeyle mücadele öncelikleri geliştirmelerini istemiştir. Üye devletlerin diğer üye devletlerle paylaşılacak en iyi uygulamaları ve özellikli operasyonel araçları belirlemesi gerekmektedir. Yeni çalışma alanları bütünleşmeyi ve ayrımcılıkla mücadeleyi içermelidir.

iii) Sivil toplumla birlikte üye devletlerden, hükümet kurumlarından ve Komisyondan terörizmin altında bulunan bütün etmenleri anlamak ve insanların terörizmi bırakmasını cesaretlendirecek stratejileri desteklemek için, özellikle yerel seviyede, çabalarını kuvvetlendirmelerini ve daha yakın işbirliği içinde olmalarını istemiştir. Bunun için yerel profesyonellerden oluşan bir ağ kurulmalı ve önleme ile ilgili uygulamaların değişimi için ağlar geliştirilmelidir.[55]

AB Konseyi, internet de dâhil olmak üzere, terörist propagandanın yayımı için kullanılan yöntemleri daha iyi anlamanın önemini vurgulamamıştır. Bunun için daha iyi teknik kaynaklara ve know-how'a ihtiyaç vardır. Seyahat eden halk üzerindeki etkiyi hafifletmek için ulaşım operatörleri ile yakın işbirliği içinde, tehdit analizi ile birlikte, havacılık ve denizcilik güvenliği üzerine yapılan çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Toplu taşıma, yüksek hızlı tren hatları, enerji ve su altyapıları gibi potansiyel hedeflere daha fazla dikkat gösterilmesi gerekmektedir.[56]

AB Konseyi, terörizmin finansmanı ile mücadele araçlarına adapte edilmesi gereken nakit para kaçakçılığı ve parasal hizmetlerin kötüye kullanımı gibi mali sistemin yeni potansiyel hassasiyetlerini ve teröristler tarafından kullanılan yeni ödeme yöntemlerini dikkate almıştır. AB Konseyi, Komisyondan;

i) Mali Eylem Görev Gücünün VIII numaralı Özel Tavsiyesi ile uyum sağlayarak hayır kurumları için artan şeffaflık ve sorumluluğu teşvik etmesini,

ii) Terörizmin finansmanı ile mücadele yöntemlerini hazırlamada ve güncellemede yeni ödeme yöntemlerini dikkate almasını,

iii) Birlik bünyesinde terörist finansmanının izinin sürülmesi için olasılıkları incelemesini,

iv) Terörizmin finansmanı ile mücadele alanında işbirliklerinin sonucunu görmeleri için mali kurumlara geri bildirimi geliştirecek tedbirler sunmasını istemiştir.[57]

Programda, Birliğin; politikalarının uluslararası hukuk ile özellikle de insan hakları hukuku ile tam bir uyum içinde olmasını temin etmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Değişik çok taraflı forumlarda terörizmle mücadele alanında etkin rol oynayacağı; özellikle BM nezdinde kapsamlı bir Terörizmle Mücadele Sözleşmesi aracılığıyla ortaklarıyla çalışmaya; temel hak ve özgürlükleri koruma ve adil ve açık prosedürleri temin etme bakışıyla BM Güvenlik Konseyi ile yaptırımların belirlenmesi, uygulanması ve etkinliğini geliştirmeye devam edeceği; genel olarak üçüncü ülkelerle

[55] Council of the European Union, **op.cit.**, s. 85-86.
[56] **Ibid.**, s. 86.
[57] **Ibid.**, s. 87

ve uluslararası örgütler nezdinde işbirliğini kuvvetlendirmesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa düzeyinde tehditleri analiz etmek için ortak parametrelere dayalı bir yöntem benimsenmesi ve terörizmle mücadele alanında Europol'ün, SitCen'in, Eurojust'ın tam kullanımının sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra; patlayıcıların güvenliğini artırmak üzere AB Eylem Planının uygulanması, patlayıcıların güvenliği hakkında daha iyi bilgi sağlanması ve önceki görevlilerle birlikte tehlikeleri göstermek için yasal bir çerçeve geliştirilmesi gerektiği yönünde saptamalar da yapılmıştır.[58]

AB, Program çerçevesinde terörizmle mücadelede finansmanın önlenmesine konusuna ağırlık vermiştir. Bundan başka istihbarat ve psikolojik savunma unsurlarının önemine istinaden kamu diplomasisi araçlarını ön plana çıkarmış, kamuoyu desteğinin sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır. Terörizmle mücadele ederken hukukun üstünlüğü ilkesinden, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı ya da zedeleyici uygulamalardan mümkün olduğunca kaçınılması istenmiştir. Stockholm Programı ile 2014 yılına kadar Avrupa Birliği'nin yapmayı planladıkları ortaya konulmakla birlikte, Avrupa Güvenlik Stratejisi ve AB Terörizmle Mücadele Stratejisinin tam olarak uygulanabilmesi için bu stratejilerin birer devamı ve tamamlayıcısı olarak 2014 yılına kadar yapılacak eylemler hazırlanan bir strateji çerçevesinde belirlenmiştir.

Eylem Hâlindeki AB İç Güvenlik Stratejisi

Lizbon Antlaşmasının Aralık 2009'da yürürlüğe girmesini ve Stockholm Programı ile "Terörizm" başlığı altında yapılması öngörülen eylemlere ilişkin çizelgesi EK 1'de gösterilen Stockholm Programı Eylem Planının[59] uygulanmaya başlanılmasını müteakip 2010 yılında İspanya'nın dönem başkanlığı sırasında İç Güvenlik Stratejisi[60] benimsenerek stratejinin uygulanması için Komisyona eylem önerilerinde bulunması görevi verilmiştir. Bu çerçevede, 2011'den 2014'e kadar ciddi ve organize suç, terörizm ve siber suçla daha etkili mücadele etmek amaçlanmıştır. Bu suçları önlemek, dış sınırların yönetimini güçlendirmek, doğal ve insan yapımı afetlere karşı direnç geliştirmek için Komisyon tarafından Eylem Hâlindeki AB İç Güvenlik Stratejisi: Daha güvenli bir Avrupa'ya doğru beş adım (*The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe*)[61] hazırlanmıştır.

Eylem Hâlindeki AB İç Güvenlik Stratejisinde, AB'nin iç güvenlikteki rolünün polis ve adli işbirliği, sınır yönetimi ve kriz yönetimi alanlarındaki ortak politikaları, yasal düzenlemeleri ve pratik işbirliğini içerdiği saptanmıştır. Stratejinin hukuk devletine ve AB Temel Haklar Şartında[62] belirlenen şekilde temel haklara saygı gibi

---

[58] **Ibid.**, s. 87- 88.
[59] European Commission, **Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's citizens: Action Plan Implementing the Stockholm Programme**, COM(2010) 171, Brussels, 20 April 2010.
[60] Council Document, 5842/2/2010, **Internal Security Strategy for the European Union: Towards a European Security Model**, 2010.
[61] European Commission, **The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe**, COM(2010) 673, Brussels, 22 November 2010.
[62] Charter of Fundamental Rights of the European Union (2010/C 83/02), **Official Journal of the European Union**, C 83/389, 30 March 2010.

ortak değerlere dayanması gerektiği vurgulanmıştır. İç güvenliğin dünyanın geri kalanından ayrı biçimde başarılamayacağı, bu yüzden AB güvenliğinin iç ve dış yönleri arasında uyum ve tamamlayıcılık sağlamanın önem taşıdığının altı çizilmiştir. AB'nin komşularında ve daha ötedeki bölgelerde demokrasiyi, insan haklarını, barış ve istikrarı destekleme taahhüdü de dâhil olmak üzere İç Güvenlik Stratejisinde yer alan değer ve önceliklerin Avrupa Güvenlik Stratejisinin belirlediği yaklaşımın bütünleyici parçası olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ciddi ve organize suç ve terörizme karşı mücadelede AB'nin ortaklarıyla, özellikle ABD'yle olan ilişkilerinin temel önemde olduğu vurgulanmıştır.[63]

AB İç Güvenlik Stratejisinde beş amaç tespit edilmiş ve bu amaçlara ulaşmak için yapılacak eylemler sıralanmıştır. Tespit edilen amaçlar şunlardır:

i) Uluslararası suç ağlarını dağıtmak,
ii) Terörizmi önlemek ve radikalleşme ve katılımın üzerine gitmek,
iii) Sanal ortamda vatandaşların ve işletmelerin güvenlik seviyelerini yükseltmek,
iv) Sınır yönetimi aracılığıyla güvenliği güçlendirmek,
v) Kriz ve afetlere karşı Avrupa'nın direncini artırmak

Terörizm ile ilgili olarak; terörizm tehdidinin önemini koruduğu ve sürekli olarak geliştiği, 2008 yılında Bombay'da yaşanan olayların[64] da gösterdiği gibi terörist örgütlerin değiştiği ve yenilendiği belirtilmiştir. Tehditlerin artık hem örgütlü teröristlerden hem de radikal inançlarını aşırı propaganda temelinde geliştirebilecek ve internette eğitim malzemeleri bulabilecek "yalnız kurtlar" olarak adlandırılan teröristlerden geldiği yönünde saptamalar yapılmıştır. Terörizmi önlemek ve radikalleşme ve katılımın üzerine gitmek amacını gerçekleştirebilmek için; radikalleşme ve katılımı önlemek için toplulukları güçlendirmek, teröristlerin fonlara ve materyallere erişimini kesmek ve işlemlerini takip etmek, ulaşımı korumak olarak belirlenen üç eylemin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.[65] Yapılması öngörülen eylemlerin sorumlu taraflarına ve takvimine ilişkin çizelge EK 2'de gösterilmiştir.

Radikalleşme ve katılımı önlemek için toplulukları güçlendirmek eyleminin yerel yetkililerle ve sivil toplumla yakın işbirliğini ve hassas topluluklardaki kilit grupların güçlendirilmesini gerektirdiği saptaması yapılmıştır. Bu eylemin esas olarak ulusal seviyede olması gerektiği belirtilmiştir. İlk olarak 2011 yılında radikalleşme bilinci ile teröristlerin açıklamalarını sorgulayacak iletişim tekniklerini geliştirmek için deneyim, bilgi ve iyi uygulamaları bir araya getirecek ve çevrimiçi bir forum ve AB çapında konferanslarla desteklenecek bir "AB radikalleşme bilinci ağı" kurulacağı ve bu ağa her kesimden katılım sağlanacağı açıklanmıştır. Bu doğrultuda teröristlerin açıklamalarına karşı rol modellerinin ve kanaat önderlerinin olumlu mesajlarından yararlanılacağı; internetteki şiddet içerikli aşırı propagandayı ortaya çıkarıp buna karşı koyan sivil toplum örgütlerinin destekleneceği bildirilmiştir. İkinci olarak 2012 yılında üye

[63] European Commission, **op. cit.**, s. 2-3.
[64] 26 - 29 Kasım 2008 tarihlerinde Hindistan'ın Bombay (Mumbai) kentinde gerçekleştirilen eşgüdümlü terör eylemlerinde 174 kişi yaşamını yitirmiştir.
[65] European Commission, **op.cit.**, s.7.

ülkelerin deneyimlerinin paylaşılacağı bakanlar düzeyinde bir konferans düzenleneceği; üçüncü olarak üye devletlerin desteklenmesi amacıyla Komisyon tarafından bir "eylemler ve deneyimler el kitabı" hazırlanacağı belirtilmiştir.[66]

Teröristlerin fonlara ve materyallere erişimini kesmek ve işlemlerini takip etmek eylemi başlığı altında; Lizbon Antlaşmasının 75. maddesi uyarınca Komisyon tarafından terörizmi ve bağlantılı eylemleri önlemek ve bu eylemlerle mücadele etmek için malvarlıklarını donduracak idari tedbirlerle ilgili bir çerçeve tasarlanmasının dikkate alınacağı belirtilmiştir. 2008 yılında kabul edilen patlayıcılara erişimin engellenmesi AB eylem planı[67] ile 2009 yılında kabul edilen kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer (CBRN) maddelere erişimin engellenmesi AB eylem planının[68] uygulamaya geçirilmesine öncelik verilerek patlayıcı yapımında kullanılan kimyasal öncüllere genel erişimin sınırlandırılacağı açıklanmıştır. CBRN üzerine uzmanlaşmış emniyet birimlerinden oluşan bir Avrupa ağı kurulması ve CBRN materyaline bağlı olaylar için Europol'de bir erken uyarı sistemi oluşturulması kararlaştırılmıştır. Patlayıcı ve kitle imha silahı yapımında kullanılabilecek bu türden malzemeye erişim riskini en aza indirmek için ikili kullanımı olan malzemenin ihracat kontrol sisteminin kuvvetlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca, ABD'yle, Terörist Finansmanını İzleme Programı Anlaşmasının imzalanmasını müteakip Komisyon tarafından AB için kendi bölgesinde tutulan mali ileti bilgilerinin alınması ve analiz edilmesi için bir politika geliştirileceği hedefleri ortaya konulmuştur.[69]

Ulaşımı korumak eyleminde ise; Komisyonun güvenlik araştırma tekniklerindeki ve teknolojideki gelişmeleri de dikkate alarak devamlı yapılan tehdit ve risk değerlendirmelerine dayalı havacılık ve denizcilik güvenliği için bir AB rejimi geliştireceği belirilmiştir. Mümkün olan en yüksek seviyede güvenlikle seyahat rahatlığı, maliyet kontrolü, mahremiyet ve sağlığın korunması arasında halkın kabul edeceği bir denge kurulması için çalışılacağı ve kargo işlemlerinin gözlenmesi dâhil incelemelerin kuvvetlendirilmesine devam edileceği vurgulanmıştır. Güvenlik standartlarının tüm dünyada sağlanması ve kaynakların etkili kullanımı ile güvenlik kontrollerinin gereksiz tekrarının sınırlandırılması için uluslararası işbirliğinin esas olduğu saptamasında bulunulmuştur. Kara ulaşımı güvenliği ve özellikle yolcuların güvenliği bakımından daha etkin bir Avrupa yaklaşımı benimsenmiştir. Komisyonun, kent ulaşımı güvenliği ile ilgili mevcut çalışmaları, bağlantılı altyapıları da dâhil olmak üzere yerel ve bölgesel demiryolları ile hızlı trenlere doğru genişletmek niyetinde olduğu açıklanmıştır. Komisyon bünyesinde kara ulaşımı konusunda sürekli bir komite ve hava ve deniz ulaşımındaki önceki deneyimleri de dikkate alarak kamusal ve özel paydaşlarla görüş alışverişinin yapılacağı bir forum kurulmasının yararlı olacağı

---

[66] **Ibid.**, s. 7-8.
[67] Council of the European Union, **EU Action Plan on Enhancing the Security of Explosives**, 8311/08, Brussels, 11 April 2008.
[68] Council of the European Union, **Council conclusions on strengthening chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) security in the European Union - an EU CBRN Action Plan – Adoption**, 15505/1/09 REV 1, Brussels, 12 November 2009.
[69] European Commission, **op.cit.**,s. 8.

öngörülmüştür. Bunlardan başka, üçüncü ülkelerden transit gelen hava kargolarının denetiminin kuvvetlendirilmesi çalışmalarının devam ettiği açıklanmıştır. Son olarak, Ulaşım Güvenliği Politikası bildirisiyle ulaşım güvenliği konularının ayrıntılı olarak ele alınacağı belirtilmiştir.[70]

Güvenli bir Avrupa yaratmak hedefini gerçekleştirebilmek için terörizmin finansmanı ile de mücadele etmek gerekmektedir. Çünkü terörizmle etkili biçimde mücadele etmek için terörizmin finansmanının engellenmesi gerekmektedir ki terör eylemlerinin yapılma olanakları azaltılabilsin. Bu bağlamda, terörizmin parasal kaynaklarının kesilmesi çalışmaları her geçen gün yeni yöntemler geliştiren ve teknolojik gelişmelerden faydalanmakta olan terörizmle etkili bir şekilde mücadele etmek için önemli olduğundan terörizmin finansmanının önlenmesi ayrı bir strateji olarak ele alınabilir.

Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Stratejisi

Terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalara BM ve Mali Eylem Görev Gücü yön vermekte, AB bünyesinde de terörizmin finansmanının önlenmesi için kabul edilen 17 Temmuz 2008 tarihli Terörist Finansmanı Hakkında Gözden Geçirilmiş Strateji[71] (*Revised Strategy on Terrorist Financing*) çerçevesinde kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. BM tarafından 15 Ekim 1999 tarihinde kabul edilen 1267 sayılı Karar ile Taliban'ın tüm malvarlığının dondurulmasına karar verilmiştir. 19 Aralık 2000 tarihli ve 1333 sayılı Kararla da 1267 sayılı Kararın uygulanacağı kişi ve kuruluşların sayısı artırılmış, malvarlığı dondurulacaklar arasına Usame bin Laden ve El-Kaide de dâhil olmak üzere bin Laden'e yardım eden kişi ve kuruluşlar eklenmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından 28 Eylül 2001 tarihinde kabul edilen 1373 sayılı Karar[72] gereğince de devletlerin terör örgütlerinin malvarlıklarını dondurmak üzere gerekli tedbirleri alması öngörülmüştür.

Avrupa Birliği'nde de bir yandan Birleşmiş Milletler'in anılan Kararlarında geçen kişi ve kuruluşlara karşı tedbir alınırken,[73] bir yandan da Birlik tarafından terörizmle mücadele etmek amacıyla bir liste hazırlanmakta ve listedeki kişi ve kuruluşlara karşı çeşitli tedbirler alınmaktadır.[74] Zorlayıcı doğaları ile terörizme karışan kişileri

---

[70] **Ibid.**, s. 8-9.

[71] Council of the European Union, **Revised Strategy on Terrorist Financing**, 11778/1/08 REV 1, Brussels, 17 July 2008.

[72] 1373 sayılı Karar hakkında bilgi için bkz. Mehmet Emin Çağıran, "Terörizm ve Uluslararası Hukuk", Haydar Çakmak (Ed.), **Terörizm**, Ankara, Platin Yayın, 2008, s. 69-71.

[73] Council Regulation (EC) No 881/2002 of 27 May 2002 imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan, **Official Journal of the European Communities**, L 139/9, 29 May 2002. Tedbir alınması öngörülen kişi ve kuruluşların listesi 100 defadan fazla değişikliğe uğramıştır.

[74] Söz konusu liste sürekli olarak güncellenmektedir. Liste için bkz. Council Implementing Regulation (EU) No 1285/2009 of 22 December 2009 implementing Article 2(3) of Regulation

cezalandırmaya yönelik olan tedbirlerin[75] kime karşı uygulanacağının belirlenmesi, büyük ölçüde üye devletlerdeki istihbarat servislerinden gelen bilgilere dayanmaktadır.[76]

Bir kişi ya da kuruluşun Avrupa Birliği'nce hazırlanan listeye eklenmesi ya da listeden çıkarılması işlemleri, Ortak Tutum 931 Çalışma Grubu (Working Party on implementation of Common Position 2001/931/CFSP on the application of specific measures to combat terrorism–CP 931 Working Party) tarafından yürütülmektedir.[77] Listeye dâhil edilecek kişilerin tespit edilmesinde dört kategori kullanılmaktadır. Bu kategoriler şu şekildedir:

i) Herhangi bir terör eyleminin işlenmesine dâhil olan ya da kolaylaştıran, terör eylemini işleyen ya da işlemeye teşebbüs eden gerçek kişiler;

ii) Terör eylemi işleyen (şirketler gibi) tüzel kişiler, gruplar veya kuruluşlar;

iii) İlk iki sırada sayılan gerçek veya tüzel kişiler, gruplar ya da kuruluşlardan birisi veya daha fazlası tarafından sahip olunan ya da kontrol edilen tüzel kişiler, gruplar veya kuruluşlar;

iv) İlk üç sırada sayılanların namına ya da bunların yönetiminde hareket eden gerçek veya tüzel kişiler, gruplar ya da kuruluşlar.[78]

Ancak terörizmin finansmanının engellenmesi çalışmaları tedbir uygulanacak kişi ve kuruluşların belirlenmesi ile sınırlı kalmamaktadır.

1989 yılında G-7 ülkeleri[79] tarafından uluslararası alanda suç gelirlerinin aklanması ile mücadele etmek amacıyla Mali Eylem Görev Gücü (*Financial Action Task Force* – FATF)[80] kurulmuştur. 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarından sonra terörizmin finansmanı ile mücadele konusu da görev alanına eklenen FATF tarafından çıkarılan 40 adet Tavsiye ve terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik 9 adet Özel

---

(EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Regulation (EC) No 501/2009, **Official Journal of the European Union**, L 346/39, 23 December 2009. Listede; İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA-C), KADEK ya da KONGRA-GEL adlarıyla da bilinen PKK ve Devrimci Sol ya da Dev Sol adlarıyla da bilinen Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesinin (DHKP/C) adları da yer almaktadır.

[75] Elspeth Guild, "The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the 'Terrorist Lists' ", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 176.

[76] **Ibid.**, s. 174. Listelerin yapılması tarzı ve kişiler için doğurduğu sonuçlar insan haklarına uyum konusunda ciddi sorulara neden olmaktadır. Konu hakkında bilgi ve örnek olaylar için bkz. **Ibid.**, s. 182-189.

[77] AB tarafından terörizmle mücadele kapsamında hazırlanan listeler hakkında bilgi için bkz. European Union Factsheet, **The EU list of persons, groups and entities subject to specific measures to combat terrorism**, 22 December 2009, http://www.consilium.europa.eu, (1 Mart 2011).

[78] E. Guild, **op.cit.**, s. 180.

[79] G-7 ülkeleri şunlardır: ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve Kanada.

[80] Türkiye'nin de üye olduğu FATF üyelerinin tam listesi için bkz. http://www.fatf-gafi.org/document/52/0,3746,en_32250379_32236869_34027188_1_1_1_1,00.html, (28 Şubat 2011).

Tavsiye Kararı ışığında hareket edilmektedir.[81] Söz konusu Kararlar, suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele edilmesi için hukuksal, mali, operasyonel ve uluslararası işbirliği konularında uyulması gereken standartları içermektedir.[82] Bu kararlar bağlayıcı bulunmamakla birlikte AB'nin çalışmaları bakımından yol göstericidir.

Avrupa Birliği'nce kabul edilen Üçüncü Direktif,[83] FATF tarafından çıkarılan 40 Tavsiyeyi birleştirerek, gerek mali sektördeki, gerekse noterler, muhasebeciler, emlakçılar ve kumarhanelerdeki işlemlerin denetimini kuvvetlendirmiştir. Para kuryeliğini önlemek için alınan Kararla[84] da 10.000 Euro veya daha yüksek tutarda para taşıyan kişilere Birlik sınırlarından girerken ya da çıkarken bildirim yükümlülüğü getirilmiş, yükümlülüğü yerine getirmeyen kişilere verilecek cezaların saptanması ise her üye devletin yapacağı yasal düzenlemelere bırakılmıştır.

Sözkonusu düzenlemeler haricinde internet yoluyla para toplama, elektronik yöntemlerle para transferi ve her gün yenileri geliştirilen para havalesi yöntemlerinin terörizmin finansmanı için kullanımının engellenmesi amacıyla düzenlemeler de yapılmaktadır.[85] Bu kapsamda, 28 Haziran 2010 tarihinde AB ile ABD arasında imzalanan Terörist Finansmanının İzlenmesi Programı (*Terrorist Finance Tracking Programme* – TFTP) Anlaşması[86] ile sağlanan bilginin korunması da temin edilmek suretiyle, terörizmle mücadele soruşturmalarında hedeflenen aramalar için, ABD'nin, AB bünyesinde tutulan mali gönderim bilgilerini edinmesine izin verilmiştir. Bilgi aktarımını Eurojust yapacak olup bir kişi ya da kuruluşun terörizmle veya terörizmin finansmanı ile bağı olduğuna inanılması durumunda Eurojust da söz konusu Anlaşmaya istinaden ABD Hazinesi'nden bilgi talep edebilecektir; Eurojust uygulamaya yönelik uygun prosedürleri belirlemek amacıyla başta Europol olmak üzere ilgili paydaşlarla konu hakkında çalışmaya başlamıştır.[87] Gerek ABD'ye transfer edilecek kişisel

---

[81] Kararlar için bkz. http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32235720_1_1_1_1_1,00.html, (28 Şubat 2011).

[82] Güneş Gonca Yıldırım, **Örnek Olaylarla Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele El Kitabı**, Ankara, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları No: 22, 2009, s. 6-7.

[83] Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing, **Official Journal of the European Union**, L 309/15, 25 November 2005.

[84] Regulation (EC) No 1889/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on Controls of Cash Entering or Leaving the Community, **Official Journal of the European Union**, L 309/9, 25 November 2005.

[85] AB'nin terörizmin finansmanını önlemek için yaptığı çalışmalar hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Henri Labayle ve Nadja Long, **Overview of European and International Legislation on Terrorist Financing Study**, Brussels, European Parliament, 2009.

[86] Agreement between the European Union and the United States of America on the processing and transfer of Financial Messaging Data from the European Union to the United States for the purposes of the Terrorist Finance Tracking Program, **Official Journal of the European Union**, L 195/5, 27 July 2010.

[87] Eurojust, **Annual Report 2010**, 2011, s. 36, ‹http://www.eurojust.europa.eu/press_annual.htm› (31 Temmuz 2011).

bilgilerin miktarını sınırlamak, gerekse teröristlerin fonlara erişimini kesmek ve işlemlerini takip etmek için bir Avrupa Terörist Finansmanının İzlenmesi Sisteminin (*Terrorist Finance Tracking System*–TFTS) kurulması çalışmaları da devam etmektedir.[88]

Avrupa Birliği, terörizm tehdidine karşı alınması gereken tedbirleri belirlerken, hukuk devleti ilkesine ve temel hak ve özgürlüklere saygıdan ödün vermemektedir. BM başta olmak üzere uluslararası örgütlerle ve üçüncü ülkelerle kapsamlı bir işbirliğine gitme iradesi ortaya konmuştur. Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele stratejisi, bütünsel bir anlayış ile yürütülmekte ve terörizm tehdidindeki değişiklikler dikkate alınarak söz konusu strateji geliştirilmektedir.

Sonuç

2000'li yıllarda terörizm, güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesi için öncelikli bir tehdit olarak değerlendirilip ele alınmaya başlanmıştır. ABD'nin teröre karşı savaş perspektifinden farklı bir anlayış ile terörizm tehdidine yaklaşmayı tercih eden AB, "savaşmak" yerine "mücadele etmek" anlayışı üzerine kurulmuş bir strateji benimsemektedir. Terörizmle "mücadele etmek" anlayışı, temelde, terörizmin bir suç olarak görülmesine dayanmaktadır. Terörizm tehdidi AB için ne ilk defa 11 Eylül 2001 tarihinde görülen bir "suç"tur, ne de terörizm ile son defa 11 Eylül 2001 tarihinde karşılaşılmıştır. 11 Mart 2004'te Madrid'de ve 7 Temmuz 2005'te Londra'da büyük boyutlu terör eylemlerine maruz kalınmıştır. AB üyesi devletler etnik ve milliyetçi temeldeki ayrılıkçı terör örgütlerinden, sağ veya sol ideolojik ya da din motifli terör örgütlerine kadar çeşitli güdülerle harekete geçen çok sayıdaki örgütün sebep olduğu irili ufaklı terör eylemleri yaşamıştır ve yaşamaktadır.

Terör örgütleri gün geçtikçe diğer terör örgütleri ile olan işbirliklerini artırmakta ve organize suç örgütleri ile bağlantılar kurmaktadır. Günümüz dünyasının artan iletişim ve ulaşım olanakları ile birlikte hareketlilikleri artan, ulusallık boyutunu aşıp daha ziyade uluslararası hâle gelen, dünyanın her yerinde eylem yapabilir ya da saklanabilir olan terör örgütlerine karşı üye devletlerin uluslararası işbirliği mekanizmalarını geliştirme ihtiyacı da artmaktadır. Bu kapsamda, AB'nin terörizmle mücadele stratejisi, üye devletler bakımından yeni bir bütünleşme alanını değil ama artan işbirliği ve eşgüdüm çalışmalarını göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele stratejisine yön veren çeşitli belgelerde terörizm tehdidi hakkında değerlendirmeler yapılmakta, terörizmle mücadele alanındaki hedefler ile yapılması öngörülen eylemler ortaya konulmaktadır. Söz konusu belgeler, üye devletlerin ve Birlik kurumlarının terörizmle mücadele çalışmalarının eşgüdüm içinde yürütülmesine de katkı yapmaktadır. Bunlardan 12 Aralık 2003 tarihli Avrupa Güvenlik Stratejisi, küresel bir aktör olarak AB'nin, daha iyi bir dünyanın inşasına

[88] Komisyon tarafından TFTS'nin kurulması için seçenekler hazırlanmıştır. Söz konusu çalışma için bkz. European Commission, **Communication from the Commission to the European Parliament and the Council a European terrorist finance tracking system: available options**, COM(2011) 429 final, Brussels, 13 July 2011.

katılmaya hazır olması gerektiğini vurgularken; başlıca tehditler olarak terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçu saymaktadır. 11 Aralık 2008 tarihli Avrupa Güvenlik Stratejisinin Uygulanmasına Dair Raporda da sayılan tehditler arasında terörizm bulunmaktadır. Avrupa Güvenlik Stratejisi, terörizm ile diğer tehditlerin birbirleri ile olan ilişkilerini ortaya koyarken, AB üyesi devletlerce benimsenen liberal demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler gibi değerlerin diğer ülkeler tarafından da benimsenmesi durumunda güvenliğin sağlanabileceğini öngörmektedir.

Avrupa Güvenlik Stratejisi ile bağlantılı başka bir belge ise 30 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen AB Terörizmle Mücadele Stratejisidir. Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele alanındaki kapsayıcı yaklaşımını ortaya koyan belge, terörizmle mücadeleyi dört kısımda ele almaktadır. Birinci kısım, radikalleşmenin ve terörizme katılımın önüne geçilmesi için "önleme"dir. İkincisi, AB vatandaşlarını ve altyapıyı korumak konusuna odaklanan "koruma"dır. Üçüncüsü, Birlik içinde ve dışında teröristleri izleyip yakalamaya ve adalet önüne çıkarmaya ilişkin "izleme"dir. Son olarak dördüncü kısım, bir terör eyleminin sonuçlarını asgariye indirmek ve krizleri iyi yönetmek hakkındaki "karşılık verme"dir. AB Terörizmle Mücadele Stratejisi, Birlik bünyesinde terörizmle mücadele alanındaki işbirliği ve eşgüdüm çalışmalarına da ışık tutmaktadır.

Terörizmle mücadele amacıyla 2010 ila 2014 yılları arasında adalet ve içişleri konularında yapılması öngörülenler Stockholm Programında da belirlenmektedir. Avrupa Güvenlik Stratejisi ile Avrupa Birliği Terörizmle Mücadele Stratejisinin devamı niteliğindeki Eylem Hâlindeki Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisinde ise söz konusu strateji belgesinin amaçlarından birisi olan "terörizmi önlemek ve radikalleşme ve katılımın üzerine gitmek" için 2011 yılından 2014 yılına kadar yapılacaklar tespit edilmektedir.

Terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda da, gerek finansman kaynaklarındaki artan çeşitlilik, gerekse paranın artan dolaşım hızı karşısında Birleşmiş Milletler ve Mali Eylem Görev Gücünün kararları dikkate alınarak işbirliğine gidilmektedir. AB, yalnızca terörizmin finansmanının önlenmesi bakımından değil, terörizmle mücadelenin gerektirdiği her alanda Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası örgütlerle ve üçüncü ülkelerle birlikte çalışmakta, işbirliği içinde hareket etmektedir. AB, ayrıca, üye devletler arasında ve üye devletler ile BM, ABD gibi diğer ilgili uluslararası aktörler arasında terörizmle mücadelede işbirliği ve eşgüdüm sağlama çabası içinde stratejiler geliştirmektedir.

Avrupa Birliği'nin gerek Birlik içinde, gerekse uluslararası alanda yürüttüğü terörizmle mücadele stratejisinin temel unsurlarını hukuk devleti ilkesine bağlılık ve temel hak ve özgürlüklere saygı oluşturmaktadır. Bu çerçevede, AB, radikalleşmenin önlenmesinden, bir terör eylemi ile karşılaşılması durumunda bu eylemin sonuçlarının asgariye indirilmesine kadar bir bütünsel süreç olarak ele aldığı terörizmle mücadele stratejisini, kapsamlı ve çok yönlü biçimde yürütmektedir.

AB terörizm tehdidine karşı adli, kurumsal ve teknik bir standartlaşma yöneliminde hareket etmektedir. Argomaniz'in de ifade ettiği gibi Madrid bombalamaları prensipte hiçbir ülkenin terörist şiddetten esirgenmediğini AB üyesi devletlere fark ettirirken, Londra'da yaşananlar ise bu şiddetin kaynağının gittikçe artan biçimde AB'nin içinden kaynaklandığını göstermiştir. O yüzden, mevcut eşgüdüm seviyelerini ve yaklaşık düzenlemeleri geliştirmek ve Avrupa çapında operasyonel boşlukları kapatmak ihtiyacı, üye devletleri oldukça doğal biçimde mevcut AB yapılarının kullanımı ve geliştirilmesine doğru yönlendirmiştir. AB'nin terörizmle mücadelesinin sütunları üye devletlerdir ve pratikte ulusal otoriteler terörizmle mücadelede başat role sahiptirler. AB'nin terörizmle mücadelesi bütünleşme yerine işbirliği ve eşgüdüme odaklanmıştır.[89]

Kaynakça

Agreement between the European Union and the United States of America on the processing and transfer of Passenger Name Record (PNR) data by air carriers to the United States Department of Homeland Security (DHS) (2007 PNR Agreement), **Official Journal of the European Union**, L 204/18, 4 August 2007.

Agreement between the European Union and the United States of America on the processing and transfer of Financial Messaging Data from the European Union to the United States for the purposes of the Terrorist Finance Tracking Program, **Official Journal of the European Union**, L 195/5, 27 July 2010.

Javier Argomaniz, "Post-9/11 institutionalisation of European Union counter-terrorism: emergence, acceleration and inertia", **European Security**, Cilt 18, Sayı 2, June 2009, s. 151-172.

Thierry Balzacq, "The Policy Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policies", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 75-100.

Sanem Baykal, "Avrupa Birliğinde Yetki Sorunu ve Lizbon Antlaşması", Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 15-48.

Raphael Bossong, "The Action Plan on Combating Terrorism: A Flawed Instrument of EU Security Governance", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s.27-48.

Hakkı Büyükbaş, "Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 61, Sayı 1, 2006, s. 37-66.

Charter of Fundamental Rights of the European Union (2010/C 83/02), **Official Journal of the European Union**, C 83/389, 30 March 2010.

[89] Argomaniz, **op.cit.**, s. 165-168.

Commission Decision of 30 November 2009 determining the first regions for the start of operations of the Visa Information System (VIS) (notified under document C(2009) 8542), **Official Journal of the European Union**, L 23/62, 27 January 2010.

Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the establishment of a European Police Office (Europol Convention), **Official Journal**, C 316, 27 November 1995.

Rik Coolsaet, "EU Counterterrorism Strategy: Value Added or Chimera?", **International Affairs**, Cilt 86, Sayı 4, 2010, s. 857-873.

Council Decision of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime (2002/187/JHA), **Official Journal of the European Communities**, L 63/1, 6 March 2002.

Council Decision of 8 June 2004 establishing the Visa Information System (VIS) (2004/512/EC), **Official Journal of the European Union**, L 213/5, 15 June 2004.

Council Decision 2007/533/JHA of 12 June 2007 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II), **Official Journal of the European Union**, L 205/63, 7 August 2007.

Council Decision of 2009/426/JHA of 16 December 2008 on the strengthening of Eurojust and amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, **Official Journal of the European Union**, L 138/14, 4 June 2009.

Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol) (2009/371/JHA), **Official Journal of the European Union**, L 121/37, 15 May 2009.

Council Document SN 140/01, **Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001**, 2001.

Council Document 5842/2/2010, **Internal Security Strategy for the European Union: Towards a European Security Model**, 2010.

Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584/JHA), **Official Journal of the European Communities**, L 190/1, 18 July 2002.

Council Framework Decision 2008/978/JHA of 18 December 2008 on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters, **Official Journal of the European Union**, L 350/72, 30 December 2008.

Council Implementing Regulation (EU) No 1285/2009 of 22 December 2009 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Regulation (EC) No 501/2009, **Official Journal of the European Union**, L 346/39, 23 December 2009.

Council of the European Union, **A Secure Europe in a Better World-European Security Strategy**, Brussels, 12 December 2003.

Council of the European Union, **The Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism**, 14781/1/05 REV 1, Brussels, 24 November 2005.

Council of the European Union, **The European Union Counter-Terrorism Strategy**, 14469/4/05 REV 4, Brussels, 30 November 2005.

Council of the European Union, **Press Release**, 14390/05 (Presse 296), Brussels, 1-2 December 2005.

Council of the European Union, **EU Action Plan on Enhancing the Security of Explosives**, 8311/08, Brussels, 11 April 2008.

Council of the European Union, **Revised Strategy on Terrorist Financing**, 11778/1/08 REV 1, Brussels, 17 July 2008.

Council of the European Union, **Report on the Implementation of the European Security Strategy–Providing Security in a Changing World**, S407/08, Brussels, 11 December 2008.

Council of the European Union, **Council conclusions on strengthening chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) security in the European Union – an EU CBRN Action Plan – Adoption**, 15505/1/09 REV 1, Brussels, 12 November 2009.

Council of the European Union, **The Stockholm Programme - An open and secure Europe serving and protecting citizens**, 5731/10, Brussels, 3 March 2010.

Council Regulation (EC) No 881/2002 of 27 May 2002 imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan, **Official Journal of the European Communities**, L 139/9, 29 May 2002.

Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, **Official Journal of the European Union**, L 349/1, 25 November 2004.

Bruce Crumley, "How Serious is the Terror Threat in Europe?", **Time**, 22 Ekim 2010, http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2027158,00.html, (24 Ekim 2010).

Mehmet Emin Çağıran, "Terörizm ve Uluslararası Hukuk", Haydar Çakmak (Ed.), **Terörizm**, Ankara, Platin Yayın, 2008, s. 41-72.

Monica Den Boer, Claudia Hillebrand ve Andreas Nölke, "Legitimacy under Pressure: The European Web of Counter-Terrorism Networks", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 101-124.

Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing, **Official Journal of the European Union**, L 309/15, 25 November 2005.

Eurojust, **Annual Report 2010**, 2011, http://www.eurojust.europa.eu/press_annual.htm, (31 Temmuz 2011).

European Commission, **Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's Citizens: Action Plan Implementing the Stockholm Programme**, COM(2010) 171, Brussels, 20 April 2010.

European Commission, **The EU Internal Security Strategy in Action: Five steps towards a more secure Europe**, COM(2010) 673, Brussels, 22 November 2010.

European Commission, **Communication from the Commission to the European Parliament and the Council a European terrorist finance tracking system: available options**, COM(2011) 429 final, Brussels, 13 July 2011.

European Council, **Declaration on Combating Terrorism**, Brussels, 25 March 2004.

European Union Factsheet, **The EU list of persons, groups and entities subject to specific measures to combat terrorism**, 22 December 2009, http://www.consilium.europa.eu, (1 Mart 2011).

Ece Göztepe, **Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Elspeth Guild, "The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the 'Terrorist Lists' ", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s.173-193.

Financial Action Task Force, http://www.fatf-gafi.org, (28 Şubat 2011).

Ömer Göksel İşyar, "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 2, Sayı 3, Kış 2008, s. 1-42.

Sevilay Kahraman, "Avrupa Birliği'nin Yeni Komşuluk Politikası", Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal (Ed.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 451-478.

Sezgin Kaya, "Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2005, s. 31-49.

Daniel Keohane, **The EU and Counter-Terrorism**, London, Centre for European Reform, 2005.

Daniel Keohane, "The Absent Friend: EU Foreign Policy and Counter-Terrorism", **Journal of Common Market Studies**, Cilt 46, Sayı 1, 2008, s. 125-146.

Henri Labayle ve Nadja Long, **Overview of European and International Legislation on Terrorist Financing Study**, Brussels, European Parliament, 2009.

Sedat Laçiner, "Terörle Mücadele Nasıl Olmalı?", **İdarecinin Sesi**, Sayı 130, Kasım-Aralık 2008, s. 6-13.

Sarah Léonard, "EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation through Practices", **European Security**, Cilt 19, Sayı 2, June 2010, s. 231-254.

M. Marie Mcginley ve Roderick Parkes, "Rights vs. Effectiveness? The Autonomy Thesis in EU Internal Security Cooperation", **European Security**, Cilt 16, Sayı 3-4, September-December 2007, s. 245-266.

Jörg Monar, "Cooperation in the Justice and Home Affairs Domain: Characteristics, Constraints and Progress", **European Integration**, Cilt 28; Sayı 5, 2006, s. 495-509.

Jörg Monar, "Common Threat and Common Response? The European Union's Counter-Terrorism Strategy and its Problems", **Government and Opposition**, Cilt 42, Sayı 3, 2007, s. 292-313.

Mehmet Özcan, "Avrupa Birliği Adli İşbirliği Birimi (Eurojust): Gelişim ve Perspektifler", **Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 1-2, 2005, s. 241-273.

Regulation (EC) No 1889/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on Controls of Cash Entering or Leaving the Community, **Official Journal of the European Union**, L 309/9, 25 November 2005.

Regulation (EC) No 1987/2006 of The European Parliament and of The Council of 20 December 2006 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II), **Official Journal of the European Union**, L 381/4, 28 December 2006.

"Terör Saldırısı An Meselesi,", 17 Eylül 2010, http://www.ntvmsnbc.com/id/25132558/, (17 Eylül 2010).

Güneş Gonca Yıldırım, **Örnek Olaylarla Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele El Kitabı**, Ankara, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları No: 22, 2009.

EK 1: 20 Nisan 2010 tarihli Stockholm Programı Uygulama Eylem Planında "Terörizm" Başlığı Altında Yapılması Öngörülen Eylemlere İlişkin Çizelge

Terörizm		
Eylemler	**Sorumlu Taraf**	**Takvim**
Terörizmle mücadele tedbirlerinin durum değerlendirmesi üzerine bildirim	Komisyon	2010
Terörizmle mücadele amacıyla mali ileti verilerinin işleme ve transferi hakkında AB ve ABD arasında uzun vadeli anlaşma müzakerelerine yetki veren tavsiye kararı	Komisyon	2010 (kabul edildi)
Şiddetli radikalleşme üzerine AB Eylem Planının uygulanması (internette şiddetli radikal içeriğin dağıtımını önleyici yasama harici tedbirler; şiddetli radikalleşme gelişimi hakkında radikalleşmeyle mücadele inisiyatiflerinin etkililiğini ölçmek için kıyaslama araçları web sitesi)	Komisyon	2010
Radikalleşme fenomeninin dış görünüşleri üzerine gelişmeyi ilerletmek	Komisyon	2010
Patlayıcı işaretleri üzerine yasama teklifi	Komisyon	2010
Terörizm ve diğer suçlarla ilişkili yasadışı çevrimiçi etkinlikler üzerine kamu-özel diyaloğu	Komisyon	2010
AB temelli kâr getirmeyen örgütler için iradi anti-terörist finansmanı kılavuzu üzerine bildirim	Komisyon	2011
Aşırılığı ve şiddeti reddeden kamu cereyan ve ideolojilerini daha geniş kılmak, pekiştirmek ve yaymak için AB düzeyinde uyumlu çaba üzerine bildirim	Komisyon	2011
Hassas gruplarda radikalleşmeyle mücadele için ulusal politikaların etkililiğinin değerlendirilmesi temelinde radikalleşmeye bütünsel bir yaklaşım için strateji üzerine bildirim	Komisyon	2011
Terörizm hakkında 2008/919/JHA Çerçeve Kararının uygulanması üzerine rapor	Komisyon	2011
İnternetin terörist amaçlar için kullanımıyla mücadele etmek için yasama harici tedbirler üzerine rapor	Komisyon	2011
Avrupa Terörist Finansmanının İzlenmesi Programının fizibilitesi üzerine bildirim	Komisyon	2011

AB Patlayıcılar Eylem Planı ve takip eden tedbirlerin değerlendirilmesi	Komisyon	2011-2012
CBRN'lere (kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer) ve patlayıcılara erişimi olan kişilerin güvenlik kontrolü üzerine yasama teklifi	Komisyon	2011-2012
Alternatif ve yeni ödeme yöntemlerinin potansiyel olarak terörist finansmanı amacıyla kötüye kullanımları bakışıyla değerlendirilmesi	Komisyon	2012
Her biri diğerinin yetkilendirilmiş ekonomik işletmecilerinin uluslararası arz zincirini korumak ve sınır ötesi hak ve menfaatler sağlamak için AB ve tanımlanmış ortak ülkeler arasında karşılıklı tanınan gümrük güvenlik anlaşmaları girişi	Komisyon	2010/11
Terörizmin finansmanı ile mücadelede işbirlikleri hakkında finansal kurumlara geribildirimin iyileştirilmesi tedbirleri üzerine bildirim	Komisyon	2014
Malların güvenliği için ortak risk ölçüt ve standardının geliştirilmesi	Komisyon	Devam eden
İkili kullanımı olan malların yasadışı kullanımı ile mücadelenin iyileştirilmesi	Komisyon	Devam eden

EK 2: Eylem Halindeki AB İç Güvenlik Stratejisi Amaçları Arasında Sayılan "Terörizmi Önlemek ve Radikalleşme ve Katılımın Üzerine Gitmek" Başlıklı Amaca Ulaşmak için Yapılması Öngörülen Eylemlere İlişkin Çizelge

Amaçlar ve Eylemler	Sorumlu Taraf	Takvim
Amaç: Terörizmi önlemek ve radikalleşme ve katılımın üzerine gitmek		
Eylem 1: Radikalleşme ve katılımı önlemek için toplulukları güçlendirmek		
Çevrimiçi bir forum ve AB çapında konferanslarla birlikte AB radikalleşme bilinci ağı oluşturmak Şiddet içerikli aşırı propagandayı ortaya çıkarması, tercüme etmesi, buna karşı çıkması için sivil toplumu desteklemek	Avrupa Komisyonu Bölgeler Komitesi	2011
Radikalleşme ve katılımın önlenmesi hakkında bakanlar düzeyinde konferans	Avrupa Komisyonu	2012
Radikalleşmenin önlenmesi, katılımın bozulması, çözülme ve rehabilitasyonun sağlanması hakkında el kitabı	Avrupa Komisyonu	2013-2014
Eylem 2: Teröristlerin fonlara ve materyallere erişimini kesmek ve işlemlerini takip etmek		
Teröristlerin malvarlığının dondurulması için çerçeve	Avrupa Komisyonu	2011
Patlayıcılara ve kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddelere erişimin engellenmesi eylem planlarının uygulanması	Üye Devletler	Devam eden
AB için mali ileti bilgilerinin alınması ve analiz edilmesi politikası	Avrupa Komisyonu	2011
Eylem 3: Ulaşımı korumak		
Ulaşım Güvenliği Politikası hakkında bildiri	Avrupa Komisyonu	2011

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.119-134

"YENİ ZAMANLAR"* VE YENİ LİDERLİK ANLAYIŞI

Nuran YILDIZ**

Amaç

Yeni zamanlarda yaşanan "bireyler arası", "birey-nesne arası" ilişki biçimlerindeki değişim, ABD, AB ülkeleri ve Türkiye gibi Batı ülkelerinden başlayarak liderlik kavramına yüklenen anlamı da değiştirmiştir. Yeni liderlik esnek, değişimleri yönlendiren değil değişimlere uyum sağlayan bir yaklaşımı benimsemektedir. Çalışma, bu temel savın toplumsal ve bireysel gerekçelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Özet

Toplumsal değişimlerle ilgili son yıllara dönük analizlerin ortak saptaması, bireyin, teknolojinin, ilişkilerin birbirlerini sürekli olarak yeniden ürettiği yönündedir. Sürekli yeniden üretim; sürekli değişim, belirsizlik, geçicilik, kayganlık, parçalanmayla tanımlanan yeni bir toplum anlayışı oluşturmaktadır. "Yeni zamanlar" başlığı altında değerlendirilebilecek ve "üretim sistemleri ve tüketim ilişkileri" temelinde belirlenen yeni durumun "birey" ve "bireyler arası ilişkiler"de yarattığı değişimler o değişimleri yöneten değil, o değişimlerle birlikte hareket eden yeni bir lider anlayışını da getirmektedir. "Yeni lider" bugün artık kalabalıklara yön veren, katı, değişmez klasik liderden çok farklı niteliklere sahiptir. Makale "bireyler arası" ya da "birey-nesne arası" ilişki biçimlerinin liderlik kavramını nasıl değiştirdiğini tartışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Liderlik, Birey, Tüketim, Yeni Zamanlar.*

---

* "Yeni zamanlar" kavramı Stuart Hall ve Martin Jacques'ın (1995:16) aynı adlı kitabında yer alan tanım/tez çerçevesinde kullanılmaktadır. Bu tanım/tez şöyledir: "'Yeni Zamanlar' tezi dünyanın, yalnızca nicelikte değil nitelik olarak da değişmekte olduğu, öteki ileri kapitalist toplumların giderek bölünmüşlük, farklılaşma ve parçalanmayla nitelenir hale geldiği; dahası modern kitle toplumlarını niteleyen şeyin homojenleşme, standartlaşma ve ölçek ekonomileriyle örgütleri olduğu yolundadır. Bu, yirminci yüzyılın ilk üçte ikilik bölümünde modernlik deneyimini tanımlayan 'Fordizm'den 'post-Fordizm' geçiş dediğimiz şeyin özüdür. Ekonomik terimlerle, geçişin ana özelliği eski seri üretim dünyasının bant-sisteminin yerini 'esnek uzmanlaşma'nın almasıdır. Yeni dünyanın evrimini idare edip yönlendiren, her şeyden önce, bu değişimdir. Ancak bu dar anlamda, sadece ekonomik bir gelişme olarak anlaşılmamalıdır." Stuart Hall ve Martin Jacques, (1995), **Yeni Zamanlar**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.16.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi, Ankara

Abstract

Common determinations from analyses towards recent years about social changes is that individuals, technology and relationships constantly reproduce each other. This constant reproduction is formed a new understanding of society which is identified with constant change, uncertainty, transitivity and slipperiness. The new circumstance which is determined on the basis of "production systems and consumption relations" and can be appraised under "New Times"[*] transforms "individual" and "relations among individuals". This introduces a new understanding of a leader who doesn't manage these changes, but moves with them. Today's "New Leader" has different qualities from traditional leader who guides masses, is strict and stable. This article discusses how relationship forms between "individuals" or "individual and object" in new times, has changed leadership concept.

Key Words: *Leadership, Individual, Consumption, New Times.*

Giriş

ABD Başkanı Clinton başkanlıktaki son yılına girerken, 2007 ortaları, sonraki ABD Başkanı Obama'nın nitelikleri dile getirilseydi büyük olasılıkla inandırıcılık ciddi bir sorun olurdu. Ya da 2010 yılının başlarında CHP Genel Başkanı Deniz Baykal iken, hemen herkes onun o koltuktan gitmeyeceğinden neredeyse emindi. Buna rağmen birkaç ay sonra, Genel Başkanlık koltuğunda Baykal'la hiçbir benzerliği olmayan Kemal Kılıçdaroğlu'nun oturuyor olması büyük bir şaşkınlığa neden olmadı.

1976'da "Demir Lady" ünvanını alan Margaret Thatcher, 1979'da Başbakan seçildi. O tarihten itibaren halkın ne düşündüğünü önemsemeyen, halktan uzak bir lider olarak 1990'a kadar Başbakan olarak kaldı. 1990'dan itibaren onun karakterine zıt, halkı önemseyen, İşçi Partili liderler İngiltere'yi yönetti. Ne var ki ondan sonraki Başbakanlar (Major, Blair, Brown, Cameron) benzer politikaları sürdürmeye devam etseler de, halka daha yakın, güleryüzlü ve paylaşımcı olmaya dikkat ettiler. Dört Başbakan için söylenemeyecek iki sıfat "katı" ve "uzlaşmadan uzak" sıfatlarıydı.

1990'ların başlarında 17 yaşındaki Demetrick J. Walker'ın arkadaşını öldürüp onun ayağındaki 125 dolarlık Nike marka spor ayakkabısını alması, mahkemede

[*] "New Times" concept is used within the framework of the definition/thesis in Stuart Hall and Martin Jaques's book named "New Times". This definition/arguament is as follows: "The 'New Times' argument is that the world has changed, not just incrementally but qualitatively, other advanced capitalist societies are increasingly characterised by diversity, differentiation and fragmentation, rather than homogeneity, standardisation and the economies and organisation of scale which characterised modern mass society. This is the esence of so-called transition from "Fordism" which defined the experience of modernityin the first two-thirds of 20th century, to "Post-fordism". In economic terms, the central feature of the transition is the rise of "flexible specialisation" in place of the old assembly-line world of mass production. This change manages and shapes new world's evolution. However in the strict sense, it shouldn't be understood as just an economic development."

Houston Savcısı Vinson'un suçlamanın bir kısmını reklamlarla üretilen imajlara yönlendirmesi önemlidir.[1]

Temmuz 2009'da "Uygur Türklerinin Çin polisince gösteriler sırasında öldürülmesi bir soykırımdır, bu ifadeyi bilerek kullanıyorum" şeklinde konuşan Başbakan Erdoğan'ın Mart 2010'da "Soykırımlara siyasetçiler karar vermezler. Bu tarihçilerin işidir" demesinin kamuoyunda hiçbir söylemsel tutarlılık sorgulamasına yol açmamasının nedenleri açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Örnekler çoğaltılabilir. Liderin söylemindeki değişimin daha kısa aralıklarla gerçekleştiğine dair örnekler de bulunabilir: Başbakan Erdoğan'ın 15 Kasım 2010'da füze kalkanına ilişkin "Komuta bizde olmalı", 22 Kasım 2010'da ise "Komuta NATO'da olmalı" demesi gibi.

Birbirinden farklı gibi duran bu örnekler, örgütlere liderlik eden kişilerin değişimini, söylemdeki değişimi ve tüketim davranışındaki "delirme" halini somutlamaktadır. Bu söylemlerdeki, davranışlardaki değişimlerin, farklılıkların nasıl olup da bireyler tarafından itirazsız ve tutarsızlıkla değerlendirilmeden kabul görüyor olduğu açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır. Makale, yeni zamanlarda yaşanan, "bireyler arası" ya da "birey-nesne arası" ilişki biçimlerinin liderlik kavramını nasıl değiştirdiğini tartışmaktadır.

Bu değişimlerin temel mantığını, dinamiğini anlamaya çalışmak gerekmektedir. İster "post Fordizm", ister "post modernizm" ve isterse "modernizmin yeni evresi" olarak adlandırılsın, açıklanmaya çalışılan yeni durumu, "yeni zamanlar" olarak kavramlaştırmak daha genel bir perspektiften bakmayı sağlayabilecektir. Genel perspektifin anahtar kavramı, sürekli yeniden biçimlenen yeni durumun/ortamın/sürecin ve tüm ilişki biçimlerinin çıktıları olarak anlamlandırılabilecek "tüketim ilişkileri" kavramıdır. Tüketim ilişkileri ekonomi, sosyoloji ve psikoloji alanlarıyla ilişkili bir kavram olsa da çıktıları ve sonuçları itibarıyla politikayı da doğrudan etkilemekte, politik eylemi biçimlendirmektedir. Bugün bir liderin "Mc Donalds ya da Chrysler'dan farkı yoktur. Bu markalar gibi pazarın gereksinim ve isteklerini tahmin etmek zorundadır.[2] Bireyin talebindeki sürekli değişim ise tahmin etmeyi olanaksızlaştırmaktadır.

Tüketim ilişkilerinin en önemli dönüştürücülerinden birinin, hatta en önemlisinin yeni iletişim teknolojilerinin (cep telefonundan internete) sağladığı ortam ve yarattığı olanaklar olduğu bir gerçektir. Yeni teknolojiler hız, değişim ve ulaşabilme hissiyle "Sürekli bir telaşın, her türden alışverişin ve mesaj trafiğinin yaşandığı gündelik yaşamımızın ya da 'an'ı kurtarmak için yaşadığımız bu koşuşturmanın gereksinimlerine, hızına ve hareketliğine yanıt verebilecek, bunları gerçekleştirebilecek özellikte araçlardır-ortamlar"dır.[3] Törenli'ye[4] göre unutulmaması gereken nokta, bilimin

[1] A. Pratkanis ve E. Aranson, (2000), **Age of Propaganda,** Freeman Pub., New York, s.1.
[2] B. I. Newman, (1999), **The Mass Marketing of Politics**, SAGE Pub., California, s.4.
[3] Nurcan Törenli, (2005), **Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s.144.

ve teknolojinin, kapitalizmin verimlilik ve birikimi artırma yönündeki güçlü arayışlarıyla ilişkili olarak uygulamada ortaya çıkan gereksinimlerini giderme yönünde devreye sokulması olduğudur.

Bireyin kendi başınalığını vurgulayan (ve de üreten) yeni iletişim ortamı aynı zamanda bireyin kendi başınalığını yöneten değil, onunla birlikte hareket eden yeni bir lider tipinin bu yeni duruma eklemlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Yeni Zamanlar, Yeni İlişki Biçimleri

Tüketim ilişkilerinin yapı taşları "birey", "üretim sistemi", "kitle iletişim araçları" ve onların birbirleriyle sıkı ilişkiler kurmasına neden olan "teknoloji"dir. Teknoloji "üretim", "iletişim" ve "ulaşım" alanlarında hüküm süren bir temel gerçekliktir. Son yarım yüzyılda üretim, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki büyük değişimin tüketim ilişkilerinden başlayarak birey aracılığıyla toplumsal yaşama derin bir etki yarattığı gözlenmektedir.

Bugün genel gereksinimlerden ayrı olarak bireyin neyi, neden tükettiğinin genellikle rasyonel bir açıklaması yoktur. Ekonomistlerin bugünlerde dünya genelinde yaşanan ekonomik krizlerin en önemli nedenini "tüketim davranışlarındaki rasyonel bağın kopması" olarak ortaya koyması, postmodern tartışmaların öbeğindeki "akıl ve davranış arasındaki mesafe"ye göndermede bulunuyor gibidir. Üstelik tüketim davranışlarındaki rasyonel bağ kopukluğu yalnızca ekonomik değil, politik ve toplumsal krizlerin de temel nedeni olarak ortaya konmaktadır. Her tür "kriz", yeni tüketim ortamları üretmektedir.

Bu süreçte tüketim araçları tüketime olanak sağlamaktan öte, bireyi tüketime yönlendirmek ve hatta zorlamak üzere işlemektedir. O kadar ki, tüketimin gittikçe daha çok oranda bireyi de tüketmeye başladığından söz edilmektedir. Üstelik bu araçlar baş döndürücü bir bolluktadır ve daha çok zaman ve para harcatmak üzere tasarlanmıştır. Bu nitelikleri nedeniyle Ritzer[5], tüketim araçlarını "büyülü, bazen kutsal, dinsel karaktere sahip katedraller" olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla "alışveriş merkezleri insanların tüketim dinlerini yerine getirmek için gittikleri yerlerdir."

Sistemin çevrimi için, bireyi sorgulama eyleminden uzak tutmak üzere "büyülemenin sürekliliği" kaçınılmazdır. "Mutluluk", "refah", "bolluk", "güven" vaadi ve "demokrasinin çoklu tanımlanabilirliği", "seçeneklerin bolluğu", "kriz"* gibi büyüleme söylemleri sorgulamayı sürekli olarak ertelemektedir.

---

[4] **Ibid.**, s. 84.

[5] George Ritzer, (1999) **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek,** Çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.26.

* Kriz sözcüğü, verdiği geçicilik hissi nedeniyle, bireyi var olan, tanıklık ettiği olumsuz koşulları kabullenmesi yönünde işlemektedir.

Büyüyü yok eden, bozan ise Ritzer'in[6] "buz gibi karanlık", "sert" ve "kutup gecesi" olarak tanımladığı "tüketim ilişkileri"dir. Karanlık, sert ve soğuk göndermeleri "kriz" için uygun ortamlara da denk düşmektedir.

"Krizde olmanın sürekliliği" de yeni zamanların en önemli gerçekliklerinden biridir. Sürekli kriz, küresel ve ulusal olabildiği gibi bireysel düzeyde de gerçekleşmektedir.

"Krizden bahsetmek için, önce bir teoriye, normal, sorunsuz duruma dair bir imgeye ihtiyaç vardır."[7] Normal ve alışılmış sonuçları getirmeyen durum "kriz" olarak değerlendirilebilir. Bauman'a[8] göre kriz kararsızlık durumu değil, karar vermenin imkansız olduğu durumdur. Krizde olmak artık talihin üzücü bir tersliği ya da yanlış bir macera olarak değil, insanlık durumunun ayrılmaz bir özelliği olarak görülür. Yeni ilişkilerle belirlenen yeni lider sürekli olarak bu "nazik durumu" yönetmek zorundadır. Durumun nazikliği aynı zamanda belirsizliğiyle de ilişkilidir. Bugün için, Solomon ve Flores[9] doğru yanıt (doğru çözüm/doğru karar) diye bir şeyin olmadığını anımsatarak, son on yılın en önemli kararlarının, sorunun doğru yanıtını bulmak değil, doğaları ve sonuçları hiçbir şekilde açık olmayan farklı dünyalar arasında karar verme sorunu olduğunu belirtmektedirler.

Son yıllarda AB ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz, alınan önlemlerle ve ülkelerin birbirlerine verdikleri destekle hayata geçen işbirliğiyle, geçiciymiş gibi gösterilse de krizin sürekliliği, AB'nin iyi yönetilen, akıllı bir siyasi birlik imajını da zedelemektedir. AB ülkelerinin liderleri bu süreci olabildiğince "dengeleri gözetme" yaklaşımıyla geçirmeye çalışmaktadır.

Krizde olmak, olası durumların açık ve okunabilir olasılıklar dağılımını olanaksız kılan durumda olmaktır. Bu da büyük bir belirsizlikler evreninde olmak anlamına gelir.

Krizde olmanın "düzen"e tercih edilmesi de yeni zamanların şaşırtıcı durumlarındandır. Çünkü "düzen" insan özgürlüğünü kısıtlayıcı, kural ve konumların belirlilik halidir. Bauman bu durumu Freud'un saptamasından hareketle şöyle belirtmektedir: "Sürekli durumlardan (bir anlamda rutin) aldığımız zevk pek azdır."[10]

Yeni zamanlardaki "sürekli kriz" durumunun bir başka dayanağı da yeni toplum kavramlaştırmalarından biri olan "bireyler toplumu" değerlendirmesinde bulunmaktadır. "Bireyler toplumu", bireylerden oluşan homojen bir yapı değildir, bütün içinde parçaların ayrı ayrı durduğu yeni bir toplum biçimidir. Bireyler toplumunda "kişinin içine çekildiği onca kargaşayı o kişinin bizzat gerçekleştirdiği varsayılır ve kişinin içine

---

[6] **Ibid.,** s.89.
[7] Zygmunt Bauman, (2000), **Siyaset Arayışı**. Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 148.
[8] **Ibid.**, s. 153-156.
[9] R. C. Solomon ve F. Flores, (2001), **Güven Yaratmak**, Çev. Ahmet Kardam, MESS Yayınları, İstanbul, s.178.
[10] Zygmunt Bauman, (2005), **Bireyselleşmiş Toplum**, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.58.

düşebileceği bütün kaynar suyun, uğradığı talihsiz başarısızlıklarla kaynatılmakta olduğu"[11] hissi bireysel krizlerin (kimi zaman da toplumsal krizlerin) psikolojik arkaplanını açıklamaktadır. Bu his çevreden yalıtık[*] yaşayan birey için çok daha hükmedicidir. 22 Temmuz 2011'de, dünyanın en huzurlu ülkelerinden biri olarak bilinen Norveç'te, 77 kişinin ölümüyle sonuçlanan katliamı gerçekleştiren Breivik de medya tarafından bireysel kriz olarak sunuldu.

Bu yalıtık birey Baudrillard'ın[12] saptamasıyla "Bugün sisteme tasarruflarıyla değil, tüketerek hizmet etmektedir." Bu süreçte de ortamlar, araçlar, yöntemler tüketime yönlendirme olarak işlemektedir. Sistem, ürettiği nesneler ve ilişkileri bireye arzulatmaya (ya da rızasını üretmeye) ve gereksinim duymaya zorlamaktadır. Böylece birey hiçbir zaman varılması mümkün olmayacak olan "tatmin"in ardına düşürülmüş olmaktadır.

"Tüketme" doğal davranış olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla tüketilebilen her şey değişim geçirmektedir. Somut gerçeklikler bile yeni teknolojilerin içinden geçerek "yeni bir gerçeklik" olarak kendini gerçekleştirmektedir.

"Söz konusu olan, gerçeğin yerine ve mevkiine her yerde tamamıyla kod öğelerinin bileşiminden hareketle üretilen bir 'yeni-gerçek'in geçmesidir. Bu günlük yaşamın her alanında, matematiksel işlemlerle ilgili bilimlerin ve sibernetiğin üstünde çalıştığı 'simülasyon modelleri'nin imgesinde gerçekleşen sınırsız bir simülasyon sürecidir."[13] İletişim araçları aracılığıyla gerçeklik, yeni gerçekliğin yararına yok edilir. İşte bu yeni gerçeklik durumu Baudrillard'a göre aslında yeni bir "zihniyet" durumudur.[14] Bu çalışmadaki değerlendirmeler, ilişki modellerini belirleyen bu "zihniyet"i de açıklamaya çalışmaktadır.

"Gösteri" ve "yeni gerçeklik" arasındaki ilişkiler Robins'in[15] "imaj devrimi" olarak adlandırdığı yeni bir olguyu doğurmaktadır. Bu da "taklit bir gerçeklik" algısı yaratmaktadır. Bu anlayışa göre, yeni imaj teknolojileri, dünyanın görsel olarak kuşatılması, manipülasyonu ve denetimi için daha geniş kaynaklar sağladığı ölçüde değer kazanmaktadır.

---

[11] **Ibid.**, s. 19.

[*] Sennet bireyin "yalıtım"ının üç anlamı olduğundan söz eder: "Birincisi, yalıtım kentin kalabalık nüfuslu yüksek binalarında oturanların ya da çalışanların bu binaların kurulu olduğu çevreyle ilişkilerinin kesilmesi anlamına gelir. İkincisi, kişi hareket özgürlüğü adına kendini özel otosu içinde yalıttıkça, kendi hareket amacına hizmet eden bir araç olmak dışında çevresinin bir anlamı olabileceğini düşünmeyecektir. Kamusal alanlardaki toplumsal yalıtımın biraz daha acımasız bir üçüncü anlamı daha vardır: Doğrudan doğruya kişinin başkaları karşısındaki görünürlüğünden kaynaklanan yalıtımdır bu" (Richard Sennet, (1996), **Kamusal İnsanın Çöküşü,** Çev. Serpil Durak-Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 29-30.)

[12] Jean Baudrillard, (2008), **Tüketim Toplumu**, Çev. Hazal Deliceçaylı- Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 98.

[13] **Ibid**., s.159.

[14] **Ibid.**, s.160.

[15] Kevin Robins, (1999), **İmaj**, Çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 22-23.

Ritzer[16] bu yeni durumu "daha hakiki, daha özgün bir toplumsal dünyayı geride bıraktığımız" bir durum olarak değerlendirmektedir. Robins[17] ise, yeni gerçekliğin söz konusu olduğu yeni zamanlarda "artık gerçekliğin aracısı olmaktan çıkan imajlarla, benzeşimlerle ilişki kurar hale gelindiğini" belirtmektedir.

Kimi zaman gerçeğin üretimi, kimi zaman ise teknolojiden geçerek gerçeğin yeniden üretimi yeni bir düzene işaret etmektedir. O düzenin "simülakr" bir düzen olduğu söylenebilir. Simülakr düzende bir şeyin kendiliğinden bir gerçeklik olması gerekmez. Smülakr, "gerçekle sahte ve gerçekle düşsel arasındaki farkı yok etmeye çalışır"[18] Üstelik bu yalnızca bireyler ve nesneler için geçerli değildir. Bireyler arası ve bireylerle nesneler arasındaki ilişkiler için de geçerlidir.

"Smülakr" kavramından ayrı ele alınması gereken "miş gibi"lik durumunu Debort[19], "gibi görünmek" olarak tanımlamakta ve (tüketim ilişkilerinin temel güdüsünü oluşturan) "sahip olma"nın itibarını ona dayandırmaktadır.

Ritzer[20] "sahip olma"nın amaç haline geldiği tüketim ortamlarında etkileşimin genellikle simüle edildiğini belirtmektedir: "Buna o kadar alışkanlık kazandık ki 'hakiki' etkileşimin anlamını kaybettik. Sonunda elimizde bir tek simüle edilmiş etkileşim kaldı. Aslında simüle ve hakiki arasındaki tüm ayrım kayboldu; simüle edilmiş etkileşim gerçeklik oldu." Yeni zamanlar, olabildiğince hızlı ve tam olarak simülasyonların gerçekliğin yerine geçmesine tanıklık etmektedir.

"Miş gibi" algısı yaratarak nesnelerin, şeylerin, bireylerin baştan çıkarıcılığı Lacan'cı düşüncede sahtekârlıktan ibarettir. Sahtekârlık baştan çıkarır çünkü insan yalnızca sahte hakikât düşüncesiyle yaşayabilir.[21] Baudrillard'ın "baştan çıkarma" olarak tanımladığı niteliği Sennet[22] "ayartma" olarak açıklamaktadır. Bir algı yönetimi olduğu kadar bir aldatmaca da olabilir.

Nesnelerin ve seçeneklerin bolluğu da aynı zamanda bir göz aldatmacası yaratır. "Göz aldatmacada söz konusu olan şey, gerçekle iç içe geçmek değil, oyunun ve yapmacıklığın tam olarak bilincine varmış bir simülakr üretmek –bunu yaparken üçüncü boyutu taklit etmek, bu üçüncü boyutun gerçekliği karşısında kuşku yaratmaktır- ; bunu yaparken gerçek etkisini taklit etmek ve aşmak"tır.[23]

Yeni lider hedef gruplarını "baştan çıkarabilmek" için bir gerçeklik olarak ölmek ve bir tuzak olarak kendini yaratmak zorundadır. Yeni lider gerektiğinde meydan

---

[16] Ritzer, **op. cit**., s.146.
[17] Robins, **op. cit**., s.82.
[18] Jean Baudrillard, (1998), **Simülakrlar ve Simülasyon**. Çev. Oğuz Adanır, Dokuz Eylül Yayıncılık, İzmir, s.13.
[19] Guy Debort, (1996), **Gösteri Toplumu,** Çev. Ayşen Ekmekçi- Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 17.
[20] Ritzer, **op. cit**. s. 150.
[21] Jean Baudrillard, (2001), **Baştan Çıkarma Üzerine**, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 75-76.
[22] Sennet, **op. cit.**, s. 331.
[23] Baudrillard (2001), **op. cit**., s.81.

okuyabilendir. Baudrillard "meydan okumadan daha baştan çıkarıcı ne olabilir?"[24] sorusunu sorarken meydan okumanın çılgın bir ilişki ve iletişimin başlatıcısı işlevine işaret etmektedir. Çünkü bu ilişki mantıksız ve kendi gizli itaatiyle birbirine bağlı işaretlerden geçen bir ilişkidir.

Nesnelerin tüketimi ve yerini sürekli yeni nesnelerin alması sürecindeki seçeneklerin bolluğu algısı da baştan çıkarıcıdır. Nesnelerin tüketim hızı, "vade" kavramını da sürekli olarak kısaltmaktadır.

Kısa vadeli durumlara uyum sağlamanın gerekliliği, bireyde ve liderde eylemsel ve düşünsel esneklik gerektirmektedir. Dolayısıyla yeni zamanların önemli kavramlarından biri "esnek"liktir. Yere, zamana, işleve göre değişebilme politik, ekonomik, tarihsel tüm durumları kapsamaktadır. Esneklik yeni bir değere dönüşmekte, "modüler mobilya" örneğinde olduğu gibi "modüler birey/çalışan" değerlenmektedir. Modüler çalışan da tıpkı modüler mobilya gibi esnek zaman, esnek yer ve esnek işlev özelliklerine sahip olmak zorundadır. (Bu durumun en bilinen simgelerinden biri "Ikea" markasıdır.)

Bu yapı içerisinde, tüm ilişki biçimleri süreksiz, belirsiz, değişken olabildiği sürece var olabilmektedir. Yeni zamanların lideri de bu yapıyı (her düzeyde) değiştirmeye çalışmak yerine bu yapıya uyum sağlamayı başarmak zorundadır. Bireyler arası ve birey-nesne ilişkileri kaçınılmaz olarak kavramları da dönüştürmektedir.

Başlıca Kavramsal Dönüşümler

Yeni ilişki biçimleri hemen her düzeyde kavramların yeniden tanımlanmasını ve anlamlandırılmasını gerektirmiştir. Bu kavramlardan bir kaçı şöyle sıralanabilir:

Devlet: Devletin oluşumunu açıklayan pek çok kuramın özünü oluşturan "sınırları içerisindeki bireyin emniyetini sağlamak" argümanı yerini devletin artık "bireylerin emniyetini garanti etmeye muktedir olmayan yeni bir yapı" olduğu tezine bırakmıştır.

Yeni devlette birey kendi emniyetinden sorumludur. Bu anlayış hem "bireyler toplumu" hem de "parçalanma" kavramlarıyla uyumludur. Yüksek güvenlikli, bol kameralı siteler, özel güvenlik şirketlerini destekleyen yönetsel ve yasal düzenlemeler, bu olanaklara ulaşabilen bireye korunaklılık, ulaşamayan bireye ise korunaksızlık hissi vermektedir.

Küresel ortak paydaya dönüşen terör eylemleri de devletlerin çaresiz kalışının somut göstergeleri olmaktadır. Bu anlamda New York (11 Eylül 2001), Oslo (22 Temmuz 2011) ve İstanbul (20 Kasım 2003)'un farkı yoktur.

Birey: Hız ve değişime uyum sağlaması gereken birey artık olabildiğince esnektir. Kimliğin "geçici bir benlik" ya da toplumsal ilişkilerle sürekli biçimlenen bir süreci ifade etmesi esnekliğin etik dayanağını oluşturabilmektedir.

Birey aktör olmaktan çok seyircidir. Nesnelerin ve olayların eğlendirme potansiyeline önem verir. Seçmen olarak kendi seçimlerinin kendi duyumları dışındaki

[24] **Ibid.,** s. 102.

şeyler üzerinde ne gibi etkiler yaratabileceğiyle pek ilgilenmeyen ben merkezli, ben takınaklı bireyler olarak davranır. Seçimin uzun vadeli etkileriyle ilgilenmez. Her anın kendi kendini meşrulaştırması ve olası en büyük tatmini sunması gereklidir.

Herhangi bir durumda zamansal ve mekansal olarak uzun süreli kalamaz. Sürekli hareket halindedir. Sürekli hareket, değişim ve hız bireyi bağsız/bağlantısız yaşamaya, üstelik bunu talep etmeye yönlendirmektedir.

Gergen'e[25] göre "İnsan sürekli hareket halinde olmalıdır, önümüzde muazzam bir ağ vardır, vaatler pek çok, beklentiler sonsuz, fırsatlar mebzul miktardadır ve zaman kıymetli bir metadır."

Hız ve değişim "kişilerin, toplumların ve ekonomilerin hayatları tamamen 'kısa vadeli' perspektife yazılmaktadır."[26] Bireyin "değişimlere uyum" becerisi, "makbullük" derecesini de belirler olmuştur. Aynı durum bireylerin liderde aradığı temel niteliklerden biridir.

Kitle iletişim araçları: Kitle iletişim araçları genel anlamıyla haber, bilgi verme ve eğlendirme işlevlerinden "eğlendirme"ye doğru bir içerik tercih etmiştir. İletişim araçlarını kullanmak, iletişim araçları içeriğinde yer bulmak, 15 dakikalığına da olsa şöhret olmak (Andy Warhol'u anarak) temel amaçlar arasında olmaya başlamıştır.

Medyada olmanın sonuçlarının önemi yoktur. Olumlu ya da olumsuz içeriğin de önemi yoktur. Medyada olmak tüm kaygıların önündedir. Bourdieu[27] medyanın bu işlevine dolaylı olarak işaret eder. Televizyonun "narcissus'un aynası" olduğunu, televizyonda görünmenin görünen için kendi başına bir anlam taşıdığını söyler.

Medyada olmak, "medyada kapsanan yer ve zaman miktarlarının değil, niteliğin önemli olması gerektiği" gerçeği çoğu zaman siyasetçiler için de fazlaca anlam taşımaz.

Medya aynı zamanda "politik oyun"un aktörü ve yapanı/ edeni olarak bir "fail"idir. Aktör/fail işlevi ekonomi-politik çerçevede belirlenir.

Yeni iletişim teknolojilerinin bireyi zamandan ve mekandan bağımsız, özgürleştirici işlev gördüğü algısı, bilgiye hızlı, aracısız ulaşıldığı yanılsaması yeni zamanların iletişim bağlamını açıklamaktadır.

Entelektüeller: Bourdieu[28] günümüzde bilgi sahibi olan erkek ve kadınların (önemli bir kısmının demek daha doğru, y.n.) artık eserlerinin ölümsüzlüğüne güvenemedikleri için, televizyon ekranlarına mümkün olduğu kadar çok çıkma peşinde olduklarının altını çizer. Bir tür "var olmak televizyonda görünmektir" durumudur bu. İletişim araçlarının, özellikle de televizyonun "anlık" iletişimi, geçiciliği ve de hızı "fast-food" olarak tanımlanabilecek yeni bir "entelektüel" tipi yaratmaktadır.

---

[25] **Ibid**., s. 30.
[26] **Ibid.**, s. 50.
[27] P. Bourdieu, (2000), **Televizyon Üzerine**, Çev.Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
[28] **Ibid**.

"Fast-food" entelektüel, hızlı tüketilme zinciri içerisinde "fast-thinker" olmak zorundadır.

Halkla ilişkiler: "Örgütle kamuları arasında karşılıklı iyi niyeti tesis etmek" için ortaya çıkan halkla ilişkiler alanı, bugün parçalanmış, yabancılaşmış ve yalnızlaşmış bireye yüz yüze ilişkilerde güleryüz ve sıcaklık servis etmek olarak kendini göstermektedir. Kaybedilen yüz yüze ilişkilerin sıcaklığının, hizmet sektöründe çalışanlar tarafından yeniden üretilerek bireye sunulması, bireyi tüketim davranışını sorgulamaktan alıkoymaktadır.

Bir örgütün halkla ilişkiler planlamasının genellikle "bir yıllık" dilimler halinde olması bilgisi bugün için geçerliliğini yitirmiştir. Hız ve sürekli değişim talebine karşılık gelmemektedir. Artık daha kısa süreli, daha görünür planlamalar söz konusudur. Halkla ilişkileri tasarlanan örgütlerin temel iletileri ise bireye yalnız ve bağsız olmadığı, güvende olduğu içeriğiyle oluşturulmaktadır.

Kavramsal dönüşümlerin gerçekleştiği bir başka önemli alan, bu çalışmanın esas konusu olan "liderlik"tir.

Yeni Liderlik Anlayışı

Bugün için politik ya da ekonomik herhangi bir topluluğun liderinin en önemli işlevi de, bazen medya aracılığıyla, ama çoğunlukla yüzyüze ilişkilerle bireyi içinde bulundukları olumsuz koşullara uyumlu ve de "razı olan" bireylere dönüştürmektir.

Yeni liderin hedef kitlesini oluşturan bireyler, tüketim ilişkilerini belirleyen geniş bir tüketim araçları ortamında kararlarını alan bireylerdir. Bu tüketim araçları şöyle sıralanabilir: Kitle iletişim araçları, alışveriş merkezleri (insanlar arası ilişki ve güler yüz satış görevlisi ile müşteri arasında yeniden tesis ediliyor, fast food restoranlar (çabuk ye, eğlenceye zaman kalsın), zincir mağazalar, sinema, müzik (sisteme itirazı olan yaramaz çocukları meşgul ediyor), Internet, kredi kartları (sınırsız harcama hissi veriyor), outlet'ler, indirim mağazaları (lüks ve kaliteye ulaşılabilirlik hissi), spor merkezleri (bireye bedenini değiştirebilme fırsatı), lüks girişli siteler, eğitim ortamları (eğitimi eğlenceli hale getirecek donanımları var) ve hatta hastaneler…

Yeni liderlik klasik liderliğin birey tarafından talep edilen niteliklerini taşımaktadır. Klasik anlamda liderlik için güven, dürüstlük, çalışkanlık, doğallık kavramları hedef kitleyi etkilemede önemliydi. "Yeni lider" aynı özellikleri iletişim kaynağı olarak taşımalıdır ancak gerçekte öyle olması ile öyley"miş gibi" algısı yaratması arasındaki mesafe azalmıştır. "Niyet" sorgulaması, "görsel" olanın içinde erimektedir.

Görsellik, liderin sürekli olarak "sahne düzenleme, cisimleştirme, performans ve algılama" gibi gösteri sahnesinde olmasını gerektirmektedir. Kitle iletişim araçları da bu gösterinin sahneleridir. "Yüksek mevkiye ulaşmanın değişmez koşullarından birisi, bireylerin, öncelikle kendilerini görsel açıdan sunuşlarının ayrıntılarında, özlemini

çektikleri rollerde inandırıcı biçimde görünme yetenekleri olmuştur."[29] Bu yeni durum ise yeni liderlerin imaj danışmanlarından medya planlayıcılarına, konuşma yazarlarına kadar geniş profesyonel ilişkilerle çevrilmesi anlamına gelir.

Bireyler, yeni liderlerin yeni durumlardaki tavırlarını, ailelerini, yaşam biçimlerini görmeye ve değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Önceleri "mahremiyet hakkı"nı sıkı sıkıya savunan özel alan (hem lider hem de sıradan bireyler için), bir çırpıda "aleniyet hakkı"na sahip bir alan olarak tanımlanmaya başlamıştır. "Aleniyet" kavramı ise mahremiyetin şeffaflık iddiaları altında erimesine yol açmaktadır. Şeffaflık ise yeni liderin yakın çevresinin ve ailesinin sunumunu ön plana çıkarmaktadır. Böylelikle özel hayata dair ilişkiler sayıların otoritesine başvurularak savunulur duruma gelmektedir: "Bunu herkes yaşıyor", "herkesin başına gelebilir" gibi…

Yeni durum, liderin özel yaşamındaki olumsuz örnekleri ise genellemelerden çıkararak, liderin kişisel zaafları olarak etiketlenebilme kolaylığını da mümkün kılmaktadır. İtalya Başbakanı Berlusconi'nin özel yaşamındaki skandallar "herkes yapıyor" genellemesiyle değil, "sapkınlık" eleştirisiyle sunulmuştu. Ya da Brown'un İngiltere'deki seçim kampanyasında yaşlı bir kadın için "bağnaz" ifadesi kullanmasının, açık kalan mikrofondan duyulması imajına büyük zarar vermişti.

Beyaz Saray'ın en önemli politik stratejistlerinden David Gergen[30] bu durumun da bir sınırı olması gerektiğini, özel yaşamını fazlaca açan liderin tüm büyüsünün bozulup sıradanlaşacağını, saygınlığını kaybedeceğini belirtmektedir. Kuşkusuz yeni lider kendini açmayla, kapama arasındaki zor dengeyi tutturabilmelidir. Bu dengeyi korumak, "liderlerin özel yaşamlarını bilmek isteyen"[31] kalabalıkların talebi nedeniyle oldukça zorlaşmış görünmektedir.

Üstelik yeni liderin "kişileştirilmiş"[32] hali, toplumun ve geniş toplulukların duygularına yön vermekten çok, tek tek bireylerin düşüncelerini hedeflemektedir.

Wernick'e[33] göre kişileştirme, "somut-tarihsel bireyin promosyona yönelik gösteren (signifier) rolünde erimesi, politik (iktidara dair demek daha doğru, y.n.) ihtiraslar taşıyanlar için totalistik sonuçlar doğurmaktadır." Daha çok görünür olan, kendisinden öncekileri devre dışı bırakmaktadır.

Boulding için yeni zamanlarda politik yaşam (aslında liderliğin söz konusu olduğu her düzlem için geçerli olan, y.n.), "geri besleme ve iletişim süreçleri aracılığıyla imajların karşılıklı olarak değiştirildiği bir süreçtir."[34] 20.yüzyılın ortalarında başlayan "liderin bir ideal duruma göre" imaj çalışmasının yapılması, aynı yüzyılın sonlarında

---

[29] A. Wernick, (1996), **Promosyon Kültürü**, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s. 212.
[30] David Gergen, (2000), **Eyewitness To Power**, Touchstone Pub., New York, s.48.
[31] Newman, **op. cit**., s. 15.
[32]Thomas Meyer, (2002), **Medya Demokrasisi**, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s.49.
[33] Wernick, **op. cit.**, s. 213.
[34] Akt. Wernick, **op. cit**., s. 204.

"liderin belirsiz durumlara göre hareket edebilme becerisini geliştirmeyle" yer değiştirmeye başlamıştır. Örneğin önceleri güzel konuşmak dil kurallarına uygun cümleler kurabilmek iken, şimdilerde hedef grupların dil yapılarına uyum sağlayabilmek onaylanmak için önemli olmuştur.

Yeni lider tüketim ilişkileri evreninde ilişkilerin bireylerle bireyler arasında değil, bireylerle "iş"ler, bireylerle "nesne"ler arasında olduğunun farkında olmadığı zaman liderlik etme süresinin kısaldığını bilmektedir. Bireyler arasına konan mesafe yabancılaşmanın ortamıdır. Smülakr düzen bu yabancılaşmanın en üst noktaya taşınmasının örnekleriyle kendini var eder. Bu yabancılaşmanın en dramatik örneği, bir savaş pilotunun yok edilecek hedefi vururken, bilgisayar ekranındaki "düşmanmış gibi" duran mavi noktaları vurmasıdır.

Yeni zamanlarda yabancılaşma, yalnızlaşma ve parçalanma iç içe geçmiş süreçler olarak işlemektedir. "Biz" kavramı yerini "ben" kavramına bıraktığı için benzerlikler ortak paydası yerini farklılıklara bırakır. Liderin söylemi farklılıkları ortaya koyan ve kabul eden bir içeriğe bürünebilmektedir. "Farklılık" yalnızca ırk, din, dil, etnik farklılıklar alanlarında değil aynı zamanda lider ve etki alanının duygusal ve düşünsel dünyasındaki farklılaşmayı da ifade etmektedir. Bu söylemsel farklılaşmayı sorgulamaktan alıkoyan ise "değişim" ve "hız"dır.

Yeni liderler yönetme, gözetleme ve polislik etmenin dert ve sıkıntılarına, en önemlisi, uzun vadeli bağlılıkların ve 'ölüm bizi ayırana kadar' sürmesi umulan bağlılıkların getirdiği sorumluluklara girmezler. Hareketlilik ve esneklik, az eşyayla seyahat, hemen uyum sağlama ve yeniden kendini gerçekleştirme niteliklerini erdem kabul ederler.[35]

Hareketlilik, esneklik gibi niteliklerin önemli olduğu yeni zamanlarda, "şimdiki an"ın egemenliği söz konusudur. Yeni liderin "an"a odaklılığı Beyaz Saray'ın en önemli stratejistlerinden David Gergen[36] için bir tehlike durumudur. Çünkü şimdiki zamanın baştan çıkarıcılığı, genel bir perspektiften alıkoyar.

Bugünün siyasetinden söz ederken dikkat çekilmesi gereken, yeni toplumun akıl dışında sözcüklerle daha rahat karakterize edilebildiğidir: Duygular, sezgi, yansıtma, spekülasyon, kişisel deneyim, gelenek, şiddet, metafizik, dini duygular ve elbette komplo söylemleri.

Tüketim ilişkileri son noktada "alma ve verme" olarak özetlenebilecek simgesel değiş tokuştur. Alma ve verme, hediye ve karşı hediye. Tıpkı oy verme davranışının bugünkü durumunda olduğu gibi: "Bana oy verirsen sana bir şey veririm!" Çünkü eskiden "yurttaş" olan birey şimdilerde "tüketici" olarak anlamlıdır ve tüketici aynı zamanda "seçmen"dir.

Klasik anlamda liderliğin topluluk inşa etmedeki rolü oldukça önemliydi. Topluluk inşa etmenin ana malzemeleri olan dostluk ve dayanışma duygularını güdülemek ve

[35] Bauman, **op. cit**., s.22.
[36] Gergen, **op. cit**., s.42.

oluşturmak liderin en önemli işlevleri arasındaydı. Yeni zamanlarda topluluğu oluşturmaya aday bireyler arasındaki ilişkilerde hakim olan durum ise "şüphe ve parçalanma" gibi görünmektedir. Yeni liderin süresini, şüphe ve parçalanmayı gidereceğini vaat ettiği, "korku, şüphe ve nefretle kurulacak bir topluluk"[37] fikrini hayata geçirebildiği süre belirleyebilir.

Bir dönem Margaret Thatcher'ın söylediği "Toplum diye bir şey yoktur" sözünün bir benzerini yönetim bilimci Peter Drucker[38] söylüyor: "Artık toplum tarafından kurtarılmak yok"tur. Bu algıyı üretmek, sistemin bireyi zavallılaştırması olarak değerlendirilebilir. Bauman[39] ise bu fikrin her şeyi biraz daha dibe itmek anlamına geldiğini belirtmektedir. "Dip", yeni gerçekliğin oluştuğu yeni bir toplum anlayışıdır. Bu toplumun karakterini oluşturan durumlar özetle şöyle sıralanabilir: "Artan siyasal duyumsuzluk", "eski toplumsal bağları sıkılaştırma ve onları sürdürme sanatının hızla yok oluşu", "ayrılma ve yalnız bırakılmaya dair şizofrenik korku/arzu", "bulunan toplulukların parçalara bölünme hali", "günah keçisine dönmüş bedene işkence eden, eş zamanlı olarak, dişle tırnakla savunulan son siper hattı olarak beden kültüyle paradoksal biçimde birleşen yeni ve gelişmiş cezalandırıcı rejimlere duyulan sonsuz istek", "arz edilen heyecanları emmek", "işlemek için haz veren ve daha da fazla arz veren bir dizi sonsuz duyum kaynağı", "farklı anlarda hayatın duyumlarını keskinleştireceği ve yatıştıracağı ya da tamamen susturacağı umulan, kimyasal, elektronik ya da toplumsal olarak üretilmiş maddelerin sürekli biçimde artan popülerliği."[40]

Yeni zamanların politikalarını oluşturmuş olan liderlerden Thatcher'i takip edenler için toplum "bireysel tatmin için bir arena, bireysel başarı, ilerleme ve hoşnutluk için bir fırsatlar dizisi"dir.[41] Bu, bireyin çaresizliğini üreten bir anlayıştır.

Bütün bu gelişmeler sonucu, birey/seçmen/tüketicinin geçmişteki sadakat bağı, bugün zayıflama eğilimindedir. Hatta bugünün genç birey/seçmen/tüketicisi bağsızdır. Onların "bağlılık yok" sloganının karşısında ise "bağ" vadeden "din", "milliyetçilik" ve "aile" gibi kavramlar yer almaktadır. Yeni liderin söylem pratiğinde bu kavramlar önemli yer tutmaktadır.

"Biz"den kopuk bireyin iletişim aracı da doğal olarak Internet olmaktadır. Çünkü Internet sınıf kavramını içermez, birey kavramıyla kendisini anlamlandırır. Internet çok fazla bilgiye ulaşabilme hissi vermektedir. Oysa "bilginin çok ve erişilebilir olması ile onun tam ve yeterli olması birbirini karşılıklı olarak gerektiren bir zorunluluk hali değildir."[42]

---

[37] Bauman (2000), **op. cit.**, s.23.
[38] P. F. Drucker, (1993), **Gelecek İçin Yönetim**, Çev. Fikret Üçcan, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 1; P. F. Drucker, (2000), **Yeni Gerçekler,** Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Ayrıntıları, İstanbul, s.13.
[39] Bauman (2005), **op. cit**., s. 15.
[40] Bauman (2005), **op. cit.**, s. 15.
[41] Hall vd. **op. cit**., s.133.
[42] Törenli, **op. cit**., s.141.

Yeni siyaset ağı siyaset sahnesinde birbirleriyle tam örtüşmeyen çıkarların geçici (sürekli geçicilik) yanyanalıkları nasıl oluşuyorsa öyle örülmektedir.[43] Esnek ilişkiler gündelik siyasetten uluslararası siyasete kadar tüm alanlar için geçerlidir. Örneğin 19 Aralık 2010 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin manşetinde yer alan "Ortaklığımız Elastikidir" sözleri ABD Başkanı Obama'nın Türkiye ile ilişkilerinin durumunu değerlendirirken yaptığı tanımdır.

Yeni lider büyük stratejilerden mahrum olmak durumundadır. "Belirli bir politika ve yol haritası içinde plan yapma" bilgisi olarak strateji, hız ve değişim içinde çok kullanışlı olmamakta, koşullara göre değişebilen, geliştirilebilen küçük ölçekli "taktik" kavramı stratejiye göre daha geçerli görünmektedir.

Eğer bir stratejiden söz edilecekse o da "gösteri"nin kendisidir. Gösteri zihinleri teslim almaktadır. Yeni gerçeklik bir anlamda gösterinin tıpkısıdır. Üstelik gösteri "öyle ikna edicidir ki gerçeklik, gerçeklik olarak görülmek için onu taklit etmek zorundadır.[44] "Çoğunluğun seyretmekten başka seçeneği yoktur."[45] "Gösteri, insanların olup bitenleri görmezlikten gelmelerini ve yine de anlaşılabilen bir şey varsa bunu derhal unutturmayı büyük bir ustalıkla başarır."[46] Martin Jay "Seyirci ve gösteri arasındaki boşluk genişledikçe daha iç içe, katılımcı modellere olan ilgi tam olarak bastırılmamışsa da ortadan kaldırılmıştır"[47] demektedir.

Kaygan ve muğlak ortamda, hız ve değişim içinde, "gösteri"nin kutsandığı sistem içerisinde bireyi politikacıdan talebi güven, kararlılık, tepkisel refleks ve elbette istikrardır. "İstikrar" politik bir büyüleme söylemidir. O kadar ki çoğu zaman, ne yazık ki "temsilde eşitlik", "temsilde istikrar" için vazgeçilir olmaktadır.

Sonuç

Bugün için akıl, sürekli olarak bir yaratım durumu içindedir, ortada sınanmış ve güvenilirliğini kanıtlamış olduğu düşünülerek güvenilebilecek ne bir yol işareti ne de bir reçete vardır. Bugünkü sistem içerisinde herkes gereksizleşebilir ya da herkesin yerini başka biri alabilir. Ne kadar yüksek ve güçlü görünürse görünsün, her türlü toplumsal mevki uzun vadede istikrarsızdır, imtiyazlar bile kırılgandır ve tehdit altındadır. Yükseğe tırmanmak için insanın ayaklarının yere basması gerekir. Ama zeminin kendisi giderek daha sallantılı, dengesiz, dayanaksız ve güvenilmez bir his vermektedir. İnsanın sıçramak için ayağını dayayabileceği hiçbir sağlam taş yoktur aşağıda.[48]

Zaman zaman dengeyi sağlayabilmek için ara kavramlar ve siyasi gerçeklikler üretilmektedir. Örneğin, Türkiye'nin AB'ye üyeliğine şiddetle karşı çıkan Almanya ve Fransa liderleri Sarkozy ve Merkel bu uzlaşmaz tutumlarını gizlemek için "imtiyazlı ortaklık" gibi bir ara kavram önermektedirler. Yeni zamanlar bağlamında "imtiyazlı

[43] Bauman (2000), **op. cit**., s. 77.
[44] Bauman (2000), **op. cit**., s.78.
[45] **Ibid.**, s. 80.
[46] Debort, **op. cit**., s. 131.
[47] Akt. Robins, **op. cit**., s. 45.
[48] Bauman (2000), **op. cit**., s.181.

ortaklık" ne tam bir red ne de tam bir kabul anlamını taşır. Yeni lider söylemlerine son derece uygun, "evet"siz ve "hayır"sız politika yapma halini örnekler.

"Geleneksel politikalar ve programlar, geleneksel bağlantılar, geleneksel tutumlar" öneren liderler hiçbir yere varamazlar.[49] Drucker karizmanın yeni liderler için ölümcül olduğunu belirtmekte, yönlendirmelerinin yeni gerçeklerden çok, düne doğru olacağını söylemektedir. Çünkü karizma için belirli bir programa uyma gerekmektedir ve bugünün yeni gerçekliğinde program diye bir şeyden söz etmek zordur.[50]

Bauman bugün bireyin hissettiği korkularının uçağın sallanmaya başladığını hissetmekle kalmayıp uçaklarındaki pilot kabininin boş olduğunu da keşfetmiş olan yolcuların duyduğu dehşete benzediğini söylüyor. Dolayısıyla birinin çıkıp "Ben uçağı kullanabilir, güvenli şekilde aprona indirebilirim" demesi gerekmektedir.

Geleneksel "Ne yapmalı?" sorusu, gittikçe daha az sorulur olmuş yerini "Yapılması gereken şey her neyse, onu yapabilecek kimse var mı?"[51] sorusu sorulur olmuştur.

Belki de yeni liderliğin eski yönetme tarzıyla en büyük ortaklığı "güven" kavramıdır. Eski ya da yeni zamanlarda lidere güvenmek için onu beğenmenin gerekmediği, söylediğinin kasttetiği, yaptığının düşündüğüyle aynı olduğuna inanmak güvenmek için yeterlidir.

"Yeni lider" krizleri yönetebilecek esneklikte olması, bilgi ve deneyimden daha önemli ve geçerli olmaktadır.

Yeni lider, yeni durumlara uyum sağlayabilen, iş, özel yaşam ve tüm ilişki düzeylerinde "uzun vade" zihniyetinden "kısa vadeli yeni zihniyet"le hareket eden, esnekliği sloganlaştıran bireylerle hem uyum içinde olup hem de onların kişisel kaos ve krizlerine çözüm sunma güvenini sağlayabilen liderdir. İletişim becerisi ve iletişim profesyonellerine duyacağı inanç gittikçe daha çok önem kazanmaktadır.

Birkaç on yıl önce liderin, bireyleri değiştiren bir etkiye sahip olduğu iddia edilirken, yeni zamanların yeni lideri, bireyler tarafından belirlenmektedir.

Kaynakça

Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, Çev. Oğuz Adanır, İzmir: Dokuz Eylül Yayıncılık, 1998.

Jean Baudrillard, **Baştan Çıkarma Üzerine**, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu,** Çev. Hazal Deliceçaylı- Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.

[49] Drucker (2000), **op. cit**., s.109.
[50] **Ibid**., s.110.
[51] Bauman (2000), **op. cit.**, s. 108.

Zygmunt Bauman, **Siyaset Arayışı**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

Zymunt Bauman, **Bireyselleşmiş Toplum**, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

P. Bourdieu, **Televizyon Üzerine**, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000.

Guy Debort, **Gösteri Toplumu**, Çev. Ayşen Ekmekçi- Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

Peter F. Drucker, **Gelecek İçin Yönetim**, Çev. Fikret Üçcan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1993.

Peter F. Drucker, **Yeni Gerçekler**, Çev. Birtane Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Ayrıntıları, 2000.

David Gergen, **Eyewitness To Power**, New York: Touchstone Pub., 2000.

Stuart Hall ve M. Jacques, **Yeni Zamanlar**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

Thomas Meyer, **Medya Demokrasisi**, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2002.

Bruce I. Newman, **The Mass Marketing of Politics**, California: SAGE Pub., 1999.

A.Pratkanis ve E. Aranson, **Age of Propaganda**, New York: Freeman Pub., 2000.

George Ritzer, **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek,** Çev. Şen Süer Kaya, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Kevin Robins, **İmaj**, Çev. Nurçay Türkoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Richard Sennet, **Kamusal İnsanın Çöküşü**, Çev. Serpil Durak-Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

R. C. Solomon ve F. Flores, **Güven Yaratmak,** Çev. Ahmet Kardam, İstanbul: MESS Yayınları, 2001.

Nurcan Törenli, **Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.

A.Wernick, **Promosyon Kültürü**, Çev. Osman Akınhay, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996.

Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), s.135-168

KÜRESEL EKONOMİK KRİZ ÖNCESİ VE KRİZİN ETKİLERİ İLE MÜCADELE SÜRECİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE EKONOMİ YÖNETİMİ

Dilek YİĞİT*

Özet

2008 yılı Eylül ayından itibaren küresel ekonomiyi sarsan kriz, Avrupa Birliği (AB) ekonomisinin resesyona girmesine sebep olmuş; AB'nin tümünde ekonomik büyüme gerilerken, işsizlik oranları hızla artmıştır. Bu süreçte AB'nin genelinde kamu borcu ile bütçe açığının gayri safi yurtiçi hasılaya oranları artma eğilimine girmiştir. Ekonomik kriz ve krizin etkileri ile mücadele etmeye çalışan AB'de, parasal birliğin oluşumundan itibaren sağlanmaya çalışılan üye devletlerin ulusal ekonomi politikalarının koordinasyonu ve üye devletlerde mali disiplinin güçlendirilmesi üzerine tartışmalar AB gündeminin ön sıralarını almıştır. Krizin etkisiyle, üye devletlerin ekonomi politikaları arasında koordinasyonun ve mali disiplinin sağlanmasına yönelik olarak 1997 yılında kabul edilen İstikrar ve Büyüme Paktı tekrar gözden geçirilirken, AB'de daha etkin ekonomi yönetimi için Avrupa 2020 Stratejisi kabul edilmiş, 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren Avrupa Dönemi uygulamasına başlanılmış ve 13 Aralık 2011 tarihinde Altılı Paket yürürlüğe sokulmuştur. Diğer taraftan, üye devletlerde mali disiplinin güçlendirilmesi amacıyla daha sıkı kurallar ve daha etkili yaptırım mekanizması öngören Mali Antlaşma, Birleşik Krallık ve Çek Cumhuriyeti hariç AB'nin 25 üyesi tarafından imzalanmıştır. Ayrıca krizin önlenemediği durumlarda Avro alanında mali istikrarın korunmasına yönelik olarak sürekli bir kriz mekanizmasının oluşturulmasına ihtiyaç olduğu gerekçesiyle, Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulması için Lizbon Antlaşması'nda değişiklik yapılmasına karar verilmiştir. Bu makalenin amacı, AB'ye üye devletlerin ekonomi politikaları arasında koordinasyonun ve üye devletlerde mali disiplinin sağlanması amacıyla Birlik düzeyinde alınan önlemlerin özelliklerine değinmek suretiyle, söz konusu önlemler ile oluşturulan Avrupa ekonomi yönetimini, "kriz öncesi" ve "krizin etkileri ile mücadele süreci"

* Dr, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara
Makalede ifade edilen görüşler yazarın değerlendirmeleri olup, görev yaptığı kurumla ilişkilendirilemez.

ayrımı temelinde değerlendirmek ve ekonomik krizin Birlik ekonomi yönetimini ne şekilde revizyona tabi tuttuğunu tartışmaktır.

***Anahtar kelimeler**: AB ekonomi yönetimi, küresel ekonomik kriz, ulusal ekonomi politikalarının koordinasyonu, mali disiplin*

Abstract

The current economic crisis strongly affected European countries and the European Union (EU) as a whole. As a consequence of crisis, economic growth has declined and unemployment rate has increased rapidly in the EU. Besides, there have been large increases in budget deficits, leading to considerable rises in the stock of public debt as a percentage of GDP in the member states. The economic crisis also exposed the weaknesses in the EU's existing economic governance framework. Therefore debates over the Stability and Growth Pact which was adopted in 1997 have been triggered again. Europe 2020 Strategy, European

Semester and Six Pack have been adopted to ensure more effective economic coordination among EU members and more fiscal discipline in national economies. European leaders also agreed to establish the European Stability Mechanism, which requires a change to the Treaty of Lisbon that came into force in December 2009. Moreover the leaders of 25 member states of the EU signed a fiscal treaty on 2 March 2012 for stricker budget discipline. These innovations mark that the EU economic governance is subject to a revision due to the economic crisis. The purpose of this article is to shed some light on the measures taken at EU level in order to coordinate national economic policies and ensure fiscal discipline since the Maastricht Treaty came into force and also to assess the European economic governance in the light of consequences of the economic crisis.

***Key Words:** European economic governance**,** global economic crisis, coordination of national economic policies, fiscal discipline*

Giriş

Avrupa entegrasyon hareketi ekonomik entegrasyon modeli olarak başlamış; 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'na kadar Birliğin sütunlu yapısı dahilinde ikinci ve üçüncü sütunları oluşturan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişlerinde İşbirliği entegrasyon hareketine "high politics" unsurları dahil etmiş olsa da, entegrasyon hareketinin başlıca itici gücü ekonomi politikaları olmuştur.

1993 yılında yürürlüğe giren ve Kurucu Antlaşmalar'da değişiklik yapmak suretiyle Avrupa entegrasyonunun siyasi boyutuna ivme kazandıran Maastricht Antlaşması, ekonomik entegrasyonda İç Pazar'ı parasal birlik ile taçlandırmış; bu kapsamda tek para birimi Avro alanına dahil olan üye devletler ulusal para birimlerini terk etmişler ve Avro alanında fiyat istikrarını korumak amacıyla para politikasını

uygulamak görevi Avrupa Merkez Bankası'na bırakılmıştır. Ekonomik ve Parasal Birlik, ortak para politikasının supranasyonel düzeyde uygulanmasının yanı sıra, üye ülkelerin uyumlu ekonomi politikaları uygulamasını gerektiren bir entegrasyon modelidir. Zira ekonomi politikalarının tamamen ulusal olması, hem İç Pazar'ın hem de Ekonomik ve Parasal Birliğin mantığına uygun düşmemektedir. Dolayısıyla, Ekonomik ve Parasal Birlik ile beraber, üye devletlerin ekonomi politikalarında uyumu sağlamak için Birlik düzeyinde nasıl bir ekonomi yönetiminin oluşturulabileceği önemli bir mesele olarak Birliğin gündemini işgal etmeye başlamıştır.

Avro alanında ulusal ekonomi politikaları arasında uyumun temin edilebilmesine yönelik olarak, Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmak AB'nin her bir üyesi için otomatik olarak gerçekleşen bir süreç olarak değil, belirli kriterlerin gerçekleştirilmesine bağlanan bir süreç olarak tasarlanmıştır. Zira Maastricht Antlaşması ile, üye devletlerin Avro alanına dahil olmak için karşılamak zorunda oldukları uyum kriterleri belirlenmiş olup; söz konusu uyum kriterleri, fiyat istikrarı, devletin mali durumu, döviz kurları ve uzun dönemli faiz oranlarına dair rakamsal ve rasyo olarak belirlenmiş referans değerleri içermektedir.

Maastricht kriterlerinin Avro alanına giriş için belirlenen ön koşul niteliğindeki kriterler olması, Avro alanına dahil olan bir üye devletin, Avro alanına giriş sonrası ekonomi ve maliye politikalarını Birlik gözetiminden bağımsız uygulayabileceği anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, Avro alanı ülkelerinde ve AB'nin tümünde ulusal ekonomi politikalarının koordine edilmesine, bütçe açığı ve kamu borcuna ilişkin referans değerlere uyumun izlenmesine ve mali disiplinin sağlanmasına yönelik olarak 1997 yılında İstikrar ve Büyüme Paktı kabul edilmiştir. Ancak İstikrar ve Büyüme Paktı, üye devletlerin ekonomi politikaları arasında koordinasyonun ve ulusal mali disiplinin sağlanmasında yeterli ölçüde etkili olmadığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalırken, 2008 yılı Eylül ayından itibaren küresel ekonomiyi sarsan ekonomik krizin AB'deki etkileri, Pakt'a yönelik eleştirilerin yoğunluk kazanmasına sebebiyet vermiştir.

Küresel ekonomik krizin etkileri ile mücadele sürecinde, üye devletlerin ulusal ekonomi ve maliye politikaları arasında uyumun temini için kullanılan politika enstrümanları tekrar gözden geçirilirken; Birlik düzeyinde ekonomi yönetiminin güçlendirilmesi, ekonomik büyümenin teşvik edilmesi ve üye devletlerin ekonomi ve maliye politikaları arasında etkin koordinasyonun sağlanması amacıyla Avrupa ekonomi yönetimi için yeni bir çerçeve tasarlanmıştır. Söz konusu yeni ekonomi yönetimi çerçevesinde, karşımıza Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa Dönemi, Altılı Paket olarak adlandırılan hukuksal düzenlemeler ve sürekli bir kriz mekanizmasının oluşturulmasına yönelik olarak tasarlanan Avrupa İstikrar Mekanizması çıkmaktadır.

Bu makalede, AB'nin ekonomi yönetiminde mevcut politika enstrümanlarının analiz edilmesi çerçevesinde, öncelikle Maastricht uyum kriterleri, İstikrar ve Büyüme Paktı, Lizbon Stratejisi kısaca ele alınacak ve krizin etkileri ile mücadele sürecinde Avrupa ekonomi yönetimine yeni bir perspektif kazandıran Avrupa 2020 Stratejisi, ilk dönemi 1 Ocak 2011 tarihinde başlatılan Avrupa Dönemi, Altılı Paket, AB'nin 25 üyesi tarafından imzalanan Mali Antlaşma ve Lizbon Antlaşması'nda değişiklik gerektiren

Avrupa İstikrar Mekanizması incelenecektir. Makalenin amacı, söz konusu politika enstrümanlarının üye devlet ekonomilerine etkilerinin analiz edilmesi olmayıp; asıl amaç anılan politika enstrümanlarının, AB ekonomi yönetimi ve üye devlet ekonomileri arasında koordinasyonun sağlanmasındaki etkinlikleri açısından değerlendirilmesidir.

Makalede, AB'ye üye devletlerin ekonomi politikalarının koordinasyonu ve mali disiplinin sağlanmasına yönelik Birlik yönetim çerçevesi ve enstrümanları, "kriz öncesi" ve "krizin etkileri ile mücadele süreci" ayrımı temelinde değerlendirilecek olup; Avrupa ekonomi yönetiminin değerlendirilmesinde temel alınan "kriz öncesi" ve "krizin etkileri ile mücadele süreci" ayrımının amacı her iki dönemi karşı karşıya getirmek değil, bilakis kriz sonrası AB ekonomi yönetiminin, "kriz öncesi" düzenlemeler üzerine nasıl inşa edildiğini gösterebilmektedir.

Kriz Öncesinde Avrupa Birliği'nde Ulusal Ekonomi Politikalarının Uyumlaştırılması ve Mali Disiplinin Sağlanması

Maastricht Kriterleri ile İstikrar ve Büyüme Paktı

Maastricht Antlaşması ile tespit edilen ve üye devletlerin Avro alanına dahil olmak için karşılamak zorunda oldukları fiyat istikrarı, devletin mali durumu, döviz kurları ve uzun dönemli faiz oranlarına dair rakamsal ve rasyo olarak belirlenmiş referans değerleri içeren uyum kriterleri, bir üye devletin tek para birimine gerekli ölçüde hazır olmasını garanti etmeye yöneliktir. Maastricht kriterleri uyarınca,

- Enflasyon oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye devletin enflasyon ortalamasını 1.5 puandan fazla aşmamalıdır

- Uzun dönemli faiz oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç devletin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır.

- Üye ülke parası son iki yılda devalüe edilmemiş olmalıdır

- Bütçe açığı GSYH'nın % 3'ünü, kamu borcu GSYH'nın % 60'ını geçmemelidir.

Enflasyon ve uzun dönemli faiz oranı ile ulusal paranın devalüe edilmemesine ilişkin kriterler, Avro alanında parasal istikrarı sağlamaya yönelik olup; bütçe açığı ve kamu borcuna ilişkin kriterler ise, hükümetlerin bütçe açıklarından kaynaklanan enflasyon tehdidine karşı Birliği korumayı amaçlamaktadır.[1]

Ancak Maastricht kriterlerini oluşturan rakam ve rasyolar, teorik temelden yoksun oldukları gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bütçe açığı için belirlenen % 3, kamu borcu için belirlenen % 60 oranlarının arkasında yatan teorik neden nedir? Gros ve Thygesen bütçe açığı için tespit edilen % 3 referans değerini "keyfi" ve "savunulamaz" bulurken[2], McKay kamu borcu için % 60 olan referans değerin belirsiz

[1] P.C. Afxentiou, "Convergence, the Maastricht Criteria, and Their Benefits", **The Brown Journal of World Affairs**, Cilt 7, Sayı 1, 2000, s.249.
[2] D. Gros, N. Thygesen, **European Monetary Integration From the European Monetary System to European Monetary Union**, Londra:Longman, 1992.

nedenleri olduğunu ileri sürmektedir.[3] Enflasyon kriterine yönelik eleştiriler de kriterin teknik değil siyasi bir önkoşul olduğuna ilişkindir. Zira, düşük enflasyon oranına sahip devletler, yüksek enflasyon oranına sahip devletlerin de yer alabildiği parasal birliğe girmeleri ile, düşük enflasyona sahip olmalarından kaynaklanan itibarlarını kaybetmekten çekinmektedir.[4] Ayrıca, Maastricht kriterleri Birliğin tüm üyeleri tarafından eş anlı karşılanamayacağından, AB üyelerinin "kriterleri karşılayan" ve "kriterleri karşılayamayan" olarak iki gruba ayrılmalarının İç Pazar'ın işleyişini tehdit edeceği de ileri sürülmüştür.[5] Hatta, kriterlerin tespit edilmesine karşı çıkarak, mali istikrar geleneğinden yoksun üyelerin, giriş kriterlerini karşılamaksızın Avro alanına dahil olmasına izin verilmesi suretiyle "şok yaklaşım" benimsenmesi gerektiğini ileri süren ekonomistler de olmuştur.[6]

Dolayısıyla Maastricht kriterlerine yönelik tartışmaların başlıca iki boyutta sürdürüldüğü görülmektedir. Birincisi, kriterlerin gerekli olup olmadığı üzerine yürütülen tartışmalardır. İkincisi kriterlerin gerekliliğinin kabul edilmesine rağmen, belirlenen referans değerlerin teorik temelden yoksun olduğuna ilişkin argümanlar üzerinde sürdürülen tartışmalardır. Ancak kriterlerin "gereksiz", referans değerlerin "teorik temelden yoksun" ya da "yetersiz" olduğu kabul edilse bile, üye devletlerin ekonomilerinin birbirleri ile karşılaştırılmasına ve dolayısıyla farklılaştıkları ekonomik göstergelerin analiz edilmesine imkan vermeleri açısından söz konusu kriterler faydalı birer göstergedir.

Maastricht Antlaşması, Avrupa ekonomi yönetimi açısından değerlendirmeye tabi tutulduğunda, dikkat çeken ilk husus Avro alanına giriş kriterlerinin belirlenmiş olmasıdır. Oysa Maastricht Antlaşması, üye devletlerin ekonomi ve maliye politikalarının koordinasyonu için yeni prosedürlerin uygulanacağı bir sürecin başlangıcını da işaret etmektedir. Zira, üye devletlerin ilke olarak maliye politikalarındaki egemenlik haklarını korudukları bir parasal birlikte, ulusal maliye politikalarını şekillendirecek ortak kurallara ihtiyaç duyulmaktadır; özellikle Avro alanında Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanacak "one-size-fits-all" para politikasının, Avro alanı ortalamasından yüksek enflasyon oranına sahip ülkeleri istikrarsızlaştırma ihtimali, maliye politikalarının koordinasyonunun önemini artırmaktadır.[7]

Maastricht Antlaşması'nda üye devletlerin ekonomi politikalarının koordinasyonu ve ekonomik performanslarının uyumu amacıyla üç prosedür düzenlenmiştir. Söz

---

[3] J.E. McKay, "Evaluating the EMU Criteria: Theoretical Constructs, Member Compliance and Empirical Testing", **KYKLOS**, 50, 1997, s.68.
[4] Ibid., s.66-67
[5] A.L. Bovenberg ve A.H.M. De Jong, "The Road to Economic and Monetary Union", **KYKLOS**, 50, 1997, s.91.
[6] P. De Grauwe, **The Economics of Monetary Integration**, Oxford: Oxford University Press, 1992.
[7] M. Heipertz, A. Verdun, "The dog that would never bite? What we can learn from the origins of the Stability and Growth Pact", **Journal of European Public Policy**, Cilt 11, Sayı 5, 2004, s.767.

konusu prosedürler, "kapsamlı ekonomi politika ilkeleri", "çok taraflı gözetim" ve "aşırı bütçe açığı prosedürü"dür.

"Kapsamlı ekonomi politika ilkeleri", Konsey tarafından kabul edilen ve üye devletlerin ekonomi politikalarına ilişkin tavsiyeler içeren rehber niteliğinde referans belgedir. "Çok taraflı gözetim", üye devletlerin ekonomi politikalarının ve ekonomik gelişmelerinin izlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik olup, üye devletleri ekonomi politikalarında aldıkları önemli önlemler hakkındaki bilgileri Avrupa Komisyonu'na iletmekle yükümlü tutmaktadır.

Maastricht Antlaşması'nın 104. maddesi ile üye devletlerin ekonomi ve maliye politikaları arasında uyumun sağlanması amacıyla "aşırı bütçe açığı prosedürü" düzenlenmiştir. Antlaşma'nın 104. maddesi uyarınca, üye devletler aşırı bütçe açıklarından kaçınmak yükümlülüğü altındadır ve üye devletlerde bütçe durumu ile kamu borç stokunun Komisyon tarafından izlenmesi öngörülmektedir. Üye devletlerde bütçe disiplini iki kriter temelinde izlenecek olup, Antlaşma'ya ekli Protokol ile düzenlenen kriterler uyarınca, bütçe açığının GSYH'ya oranı için referans değer % 3, kamu borcunun GSYH'ya oranı için referans değer % 60'dır.[8] Dolayısıyla Avro alanına giriş için tespit edilen bütçe açığı ve kamu borcuna ilişkin referans değerler, Maastricht Antlaşması ile sadece bir "giriş koşulu" olmaktan çıkarılıp, üye devletlerin ekonomi politikalarının uyumlaştırılmasında ve mali disiplinin sağlanmasında referans değerler haline getirilmiştir.

Maastricht Antlaşması ile düzenlenen "kapsamlı ekonomi politika ilkeleri", "çok taraflı gözetim", "aşırı bütçe açığı prosedürü" ile 1997 yılında kabul edilen İstikrar ve Büyüme Paktı'nın aktörleri, koordinasyon araçları ve görevleri aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 1. Politika Koordinasyonunda AB Prosedürleri ve İlgili Aktörler

Süreç	**Koordinasyon formları ve araçları**	**Aktörler**	**Görevler**
Kapsamlı Ekonomi Politika İlkeleri	*AB içinde ekonomi politikası koordinasyonu için temel ortak hedefler belirlenmesi *Üye devletlere yönelik yıllık kılavuzlar ve tavsiyeler *Uygulama Raporu	*Avrupa Konseyi *ECOFIN (Avro grup) *Avrupa Komisyonu *Üye devletler *Ekonomik ve Mali Komite *Ekonomi Politikası Komitesi *Avrupa Parlamentosu	AB için ekonomi politika yönelimlerini tanımlamak, aşağıda belirtilen farklı süreçleri bütünleştirmek
Çok Taraflı Gözetim	*İzleme süreci *Değerlendirme	*ECOFIN *Avrupa Komisyonu *Üye devletler * Ekonomik ve Mali	Üye devletlerde ve bir bütün olarak Birlik içinde ekonomi

[8] Protocol on the excessive deficit procedure, **Treaty on European Union**, Official Journal, C 191, 29 July 1992.

		Komite	politikaları ve gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, Birlik uyum prosedürü için temel oluşturmak
*Aşırı Bütçe Açığı prosedürü (Madde 104) *İstikrar ve Büyüme Paktı *1467/97 sayılı Tüzük	*Ortak kurallar ve amaçlar *Bütçe gözetimi *Maddi yaptırım *Üye devletler yıllık istikrar ve uyum programlarını sunarlar	*ECOFIN *Avrupa Parlamentosu *Ulusal hükümetler (maliye bakanları) *Avrupa Komisyonu *Ekonomik ve Mali Komite	Üye devletlerin orta dönemli bütçe pozisyonlarının dengeye yakın olması ya da fazla vermesi

Kaynak: J. Von Hagen, S. Mundschenk, "Fiscal and Monetary Policy Coordination in EMU", **International Journal of Finance and Economics**, Cilt 8, 2003, s.291.

Maastricht Antlaşması sonrasında, bütçe açığı ve kamu borcuna ilişkin referans değerlere uyumun izlenmesi suretiyle üye devletlerin ulusal politikalarının koordine edilmesine ve AB'nin tümünde mali disiplinin sağlanmasına yönelik olarak 1997 yılında Amsterdam'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi kararı ile İstikrar ve Büyüme Paktı kabul edilmiştir. İstikrar ve Büyüme Paktı Avrupa Konseyi'nin bir kararı ve Konsey'in iki tüzüğü kapsamında düzenlenmiştir.[9] Temel amacı, ulusal maliye politikaları arasında uyumu sağlamak suretiyle Ekonomik ve Parasal Birliğin istikrarını korumak olan İstikrar ve Büyüme Paktı, AB'nin ekonomi yönetimi açısından faydalı bir düzenleme olmuş mudur? Bu hususta, birbirlerine zıt görüşlerin ileri sürülmekte olduğu dikkat çekmektedir. Pakt karşıtları, Pakt'ın katı kurallar içerdiğini ve kamu harcamaları üzerine kısıtlamalar getirmek suretiyle ekonomik büyümeyi engellediğini ileri sürmektedir; hatta üye devletlerde yaşanan mali zorlukları doğrudan Pakt'a bağlayanlar da bulunmaktadır. Pakt'a destek verenler ise Pakt'ı, Birlik içinde istikrarlı ve sürdürülebilir bir kamu maliyesi için önkoşul olarak görmektedir.

Pakt karşıtlarının ileri sürdüğü gibi, üye devletlerde yaşanan mali zorluklar Pakt ile ilintili midir ve Pakt ekonomik büyümeye kısıtlayıcı etki yapmakta mıdır? Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, Paktın kabul edildiği 1997 yılından, küresel ekonomik krizin

[9] **Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact**, OJ 1997, C 236/1, **Council Regulation No.1466/97 of 7 July 1997 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions and the surveillance and co-ordination of economic policies,** OJ 1997, L 209/1 ve **Council Regulation No.1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure**, OJ L 209/6.

yaşandığı 2008 yılına kadar AB'nin tümü için yapılan değerlendirmede, ekonomik büyümenin sürekli artma ya da sürekli azalma eğilimi gösterdiğini ileri sürmek mümkün görünmemektedir. Zira 2000 yılında % 3.9 olan bir önceki yıla göre reel büyüme oranı, 2002'de % 1.2, 2006 yılında ise % 3.3 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan tablo 4'de görüldüğü üzere, üye devletlerin çoğunda, bütçe açığının referans değeri aştığı, bir başka deyişle üye devletlerin İstikrar ve Büyüme Paktı kurallarına uymadıkları dikkate alınırsa, üye devletlerin ekonomik büyümelerindeki herhangi bir olumsuz değişikliği, doğrudan İstikrar ve Büyüme Paktı'nın katı kuralları ile ilintilemek isabetli bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Üye devletlerde yaşanan mali sorunların Pakt ile ilintilenmesi hususunda, sorunların kaynağının Pakt değil, bizzat Pakt'ın kurallarına riayet edilmemesi olduğu ileri sürülebilir.[10]

Tablo 2. AB (27) Büyüme Oranı-Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişim

Yıllar	**AB (27 ÜLKE)**
1997	2.7
1998	3.0
1999	3.1
2000	3.9
2001	2.0
2002	1.2
2003	1.3
2004	2.5
2005	2.0
2006	3.3
2007	3.0
2008	0.5

Kaynak: Eurostat, **Growth rate of GDP volume-percentage change on previous year**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (15 Ağustos 2011)

İstikrar ve Büyüme Paktı'nın "önleyici" ve "caydırıcı" olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Pakt'ın, "önleyici" yönü kapsamında, Avro alanı ülkeleri İstikrar Programları, Avro alanına dahil olmayan AB üyeleri Uyum Programları aracılığıyla, her yıl 1 Aralık'a kadar orta dönemde mali istikrarlarını nasıl korumayı öngördüklerini Konsey ile Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir.

Üye devletler tarafından sunulan İstikrar ve Uyum Programları;

- Bütçe açığı için GSYH'nin % 3'ü olan referans değeri aşma riskini önleyecek, kamu maliyesinin uzun dönemli sürdürülebilirliğini, orta vadeli hedefe yönelik ayarlamaları ve beklenen borç oranını sağlayacak bütçe pozisyonunu temsil eden orta vadeli hedefi,

[10] O. Issing, **The Stability and Growth Pact:The appropriate fiscal framework for EMU**, International Economics and Economic Policy, Springer-Verlag 2004, s.11.

- Temel ekonomik varsayımları (büyüme, istihdam, enflasyon ve diğer önemli ekonomik değişkenler)

- Program hedeflerine ulaşmak için alınacak politika önlemlerinin açıklamasını ve değerlendirmesini,

- Bütçe ve borç pozisyonunu etkileyecek temel ekonomik varsayımlardaki değişikliklerin analizini,

- Avro alanı ülkesi olmayanlar için, orta vadeli para politikası hedeflerini, bu hedeflerin fiyat ve döviz kuru istikrarı ile ilişkisini,

-Bir önceki yıl, cari yıl ve gelecek üç yılı kapsayacak enformasyonu içerecek bilgileri kapsamaktadır.[11]

Paktın "önleyici" yönü kapsamında iki politika aracı bulunmaktadır. Birincisi "erken uyarı sistemi"dir; Komisyon'un önerisini temel alan Konsey aşırı bütçe açığının oluşmasını önlemek amacıyla "erken uyarı sistemi"ne başvurabilir. İkincisi, Komisyon'un maliye politikalarının etkilerine ilişkin olarak üye devletlere ilettiği politika tavsiyeleridir.

Konsey, kendisine iletilen İstikrar ve Uyum Programlarını, Komisyon ile Ekonomik ve Mali Komite'nin değerlendirmeleri temelinde inceleyerek, görüşlerini açıklamaktadır. Konsey'in üye ülkelerin programları üzerindeki incelemesi aşağıda sıralanan soruların cevaplarının aranılması suretiyle yürütülmektedir.

- Ekonomik tahminler gerçekçi midir?

- Orta dönemli bütçe hedefi, aşırı bütçe açığından kaçınmak için güvenlik marjı sağlamakta mıdır ve hedef için izlenen yol uygun mudur?

- Orta dönemli bütçe hedefini gerçekleştirmek için politika önlemleri yeterli midir?

- Nüfusun yaşlanmasının kamu maliyesinin uzun dönemli sürdürülebilirliği üzerindeki riskleri nelerdir?

- Ekonomi politikaları, kapsamlı ekonomi politika ilkeleri ile tutarlı mıdır?

Aşağıdaki tabloda, 2002 yılından itibaren Paktın "önleyici" yönü kapsamında "erken uyarı sistemi"nin uygulandığı ve Komisyon'un tavsiyelerinin iletildiği üye devletler gösterilmektedir.

[11] ECFIN, **Stability and Convergence Programmes**, 2009, http://ec.europa.eu/economy_finance (12 Ağustos 2011)

Tablo 3. Erken Uyarı Mekanizması ve Politika Tavsiyeleri

Belgeler	Portekiz	Almanya	Fransa	İtalya	Romanya
Erken uyarıda bulunulması için Komisyon'un Konsey'e tavsiyesi	30.01.2002	30.01.2002	19.11.2002	28.04.2004	
Aşırı açığın ortaya çıkmasını önlemek için erken uyarıda bulunulması amacıyla Konsey Tavsiyesi			21.01.2003		
Erken uyarı prosedürünün kapatılmasına ilişkin Konsey kararı	12.02.2002	12.02.2002		05.07.2004	
Ekonomi ve bütçe politikasına dair önerileri içeren Komisyon tavsiyesi			28.05.2008		12.06.2008

Kaynak: European Commission, **Early warning mechanism and policy advice**, 2009 http://ec.europa.eu/economy_finance (12 Ağustos 2011)

İstikrar ve Büyüme Paktı'nın "caydırıcı" yönü kapsamında ise aşırı bütçe açığı prosedürü uygulanmaktadır. Konsey herhangi bir üye devlette aşırı bütçe açığı olduğuna karar verirse, ilgili üye devlete, bütçe açığını gidermesi için tavsiyelerde bulunur; söz konusu tavsiyeler kamuya açıklanmamaktadır. Ancak üye devlet Konsey tavsiyelerine uyma yönünde hiçbir eylemde bulunmuyorsa, Konsey tavsiyelerini kamuya açıklayabilir. Üye devletin tavsiyelere uymamakta direnmesi durumunda, Konsey üye devlete ihtarda bulunabilir. Aşırı bütçe açığı prosedürüne tabi üye devlet, kendisine yöneltilen ihtara rağmen gerekli önlemleri almıyorsa, Konsey, aşağıda sıralanan tedbirlerin birini ya da birkaçını uygulamaya karar verebilir. Sözkonusu tedbirler;

- İlgili üye devletten, tahvil ve menkul kıymetler çıkarmadan önce Konsey tarafından belirlenecek ilave bilgileri yayımlamasını istemek,

- Avrupa Yatırım Bankası'nı, ilgili üye devlete kredi verme politikasını gözden geçirmeye davet etmek,

-İlgili üye devletten, aşırı kamu açığı Konsey'in görüşü uyarınca giderilmiş sayılıncaya kadar, uygun bir miktarı Birlik nezdinde faizsiz teminat olarak yatırmasını istemek,

-Uygun miktarda para cezası vermek olarak sıralanmaktadır.[12]

İstikrar ve Büyüme Paktı kapsamında, üye devletlerde referans değerlere uyumun Birlik düzeyinde izlenmesi ve uyumsuzluk durumunda ilgili üye devlete yaptırım uygulanması, üye devletlerde mali disiplinin sağlanmasında etkili midir?

Bu soruya yanıt verebilmek için, Paktın "caydırıcı" yönü kapsamında, hangi üye devletler için aşırı bütçe açığı prosedürünün uygulandığına bakmak faydalı olacaktır. Aşağıdaki tabloda, İstikrar ve Büyüme Paktı'nın "caydırıcı" yönü kapsamında, halihazırda haklarında aşırı bütçe açığı prosedürü uygulanmakta olan üye devletler gösterilmektedir.

Tablo 4. Aşırı Bütçe Açığı Prosedürü

Ülke	**Komisyon Rapor Tarihi**	**Aşırı Bütçe Açığının Varlığına İlişkin Konsey Kararı**	**Düzeltme için Geçerli Son Tarih**
Bulgaristan	12 Mayıs 2010	13 Temmuz 2010	2011
Danimarka	12 Mayıs 2010	13 Temmuz 2010	2013
G. Kıbrıs	12 Mayıs 2010	13 Temmuz 2010	2012
Avusturya	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Belçika	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2012
Çek Cumhuriyeti	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Almanya	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
İtalya	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2012
Hollanda	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Portekiz	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Slovenya	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Slovakya	7 Ekim 2009	2 Aralık 2009	2013
Polonya	13 Mayıs 2009	7 Temmuz 2009	2012
Romanya	13 Mayıs 2009	7 Temmuz 2009	2012
Litvanya	13 Mayıs 2009	7 Temmuz 2009	2012
Malta	13 Mayıs 2009	7 Temmuz 2009	2011
Fransa	18 Şubat 2009	27 Nisan 2009	2013
Letonya	18 Şubat 2009	7 Temmuz 2009	2012
İrlanda	18 Şubat 2009	27 Nisan 2009	2015
Yunanistan	18 Şubat 2009	27 Nisan 2009	2014
İspanya	18 Şubat 2009	27 Nisan 2009	2013
Birleşik Krallık	11 Haziran 2008	8 Temmuz 2008	2014/2015 mali yılı
Macaristan	12 Mayıs 2004	5 Temmuz 2004	2011

Kaynak: European Commission, Economic and Financial Affairs, **Excessive deficit procedure,** http://ec.euro.eu/economy_finance, (20 Ekim 2011)

[12] **Treaty on European Union**, Official Journal C 191 of 29 July 1992 ve **Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union,** Official Journal C 83 of 30.3.2010

Tablo 4'de, AB'ye üye 27 devletten 23'ünün aşırı bütçe açığı prosedürüne tabi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, İstikrar ve Büyüme Paktı'nın "caydırıcı" yönünün yeterli ölçüde etkili olmadığı sonucu çıkarılabilir. Avrupa Parlamentosu üyesi Corien Wortmann-Koll'un ifadesiyle, 2003 yılında Fransa ve Almanya'nın bütçe kurallarını ihlal etmesinin Konsey tarafından kabul edilmesi sonrası, üye devletler üzerinde bütçe disiplini uygulamak imkansız hale gelmiştir.[13] Aşırı bütçe açığını düzeltmekte başarısız olan üye devletler için öngörülen para cezasının da asla uygulanmamış olduğu dikkate alınırsa, sorunun merkezini, yaptırımların neler olduğundan çok yaptırımların ne ölçüde etkin uygulanabildiği hususunun oluşturduğu görülmektedir.

Lizbon Stratejisi

İstikrar ve Büyüme Paktı'nı müteakip AB ekonomi yönetiminde önemli bir diğer girişim, Ekonomik ve Parasal Birlik ile İstikrar ve Büyüme Paktı'nın ekonomi üzerinde pozitif etkisinin, AB'nin küreselleşme, hızlı teknolojik gelişmeler ve yaşlanan nüfusun yarattığı sorunlarla mücadele sürecinde gerçekleştireceği yapısal reformların başarısına bağlı olduğu gerekçesiyle, 2000 yılında Lizbon Stratejisi'nin kabul edilmesi olmuştur. Lizbon Stratejisi'nin amacı daha iyi iş imkanları ve daha fazla sosyal uyum ile sürdürülebilir ekonomik büyüme yeteneğine sahip, dünyanın en rekabetçi ve bilgiye dayalı ekonomisini oluşturmaktır. Lizbon Stratejisi'nin "ekonomik", "sosyal" ve 2001 yılında Göteborg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi kararına istinaden "çevre" olmak üzere olmak üzere üç sütunu bulunmaktadır. Ekonomik sütun kapsamında öncelik, verimliliği, inovasyonu ve rekabet gücünü artıracak reformların gerçekleştirilmesidir. Sosyal sütun, Avrupa sosyal modelinin modernize edilmesine, istihdamın artırılmasına ve sosyal dışlanma ile mücadeleye yönelik reformları içermektedir. Strateji'nin çevresel boyutu ise sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasını amaçlamaktadır.[14]

AB'nin ekonomi yönetimi açısından, Antlaşma değişikliği gerektirmeyerek, mevcut yönetim çerçevesine dahil edilen Lizbon Stratejisi'nin iki önemli yenilik getirdiği görülmektedir. Birincisi, devlet ve hükümet başkanları yıllık bahar toplantılarında Strateji kapsamında kaydedilen ilerlemeyi gözden geçirmeye ve Strateji'ye siyasi ivme ve yön vermeye karar vermişlerdir. Aşağıda değerlendirilecek olan Avrupa Dönemi kapsamında da, Avrupa Konseyi'nin bahar toplantılarında, AB'nin genel makroekonomik koşulları ile Birlik düzeyinde belirlenen ekonomik hedeflere yönelik ilerleyiş değerlendirilecektir. Böylelikle, Avrupa Konseyi'nin bahar toplantıları, AB'nin ekonomi yönetimi için özel önem kazanmıştır. İkinci önemli yenilik ise, Lizbon Stratejisi ile üye devletlerin politikalarını geliştirmek için "açık koordinasyon yöntemi"nin tanıtılması olmuştur.

"Açık koordinasyon yöntemi"nin temel özellikleri;

*Birlik için kısa, orta ve uzun vadede belirlenen hedeflere ulaşmak için belirli zaman çizelgeleri ile kılavuzların belirlenmesi,

---

[13] **Economic governance package explained**, European Parliament,economic and monetary affairs, 28.09.2011, www.europarl.europa.eu

[14] D. Ioannou, M. Ferdinandusse, et.al., **Benchmarking The Lisbon Strategy**, European Central Bank, Occasional Paper Series, No 85, June 2008, s. 7.

*Kantitatif ve kalitatif göstergeler ve kriterlerin tespit edilmesi,

*Ulusal ve bölgesel farklar göz önüne alınarak, Birlik için belirlenen kılavuzların ulusal ve bölgesel politikaya dönüştürülmesi

*Periyodik izleme ve değerlendirmenin gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir.[15]

Avrupa Merkez Bankası dışında, Birlik ekonomi yönetiminin intergovernmental (hükümetlerarası) nitelikli olduğu, bir başka deyişle ekonomi yönetiminde AB'ye yetki sağlamaktan ziyade üye devletler arasında koordinasyonun sağlanmasına çalışıldığının altını çizenler, "açık koordinasyon yöntemi"ni eleştirerek, "açık koordinasyon yöntemi"ni AB ekonomi yönetiminde daha fazla intergovernmentalizme yönelişin yansıması olarak nitelendirmektedir.[16]

Lizbon Stratejisi kapsamında üye devletlerin performansı aşağıdaki tabloda yer alan "Lizbon Yapısal Göstergeler" kapsamında değerlendirilmektedir.

Tablo 5. Lizbon Yapısal Göstergeler

Gösterge	**Ekonomik Büyüme**	**Ölçüm**
1	Kişi Başına GSYH	Indeks AB-25* ortalama
2	İşgücü verimliliği	Indeks AB-25* ortalama
3	İstihdam oranı	Toplam nüfusun yüzdesi
4	Yaşlı işçilerin istihdam oranı	Toplam nüfusun yüzdesi 55-64
5	Gençlik eğitim düzeyi	20-24 yaş grubunun yüzdesi
6	Araştırma ve geliştirmeye ayrılan gayri safi yurt içi harcama	GSYH yüzdesi
7	Karşılaştırmalı fiyat düzeyi	Indeks AB-25* ortalama
8	İş yatırımı	GSYH yüzdesi
Sosyal Uyum		
9	Sosyal transferler sonrasında yoksulluk oranı riski	Risk seviyesi altında geliri olanların yüzdesi
10	Uzun dönemli işsizlik oranı	Aktif nüfusun yüzdesi
11	Bölgesel istihdam oranı dağılımı	Ülke içinde NUTS-bölgeleri değişim katsayısı
Çevre		
12	Sera gazı emisyonu	İndeks yıl temelinde (90)
13	Ekonominin enerji yoğunluğu	Kgoe 1000 Avro için (1995 fiyatları)
14	GSYH'ya oranla yük taşımacılığı hacmi	İndeks yıl temelinde (95)

*Bulgaristan ve Romanya tabloya dahil edilmemiştir.
Kaynak: D. Ioannou, M. Ferdinandusse, et.al., **Benchmarking The Lisbon Strategy**, European Central Bank, Occasional Paper Series, No 85, June 2008, s. 22.

[15] S. Collignon, R. Dehousse, et.al., **The Lisbon strategy and the open method of coordination**, Notre Europe Policy Paper No.12, 2005, s.2.
[16] S. Collignon, "Is Europe going far enough? Reflections on the Stability and Growth Pact, the Lisbon Strategy and the EU's Economic Governance", **European Political Economy Review**, Cilt 1, Sayı 2, s. 224.

Lizbon Stratejisi'nin yönetimi, üye devletlerin yapısal politikalarında uyumun sağlanması için "üç yıllık programlama yöntemi"ne dayanmaktadır. "Üç yıllık programlama" dönemi, Komisyon'un Stratejik Raporu'nu sunmasıyla başlamaktadır. Konsey'in "üç yıllık programlama" kapsamında belirlediği "entegre kılavuzlar"ı esas alan üye devletler Ulusal Reform Programlarını hazırlamakta ve Komisyon'a sunmaktadır. Görüldüğü gibi, Lizbon Stratejisi'nin yönetimi, "soft" (bağlayıcı ve zorlayıcı olmayan) koordinasyon esasında yürütülmekte olup, "soft" koordinasyon yöntemleri

* Politika yapıcılar arasında bilgi alışverişi,

* Birbirlerinin deneyimlerini, uygulamalarını ve niyetlerini öğrenme,

* Ulusal sahiplenme,

* Hükümetlere uygun politika önlemlerini almaları için baskı uygulanması olarak sıralanmaktadır.[17]

Avrupa Komisyonu'nun 2 Şubat 2010 tarihli çalışma belgesinde, Lizbon Stratejisi'nin çoklu hedefleri ve eylemleri ile özellikle AB ve ulusal düzey arasında açık olmayan yetki ve sorumluluk dağılımı nedeniyle aşırı karmaşık bir sistem yarattığı belirtilmekte ve orta-dönemli gözden geçirme sonrası 2005 yılında revize edilen Strateji'nin büyüme ve istihdam odaklı olduğu ifade edilmektedir. Yenilenen Lizbon Stratejisi'nin temel enstrümanları; Konsey tarafından 2005 yılında kabul edilen ve 2008 yılında güncellenen "entegre kılavuzlar", üye devletler tarafından üç yıllık dönemler için hazırlanan "Ulusal Reform Programları", Konsey tarafından kabul edilen "ülke-spesifik tavsiyeler", Lizbon Stratejisi'nin Avrupa boyutunun değerlendirilmesine yönelik "Topluluk Lizbon Programı", "Komisyon'un Yıllık İlerleme Raporu" ve üye devletler arasında "soft" koordinasyonun teminine yönelik "açık koordinasyon metodu" olarak sıralanmaktadır.[18]

Kısaca Avrupa ekonomi yönetimi açısından, Lizbon Stratejisi'ne ilişkin olarak iki temel hususun altını çizmekte fayda vardır. Birincisi, Maastricht Antlaşması ile öngörülen ve dolayısıyla Antlaşma hükümleri ile düzenlenmiş olmasından dolayı "güçlü koordinasyon süreçleri" olarak da nitelendirilen süreçlerde üye devletler koordine edilmiş ekonomi politikaları uygulamakta zorlanıyor iken, Lizbon Stratejisi kapsamında öngörülen "soft" koordinasyonun etkili olmasını beklemek mümkün gözükmemektedir.[19] Kurallar bağlayıcı olsa bile, etkili bir koordinasyon için, yaptırımlar uygulanabilir, inandırıcı ve meşru olmalıdır. Oysa "soft" koordinasyon mekanizması üye devletlerin uygun politika önlemlerinin alınması için birbirlerine baskı yapmalarını gerektirmekte; ancak üye devletlerin birbirlerine baskı uygulamaya istekli olmadıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca "baskı uygulama", açık bir sıradüzenin olduğu sistemlerde etkili olabilir;[20] dolayısıyla AB'nin supranasyonel ve intergovernmental

[17] D. Ioannou, M. Ferdinandusse, et.al., **Benchmarking**..., s. 13.
[18] European Commission, **Commission Staff Working Document: Lisbon Strategy evaluation document**, SEC (2010) 114 final, Brussels, 2.2.2010, s.18.
[19] S. Collignon, R. Dehousse, et.al., **The Lisbon strategy**..., s.7.
[20] Ibid., s.9.

nitelikli kurumları ile üye devletlerin yer aldığı çok aktörlü ve sıradüzenin net olmadığı yönetim sisteminde, "soft" koordinasyonun baskı uygulama yönteminin etkili olması beklenemez. İkinci husus ise, Lizbon Stratejisi'nin çok aktörlü ve çok çeşitli uygulama araçlarını içeren karmaşık niteliğinin, yenilenen Lizbon Stratejisi ile de basitleştirilememiş olmasıdır.

Krizin Etkileri ile Mücadele Sürecinde Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerin Ulusal Ekonomi Politikalarının Uyumlaştırılması ve Mali Disiplinin Sağlanması

Küresel Ekonomik Krizin Etkileri İle Mücadele Sürecinde Avrupa Birliği'nde Temel Ekonomik Göstergeler

Küresel ekonomik kriz AB'nin genelinde ekonomik resesyona sebep olmuş; üye ülkelerin gayri safi yurt içi hasılalarındaki artış oranları eksi değerlere düşmüştür. Aşağıdaki grafikte 2000 yılından itibaren, AB'nin gayri safi iç hasılasındaki[21] değişim gösterilmektedir.

Grafik 1. AB (27) Büyüme Oranı-Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişim

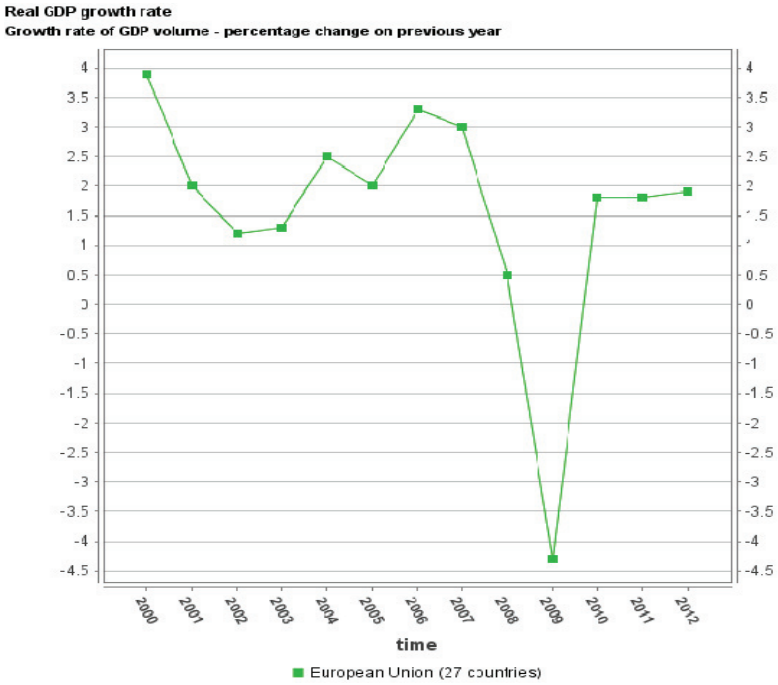

Kaynak: Eurostat, **real GDP growth rate**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (25 Ağustos 2011)

[21] AB'nin tümü için kullanılan "EU(27) gross domestic product- GDP" kavramının, AB "devlet" niteliğini haiz olmadığından "gayri safi yurtiçi hasıla" olarak değil, "gayri safi iç hasıla" olarak tercüme edilmesinin daha uygun olacağı düşüncesiyle, makalede AB (27) için "gayri safi iç hasıla" kavramı kullanılmıştır.

Ekonomik resesyonun etkisiyle, AB'de işsizlik oranı da hızlı bir şekilde artmış, Mayıs 2009 itibarıyla AB'nin tümünde işsiz sayısı 21.5 milyona çıkmıştır.[22] Mayıs 2011'de ise, Eurostat'ın tahminlerine göre, 15.510 milyonu Avro alanında olmak üzere AB'nin tümünde işsiz sayısı 22.378 milyona ulaşmıştır. Haziran 2011 tarihinde AB'nin tümünde % 9.4 olan işsizlik oranı Avro alanında % 9.9'a yükselmiştir.[23] Komisyon'un 2011 ve 2012 yılları için AB'deki işgücü piyasasına ilişkin ekonomik tahminleri de olumlu değildir. Komisyon 2011 yılında istihdam oranında sadece % 0.4'lük, 2012 yılında ise % 0.7'lik bir artış beklemekte, 2012 yılı için işsizlik oranını % 9.1 olarak tahmin etmektedir.[24]

Aşağıdaki tabloda 2000-2009 döneminde Birliğin tümünde ve Avro alanında işsizlik oranları gösterilmektedir.

Tablo 6. İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	**AB (27)**	**Avro Alanı**
2000	8.7	8.4
2001	8.5	8.0
2002	8.9	8.4
2003	9.0	8.8
2004	9.1	9.0
2005	8.9	9.0
2006	8.2	8.3
2007	7.1	7.5
2008	7.0	7.5
2009	8.9	9.4

Kaynak: Eurostat, **Tables unemployment rates**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (23 Ağustos 2011)

Küresel ekonomik krizin AB'ye olumsuz etkisi, kamu maliyesine ilişkin rakamlarda da kendisini göstermektedir. AB'nin tümünde 2008 yılında % 2.3 olan bütçe açığının gayri safi iç hasılaya oranı, 2009 yılında % 6.8'e çıkmıştır. Avro alanında bu oran 2009 yılı için % 6.3'dür. Öyle ki, 2009 yılında Yunanistan'da bütçe açığının GSYH'ya oranı %13.6'ya, İrlanda'da %14.3'e kadar yükselmiştir.[25] Görüldüğü gibi Avro alanında ve de AB'nin tümünde bütçe açığının gayri safi iç hasılaya oranı, referans değer olan % 3'ü aşmıştır. 2008 yılının sonunda AB'nin tümünde % 61.8 olan kamu borcunun AB gayri safi iç hasılasına oranı 2009 yılı sonunda % 74.0'a çıkmıştır.

[22] R. Hijman, **Sharp increase in unemployment in the EU:Impact of economic crisis varies by Member State, gender and age**, eurostat statistics in focus 53/2009.
[23] Eurostat, **Euro area unemployment rate at 9.9.% EU27 at 9.4 %**, 1 August 2011.
[24] **Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 1927/2006 on establishing the European Globalisation Adjustment Fund**, Brussels, 10.06.2011.
[25] V.A. Schmidt, "The European Union's Eurozone Crisis and What (not) to Do About It", **Brown Journal of World Affairs**, Cilt 12, Sayı 1, 2010, s. 201.

Avro alanında ise, 2008 yılında % 69.8 olan kamu borcunun gayri safi iç hasılaya oranı, 2009 yılında % 79.2'ye yükselmiştir.[26]

2010 yılında AB'nin tümünde bütçe açığı azalma eğilimine girse de, kamu borcu artmaya devam etmektedir. 2010 yılında Avro alanında bütçe açığının gayri safi iç hasılaya oranı % 6.0 iken, AB'nin tümünde bu oran % 6.4'dür. Avro alanında kamu borcunun gayri safi iç hasılaya oranı % 85.1'e yükselirken, AB'nin tümünde % 80'e yükselmiştir.[27] Dolayısıyla AB'nin genelinde kamu borcunun gayri safi iç hasılaya oranı, % 60 olan referans değerin üstüne çıkmıştır.

Aşağıdaki grafikte ise, AB'de yıllık ortalama enflasyon oranının, 1997 yılından itibaren gösterdiği değişim görülmektedir. 2008 yılındaki hızlı artış ve 2009 yılındaki hızlı düşüş ekonomik istikrarsızlığın göstergesi olarak dikkat çekmektedir.

Grafik 2. Yıllık Ortalama Enflasyon Oranı

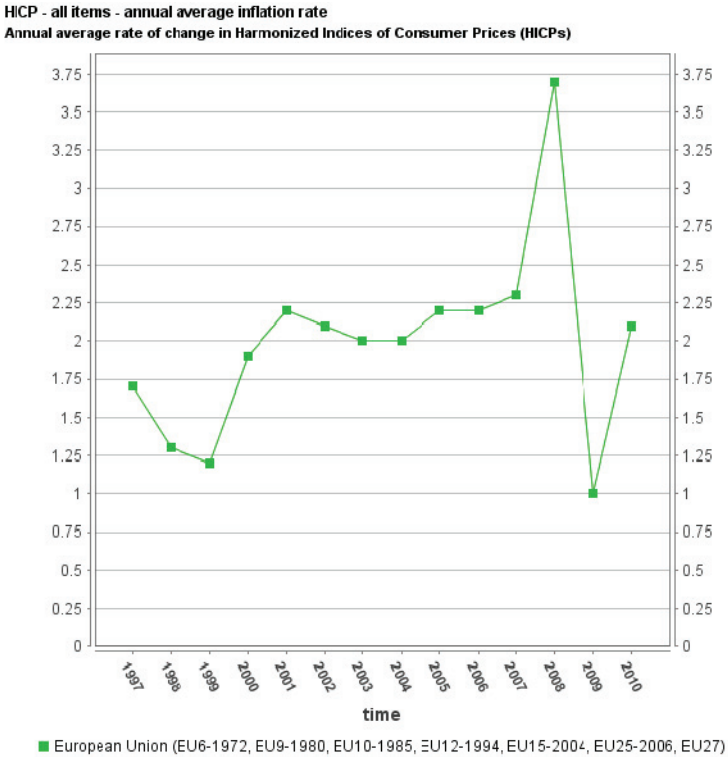

Kaynak: Eurostat, **Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs)**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (25 Ağustos 2011)

[26] Eurostat, **Government finance statistics**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (erişim tarihi 23.08.2011)

[27] Eurostat, **Euro area and EU 27 government deficit at 6.0% and 6.4 % of GDP respectively**, 26 April 2011.

Dolayısıyla küresel kriz sonrası AB'nin ekonomik göstergeleri, krizin nedenlerinin önlenmesi kadar sonuçlarının giderilmesine yönelik çabaların da öneminin altını çizmektedir. Bir başka deyişle, ekonomik krizin çıkması ve yayılmasını önlemek amacıyla Birlik düzeyinde atılması gereken adımlar kadar, krizin önlenememesi durumunda Birliğin krizin etkileri ile mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi de önemlidir.

Avrupa 2020 Stratejisi

Ekonomik krizin etkileri ile mücadele sürecinde üye devletlere destek olmaya ve Birliği gelecek on yıla hazırlamaya yönelik olarak kabul edilen Avrupa 2020 Stratejisi, Lizbon Stratejisi'nin devamı niteliğinde olup, 2005 yılında gözden geçirilen Lizbon Stratejisi'nde olduğu gibi "büyüme" ve "istihdam" odaklı bir stratejidir.

Avrupa 2020 Stratejisi kapsamında 2020 yılına kadar gerçekleştirilmesi gereken hedefler;

-20-64 yaş grubunun %75'inin istihdam edilmesi,

- AB'nin gayri safi iç hasılasının %3'ünün araştırma ve kalkınmaya ayrılması,

- Sera gazı emisyonunun azaltılması, yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji verimliliğinin artırılması için belirlenen 20/20/20 hedefinin tutturulması,

- Okuldan ayrılanların oranının %10'un altına düşürülmesi ve 30-34 yaş grubunun en az % 40'ının yüksek öğrenim diploması almasının sağlanması,

- Fakirlik sınırı altında yaşayanların sayısının en az 20 milyon azaltılması olarak belirlenmiştir.[28]

Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso, Birliğin kısa dönemdeki önceliğinin krizi başarılı bir şekilde atlatmak olduğunu belirtmiş, ancak kısa dönemli çözümlerin ötesine geçilerek uzun dönemli hedefler belirlenmesinin önemini vurgulamıştır.[29] Bu kapsamda, Avrupa 2020 Stratejisi hedefleri, küresel krizin etkileri ile mücadeleye yönelik kısa dönemli hedefleri değil, Birliğin kriz sonrasındaki uzun dönemli hedeflerini ifade etmektedir.

Avrupa 2020 Stratejisi kapsamında üç temel öncelik belirlenmiş olup; söz konusu öncelikler

-Akıllı büyüme

-Sürdürülebilir büyüme

-Kapsayıcı büyüme şeklinde sıralanmaktadır.[30]

---

[28] **Europe 2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth**, Eufacts, August 2010.
[29] **Communication from the Commission: Europe 2020**, COM (2010) 2020 final, Brussels, 3 March 2010.
[30] Ibid.

Avrupa 2020 Stratejisi kapsamında "büyüme"ye yapılan vurgu dikkat çekmekte olup; anılan vurgunun nedeni, krizin etkisiyle AB ekonomisinin daralması ile iş gücü piyasasında ve kamu maliyesindeki krizlerle mücadele etmenin, yüksek bir ekonomik büyüme olmaksızın neredeyse imkansız olmasından kaynaklanmaktadır.

Avrupa 2020 Stratejisi "tematik yaklaşım" ve "ülke gözetimi" sütunları üzerine inşa edilmiştir. "Tematik yaklaşım" üye devlet ekonomilerinin karşılıklı bağımlılığı nedeniyle, AB hedeflerinin hem üye devletler düzeyinde hem de Birlik düzeyinde somut eylemler aracılığıyla gözetilmesini ifade etmektedir.[31]

Strateji'nin hedeflerine ulaşmak amacıyla, Birlik düzeyinde kullanılacak enstrümanlar;

-Tek Pazar

-AB bütçesi (bölgesel kalkınma, sosyal ve uyum fonları)

-Dış politika araçları olmak üzere 3 başlık altında toplanmaktadır. [32]

Avrupa Komisyonu, Avrupa 2020 Stratejisi hedeflerine ulaşmak amacıyla, öncelikle Tek Pazar kapsamında karşılaşılan sorunların çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ekonomik büyümenin ve istihdam yaratımının sağlıklı ve iyi bağlantılı pazarlara dayandığının altını çizen Avrupa Komisyonu, yetersiz birbirine bağlı ağlar, Tek Pazar kurallarının dengesiz uygulanması ve bazı işlemler için 27 farklı kurallar setine kadar uzanan yasal karmaşıklığı, sınır ötesi faaliyetler önündeki engeller ve çözülmesi gereken sorunlar olarak nitelendirmektedir.[33]

AB bütçesinin de Avrupa 2020 Stratejisi hedefleri için etkili bir araç olarak kullanılması öngörülmektedir. Bir başka deyişle, üye devletlerin hedeflere ulaşmaya yönelik çabaları Birlik bütçesinden aktarılan kaynak ile desteklenecektir. Zira Avrupa Komisyonu, yaşanan mali krizin Avrupa hükümetleri ve özel sektörün yatırım ve yenilik projelerini finanse etme kapasitesini büyük ölçüde etkilemiş olması nedeniyle, uzun dönemli ekonomik büyüme önceliğinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Uyum Fonu'na ayrılan kaynağın, AB'nin toplam bütçesinin üçte birinden fazla olduğunun altını çizmektedir.[34]

Ayrıca, Tek Pazar ve AB bütçesi yanında, AB'nin dış politika araçlarının da Avrupa 2020 Stratejisi hedefleri için bir araç olarak nitelendirilmesi dikkat çekmektedir. AB, Avrupa 2020 Stratejisi ile belirlenen hedefleri, sadece Birlik içinde alınacak önlemlerle ulaşılabilecek hedefler olarak görmemekte, kurallarla düzenlenmiş uluslararası ortamın ekonomik büyüme için önemi nedeniyle, Strateji'nin hedeflerine ulaşılması için gelişmekte olan ülkelerle stratejik ilişkiler kurmanın gerekli olduğunu

---

[31] A. Bongardt, F. Torres, "The Competitiveness Rationale, Sustainable Growth and the Need for Enhanced Economic Coordination, **Intereconomics** 2010/3, s.138.
[32]European Commission, **Existing tools for boosting growth and jobs**, http://ec.europa.eu (14 Temmuz 2011)
[33] Ibid.
[34] Ibid.

düşünmektedir. Gelişmekte olan ülkelerle oluşturulmaya çalışılan stratejik ilişkiler, ortak meselelerin birlikte tartışılması, işbirliğinin teşvik edilmesi ve ikili meselelerin birlikte çözülmesine yöneliktir. [35]

Üye devletler ise, Avrupa 2020 Stratejisi hedeflerini kendi ulusal koşullarına uyarlamak suretiyle ulusal hedefler haline dönüştürmektedir. Bu kapsamda üye devletlerin krizden çıkış stratejilerini belirlemeleri ve uygulamalarında, makro ekonomik istikrarlarını sağlamalarında, ulusal sorunlarını tespit etmeleri ve sürdürülebilir büyüme ile istikrarlı bir kamu maliyesine sahip olmalarında üye devletlere yardımcı olabilmek için "ülke raporlama" sistemi uygulanmaktadır.

Avrupa 2020 Stratejisi'nin izlenmesi, ilk dönemi Ocak 2011 tarihinde başlayan Avrupa Dönemi'ne entegre edilmiştir.

Avrupa Komisyonu 23 Kasım 2011 tarihinde, Avrupa Dönemi kapsamında hazırladığı 2012 Yıllık Büyüme Değerlendirmesi ile birlikte Avrupa 2020 Stratejisi İlerleme Raporunu açıklamıştır. Komisyon Avrupa 2020 Stratejisi İlerleme Raporu'nda, üye devletlerin Avrupa 2020 Stratejisi hedeflerine yönelik ilerleyişini hayal kırıcı bulduğunu belirterek, üye devletlerin ulusal hedeflerinin Strateji'nin hedeflerine ulaşılması için yeterli olmadığının altını çizmiştir.[36]

Avrupa Dönemi

AB'nin kriz öncesi ekonomi yönetiminin temeli, üye devlet ekonomilerinin tespit edilmiş makroekonomik göstergeler referans alınmak suretiyle değerlendirilmesine dayanmaktadır. Oysa, küresel ekonomik krizin üye devletlerin ekonomik performanslarının birbirlerini önemli ölçüde etkilemekte olduğunu göstermesi nedeniyle, AB ekonomi yönetiminin üye devlet ekonomilerinin belirli referans değerler temelinde değerlendirilmesinin ötesine geçecek şekilde geliştirilmesi gerektiği açıkça görülmüştür.

Bu kapsamda Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso, üye devletlerin ekonomi politikalarının koordinasyonu için Birliğin birkaç enstrümanı olsa da, yaşanan krizin söz konusu enstrümanların etkin kullanılmadığını ve mevcut yönetim sisteminde bazı boşluklar olduğunu kanıtladığını belirtmektedir.[37] Barroso'nun sözlerinin önemi, zaten eleştirilere maruz kalan Avrupa ekonomi yönetiminin eksiksiz olmadığının bizzat Komisyon Başkanı tarafından teyit edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Avrupa Komisyonu üyesi Rehn ise, ulusal bütçelerin Avrupa düzeyinde tutarlı olmaları için maliye politikaları arasında koordinasyonun sağlanmasının ve böylece ulusal politikaların birbirlerinin istikrarını riske sokmamasının öneminin altını

[35] Ibid.
[36] Progress Report on the Europe 2020 Strategy to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committe of Regions, **Annual Growth Survey 2012**, Brussels, 23.11.2011, COM(2011) 815 final.
[37] **EU economic governance: the Commission proposes a reinforced macro-economic, budgetary and structural surveillance**, IP/10/859, Brussels, 30 June 2010.

çizmektedir.[38] Bu noktada asıl mesele, herhangi bir üye devletin ekonomik ve mali sorunlarının diğer üye devletlere yansıyarak Birliğin tümüne yayılmasından duyulan kaygıdır. Dolayısıyla Komisyon 12 Mayıs 2010 tarihinde Birlik düzeyinde güçlendirilmiş ekonomik yönetim üzerine önerilerini açıklamıştır. Komisyon'un önerilerinin,

1. İstikrar ve Büyüme Paktı'na güçlendirilmiş uyum ve daha derin maliye politikası koordinasyonu,

2. Makroekonomik dengesizlikler ile rekabet gücündeki gelişmelerin gözetimi,

3. Avrupa Dönemi

4. Avro alanı üyeleri için kriz yönetimi için sağlam bir çerçeve olmak üzere dört temel unsuru bulunmaktadır.[39]

Komisyon Haziran 2010 tarihli Bildirisi'nde, ECOFIN'i Komisyon'un önerileri arasında yer alan ve üye devletlerin ulusal bütçelerinin yıllık denetimini öngören Avrupa Dönemi'ni onaylamaya davet etmiştir. ECOFIN'in 7 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen toplantısında, AB'nin yeni ekonomi yönetimi yapılanması kapsamında AB üyelerinin ekonomi ve bütçe politikalarının ex-ante koordinasyonunu öngören Avrupa Dönemi onaylanmıştır.[40]

Avrupa Dönemi'nin temel özelliği, üye devletlerin ulusal bütçeleri onaylanmadan önce Birlik düzeyinde yapılan değerlendirmeler ışığında üye devletlere tavsiyelerde bulunulabilmesine imkan tanımasıdır.

Avrupa Dönemi her yıl Komisyon'un Yıllık Büyüme Değerlendirmesi'ni sunmasıyla başlayacaktır. Bahar Zirvesi'nde Yıllık Büyüme Değerlendirmesi temel alınarak, AB'nin karşı karşıya kaldığı temel zorluklar tespit edilecek ve stratejik politikalar konusunda tavsiyelerde bulunulacaktır. Zirve'deki önerileri dikkate alan üye devletler, İstikrar ve Uyum Programları aracılığıyla orta dönemli bütçe stratejileri ile Avrupa 2020 Stratejisi hedefleri kapsamında ulusal hedeflerini, bu hedeflere nasıl ulaşılacağına ve büyüme önündeki engellerin nasıl aşılacağına ilişkin bilgileri içeren Ulusal Reform Programlarını Nisan ayı içinde değerlendirilmek üzere Avrupa Komisyonu'na göndereceklerdir. Komisyon'un değerlendirmesini esas alan Konsey, ülke-spesifik rehberlerini düzenleyecektir. Her yıl Temmuz ayında, üye devletler bir sonraki yılın ulusal bütçesini nihai hale getirmeden önce, Avrupa Konseyi ve Bakanlar Konseyi konuya ilişkin politika tavsiyelerinde bulunacaktır.[41]

---

[38] **Mastering economic interdependence: Commission proposes reinforced economic governance in the EU**, IP/10/561, Brussels, 12 May 2010

[39] Ibid.

[40] Council of the European Union, Economic and Financial Affairs, **3030th Council meeting**, Brussels, 7 September 2010.

[41] **European semester: a new architecture for the new EU economic governance**, MEMO/11/14, Brussels, 12 January 2011.

2011 yılında başlayan ilk Avrupa Dönemi, Konsey'in Avro alanı ülkelerinin ekonomi politikalarına ilişkin tavsiyeleri ile her bir üye devlet için 2011 Ulusal Reform Programları ve güncellenmiş İstikrar ve Uyum Programlarına ilişkin tavsiyelerini açıklamasıyla Temmuz 2011'de sona ermiştir.[42]

Aşağıdaki tabloda Avrupa Dönemi uygulamasının aktörleri ve sürecin aşamaları gösterilmektedir.

Tablo 7. Avrupa Dönemi

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz
Avrupa Komisyonu	Yıllık Büyüme Değerlendirmesinin (AGS) Sunulması				NRPs ve CSPs değerlendirilmesi	NRPs ve CSPs temelinde üye devletlere tavsiyelerde bulunulması	
Konsey		AGS'nin tartışılması					Üye devletlere yönelik tavsiyelerin resmen kabul edilmesi
Avrupa Parlementosu		AGS'nin tartışılması					
Avrupa Konseyi (Zirve)			AB ve üye devletler için reform önceliklerinin onaylanması			Üye devletlere tavsiyelerin tartışılması ve onaylanması	
Üye Devletler				Ulusal Reform Programları (NRPs) ile İstikrar ve Uyum Programlarının (SCPs) Komisyon'a gönderilmesi			

Kaynak: The European Semester:Who does what and when? http://epp.eurostat.ec.europa.eu, (1 Ağustos 2011)

[42] **Conclusion of the first European Semester,** Council of the European Union, Brussels, 12 July 2011.

Kriz öncesinde üye devletlerin ekonomi politikaları arasındaki koordinasyon farklı tarihlerde ve farklı prosedürler ile gerçekleştirilmeye çalışılırken, Avrupa Dönemi ile farklı prosedürlerin uyumlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Avrupa Dönemi ile hem Ulusal Reform Programları, hem de İstikrar ve Uyum Programları aynı anda Komisyon'a sunulacak ve programların AB düzeyinde değerlendirilmesi aşamaları da birlikte yürütülecektir.[43]

Ancak Avrupa Dönemi ekonomi politikaları perspektifinden olduğu kadar siyasi açıdan da eleştiri konusu olmaktadır. Ekonomi ve maliye politikaları açısından yapılacak değerlendirmede asıl mesele, Avrupa Dönemi'nin üye devletlerin ulusal ekonomi ve maliye politikalarının ex-ante koordinasyonunu sağlamakta ne ölçüde etkili olabileceğidir. Çünkü Avrupa Dönemi üye devlet politikaları arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik ilk araç değildir; Komisyon Başkanı Barroso'nun altını çizdiği gibi mevcut araçlar etkin kullanılmamıştır ve dolayısıyla Avrupa Dönemi'nin de etkin kullanılmama ihtimali dikkate alınmalıdır. İlk uygulaması henüz Ocak 2011 tarihinde başlayan ve 12 Temmuz 2011 tarihinde sonlandırılan Avrupa Dönemi'nin ne ölçüde etkili olabileceği, üye devletlerin ulusal bütçelerinin hazırlanması ve onay süreçlerinde gözlemlenebilecektir.

Avrupa Dönemi siyasi açıdan değerlendirildiğinde, üye devletlerin maliye politikalarındaki ulusal egemenliklerinin, daha spesifik ifade edilirse ulusal parlamentoların ulusal bütçeler üzerindeki yetkilerinin kısıtlanıp kısıtlanmayacağı tartışma konusu olmaktadır. AB, Avrupa Dönemi'nin, ulusal bütçelerin kendi ulusal parlamentolarındaki onay sürecine etkisi olmadığını ileri sürerek, Avrupa Dönemi ile ulusal parlamentoların egemenliklerine sınır getirilmediğini ifade etmektedir.[44] Ayrıca, Avrupa Dönemi ile ulusal parlamentoların egemenlik haklarının kısıtlanmadığı gibi, parlamentoların AB meselelerine daha fazla dahil edileceği de ileri sürülmektedir. Zira üye devletlerin Ulusal Reform Programları ile İstikrar ve Uyum Programları'nın, Avrupa Komisyonu'na sunulmadan önce ulusal parlamentolar tarafından tartışılması gerekmektedir.[45] Ancak Avrupa Dönemi kapsamındaki ekonomik koordinasyonun ex-ante niteliği nedeniyle, Konsey, üye devlet ulusal bütçeleri ulusal parlamentolara sunulmadan önce üye devletlere yönelik tavsiyelerini hazırlıyorsa ve bu tavsiyelerin dikkate alınması bekleniyorsa, ulusal parlamentoların hareket alanının daraldığını ileri sürmek mümkündür.

Avrupa İstikrar Mekanizması

Ekonomik krizin etkileri ile mücadele sürecinde AB'deki en dikkat çekici girişim, Lizbon Antlaşması'nda değişiklik yapılmasını gerektiren sürekli bir kriz mekanizmasının oluşturulmasına karar verilmiş olmasıdır. Söz konusu kararın arkasında yatan nedenler, AB'de etkili bir mali ve makro ekonomik gözetim sistemi sağlansa da,

---

[43] J. Delors, S. Fernandes ve E. Mermet, **The European Semester only a first step**, Notre Europe Policy Brief, No 22, February 2011.
[44] European semester: a new...
[45] J. Delors, S. Fernandes ve E. Mermet, **The European**...

kriz riskinin tamamıyla yok edilememesi[46] ve krizin önlememesi durumunda krizin etkileri ile mücadelede AB'nin rolünün artırılması isteğidir. Dolayısıyla, AB üye devletlerde krizin çıkmasını ve yayılmasını önleyecek tedbirler almakla kalmamalı; krizin önlenememesi durumunda, kriz sonrası alınacak önlemleri içeren düzenlemelere de gitmelidir.

28-29 Ekim 2010 tarihli Avrupa Konseyi'nde Avro alanında mali istikrarın korunmasına yönelik olarak geçici çözümler yerine sürekli bir kriz mekanizmasının oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu hususunda anlaşan AB devlet ve hükümet başkanları, Avrupa Konseyi Başkanını, konuya ilişkin sınırlı bir Antlaşma değişikliği yapılması amacıyla üye devletler ile istişarede bulunmaya davet etmiştir.

16-17 Aralık 2010 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında ise, Avro alanında mali istikrarın korunması amacıyla Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulması için Lizbon Antlaşması'da değişiklik yapılmasına ve Avrupa İstikrar Mekanizması'nın, Avrupa Finansal İstikrar Fonu ve Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması'nın yerini almasına karar verilmiştir. AB'nin her iki kredi aracı ile gözetilen hedef, AB'nin tümünde mali istikrarın korunması olup; Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması mali zorluklar içinde bulunan üye devletlere Avrupa Komisyonu aracılığıyla kredi sağlanmasına, Avrupa Finansal İstikrar Fonu ise Avro alanı ülkelerine mali yardım sağlanmasına yöneliktir.[47]

24-25 Mart 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında, sürekli bir kriz mekanizmasının oluşturulması amacıyla AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 136. maddesinde değişiklik yapılmasına karar verilmiştir. [48]

AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 136. maddesi;

"1. Konsey, ekonomik ve parasal birliğin düzgün işleyişini temin etmek üzere ve Antlaşmalar'ın ilgili hükümlerine uygun olarak, 126. maddenin 14. paragrafında öngörülen usul hariç, 121 ve 126. maddelerde öngörülenler arasından ilgili usul uyarınca, aşağıdaki amaçlarla, para birimi Avro olan üye devletlere yönelik tedbirler kabul eder;

a) Sözkonusu üye devletlerin bütçe disiplininin koordine edilmesini ve izlenmesini güçlendirmek,

b) Birliğin tamamına yönelik olarak kabul edilen ekonomi politikasına ilişkin yönlendirici ilkelere uygun olmalarını ve izlemeye tabi tutulmalarını sağlamak koşuluyla, ekonomi politikası konusunda, söz konusu üye devletler için yönlendirici ilkeler belirlemek,

---

[46] European Central Bank, **The European Stability Mechanism**, Montly Bulletin, July 2011, s.84.

[47] **The European Financial Stability Facility-About EFSF**, www.efsf.europa.eu, (8 Eylül 2011) ve **European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM),** http://ec.europa.eu , (8 Eylül 2011)

[48] European Council 24/25 March 2011, **Conclusions**, Brussels 20 April 2011.

2. 1. paragrafta öngörülen tedbirler için, oylama sadece para birimi Avro olan üye devletleri temsil eden Konsey üyeleri katılır.

Sözkonusu üyelerin nitelikli çoğunluğu, 238. maddenin 3. paragrafının (a) bendine göre belirlenir." şeklindedir.

Konsey kararı uyarınca, 136. maddeye para birimi Avro olan üye devletlerin istikrar mekanizması oluşturmasına ve anılan mekanizma kapsamında sağlanacak maddi yardımın sıkı koşulluluk prensibine tabi olacağına ilişkin paragraf eklenmiştir.

Konsey'in anılan kararına istinaden Avro alanını oluşturan 17 üye devletin maliye bakanları, 11 Temmuz 2011 tarihinde Avrupa İstikrar Mekanizması'nı kuran Antlaşmayı imzalamışlardır.[49]

Avrupa İstikrar Mekanizması'nı kuran Antlaşma uyarınca; mali yardım sağlanmasına ilişkin süreç, Avrupa İstikrar Mekanizması'na üye devletin, Yönetim Kurulu Başkanına mali yardım talebinde bulunması ile başlayacaktır. Yardım talebini alan Yönetim Kurulu Başkanı, Avrupa Merkez Bankası ile irtibat halinde olacak Avrupa Komisyonu'ndan;

-Avro alanının tümünde mali istikrar için risk mevcudiyetini değerlendirmesini,

-IMF ile birlikte, talepte bulunan mekanizma üyesinin borcunun sürdürülebilirliğine ilişkin titiz bir analiz gerçekleştirmesini,

-Mekanizma üyesinin gerçek finansman ihtiyacını ve gerekli olan özel sektör katılımının özelliklerini değerlendirilmesini isteyecektir.[50]

Gerçekleştirilen değerlendirmeler temelinde, Yönetim Kurulu ilgili üye devlete yardım edilmesine karar verecektir.

Avrupa İstikrar Mekanizması kapsamında, "likidite krizi" ve "ödeme güçlüğü" arasında bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Komisyon ve IMF'in Avrupa Merkez Bankası ile irtibat halinde gerçekleştireceği borç sürdürülebilirlik analizinde, herhangi bir Avro alanı ülkesinde likidite problemi olduğu tespit edilirse, uyum programının hazırlanması koşuluyla anılan ülkeye Avrupa İstikrar Mekanizması aracılığıyla destek sağlanacaktır. Borç sürdürülebilirlik analizinde, üye devletin ödeme güçlüğü içinde olduğu tespit edilirse, IMF uygulamaları ile uyumlu olarak, üye devlet kreditörleri ile kapsamlı bir plan üzerinde müzakere yürütmek zorunda kalacaktır; bu koşullarda da Avro alanı ülkesine Avrupa İstikrar Mekanizması aracılığıyla likidite desteği sağlanabilecektir.[51]

Avrupa İstikrar Mekanizması'nın temel özellikleri aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

---

[49] **Treaty establishing the European Stability Mechanism (ESM) signed**, http://ec.europa.eu, (14 Temmuz 2011)

[50] **Ibid.**

[51] **European Stability Mechanism (ESM)**, Press Release, 1 December 2010.

Tablo 8. Avrupa İstikrar Mekanizması

	Avrupa İstikrar Mekanizması
Yasal/kurumsal form	Hükümetlerarası organizasyon
Sermaye yapısı	80 milyar Avro ödenmiş sermaye ve 620 milyar Avro çağrılabilir sermaye
Borç verme kapasitesi	500 milyar Avro
Enstrümanlar	Krediler, birincil piyasada tahvil alımları
Süre	Temmuz 2013'den itibaren kalıcı bir mekanizma
Avrupa Merkez Bankası katılımı	Borç sürdürülebilirliğinin analizine, program tasarımı ve izlemeye katılım
Ana karar alma organları	Avrogrup/Avrupa İstikrar Mekanizması Yönetim Kurulu, Direktörler Kurulu
Yasal temel Finansman Koşulluluk	Antlaşma'nın 136. maddesinde yapılan değişikliğe istinaden hükümetlerarası antlaşma Avrupa Konseyi Kararı (ileride alınacak)

Kaynak: European Central Bank, **The European Stability Mechanism**, Montly Bulletin, July 2011, 75.

Avrupa İstikrar Mekanizması üzerine yürütülen tartışmanın merkezini, Antlaşma değişikliği gerektirmesi nedeniyle, mekanizmanın oluşum süreci oluşturmaktadır; zira Lizbon Antlaşması halihazırda sürekli bir istikrar mekanizması kurulmasına imkan tanıyacak bir hüküm içermemektedir.

Bilindiği gibi, Kurucu Antlaşmalar'da değişiklik yapılması uzun ve zahmetli bir süreci gerektirmektedir. Ancak belirli alanlarda Antlaşmalar'da değişiklik yapmayı kolaylaştırmaya yönelik olarak Lizbon Antlaşması'nda "olağan değiştirme usulü" ve "basitleştirilmiş değiştirme usulleri" ayrımına gidildiği görülmektedir. "Basitleştirilmiş değiştirme usulleri", Avrupa Birliği Antlaşması'nın 48. maddesinde düzenlenmiş olup, söz konusu madde;

> *"Bir üye devlet hükümeti, Avrupa Parlamentosu veya Komisyon, AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın, Birliğin politikaları ve iç eylemlerine ilişkin Üçüncü Kısmında yer alan hükümlerin tümünün veya bir kısmının değiştirilmesi için Avrupa Birliği Zirvesi'ne öneriler sunabilir.*
>
> *Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın Üçüncü Kısmında yer alan hükümlerin tümünü veya bir kısmını değiştiren bir karar kabul edebilir. Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa Parlamentosu'na ve Komisyon'a ve parasal alanda kurumsal değişikliklerin söz konusu olması halinde Avrupa Merkez Bankası'na danıştıktan sonra, oybirliğiyle hareket eder. Bu karar, üye devletler tarafından kendi anayasal kurallarına uygun olarak onaylanmadan yürürlüğe girmez..." şeklindedir.*

Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulması Lizbon Antlaşması'nda değişiklik gerektirmekte olduğundan, söz konusu değişikliğin Lizbon Antlaşması ile düzenlenmiş olan "basitleştirilmiş değiştirme usulleri" kapsamında gerçekleştirilmesi öngörülmüştür ancak, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin üzerinden henüz iki yılı aşkın bir süre geçmişken, İstikrar Mekanizması'nın kurulması amacıyla Antlaşma'da değişiklik yapılması, Lizbon Antlaşması ile öngörülen "basitleştirilmiş değiştirme usulleri"ne gelecekte sıklıkla başvurulacağı izlenimi yaratmış olması açısından dikkat çekmektedir.

Mali Antlaşma ve Altılı Paket

Küresel ekonomik krizi müteakip Avro alanında yaşanan borç krizi, AB'ye üye devletlerde mali disiplinin etkili şekilde sağlanamadığını ve mali disiplinin sağlanması amacıyla daha sıkı kurallar ile daha etkili yaptırım mekanizmasının benimsenmesi gerektiğini göstermiştir. Ancak daha sıkı kurallar ile kurallara riayet etmeyenler için daha sert yaptırımların uygulanması nasıl sağlanacaktır? Bu sorunun akla ilk gelen yanıtı, Lizbon Antlaşması'nın aşırı bütçe açığı prosedürünü düzenleyen ve bütçe açığını gidermek için Konsey tavsiyelerini uygulamaya koymamakta direnen üye devletlere uygulanacak yaptırımları sıralayan 126. maddesinin, daha sert kurallar ile yaptırımları içerecek şekilde değiştirilmesidir. Lizbon Antlaşması'nın 126. maddesinin değiştirilmesi için, Lizbon Antlaşması'nda öngörülen "olağan değiştirme usulü" ve "basitleştirilmiş değiştirme usulleri" ayrımı kapsamında, Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulmasında izlenen yöntem gibi, "basitleştirilmiş değiştirme usulleri" kullanılsa bile, Zirve'nin oybirliği ile aldığı kararın tüm üye devletler tarafından kendi anayasal kurallarına uygun olarak onaylanması gerekmektedir. Dolayısıyla, Antlaşma değişikliği sadece Avro alanı ülkelerine yönelik olsa bile, Avro alanına dahil olsun veya olmasın Birliğin herhangi bir üyesinin itirazı Antlaşma değişikliğine engel olabilmektedir. Bu nedenle, mali disiplinin güçlendirilmesi amacıyla daha sıkı kurallar ve daha etkili yaptırım mekanizması için Lizbon Antlaşması'nda değişiklik yapılması önerisine Birleşik Krallık'ın itiraz etmesi, Antlaşma'da bu amaçla değişiklik yapılmasına engel teşkil etmiştir. Bu koşullarda, üye devletlerde mali disiplinin güçlendirilmesi ve etkin bir yaptırım mekanizması oluşturulması amacıyla başvurulan yol, Birlik çerçevesi dışında uluslararası bir antlaşma niteliğindeki Mali Antlaşma'nın hazırlanması olmuştur.[52]

30 Ocak 2012 tarihinde gerçekleştirilen gayriresmi Zirve'de, kısaca Mali Antlaşma olarak bilinen "Ekonomik ve Parasal Birlik İçin İstikrar, Koordinasyon ve Yönetişim Antlaşması"na son şekli verilmiş, Antlaşma 2 Mart 2012 tarihinde Birleşik Krallık ve Çek Cumhuriyeti hariç 25 üye devlet tarafından imzalanmıştır. Mali Antlaşma'nın Avro alanına dahil 12 devlet tarafından onaylanması halinde yürürlüğe girmesi öngörülmektedir.

[52] D. Yiğit, "Avro Alanı İçin Yeni Bir Antlaşma", **Stratejik Düşünce**, Cilt 3, Sayı 26, 2012,s.72-78.

Mali Antlaşma'nın en dikkat çeken özelliği, antlaşmaya taraf devletlerin, denk bütçe kuralını, mali antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren en az bir yıl içinde, tercihen anayasal düzeyde, ulusal hukuk sistemlerine aktarmasını gerektirmesidir. Denk bütçe kuralını, öngörülen süre içinde ulusal hukuk sistemlerine aktarmayan devletler Adalet Divanı'nın yargısına maruz kalacak; Adalet Divanı'nın ilgili devlete yönelik bağlayıcı kararı uygulanmaz ise, üye devlete GSYH'nın % 0.1'ine kadar para cezası verilebilecektir. Anılan para cezası, ilgili üye devlet Avro alanında ise Avrupa İstikrar Mekanizması'na, devlet Avro alanı dışında ise AB bütçesine aktarılacaktır. Ayrıca, Maastricht Antlaşması ve İstikrar ve Büyüme Paktı kapsamında düzenlenen aşırı bütçe açığı prosedürünün otomatik olarak uygulanması öngörülmektedir; bir başka deyişle Antlaşma'ya taraf devletlerde bütçe açığı referans değeri aşarsa, Komisyon'un tavsiyesi üzerine, Konsey'de aksine bir karar alınmadıkça aşırı bütçe açığı prosedürü uygulanacaktır. [53]

Mali Antlaşma ile taraf devletlerin kamu borçlanma planlarını Avrupa Komisyonu ve Konsey'e sunması ve önemli ekonomik reformlarını gerçekleştirmeden önce Antlaşma'ya taraf diğer devletler ve AB kurumları ile görüş alışverişinde bulunması öngörülmektedir. Böylelikle, Mali Antlaşma'ya taraf devletler ve AB kurumları arasında koordinasyon mekanizması oluşturulmuş olmaktadır. Avrupa Parlamentosu da, Mali Antlaşma ile öngörülen sistemin bir aktörü haline gelmiştir; zira Avro alanında gerçekleştirilen toplantıların raporları Avrupa Parlamentosu'na sunulacak ve Parlamento Başkanı Avro alanı zirvelerine davet edilebilecektir. Dolayısıyla, AB'de mali disiplinin güçlendirilmesi ve daha etkili yaptırım mekanizması uygulanabilmesi amacıyla Lizbon Antlaşması'nda değişiklik yapılması önerisinin Birleşik Krallık'ın itirazı ile karşılaşması neticesinde, Birlik çerçevesi dışında imzalan Mali Antlaşma ile Birlik kurumlarına rol verildiği görülmektedir.

Mali Antlaşma'nın Birlik çerçevesi dışında hükümetlerarası bir antlaşma niteliğinde oluşu, AB'ye üye devletlerde mali disiplinin güçlendirilmesi amacıyla ulusal maliye politikalarının gözetimine yönelik olarak AB hukuku kapsamında önlem alınmadığı sonucunun çıkarılmasına neden olmamalıdır; zira Avro alanındaki borç krizinin etkisiyle yeniden şekillendirilmeye çalışılan AB ekonomi yönetiminde üye devletlerin ekonomi ve maliye politikalarının gözetimini güçlendirmeye yönelik olarak Altılı Paket (Six-Pack) olarak bilinen beş tüzük ve bir direktiften oluşan kurallar seti 13 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Altılı paket uyarınca, İstikrar ve Büyüme Paktı'nın önleyici kısmını güçlendirmek amacıyla, "harcama kuralı" getirilmiş olup; "harcama kuralı" uyarınca harcamalardaki artışın potansiyel büyüme oranını geçmemesi gerekmektedir. Üye devletin bütçe açığının GSYH'ya oranı referans değer olan %3'ün altında olsa dahi, kamu borcunun GSYH'ya oranı referans değer olan % 60'ı aşarsa, aşırı bütçe açığı prosedürü uygulanacaktır. Bu nedenle, üye devletlerde bütçe açığının GSYH'ya oranının % 60'ın altına düşürülmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Altılı Paket'te, Mali

[53] **The Fiscal Compact ready to be signed**, http://www.european-council.europa.eu, (31 Ocak 2012)

Antlaşma'da olduğu gibi "ters oylama mekanizması" öngörülmektedir; dolayısıyla kurallara riayet etmeyen üye devletler için Komisyon'un yaptırım teklifi Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla alınan karar uyarınca reddedilmemiş ise, Komisyon'un yaptırım teklifi kabul edilmiş sayılacaktır.[54]

Altılı Paket'te en fazla dikkat çeken husus, aşırı bütçe açığı prosedürüne benzer şekilde, aşırı dengesizlik prosedürünün düzenlenmiş olmasıdır. Aşırı dengesizlik prosedürünün amacı, üye devletlerin makroekonomik koşullarının Komisyon tarafından izlenmesi suretiyle, riskli ekonomik gelişmelerin tespit edilmesi ve geçikmeksizin düzeltilmesidir. Bu kapsamda başlatılan gözetim sürecinde üye ülkelerin makroekonomik koşullarını değerlendiren Komisyon, 14 Şubat 2012 tarihinde ilk kez Uyarı Mekanizması Raporu'nu açıklamıştır. Komisyon raporda, 12 üye devletin makroekonomik koşullarının daha ayrıntılı analiz edilmesinin gerektiğini belirtmiş, bir bakıma riskli gördüğü ekonomileri listelemiştir.

Aşırı dengesizlik prosedürü kapsamında, Komisyon herhangi bir üye devlette makroekonomik dengesizliğin olabileceğini düşündüğünde, ilgili üye devlete dengesizliğin oluşmasını önlemesi ya da mevcut dengesizliği düzeltmesi için öneride bulunacaktır. Makroekonomik dengesizlik şiddetli ya da Ekonomik ve Parasal Birliğin işleyişini tehlikeye atabilecek mahiyette ise, Komisyon ilgili devletin aşırı dengesizlik prosedürüne konu olması için Konsey'e tavsiyede bulunabilecektir. Konsey, Komisyon'un tavsiyesini kabul ettiğinde, hakkında aşırı dengesizlik prosedürü başlatılan devlet ekonomik dengesizliklerin giderilmesi amacıyla alacağı önlemleri içeren düzeltici eylem planını Konsey'e sunmakla yükümlüdür. Düzeltici önlemleri almakta başarısız olan devlet, maddi yaptırımlara maruz kalabilecektir. [55]

Sonuç

Küresel ekonomik kriz AB'ye üye devletlerin ekonomisini ciddi ölçüde olumsuz etkilerken, AB'nin ekonomi yönetiminin zayıflıklarının da açıkça görülmesini sağlamış ve Birlik ekonomi yönetiminin nasıl güçlendirilebileceği üzerine mevcut olan tartışmaları yoğunlaştırmıştır. Tartışmaların başlıca iki düzeyde yürütülmekte olduğu görülmektedir. Birincisi, AB'ye üye devletlerin ekonomi ve maliye politikalarının koordinasyonu ve uyumunun daha etkin hale getirilebilmesi için nasıl bir ekonomi yönetiminin oluşturulabileceği konusu üzerine yürütülen tartışmadır ki, burada eleştiriler Birliğin mevcut ekonomi yönetiminin zayıflıklarına yöneltilmektedir. İkincisi, ekonomik krizin önlenememesi durumunda krizin etkileri ile mücadelede alınabilecek önlemlerin neler olduğuna ilişkin tartışmadır ve bu tartışma, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'nda değişikliğe gidilmesine sebebiyet verecek kadar önemli olmuştur.

---

[54] **EU Economic Governance "Six-Pack" enters into force**, MEMO/11/898, Brussels, 12 December 2011.

[55] **First Alert Mechanism Report on macroeconomic imbalances in Member States**, MEMO/12/104, Brussels, 14 February 2012.

Kriz öncesi AB'ye üye devletlerin ekonomi politikaları arasında koordinasyonun ve mali disiplinin sağlanması amacıyla Maastricht Antlaşması ile oluşturulan AB ekonomi yönetimi çerçevesi, "kapsamlı ekonomi politika ilkeleri", "çok taraflı gözetim" ve "aşırı bütçe açığı prosedürü" olmak üzere az sayıda prosedür ile şekillendirilmiş olsa da; prosedürler kapsamındaki koordinasyon araçlarının ve supranasyonel ile intergovernmental nitelikli aktörlerin prosedürlere dahil olmaları sonucunda, aktörlerin sayıca fazla olmasına bağlı olarak karmaşık bir yönetim şeklini almıştır. Maastricht Antlaşması sonrası İstikrar ve Büyüme Paktı ile Lizbon Stratejisi Birliğin mevcut ekonomi yönetimine dahil edilmiş, ancak Lizbon Stratejisi ile "açık koordinasyon yöntemi"nin tanıtılmış olması ve "soft" koordinasyon uygulaması, Birlik düzeyinde ekonomi yönetiminin karmaşık olduğu yönündeki iddiaları daha da güçlendirmiştir. Diğer taraftan, Maastricht Antlaşması ile öngörülen ve dolayısıyla Antlaşma hükümleri ile düzenlenmiş olmasından dolayı "güçlü koordinasyon süreçleri" olarak da nitelendirilen süreçlerde bile üye devletlerin koordine edilmiş ekonomi politikaları uygulamakta zorlandıkları gözlemlenirken, üye devletlerin uygun politika önlemlerini almalarını sağlamak amacıyla birbirlerine baskı uygulamasını öngören "soft" koordinasyonun etkili olmasını beklemek mümkün gözükmemektedir.

Dolayısıyla üye devletlerde mali disiplinin sağlanmasında ve ulusal ekonomi ve maliye politikaları arasında koordinasyonun temininde etkin olamadığı gözlemlenen AB ekonomi yönetimi, küresel ekonomik kriz ve Avro alanındaki borç krizinin etkisiyle gözden geçirilirken, AB ekonomi yönetiminin güçlendirilmesi amacıyla yeni önlemler alınmıştır. Birlik için uzun vadeli ekonomik hedefleri belirlemek, ulusal ekonomi politikalarının koordinasyonunda ve mali disiplinin sağlanmasında gözetimi ve etkinliği artırabilmek amacıyla Avrupa 2020 Stratejisi ile Avrupa Dönemi uygulaması benimsenmiş; Altılı Paket olarak bilinen beş tüzük ve bir direktiften oluşan kurallar seti 13 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Birlik çerçevesi dışında, Birleşik Krallık ve Çek Cumhuriyeti hariç 25 üye devlet tarafından Mali Antlaşma imzalanmış olup; Mali Antlaşma ile, taraf devletlerde mali disiplinin sağlanması amacıyla daha sıkı kurallar ve kurallara uymayan taraf devletler için daha etkili yaptırım mekanizması öngörülmektedir.

Diğer taraftan, etkin bir makroekonomik ve mali gözetim sistemine rağmen kriz ihtimalinin tamamen bertaraf edilemeyeceği gerekçesiyle, kriz durumunda yardıma ihtiyaç duyan Avro alanı ülkelerine yardım amacıyla Avrupa İstikrar Mekanizması'nın oluşturulmasına karar verilmiştir.

Dolayısıyla küresel ekonomik kriz sonrası Avrupa ekonomi yönetiminin, mali disiplini güçlendirmek ve ulusal ekonomi ve maliye politikaları arasında koordinasyonu sağlamak suretiyle kriz önlemeye; krizin önlenememesi durumunda ise, krizin etkileri ile mücadeleye yönelik olarak şekillendirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir

Krizin etkisiyle yeniden şekillendirilen Avrupa ekonomi yönetiminde, Avrupa Dönemi kapsamında düzenli olarak Komisyon tarafından hazırlanması öngörülen Yıllık Büyüme Değerlendirmeleri, Avrupa 2020 Stratejisi İlerleme Raporları ve özellikle Altılı Paket kapsamında makroekonomik dengesizliklerin tespitine yönelik Uyarı

Mekanizması Raporları ile aşırı dengesizlik prosedürünün, Birlik içinde mali disiplinin sağlanması ve ulusal ekonomi ve maliye politikaları arasında koordinasyonun temini açısından etkili olması beklenebilir. Ayrıca, Birlik çerçevesi dışında uluslararası antlaşma niteliğinde olan Mali Antlaşma, Antlaşma'ya taraf devletlerin tümü Birlik üyesi olduğuna göre, özellikle denk bütçe kuralının, tercihen anayasal düzeyde ulusal hukuk sistemlerine aktarılmasını gerektirdiğinden, Birlik içinde mali disiplinin güçlendirilmesinde etkili olabilecektir.

Ancak, AB'nin yeni ekonomi yönetimine ilişkin olarak altı çizilmesi gereken husus, üye devletlerde mali disiplinin sağlanması amacıyla daha sıkı kurallar ile daha etkili yaptırım mekanizmasının benimsenmesi ile birlikte, öngörülen yaptırım mekanizmasının etkili şekilde uygulanması gerektiğidir; zira aşırı bütçe açığı prosedüründe görüldüğü gibi, kurallara riayet etmeyen üye devletler için öngörülen yaptırım mekanizması işletilemiyorsa, yaptırım mekanizmasının öngörülüyor olması üye devletlerde mali disiplinin sağlanması için yeterli olmamaktadır.

Kaynakça

P.C. Afxentiou, "Convergence, the Maastricht Criteria, and Their Benefits", **The Brown Journal of World Affairs**, Cilt 7, Sayı 1, 2000, s.245-254.

A. Bongardt, F. Torres, "The Competitiveness Rationale, Sustainable Growth and the Need for Enhanced Economic Coordination, **Intereconomics** 2010/3.

A.L. Bovenberg, A.H.M. De Jong, "The Road to Economic and Monetary Union", **KYKLOS**, 50, 1997, s.83-109.

S. Collignon, R. Dehousse, et.al., **The Lisbon strategy and the open method of coordination**, Notre Europe Policy Paper No.12, 2005.

S. Collignon, "Is Europe going far enough? Reflections on the Stability and Growth Pact, the Lisbon Strategy and the EU's economic governance", **European Political Economy Review**, Cilt 1, Sayı 2, s. 222-247.

Communication from the Commission: Europe 2020, COM (2010) 2020 final, Brussels, 3 March 2010.

Council Regulation No.1466/97 of 7 July 1997 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions and the surveillance and co-ordination of economic policies, OJ 1997, L 209/1

Council Regulation No.1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure, OJ L 209/6.

Council of the European Union, Economic and Financial Affairs, **3030th Council meeting**, Brussels, 7 September 2010.

Council reaches agreement on measures to strengthen economic governance, 7691/11, Brussels 15 March 2011.

Conclusion of the first European Semester, Council of the European Union, Brussels, 12 July 2011.

Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal C 83 of 30.3.2010

P. De Grauwe, **The Economics of Monetary Integration**, Oxford: Oxford University Press, 1992.

J. Delors, S. Fernandes ve E. Mermet, **The European Semester only a first step**, Notre Europe Policy Brief, No 22, February 2011.

ECFIN, **Stability and Convergence Programmes**, 2009, http://ec.europa.eu/economy_finance, (12 Ağustos 2011)

European Commission, Economic and Financial Affairs, **Excessive deficit procedure,** http://ec.euro.eu/economy_finance, (20 Ekim 2011)

Economic governance package explained, European Parliament, economic and monetary affairs, 28.09.2011, www.europarl.europa.eu

Europe 2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth, Eufacts, August 2010.

European Central Bank, **The European Stability Mechanism**, Montly Bulletin, July 2011

European Commission, **Commission Staff Working Document: Lisbon Strategy evaluation document**, SEC (2010) 114 final, Brussels, 2.2.2010.

European Council 24/25 March 2011, **Conclusions**, Brussels 20 April 2011.

European Council Decision of 25 March 2011 amending Article 136 of the Treaty on the Functioning of the European Union with regard to a stability mechanism for Member States whose currency is the Euro, 2011/199/EU

EU economic governance: the Commission proposes a reinforced macro-economic, budgetary and structural surveillance, IP/10/859, Brussels, 30 June 2010.

EU Economic Governance "Six-Pack" enters into force, MEMO/11/898, Brussels, 12 December 2011.

European Commission, **Early warning mechanism and policy advice**, 2009, http://ec.europa.eu/economy_finance (12 Ağustos 2011)

European Commission, **Flagship Initiatives**, http://ec.europa.eu (14 Ağustos 2011)

European Commission, **Smart growth**, http://ec.europa.eu. (14 Temmuz 2011)

European Commission, **Inclusive Growth-a high-employment economy delivering economic, social and territorial cohesion**, http://ec.europa.eu (14 Temmuz 2011)

European Commission, **Existing tools for boosting growth and jobs**, http://ec.europa.eu (14 Temmuz 2011)

European Commission, **Sustainable growth- for a resource efficient, greener and more competitive economy**, http://ec.europa.eu (14 Temmuz 2011)

European semester: a new architecture for the new EU economic governance, MEMO/11/14, Brussels, 12 January 2011.

European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM), http://ec.europa.eu, (8 Eylül 2011)

European Stability Mechanism(ESM), Press Release, 1 December 2010.

Eurostat, **Growth rate of GDP volume-percentage change on previous year**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (15 Ağustos)

Eurostat, **real GDP growth rate**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu, (25 Ağustos 2011)

Eurostat, **Euro area and EU 27 GDP up by 0.2 %, + 1.7 % in both zones compared with second quarter of 2010**, 16 August 2011.

Eurostat, **Euro area unemployment rate at 9.9.% EU27 at 9.4 %**, 1 August 2011.

Eurostat, **Tables unemployment rates**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (23 Ağustos 2011)

Eurostat, **Euro area and EU 27 government deficit at 6.0% and 6.4 % of GDP respectively**, 26 April 2011.

Eurostat, **Government finance statistics**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (23 Ağustos 2011)

Eurostat, **Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs)**, http://epp.eurostat.ec.europa.eu (25 Ağustos 2011)

Eurozone stability mechanism should be part of the EU, says Constitutional Affairs Committee http://welcomeurope.com, (2 Ağustos 2011)

First Alert Mechanism Report on macroeconomic imbalances in Member States, MEMO/12/104, Brussels, 14 February 2012.

D. Gros, N. Thygesen, **European Monetary Integration From the European Monetary System to European Monetary Union**, Londra:Longman, 1992.

M. Heipertz, A. Verdun, "The dog that would never bite? What we can learn from the origins of the Stability and Growth Pact", **Journal of European Public Policy**, Cilt 11, Sayı 5, 2004, s.765-780.

R. Hijman, **Sharp increase in unemployment in the EU:Impact of economic crisis varies by Member State, gender and age**, eurostat statistics in focus 53/2009.

D. Ioannou, M. Ferdinandusse, et.al., **Benchmarking The Lisbon Strategy**, European Central Bank, Occasional Paper Series, No 85, June 2008.

O. Issing, **The Stability and Growth Pact:The appropriate fiscal framework for EMU**, International Economics and Economic Policy, Springer-Verlag 2004.

Mastering economic interdependence: Commission proposes reinforced economic governance in the EU, IP/10/561, Brussels, 12 May 2010.

J.E. McKay, "Evaluating the EMU Criteria: Theoretical Constructs, Member Compliance and Empirical Testing", **KYKLOS**, 50, 1997, s.63-82.

Progress Report on the Europe 2020 Strategy to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committe of Regions, **Annual Growth Survey 2012**, Brussels, 23.11.2011, COM(2011) 815 final.

Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 1927/2006 on establishing the European Globalisation Adjustment Fund, Brussels, 10.06.2011.

Protocol on the excessive deficit procedure, **Treaty on European Union**, Official Journal, C 191, 29 July 1992.

Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact, OJ 1997, C 236/1,

V.A. Schmidt, "The European Union's Eurozone Crisis and What (not) to Do About It", **Brown Journal of World Affairs**, Cilt 12, Sayı 1, 2010, s. 199-213.

Statement by the Eurogroup, 28 November 2010, http://europa.eu, (18 Temmuz 2011)

The European Semester:Who does what and when?, http://epp.eurostat.ec.europa.eu, (1 Ağustos 2011)

The European Financial Stability Facility-About EFSF, www.efsf.europa.eu, (8 Eylül 2011)

The Fiscal Compact ready to be signed, http://www.european-council.europa.eu, (31 Ocak 2012)

Treaty on European Union, Official Journal C 191 of 29 July 1992

Treaty establishing the European Stability Mechanism (ESM) signed, http://ec.europa.eu, (14 Temmuz 2011)

J. Von Hagen, S. Mundschenk, "Fiscal and Monetary Policy Coordination in EMU", **International Journal of Finance and Economics**, Cilt 8, 2003, s.279-295.

D. Yiğit, "Avro Alanı İçin Yeni Bir Antlaşma", **Stratejik Düşünce**, Cilt 3, Sayı 26, 2012, s.72-78.

ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ
GENEL YAYIN İLKELERİ

1. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi'ne gönderilecek olan yazılar, işlediği konuya yeni bir boyut getirecek şekilde özgün ve daha önce hiçbir yayın organında yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.

2. Gönderilen makalelerin yayınlanmasından sonra dergi yayın kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde, tüm yayın hakları Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Uygulama Merkezi'ne (ATAUM) aittir.

3. Yayınlanan makalelerden alıntı yapılması halinde kaynak belirtilmesi zorunludur. **Makalelerin tamamının kullanılması derginin iznine bağlıdır.**

4- Makaleler Türkçe, Almanca, Fransızca ya da İngilizce dillerinden birinde yazılabilir.

5. Sunulan makale önce derginin editörlük kıstaslarını karşılayıp karşılamadığının görülmesi için Yayın Kurulu tarafından incelenir. Kıstasları karşılayan makale hakeme gönderilir. Kıstasları karşılamayan makale, istenen düzeltmeler için yazara geri gönderilir.

6. Makale hakeme gönderildikten sonra, hakem, hakem raporu kıstasları çerçevesinde makaleyi iki ay içinde değerlendirir ve kararını gönderir. Hakem kararına göre, makale, yayınlanmaya uygun bulunabilir, makalede bazı düzeltmeler istenebilir ya da makale yayınlanmaya uygun bulunmayabilir. Bundan sonra yazar, en kısa sürede, ekinde hakem raporlu bir yazı ile karar hakkında bilgilendirilir.

7. Yayınlanan makalenin sorumluluğu yazara aittir. Makaledeki hiçbir görüş dergiye veya ATAUM'a yüklenemez.

8. Yayınlansın ya da yayınlanmasın hiçbir makale iade edilmez.

9. Makalelerin sonuna kaynakça listesi eklenmelidir.

10. Yazarlar, yazılarını (makalelerini, kitaplarını vb.), 9. maddenin altındaki "Yazarlık Formu"nu eksiksiz doldurarak ve istenilen diğer belgelerle birlikte, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın Koordinatörlüğü 06590 Cebeci/ANKARA adresine posta yoluyla göndermeleri ve ayrıca, senemogl@education.ankara.edu.tr veya dsezgen@ankara.edu.tr adresine de elektronik posta olarak göndermeleri gerekmektedir. Eksik evrak ile gönderilen makaleler, işleme alınamamaktadır.

11- Yazılar/makaleler, **Microsoft Word** programında, **Times New Roman** karakterinde yazılacaktır. Satır aralığı 1,5 olmalıdır. Metin için 12 punto, dipnotlar için 10 punto kullanılacaktır.

12. Makale, dipnotlar dahil 4.000 ila 10.000 kelime arasında olmalıdır.

13. Kitap incelemeleri 1500-2000 kelime arasında olmalıdır.

14. Olay incelemeleri dipnotlar dahil 3000-5000 kelime arasında olmalıdır.

15. Makale, Türkçe dilinde yazılmışsa Türkçe ve İngilizce özet ve anahtar kelime, Yayın Kurulu tarafından kabul edilen başka bir dilde (İngilizce, Almanca, Fransızca) yazılmışsa, Türkçe ve yazıldığı dilde özet ve anahtar kelime eklenmelidir. Özetlerin her birinde ortalama 125'er kelime olmalı, anahtar kelimeler ise 5'er adedi geçmemelidir.

16. Makalelerde en fazla üçlü altbaşlık sistemi kullanılacaktır. İlk altbaşlık koyu, ikinci altbaşlık koyu ve italik yazılmalıdır. Üçüncü altbaşlık sadece italik olmalıdır. Altbaşlıklarda harf ya da rakam kullanılmamalıdır.

17. Makale içinde çift tırnak kullanılmalıdır.

18- Makalenin yazılmasında kullanılan kaynakçaya ilk atıf, dipnot yazım ilkelerinde belirtilen örnekler çerçevesinde yapılacaktır. Makalenin sonraki sayfalarında, aynı kaynağa yapılan atıflarda ise yazarın soyadı ile **Ibid.**, **op.cit.** vb. Latince terimler kullanılacaktır.

"Dipnot Yazım İlkeleri"ne üzerine tıklayarak ulaşabilirsiniz.

19- Yayınlanan makalelerin yazarlarına ilgili mevzuat çerçevesinde telif ücreti ödenecektir.

20- Yayınlanan makalelerin 10 adet tıpkı basım ve 1 adet dergi yazara ücretsiz olarak verilecektir.

THE GENERAL PUBLICATION PRINCIPLES OF THE ANKARA REVIEW OF EUROPEAN STUDIES

1. All papers sent to the journal should be original enough as they will bring a new dimension to the topic in which they study and should not have been published or presented to the editorial board of other publications in any kind.

2. If presented paper's publication is approved by the Review's Editorial Board, the Ankara University ATAUM holds all publication rights of the paper.

3. Any other publication and paper that have used some parts of papers published in the Ankara Review of European Studies as quotations should give the source paper of these quotations in their bibliography. The complete usage of paper is a subject to the permission of the review.

4. The language of papers to be presented to the review could be in Turkish, English, French and German.

5. Presented paper will first be reviewed by the editorial board to see whether the paper meets the editorial criterias of the review. The paper that meets the criterias will be sent to the referee. Paper that do not meet the criterias will be sent back to the author for the requested corrections.

6. After the sending of the paper to the referee, the referee will asses the paper in the framework of the terms of referee report and send his decision about the paper within two months. In the referee's decision, the paper may be found eligible to the publication or some corrections may be requested on the paper or the paper may be found ineligible for the publication. Then the author is immediately informed about the decision in writing with a copy of referee report.

7. The responsibility of the published papers belongs to the authors. All opinions in the papers can not be ascribed to the review or ATAUM

8. All papers either published or not are not returned.

9. Authors who would like to sent their papers, books, etc. to ATAUM for the publication assessment should fill up "The Author Form" and send it with other requested document with their papers or books etc. by post to the following address: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın Koordinatörlüğü 06590 Cebeci /ANKARA. They should also e-mail the form, requested documents and their papers or books etc. to one of the following e-mail addresses: senemogl@education.ankara.edu.tr or dsezgen@ankara.edu.tr . All applications with incomplete document will not be admitted.

10. Papers should be written in one of the Windows for Word programmes with a 1.5 line matter and in the Times New Roman character. The size of the letters will be 12 points, for the text and 10 points, for the foot notes.

11. The total words at the paper including the foot notes should be between 4000 and 10000 words.

12. The total words in the book reviews should be between 1500 and 2000 words.

13. The total words in the case studies should be between 3000 and 5000 words.

14. If the paper is written in Turkish, English abstract and key words and also an abstract and key words in the original language should be added to the paper. Each abstract should comprise 125 words in average and the number of key words both in Turkish and in original language should not be more than 5 words.

15. In the papers, maximum three subtitle system will be used. The first subtitle should be bold the second subtitle should be bold and italic and the third subtitle should be italic in character. Letters or numbers should not be used in the subtitle.

16. Quotation marks should be used in the paper.

17. In the first quotations for the bibliography used in the preparation of the papers, a foot note procedure will be used in the framework of the **Footnote Writing Principles.** In the following pages if the quotation is made to the same bibliography, the family name of the author and terms in latin such as Ibid., op.cit,etc. will be used. All quotations to the sources used in the writing of the paper will be made through footnotes procedure in the framework of the examples given in the footnote writing principles link.

You may download **"Footnote Writing Principles"**

18. Copy right priced will be paid to the author in the framework of the reliated legistation.

19. The author will be given 10 (ten) blue print of his/her paper separately and also 1 (one) review that his/her paper has been published free of charge.

ANKARA AVRUPA ÇALIŞMALARI DERGİSİ
DİPNOT YAZIM İLKELERİ

A-TEK YAZARLI KİTAP YA DA MAKALE

i-Kitap:

Çağrı Erhan, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001, s. 55.

ii-Makale:

Gökhan Çetinsaya, "Essential Friends and Natural Enemıes: The Hıstorıc Roots of Turkish-Iranian Relations", **Middle East Review of International Affairs**, Cilt 7, No3, 2003, s. 116-132.

B-İKİ YAZARLI KİTAP YA DA MAKALE

i-Kitap:

Gülten Kazgan ve Natalya Ulçenko, **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya**, İstanbul, Bilgi, 2003, s. 32.

ii-Makale:

Thomas G. Mahnken ve James R. FitzSimonds, "Revolutionary Ambivalance: Understanding Officer Attitudes Toward Transformation", **International Security**, Cilt 28, No 2 ,2003, s.122-135.

C-ÜÇTEN FAZLA YAZARLI KİTAP YA DA MAKALE

i-Kitap:

Mehmet Gönlübol et al, **Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995**, Ankara Siyasal Kitabevi, 1996, s. 129.

ii-Makale:

David Dranove et al., "Is More Information Better? The Effects of "Report Cards" on Health Care Providers", **Journal of Political Economy**, Cilt 11, No 3, 2003, s. 25.

D- KİTAPTA MAKALE

Joseph Turow, "A Mass Communication Perspective on Entertainment Industries", James Curan ve Michael Gurevitch (der.), **Mass Media and Society**, Londra, Edward Arnold, 1991, s. 160-167.

E- GAZETE YAZISI

Yazarı Belli Gazete Yazısı

Hasan Cemal, "Fiyasko ve Çıkış Yolu", **Milliyet**, 18 Aralık 2003, s. 7.

Yazarı belli olmayan gazete yazıları:

"Başbakan Washington Yolcusu", **Cumhuriyet**, 22 Aralık 2003, s. 8.

Yazarı belli olmayan resmi ya da özel yayınlar, raporlar vb.

Enerji Teknolojileri Politikası Çalışma Grubu Raporu, Ankara, TÜBITAK, Mayıs 1998, s. 35.

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Hususi Kalem, 33218, 10 Aralık 1943.

İNTERNETTEN ALINAN KAYNAKLAR

Mustafa Aydın, "ABD Dünyadan Ne İstiyor", 23 Mart 2003, http://www.haberanaliz.comldetay.php?detayid=325, (19 Aralık 2003), s. 1.

YÜKSEK LİSANS-DOKTORA TEZLERİ

Mustafa Pulat, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası: Türkiye'nin Avrupa Savunmasındaki Geleceği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s. 10.

SÖYLEŞİ

İlber Ortaylı, Ankara, 10 Ekim 2003, kişisel görüşme.

REVIEW OF EUROPEAN STUDIES
FOOT NOTE ORTHOGRAPHY PRINCIPLES

A – FOR A BOOK OR A PAPER WITH ONE AUTHOR
i – For a Book :
Author, Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

ii – For a Paper :
Author, "Title of article", Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

B - FOR A BOOK OR A PAPER WITH TWO AUTHORS
i – For a Book :
Author, Author, Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

ii – For a Paper :
Author, Author, "Title of article", Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

C - FOR A BOOK OR A PAPER WITH THREE OR MORE THAN THREE AUTHORS
i – For a Book :
Author, et al, Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

ii – For a Paper :
Author, et al, "Title of article", Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

Ç – FOR A PAPER IN A BOOK
Author, "Title of article", Author of book ed., Title of book, Location, Publisher, Year, p. …. .

D – FOR AN ARTICLE ON A NEWSPAPER
With Author or Without Author, 'Title of article', Title of Magazine, Day Month Year, p. .. .

E – FOR AN OFFICIAL OR FOR A SPECIAL ARTICLES OR REPORTS WITHOUT AN AUTHOR
Title of article or report, Location, Publisher, Year, p. …. .

F – FOR A ARCHIVAL DOCUMENT
Title of document, Number of the document, Day Month Year.

G – FOR THE BIBLIOGRAPHY DOWNLOADED FROM THE INTERNET
Author "Title of article", addres of the webpage, (Retrieved Day Month), p. … .

H – FOR A GRADUATE AND FOR A DOCTORATE THESIS
Author, Title of thesis, Thesis type, Location, Year, p. …. .

I – INTERVIEW
Author, Location, thesis, Day Month Year, interview